OOSTERDYK SCHACHT, J.

C

Geering Basle
17/11/10.

JOANNIS OOSTERDYK SCHACHT

A. L. M. PHIL. ET MED. DOCT.

MEDIC. PROFESS. ORD.

INSTITVTIONES MEDICINAE PRACTICAE

AD

AVDITORVM POTISSIMVM VSVS

IN EPITOMEN

REDACTAE ET EVVLGATAE.

Πρὸς τὸ ἀντίγραφον

TRAJECTI AD RHENVM.

APVD IOANNEM PAVLVM KRAVSIVM,

MDCCLIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VIRIS AMPLISSIMIS NOBILISSIMIS

CORNELIO VAN CLEEFF JCto.

HENRICO ASSVERO

WTTEWAAL JCto.

TOPARCHAE IN STOETWEEGEN.

REIPVBLICAE TRAJECTINAE

CVM MAXIME

CONSVLIBVS.

CETERISQVE EJVSDEM CIVITATIS

SENATORIBVS.

ACADEMIAE TRAJECTINAE

CVRATORIBVS PRVDENTISSIMIS.

S. P. D.

J. OOSTERDYK SCHACHT.

Quamvis probe gnarus ſim, Viri Amplissimi, in hoc libello, quem nunc publici juris facio, minime contineri illum

eruditionis adparatum, qui Tantorum Virorum Perſonis dignus cenſeatur: nihil tamen cauſſae video, quare illum Vestris Nominibus inſcribere vererer. Equidem, quum ad ſimplicem rudemque docendi formam compoſitus, omni qualicumque ſive doctrinae ornatu, ſive ſtili elegantia deſtitutus ſit, Dignitati Vestrae minus convenire videbitur: ſed propoſitam mihi in illo conſcribendo atque edendo rationem Calculum Vestrum laturam eſſe, non ſpero tantum, verum etiam confido. Totum enim hoc, quidquid eſt operis, Juventutis Academicae ſtudiis juvandis & promovendis unice dicatum eſt, atque conſecratum: Vos vero nihil prius, nihil antiquius habere, quam ut Acade-

mia,

mia, quam eximiam Reipublicae utilitatem adferre, & ad Civitatis, in qua conſtituta eſt, decus, ornamentum, opes, veramque felicitatem haud parum facere ſapientiores judicant, inſignia indies incrementa capiat, quotidianis iisque luculentiſſimis documentis teſtatum facitis. Quae cum ita ſint, nullus dubito, quin qua fronte me numquam non excipere ſoletis, amica ſcilicet & ſerena, ſimili etiam vultu, hilari & benigno, has pagellas inſpicere dignaturi ſitis. Faxit DEVS, ut difficillimis hiſce temporibus, quibus tantum Libertati noſtrae, avito cruore partae & conſervatae, periculi impendet, quantum vix alias umquam, VESTRIS OPTIMIque PRINCIPIS Auſpiciis Pa-

tria, Civitas, quin & Academia atque Ecclesia, Coeli utrumque Depositum, & fatale Reipublicae nostrae pignus, intacta & intemerata diu perstent, vigeantque. Trajecti ad Rhenum Kalendis Juliis

MDCCXLVII.

AVDI-

AVDITORIBVS SVIS S.

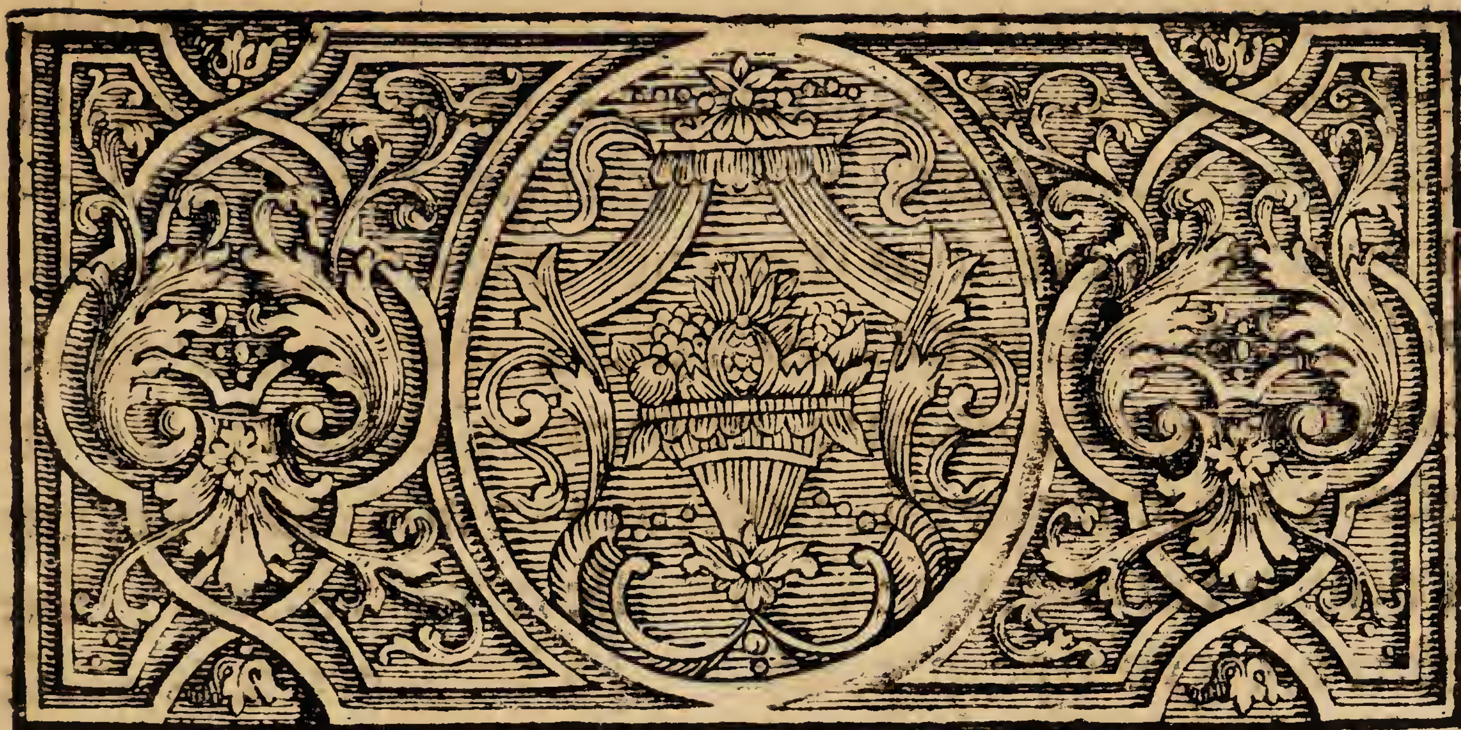
Paucissimis Vos volo, Egregii Juvenes. Ita enim Vos publice compellare audeo. Merentur id Vestra industria, diligentia & modestia. Pulcrae hercle, sed & rarae, Virtutes. En! Habete, quam Vestros in usus conscripsi, Institutionum Practicarum Epitomen. Vestrorum Commodorum caussa hunc laborem subire satis ceterum, ut scitis, occupatus volui; sed & debui. Iis enim invigilare publica me auctoritas jubet: quod utrum tum in evulgando hoc libello praestiterim, tum praestem alias, a Proceribus Vobisque dijudicari, quam a me praedicari, malo. Vos interim hoc opusculo utimini, meque obscuriora illustrantem, difficiliora enodantem, omissa supplentem, & Theoreticas institutiones, quae primam ad has planamque viam sternunt, explicantem Vestro favore, attentione, silentio, ut soletis, prosequi pergite. Valete.

Ne

Ne aegri quidem, quia non omnes convalescunt, idcirco Ars nulla Medicina est?

CICERO *L. II. De Natura Deorum Cap. IV.*

PRAEFATIO
EDITORIS.

Tanta librorum practicorum copia, tamque immenso illorum numero obrutae sunt librariae officinae, ut et sola eorum nomina memoriae mandare, medicinae studioso multum facessat negotii. Quis enim tot ope-

ra, tot ſyſtemata, tot denique compendia medico-practica valet enumerare? Hinc in immenſa huius generis librorum abundantia, facile nos noua voluminis praxeos medicae editione carere potuiſſe, ii forſan nobis obiicient, qui non attente conſiderabunt, neque omnes eiusmodi libros vnius eiusdemque eſſe bonitatis et utilitatis, neque in unum eundemque finem eſſe conſcriptos. Sic enim integra opera practica, a Viris eruditis poſt multorum annorum experientiam cum orbe litterato communicata, egregio uſui eſſe medicinam exercentibus, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Tantum autem abeſt, ut eadem opera praelectionibus academicis commoda ſint; vt potius eorum in locum practica, ſic dicta, compendia, merito ſubſtituantur. Interim et horum ſingula non parem merentur laudem. Quum enim ordo rerum proponendarum, breuitasque ſine obſcuritate, primaria compendii ſint requiſita: rariſſima, ſic comparata, compendia eſſe; moxque hoc, mox illud in vno alteroue eorum deſiderari, negabit facile nemo, ſed potius dolebit.

Super-

Superfluum itaque opus ſuscepiſſe, nobis minime videmur, qui *Inſtitutiones praxeos medicae* a Cel. SCHACHTIO praelectionibus academicis dicatas et accomodatas, omnibus modis abſolutisſimas, in noſtris regionibus non adeo frequenter viſas, denuo typis excudendas curamus, noſtrisque familiariores reddere annitimur. Noſtra non indigent laude, ipſae egregio ſuo uſu abunde ſeſe commendabunt, et docentibus non minus, ac diſcentibus, difficilem alias laborem ex voto allevabunt.

Quae hactenus diximus, libellum ipſum concernunt; nunc pauca adhuc circa orationes duas inaugurales, editioni Traiectinae annexas, monebimus. Antea iam declarauimus, primarium ſcopum nouae huius libri editionis eſſe, Academiis noſtris inſeruire, ſi qui forſan Viri compendio hoc pro fundamento collegiorum practicorum uti velint. Quum autem harum orationum, alias quidem vtiliſſimarum, nec prior, *qua ſenile fatum ineuitabili neceſſitate ex humani corporis mechaniſmo ſequi demonſtratur*; nec poſterior: *Morbus*

bus remedium, siue de morborum in sanandis morbis efficacia, proprie methodum curandorum morborum internorum addiscentibus inseruiant; hinc consulto easdem in noua hac editione omisimus, facileque nos veniam huius rei, adductas ob rationes, ab aequo iudice impetraturos esse sperauimus.

Pauca haec Te, Beneuole Lector, latere noluimus. Vtere itaque his institutionibus medico-practicis in Tui aliorumque commodum, et faue porro

Editori.

JOANNIS

JOANNIS OOSTERDYK SCHACHT INSTITVTIONES MEDICINAE PRACTICAE AD AVDITORVM POTISSIMVM VSVS IN EPITOMEN REDACTAE ET EVVLGATAE.

PROLEGOMENA.

I. Medicina eſt ars vel ſcientia, quae docet ſanitatem hominis integram conſervare, labefactatam reſtituere.

II. Quae vero diſciplinae Medicae pars modum tradit, quo praeſentes in corpore morbi detegi; detecti vero profligari poſſunt, *Praxis* adpellatur *Medica.*

III. Eſt autem morbus illa humani corporis conditio, qua fit, ut actiones ab homine exerceri ſolitae rite exerceri non poſſint.

IV Quae quidem vel in partibus ſolidis, vel fluidis, vel utrisque, nec alibi, haeret.

V. In ſolidis partibus morbus haeret, ſi rigiditate, vel laxitate; elaſticitate aucta vel imminuta; nimia anguſtia vel capacitate; ſoluta continuitate; numero; magnitudine; figura; ſitu, nexuque peccaverint.

VI. In fluidis, ſi copia vel inopia; denſitate vel tenuitate; acrimonia quacumque; nimio impetu vel lento nimis motu;

depravata denique partium constituentium cohaesione, vel miscela laboraverint.

VII. In utrisque, si quaedam ex memoratis (5. 6.) conditionibus combinatae; aut si aequilibrium & proportio inter solida & fluida vitiata fuerint.

VIII. Deteguntur morbi 1. ex comparatione Phaenomenωn, quae in homine aegrotante adparent, cum illis, quae in sano conspici consueverunt. 2. ex eorundem comparatione cum illis monumentis, quae observatorum industria nobis reliquit. 3. ex caussis praegressis, & cognita earundem in corpus humanum efficacia. 4. ex effectu remediorum, alimentorum, potulentorum sive casu oblatorum, sive de industria exhibitorum.

IX. Curantur autem 1. tollendo caussas antecedentes. 2. removendo caussam proximam. 3. profligando omnia symptomata.

X. In quibus vero morbis haec arte praestari non possunt, illi quidem arte Medica insanabiles censeri debent.

XI. Numquam autem curationem morborum adgredi Medicus debet, nisi quosdam sibi praefixerit scopos, quos ferire conabitur.

XII. Quare numquam curam suscipiet, nisi quasdam indicationes formaverit, quae commodissime in vitalem, prophylacticam, therapeuticam, et mitigatoriam seu palliativam distingui consueverunt.

XIII. Et quidem illi, quae omnium nobilissima est, primum; deinde vero et ceteris satisfacere oportet; ut in institutionibus Theoreticis, quarum cognitio illi, qui Praxin Medicam doceri gestit, absolute est necessaria, fusius traditur.

XIV. Quum vero morbi nonnulli exteriores, alii interiores partes obsidere deprehendantur, non incommode in *Externos Internosque* dividuntur.

XV. E quibus quidem *Externi* quum potissimum eius disciplinae,

plinae, quae manu medetur, obiectum constituant, haud ita multa de illis differemus.

XVI. Quamvis enim horum notitia ad accuratum internorum intellectum summe sit necessaria, temporis tamen Academicis exercitiis destinati angustia vix patitur, ut in scholis Practicis exponantur.

XVII. Quapropter illos Chirurgicis institutionibus relinquentes, et ex iis cognitos supponentes, de iis, qui internas partes occupant, potissimum dicemus.

XVIII. Qui cum vel plures partes simul, vel hanc tantum illamve seorsim invadant, satis apte in *Universales* & *Particulares* distingui possunt.

XIX. *Universales* vero vel ex sua indole febriles sunt, vel non necessario febrim conjunctam habent.

XX. *Particulares* autem differunt potissimum pro varietate partis, quae infestatur; nec incommode ad hos sexus, aetatisque morbos referas.

XXI. Quare secundum hunc ordinem bonis auspiciis Medicinam Practicam tradituri, a morbis universalibus, quos febris comitatur, initium facimus, ipsam *febrim* enarrantes primum.

SECT. I.

DE
MORBIS VNIVERSALIBVS.

LIB. I.
DE MORBIS FEBRILIBVS.

CAP. I.
De Febribus in Genere.

I. Inter morbos maxime univerſales, ſive adfectas corporis partes ſive frequentiam ſpectes, primum locum tenet *Febris.*

II. Haec quidem uti multorum morborum, inprimis tamen inflammationum, fidiſſima comes, ita haud pauciorum ſive Acutorum ſive Chronicorum primaria exiſtit cauſſa, quos tamen omnes non eadem ratione producit. Nunc enim in ſolida, nunc in fluida, nunc in utraque, nec tamen ſimili ſemper modo, agit.

III. Hinc nec mirum eſt frequenter eam in mortem terminari: quod quidem rurſus diverſa ratione fieri obſervatur: ſed & in ſanitatem ſaepe abit. Imo vero eandem lapſam febris ope ſaepe inſtaurari videmus, & quidem ita, ut febris vel ſui ipſius vel aliorum morborum corpori inhaerentium efficax ſit Medicina.

IV. Atque haec ſalutaria effecta tribus inprimis praeſtat viis; *reſolutione ſimplici*, *excretione inſenſibili* & denique *ſenſibus manifeſta evacuatione.*

V. Ex quibus confici videtur, male omnem febrem pro mala haberi: neque omnem continuo tollendam. Quamvis non minus gravis error ſit omnem ſine diſcrimine febrem ſalutarem cenſere. Vitanda hic eſt Charybdis, ſed ita ne in Scillam incidamus.

VI.

VI. Vix autem alius morbus cognitus eſt, cujus natura tam tecta & abdita habetur, adeo ut de illa detegenda plerique tantum non deſperaverint.

VII. Inter antiquos plurimi & recentiores non pauci febris eſſentiam in *calore* poſuerunt: Cui tamen receptiſſimae ſententiae refragantur 1. calor auctus ſaepe ſine notabili febre. 2. febres frigidae. 3. febres intermittentes, a quarum initio omnis calor abeſt. Neque juvant, quae ad eludendam horum argumentorum vim a nonnullis adferri conſueverunt.

VIII. Certius cognita erit natura febris, ſi tale febris ſymptoma invenerimus, quod in omni febre, in nullo alio morbo quam in febre, & omni omnino tempore in febre adeſt, ſive, ut ſcholae loquuntur, quod febri omni, ſoli, ſemper adeſt.

IX. Tale vero non niſi unum deprehendimus, pulſum ſcilicet naturali celeriorem, unde vix certo poſſumus diſtinguere, utrum homo febricitet, & quo intenſitatis gradu, niſi naturalem pulſus ejus conditionem perſpectam habeamus.

X. Quum vero febris ſit morbus; nullus autem morbus ſine laeſa functione: hinc ad febrem omnino requiritur, ut auctae pulſus celeritati jungatur quaedam functionum laeſio.

XI. Vera igitur febris definitio eſt, quod ſit *illa conditio, qua pulſus intra datum temporis ſpatium frequentior fit, ſimul cum quarundam functionum laeſione.*

XII. Quamvis vero in omni febre pulſus naturali ſit celerior, dici tamen non poteſt eius naturam in aucta circulatione conſiſtere, quum 1. bina haec pari paſſu non ſemper procedant. 2. ſaepe praeſente febre circulatio aucta non ſit. 3. aucta haec circulatio potius effectus quam cauſſa vel natura febris adpellari debere videatur.

XIII. Proxima febris cauſſa eſt proxima auctae in pulſu celeritatis cauſſa. Haec vero unice eſt frequentior intra datum temporis ſpatium influxus ſpirituum & ſanguinis vel alterutrius liquidi in nervos, vaſa, & cavitates cordis.

 XIV. Un-

XIV. Unde ſequitur, febrem ſatis commode morbum cordis dici poſſe.

XV. Quum vero influxus ille a multis diverſisque cauſſis oriri poſſit, hinc remotiores febris cauſſae variae & diverſae erunt.

XVI. Quidquid enim cor, cerebrum, cerebellum, nervos, membranas ſenſiles, vaſa ſanguifera gravius irritare & ſtimulare poteſt, id enim vero influxum illum intra datum temporis ſpatium augebit.

XVII. Id vero omne referri poteſt, vel ad motum auctum, vel ad humorum acrimoniam, vel denique ad obſtructionem. Harum enim conditionum una quadam poſita vel fit irritatio, vel alia conditio naſcitur neceſſario, quae illam irritationem producit.

XVIII. Hae nunc conditiones enaſci poſſunt vel a cauſſis extra corpus noſtrum haerentibus vel intra illud contentis, unde remotiores febrium cauſſae ſunt vel *internae*, vel *externae*.

XIX. Inter *externas* cauſſas numerantur pleraeque res non naturales, in quibus ſi aliquod notabile vitium committatur, ſolet utplurimum gravior leviorve febris ſuccedere.

XX. Huc ergo referenda ſunt *Aer* ſive notis ſive incognitis qualitatibus peccans. *Cibi potuſque* ſive quantitate ſive qualitate vitioſi. *Motus quiesque* aucta, imminuta. *Acriora Medicamenta* vel *Venena* ſive intus adſumpta, ſive ad externam corporis ſuperficiem adplicata.

XXI. *Internarum* cauſſarum numero accenſeri poſſunt *retinenda* excreta, *excernenda* retenta, aut nimia quantitate excreta. *Somnus* vel nimius vel nimis parcus. *Animi pathemata* ſive calida ſive frigida. *Sanguis extravaſatus. Pus. Ichor, ſanies, aqua. Caries oſſis. Cancer*, *ſpina ventoſa*, *ulcera* majora vel externarum vel internarum partium, & ſimilia plura, fere innumera.

XXII. Inter Phaenomena febrium alia ſunt, ſine quibus nulla umquam febris invadit; alia, quae in quibusdam febribus deprehenduntur, in aliis non ita adparent.

XXIII.

XXIII. Prioris generis ſunt horror, calor ſiccus primum, inde plerumque humidus.

XXIV. Poſterioris dolor ὀςεόκοπος, nauſea, vomitus, ſitis, ructus, flatus, diarrhoea, dyſenteria, vigiliae, ſopor, exanthemata, ſudor, delirium, convulſio, anxietas, dyſpnoea, haemorrhagiae quaecumque, icterus, inflammationes, adpetitus proſtratus, &c. &c.

XXV. Utraque vero haec aliquando ſymptomatica, interdum critica deprehenduntur, quae rite ab invicem diſtinguere debet, quisquis in febrium ſanatione feliciter verſari cupit.

XXVI. Dividi febres in varias claſſes conſuevere: aliae ſunt *Acutae*; aliae *Lentae* vel *Chronicae*; atque haec diviſio potisſimum a tempore durationis deſumitur.

XXVII. Cauſſae ratione differunt, quod alia ſit *Communis* vel *Epidemica*; alia *Singularis*, quam et *Sporadicam* adpellant.

XXVIII. Reſpectu temporis, quo detinent, alia febris eſt *Continua*; alia *Intermittens*.

XXIX. *Continua* eſt vel *continens* Gr. σύνοχος; vel *continua remittens*, ſeu *continuata*, Gr. συνεχὴς.

XXX. *Continens* triplex 1. *Ephemera*. 2. *Synochus* non putris ſeu *Ephemera plurium dierum*. 3. *Synochus putris*.

XXXI. *Synochus putrida* iterum triplex. 1. *Homotonos* vel *Acmaſtica*. 2. *Epacmaſtica* vel *Anabatica*. 3. *Paracmaſtica* vel *Catabatica*, quae diſtinctio, a nonnullis aeque non putri ac putridae ſynocho adſcripta, ab aliis plane imaginaria cenſetur.

XXXII. *Continua* συνεχὴς dividitur in *Erraticam* & *Periodicam*.

XXXIII. *Continua Periodica* eſt vel *continua quotidiana*, vel *tertiana*, vel *quartana*.

XXXIV. *Intermittentium* alia quolibet die redit, diciturque *quotidiana*; alia tertio quoque, eſtque haec *tertiana*; alia quarto quolibet die revertens *quartana* vocatur. Sunt & qui *quintanas*, *ſextanas*, *ſeptimanas* memorant, ſed de his dein plura.

XXXV.

XXXV. Dividuntur porro in *ſimplices* & *compoſitas*; quarum illae ex una tantum; hae ex pluribus febribus ſive ejusdem ſive alterius generis complicatis conſtant.

XXXVI. An vero continuae periodicae nihil aliud ſunt niſi compoſitae intermittentes? An alia harum febrium eſt indoles & natura?

XXXVII. Tandem differunt intermittentes, quod aliae ſint *verae* ſeu *legitimae*; aliae *ſpuriae*, *anomalae*, *nothae*.

XXXVIII. Sunt denique varia & diverſa ſymptomata, quae varia etiam febribus nomina impoſuerunt: ita datur *febris ardens*, quae & *Cauſus* dicitur; *Hectica*, de quibus ex profeſſo deinde. *Colliquans* vel *Colliquativa*; *Elodes* vel *Sudatoria*; *Fricodes* ſeu *horrifica*; *Epiala* forte latinorum *Quercera*; *Lipyria* vel *Leipurias*; *Syncopalis*; *Aſodes* ſive *anxia*; *Lungodes* ſive *ſingultuoſa*, &c.

XXXIX. Si vero diverſa quaelibet ſymptomata diverſam febris ſpeciem conſtituerent, innumerae certe ſpecies fingi poſſent, quum revera diverſitates in febrilibus ſymptomatibus innumerae ſoleant obſervari. vid. Sylv. L. 1. Pr. Med. cap. 29. 30.

XL. In omnibus febribus continuis acutis, forte & ceteris, certo morbi tempore inſignis quaedam mutatio oritur, qua fit, ut vel in ſanitatem vel in mortem terminatum iri morbum conjiciamus, quam κρίσιν vel *judicationem* in arte adpellant.

XLI. Solet autem illa perturbatio ſtatis quibusdam certisque diebus fieri, quos *criticos* vocant.

XLII. Obſervatum autem eſt, illas criſes tutiſſime fieri diebus ſeptenariis; ſi vero aliis diebus fiant, minus tutae fidaeque cenſentur; vocantur autem illi dies a ſeptenariis diverſi *intercidentes* vel *intercalares*.

XLIII. *Indices* vero dies adpellantur, qui imminentem criſin praeſagiunt.

XLIV. Salutaris talis criſios effectus plerumque eſt ingens quaedam humoris evacuatio, quocum ipſa etiam materia morbi

bi e corpore ejicitur: quae per ſua ſigna praevideri poteſt. Imo vero verſatus in arte Medicus non tantum excretionem praeſagit, verum etiam conjicit, qua via & qualis liquor evacuandus ſit.

XLV. Utplurimum autem febres vel ſudore, vel narium haemorrhagia, vel urina, vel alvo, vel vomitu, vel pluribus horum ſolvuntur; quorum omnium ſigna a Medicis accurate deſcripta Practicus perſpecta habere debet, ut, tum in Prognoſi inſtituenda, tum in faciunda Medicina feliciter verſetur.

XLVI. An vero & *Febris Topica* dari poteſt; id eſt talis, quae in peculiari quadam corporis parte haeret, dum in reliquo nihil febrilis motus obſervatur? Confirmant hanc non exigui in Praxi momenti veritatem 1. varius in varia parte calor. 2. inflammatio partis ſine febre generali. 3. effectus rubefacientium & veſicantium. 4. pulſationes in quibusdam partibus adparentes, non ita in aliis. 5. inordinatus ſpirituum motus. 6. plethora Topica. 7. effecta remediorum antifebrilium, praeſertim Corticis Peruviani.

XLVII. Cura febrium, ut ceterorum morborum, naturae debetur, quae vel ſola ſibi ſufficit, ut interdum contingit; vel, quod frequentiſſime fit, artis auxilio adjuvari debet.

XLVIII. Quae autem ad ſanandas febres oriuntur indicationes, commodiſſime ad tres claſſes reducuntur, quarum Prima exigit *tollere vel infringere cauſſas remotas febris*. Altera *mutare illam conditionem, quam remota cauſſa generavit, & a qua febris proxime dependet*. Tertia denique *tollere illa effecta, quae febris produxit* ſive *mitigare ſymptomata*. Neque ſufficit uni alterive, ſed omnibus tribus indicationibus ſatisfacere oportet.

XLIX. Interim haud raro obſervatur, ut, quae remedia uni ex his indicationibus ſatisfaciunt, eadem eodem tempore omnes tres impleant: quamvis & dentur remedia, quae uni quidem ſatisfaciunt, ſed quorum tamen adplicationem quae-

dam ex ceteris indicationibus nullo modo patitur. Quare ſi ullibi, hic certe ſummum Medici judicium requiritur.

L. Priori indicationi non eodem ſemper modo ſatisfieri poteſt. Quum enim remotiores cauſſae variae & toto ſaepe coelo diverſiſſimae ſint; evidens eſt, omnes eadem plane ratione tolli non poſſe. Itaque ſollicite ſunt indagandae & pro ſua quaeque indole extirpandae. Quod quomodo fiat, partim ex Hygieine; partim ex Chirurgia; partim ex ſubſequentium morborum hiſtoria colligi poteſt.

LI. Frequentior humorum in cor influxus, quae eſt illa conditio, a qua febris proxime dependet, tollitur ſublato ſtimulo irritante.

LII. Irritans ſtimulus, vel per ſpecifica, vel per vniverſalia remedia tolli poſſe videtur.

LIII. Specificum remedium febrilem ſtimulum tollens in nonnullis febribus certo videtur cognitum; in pleriſque tamen Medicos latet, neque magna adfulget ſpes fore, ut inveniri poſſit.

LIV. Quum vero ſtimulus ille ſit vel major humorum motus, vel acrimonia, vel obſtructio (17.), erunt univerſalia antipyretica, quae motum minuere, acre vel temperare vel expellere, & denique obſtructionem reſolvere poſſunt.

LV. Horum autem pleraque praeſtantur per *V. S.*; *Emetica*; *purgantia*; *diuretica*; *ſudorifera*; *diluentia*; *acida*; *ſalina*; *ſaponacea*; *amaricantia*; *terreſtria*; *anodyna*, & *opiata*; quare haec inter univerſalia antipyretica merito ſuo celebrantur.

LVI. Neque tamen cenſendum eſt, omnia haec remedia in omni omnino febre convenire. Nunc enim his, nunc aliis locus eſt. Diverſus febris genius; diverſa, unde oritur, cauſſa; varia febricitantium temperies; varium, in quo febris haeret, ſtadium; diſcrepantia denique ſymptomatum modo haec, modo illa adhibenda eſſe monent.

LVII. *V. S.*, cujus ſane maximus in febribus uſus, conducit,

cit, si motus nimius; plethora; vires fortes; symptomata graviora; inflammationis aut futurae metus aut praesentis indicium; evacuationes sanguineae suppressae; quorum quo plura concurrerint, eo tutius vena secatur & contra.

LVIII. Si vena secanda in febribus, praestat eam pertundere initio febris, quam circa crisin, quamvis & tum aliquando id facere liceat.

LIX. *Purgantia & Emetica* egregia quoque antipyretica, nec tamen semper. Si in primis viis materia turgeat, negligi non possunt: nec tum coctio morbi est expectanda, sed vel in primo principio ea exhibere oportet.

LX. An si & purgans & V.S. indicentur, V. S. purgans praemittendum est? An id quidem perpetuum est? An, si vehemens febris urgeat, in ipso ejus impetu sanguinem mittere, est hominem jugulare, ut Celsus scribit?

LXI. *Sudorifera & diuretica* pulcre faciunt ad expellendum acre, obstructum resolvendum. Sed in eligendis his sollicite observandum, sitne febris de continuarum an intermittentium natura; tum & attendendum, in quo versetur stadio.

LXII. *Acida* egregia sunt antipyretica, ubi vel putredo adest, vel futura praevidetur.

LXIII. *Diluentia* & motum minuunt, & acre temperant, & obstructum resolvunt. Sed in continuis inprimis & intermittentium paroxysmis horum usus est.

LXIV. *Salina & Saponacea* efficacissime resolvunt. Sed hic iterum multum refert, utrum continua an intermittens febris fuerit, & quibus utaris. Diversa enim est diversorum salium, saponumque efficacia.

LXV. *Amaricantia*, egregie deobstruentia, tum conducunt, ubi viscidior, lentior, frigidiorque materies peccat, hinc in intermittentibus tutior, quam in continuis, eorum usus.

LXVI. *Terrestria* ad temperandum acre in primis viis haerens faciunt, neque ulterius forte virtus eorundem extendi videtur.

LXVII. *Anodyna & Opiata*, plurimum ad febrim minuendam conferunt, dum ſenſorio communi inſenſili reddito effecta, a ſtimulo illi conciliato expectanda, optime praecavent, unde in multis febribus, & earum potiſſimum ſymptomatibus efficaciſſime proſunt, licet ſola ad febrim debellandam raro ſufficiant.

LXVIII. Ceterum maximum in curandis febribus arcanum eſt, ſollicite ad ipſam naturam attendere. Haec enim dum coctione & excretione materiae morbificae febrim tollere conatur, Medici eſt, amovere impedimenta, quae naturam in hoc opere morari aut turbare poſſunt.

LXIX. Quae quidem licet diverſa ſint, frequentiſſima tamen ſunt, vel nimius, vel nimis parvus motus. Quapropter illum ita moderabimur, ut neque langueat, neque exaeſtuet nimis, ſed eum obtineat gradum, qui ad coctionem coctaeque materiae excretionem requiritur.

LXX. In praeſcribendo victu febricitantibus attendendum eſt 1. ad ejus *conſiſtentiam*, quae liquida potius quam ſolida eſſe debet. 2. *ad qualitatem*, ita ut non nutrientem tantum ſed & vim Medicatam febri adverſam poſſideat. 3. *ad tempus*, in intermittentibus ſc. ἀπυρεξίας tempore, in continuis extra exacerbationes. 4. ad *copiam*, quae eo minor debet eſſe, quo febris acutior. 5. ad *vim*, quae eo major ſit, quo febris ex ſua natura diuturnior & contra. Sed in his omnibus ratio habenda *aetatis*, *regionis*, *anni tempeſtatis*, *conſuetudinis*, *idioſyncraſiae*, *ſtadii*, in quo febris haeret, quae omnia nihil abſoluti & generalis hic determinari permittunt.

CAP. II.

De Praecipuis febrium Symptomatis.

I. QUum ſaepenumero a ſymptomatibus febrium plus periculi immineat, quam ab ipſa febre, hinc tertia indicatio eorundem mitigationem ſeu palliationem exigit.

II. Et quidem ſi critica fuerint, turbanda non ſunt, niſi ve-

he-

hementiora fuerint. At ſymptomatica continuo, ſi fieri poſſit, ſiſtenda.

III. Horum alia morbi aliquando ſunt principes ſuo deinde explicandi loco; alia numquam niſi ſymptomata, ex quibus praecipuorum hiſtoria nunc atque curatio tradenda eſt.

IV. *Sitis* grave in febribus ſymptoma, ſingularis eſt mentis adfectio, ſingularem corporis conditionem, nec tamen ſemper eandem, agnoſcens.

V. Etenim vel ab humorum immeabilitate: vel a ſiccitate, eaque aut generali totius corporis, aut particulari oris fauciumque: vel ab acrimonia humorum alcalina, oleoſa, bilioſa, rancida, ſalina, rarius acida oritur.

VI. Prior ſpecies potius fallitur quam extinguitur, niſi ſublata cauſſa. Altera aquoſa, ſubglutinoſa, acida, ſubvinoſa, nitroſa, ore hauſta, epota, externe adplicata, injecta, non frigida, non fervida, ſed tepida requirit. Tertia denique remedia peccanti acrimoniae oppoſita exigit.

VII. An omnis ſitis aquoſis fuganda? An febricitantibus potus denegandus? Quare, ſi ſitis temere & praeter rationem in acutis ceſſet, malum? An quos ſitis obſidet, iis cibi & labores ſubtrahendi, & vinum tam aquoſum, quam frigidum exhibendum? ita Hippocrates.

VIII. *Calor*, cujus accuratus gradus neque ſenſu aegri; neque manu Medici; neque Thermoſcopio; neque urina; neque pulſu; neque reſpiratione exacte determinari poteſt, auctum inter ſolida & fluida attritum deſignat, & pro ſua cauſſa agnoſcit.

IX. Augmentum hoc vel *Sanguini*; vel *Vaſis*; vel *utrisque* debetur.

X. Si *Sanguini*; aucta eſt ejus vel *denſitas*, vel *velocitas*, vel *utraque*.

XI. Si *Vaſis*; aucta eſt eorundem *reſiſtentia* adverſus contentos liquores.

XII. Ab aucta *Sanguinis denſitate* calorem auctum novimus.

1. Si nulla auctae velocitatis aut rigiditatis vasorum indicia appareant: 2. ex pulsus duritie, quod tamen indicium aliquantulum aequivocum est. 3. ex examine educti sanguinis. 4. ex praegressis, frigore: dissipatione subtilioris liquidi: velocitate: forti vasorum actione.

XIII. Tollitur haec species 1. sublatis praegressis. 2. resolventibus sine multo stimulo aquosis; salinis, nitrosis; saponaceis, acidis; balneis, fomentis, cataplasmatis laxantibus.

XIV. Ab *aucta velocitate* increvisse calorem scimus 1. ex pulsu celeriori & maiori. 2. ex respiratione celeri, profunda. 3. ex absentia signorum densioris sanguinis, aut vasorum rigidiorum.

XV. Imminuitur quiete animi, musculorum; V. S.; venarum laxatione; diluentibus; paregoricis. An & levi brevique venarum compressione?

XVI. Ab *aucta Vasorum resistentia* auctum calorem detegimus ex signis vasorum viscerumque rigidorum.

XVII. Curatur vasorum robore & elasticitate imminutis per aquosa, calida; oleosa; emollientia externa, interna.

XVIII. Quod si vel ab omnibus his caussis simul, vel a quibusdam concurrentibus, ut fere semper fit, calor augmentum ceperit, combinanda erunt remedia.

XIX. Effecta vero nata in corpore sic supra naturam calido tolluntur lento refrigerio; admisso aere frigidiori; exhalando frigidam vel solam vel herbis quibusdam refrigerantibus alteratam; dum pro interno usu conveniunt diluentia; nitrosa; acidiuscula; leniter mucilaginosa; aliquando & V. S.

XX. *Debilitas* est illa corporis conditio, qua vires ejusdem imminutae percipiuntur. Vires autem consistunt in expedito functionum exercitio. Hae vero musculorum auxilio peraguntur. Est ergo debilitas vitium vel musculorum vel partium, quarum ope musculi moventur, quae sunt nervi, spiritus, sanguis arteriosus.

XXI. Est illa debilitas vel in toto corpore vel in quadam parte.

XXII. Ubicumque caussa haeserit, erit 1. in *Liquoribus* per vasa

vaſa ad muſculos transmiſſis. 2. in *Vaſis* ipſis transmittentibus. 3. in *Cauſſa* liquidum per vaſa ad muſculos propellente. 4. denique in ipſis *Muſculis* liquores excipientibus.

XXIII. Si cauſſa in *Liquoribus* haereat, peccabunt vel *defectu* vel *viſciditate*.

XXIV. Prius cognoſcitur, tum ex cauſſis praegreſſis, tum ex Phaenomenis praeſentibus. Curatur 1. cauſſas diſſipantes tollendo. 2. liquidum diſſipatum regenerando.

XXV. Poſterius fit vel a nimio motu vel nimia quiete: curaturque incidentibus & attenuantibus, non tamen ſemper iisdem.

XXVI. Si cauſſa in *Vaſis* haereat, ea vel *obſtruuntur* vel *comprimuntur*. Curatur ſublata vel obſtruente vel comprimente cauſſa, quod variis fit modis pro varietate cauſſae illius.

XXVII. Si debilitatis cauſſa haereat in *Cauſſa* liquidum pellente, haerebit vel in *Corde*, vel in *Cerebello*, vel *Cerebro* minus robuſtis, debilitatis.

XXVIII. Debilitata *Cor* & *Cerebellum* (nam haec ſe invicem comitantur) novimus 1. ex pulſu parvo, lento, raro, interdum tamen et celeri, ſepe inaequali. 2. ex reſpiratione parva, lenta, rara, ſubinde tamen & celeri. 3. ex imminutis ſecretionibus. 4. ex frigore extremorum; pallore; animi deliquio; frigido ſudore, ſine tamen ingenti evacuatione praegreſſa. Curatur malum replentibus; motum excitantibus; ſtimulantibus.

XXIX. *Cerebrum debile* cognoſcitur. 1. ex ſignis cordis & cerebelli debilium. 2. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur tollendo cauſſam in cerebro haerentem & dein illud roborando.

XXX. Si cauſſa haereat in *Muſculis*, erit vel nimia villorum muſcularium reſiſtentia, vel nimia eorundem laxitas.

XXXI. Prius a variis cauſſis oritur, variamque pro cauſſarum varietate medelam poſtulat.

XXXII.

XXXII. Posterius curatur per adstringentia; aromatica; frictiones, easque vel siccas vel humidas spirituosas.

XXXIII. Si vero debilitas ab omnibus hisce caussis producatur, unita contra illam remedia requiruntur.

XXXIV. An ergo debilitantia aliquando debilitati curandae sunt accommodatissima? An non ea, quae alias roborant, debilitant alias? An ergo sufficit Medico scire roborandum esse? & an non sollicite ipsi examinandum est, quo roborantium genere utendum sit?

XXXV. *Pervigilium*, difficillimum symptoma, oritur ab omni caussa, quae liberum servat commercium inter cerebrum & partes tam sensui quam motui exercendo dicatas.

XXXVI. Ergo ab omni caussa, quae vel collapsum vel compressionem nervorum impedit, atque adeo ab omni caussa cerebrum irritante.

XXXVII. Illa caussa haeret vel *extra Cerebrum* vel *in Cerebro*, quarum tamen prior raro febrile, de quo hic agimus, pervigilium producit.

XXXVIII. Si in *cerebro* haereat, oritur vel *a nimio impetu* sanguinis ad cerebrum ruentis, vel ab ejusdem *inflammatione*, quamvis vtraque conditio interdum oppositam pervigilio conditionem excitare possit.

XXXIX. Malum hoc, quod, si diutius durat, pessimi praesagii esse consuevit, curatur quiete corporis; animo pacato; objectorum absentia; sono aequabili & ad numeros composito; aere humido; alimentis, Medicamentisque blandis, farinosis, demulcentibus; stillicidio aquae tepidae in suturam coronalem; Venae sectione; pediluviis; Epispasticis; clysmatibus; Eccoproticis; leniter repellentibus solventibusve ad caput adplicatis; tandem & Opiatis.

XL. *Dolor*, febrilium symptomatum numero merito accensendus, est determinata quaedam mentis adfectio, numquam oriunda, nisi determinata quaedam in corpore conditio adfuerit.

XLI. Haec vero in nervis haeret, & iis quidem solis, nec

nec tamen omnibus, ſed illis tantum, qui e cerebro oriuntur.

XLII. Illa autem nervorum conditio non eſt ruptura; ſed tanta diſtenſio aut elongatio, ut ruptura immineat.

XLIII. Quidquid igitur illam conditionem excitare poteſt, dolorem generabit: quod quum a pluribus cauſſis fieri poſſit, erunt remotae doloris cauſſae & numero & varietate paene infinitae.

XLIV. Eſt autem dolor in omnibus partibus non idem, neque in eadem parte omni tempore: quae diverſitas pendet 1. a nervo adfecto. 2. a cauſſa adficiente. 3. a diverſo intenſitatis gradu, quo cauſſa agit. 4. forte a diverſa nervi e cerebro origine.

XLV. Hinc alius dolor eſt *tenſivus*; alius *gravativus*; *premens*, *preſſorius*; *punctorius*; *acer*; *mordax*; *pruriens*; *lancinans*; *pulſatorius*; *frangitivus*; *rodens*; *ardens*; &c. quarum omnium ſpecierum variae multaeque exiſtunt cauſſae.

XLVI. Peſſima ſaepe ſunt, quae dolor producit, effecta. Hinc malum eſt tam in acutis quam Chronicis valde metuendum.

XLVII. Curatur dolor; vel tollendo *doloris cauſſam*; vel tollendo *doloris ſenſum*. Prius ſi fiat, fit etiam poſterius; non contra.

XLVIII. Prius duplici fit modo; vel agendo in *cauſſam proximam*; vel *in remotam*. Illud praeſtant laxantia: Hoc variis fit modis pro cauſſae dolorificae, locique dolentis varietate: laxantibus; purgantibus; diaphoreticis; diureticis; ſanguinis miſſione; temperantibus; carminantibus; involventibus.

XLIX. Poſterius fit; vel agendo *in nervos*; vel in *Cerebrum*.

L. *In nervos*; ſi omnis communicatio inter cerebrum & illum nervi locum, ad quem cauſſa dolorifica adplicatur, fuerit ſublata: quod fit, nervum vel comprimendo, vel exurendo, vel diſſecando.

LI. *In cerebrum*; ſi illud inſenſile reddatur: quod fit Opiatis, Narcoticis.

LII. Quare ſi duobus in locis dolor oriatur, gravior leviorem non ſentiri facit? Quare dolorem non ſentire, ubi cauſſa doloris adeſt, valde malum? Quare ſubita nec opina doloris evaneſcentia in acutis adeo metuenda?

LIII. *Sudor*, ſaepe quidem criticus, ſed & ſaepe ſymptomaticus, varios, eosque acutiſſimos morbos, curatu ſaepe difficiles, praeſagit.

LIV. Oritur, 1. ab *aucta circulatione*: Talis vero ſiſtitur V. S.; refrigerantibus; diluentibus; nitroſis.

LV. 2. *A nimia Vaſorum laxitate*: qui compeſcitur corroborantibus; adſtringentibus, inter quae primus cortici peruviano locus debetur; frictionibus; moderatis exercitiis.

LVI. 3. A *Sanguine nimis aquoſo, diſſoluto:* qualis ſolutio fit vel a bile; vel a venenis alcalinis; vel ab aquoſis nimia quantitate adſumtis; vel ab inefficaci pulmonis actione. Cura pro varietate cauſſae varia eſſe debet.

LVII. 4. Ab *aliis excretionibus, praecipue alvina vel veſicaria, ſuppreſſis vel imminutis:* quae ſpecies, revocatis iisdem, minuitur.

LVIII. 5. Ab *imperfecta partium Sanguinem componentium miſcela*. Curatur haec ſpecies potiſſimum aucto vaſorum robore; quo intima magis miſcela obtineri poterit.

CAP. III.

De febribus in Specie; Ephemera ſimplici & plurium dierum.

I. Febris *Ephemera*, vel *Diaria*, diſtincta a *diurna*, ita dicta, quia per unum tantum diem durat, mitioribus cauſſis, & potiſſimum impeditae, in ſano ceterum corpore, perſpirationi ortum ſuum debet; quamvis tamen & in cacochymo aliquando generetur.

II. Ubi primum invadit, difficulter cognoſcitur, an viginti quatuor, an plures horas duratura ſit: corpus ſanum: cauſſae

ſae leviores praegreſſae: mitia ſymptomata hic ſuſpicionem, ſatis ſaepe certam, injiciunt.

III. Ubi deſiit paroxyſmus, non rediturum illum conjicimus, atque adeo non ad intermittentes, ſed ad Ephemeras referendam fuiſſe concludimus, ex plenaria ſymptomatum abſentia: urina naturali ſimillima: & pulſu perfectiſſime iterum ordinato.

IV. Remediis nullus hic locus eſt. Optimi enim vice natura fungitur. Perſpirationem ſi tepidis aquoſis adjuvare volueris, bene certe feceris.

V. Si dicta febris ultra quatuor & viginti horas protendatur, ita ut ad tres quatuorve dies excurrat; *Ephemera plurium dierum*, vel *& Synochus non putris* adpellari conſuevit.

VI. Cujus quum eadem ſit cum priori natura, patet, easdem, ſed graviores, eſſe cauſſas; eadem, ſed intenſiora paulo, ſymptomata; eandemque curationem, paulo tamen attentiorem, requiri, adeo ut hic Emeticis: Catharticis: & V. S. aliquando locus ſit.

CAP. IV.

De Synocho putrida.

I. SI continenter febris adfuerit, humoresque a ſtatu naturali multum degenerent, ſive illa degeneratio ſit cauſſa, ſive ſit effectus febris, vocari illa conſuevit *Synochus putrida.*

II. Quae a ſimplici diſtinguitur: tum per cauſſas praegreſſas, talem humoribus degenerationem inducere valentes: tum per graviora ſymptomata, calorem acriorem, mordicantem; pulſum minus ordinatum & inaequalem; urinam craſſam, jumentaceam: tum per temperiem ſanguineam, calidam, acrem.

III. Inter periculoſiores morbos merito haec febris refertur: gradus tamen periculi differt pro diverſitate functionum, quae

laesae sunt, & intensitate laesionis. Quod si divisio, cap. 1. §. 31. memorata, justa sit, videtur in Paracmastica & Homotono longe minus discriminis, quam in Epacmastica, inesse.

IV. Curatio absolvenda est V. S.; Catharticis, aut Emeticis; decoctis diluentibus, acidis, acre putridum temperantibus; nitrosis; Julapiis; Emulsionibus; aperientibus; Diaeta lenissime salsa, fluida, acidiuscula. An hic Cortici Peruviano locus? non videtur.

CAP. V.

De Febre Ardente vel Causo.

I. FEbris *Ardens*, a primario symptomate sic appellata, spectat ad classem febrium continuarum remittentium & quidem tertianarum: solet enim tertio quolibet die exacerbari.

II. Haec vero Febris, si Galenum audiamus, est vel in toto corpore, vel in singulari aliqua ejus parte: atque hoc postremum fieri potissimum videtur, si a visceris alicujus inflammatione ortum habeat.

III. Cognoscitur ex gravissimis, quae eandem concomitantur, symptomatibus. Febris adest vehementissima: calor ardorque intolerabilis, vel per totum corpus diffusus, vel vitalia obsidens, dum in extremis frigus, quod pessimum: sitis inextinguibilis: Siccitas in tota corporis superficie: lingua siccissima, asperrima; Respiratio densa, cita, anhelosa, calida: cephalalgia: cardialgia: urinae imminutio, vel & suppressio: alvus vel clausissima, vel contra liquidissima, nigra, biliosa: vigiliae pertinacissimae: continua tussicula sicca: deliria: convulsiones.

IV. Disponit ad hanc Febrem 1. aetas juvenilis, virilis. 2. solidorum fabrica rigida, fortis, tensa. 3. fluidorum indoles dura, compacta, acris, biliosa.

V. Latentem excludit 1. aer fervidus. 2. cibus acer, calidus,

lidus, rancidus. 3. potus parcus, vinosus, putridus. 4. motus corporis violentissimus, subitus, diu protractus. 5. somnus parcior. 6. nimium Veneris exercitium. 7. omnis quaecumque excretio nimium aucta. 8. amor, ira, tristitia.

VI. Qui bilem, ab exsiccatis venis vel totius corporis vel partis alicujus attractam, & cum sanguine commistam, proximam morbi hujus caussam statuit, videtur erronee statuere.

VII. Verius censet, qui humorem densum, inflammatorie crassum, acrem; rigidamque solidorum structuram pro caussa Causi habet.

VIII. Qui ad vehementissimum, qui in hac febre fit, attritum; ad summam putredinem; ad inspissationem humorum densissimam attendit, non mirabitur, tertio quartoque die saepe letalem esse, & raro ad septimum excurrere.

IX. Neque tamen adeo certo mors est expectanda, quin in sanitatem, vel & in alios morbos interdum terminari deprehendatur.

X. Ubi vero in sanitatem abit, non uno semper eodemque modo hoc fieri observatur: nunc enim liberali narium haemorrhagia; nunc vomitu; nunc diarrhoea; nunc sudore; nunc sputis; nunc glandularum abscessibus; nunc crurum dolore; nunc livore pudendi & tensis testiculis; nunc Ictero solvitur.

XI. Qui vero morbi Febri Ardenti succedunt, illi plerumque sunt vel Peripneumonia; vel intermittens quaedam febris & potissimum quidem Quartana; vel suppuratio quaedam.

XII. Ut ex arte Febris Ardens curari possit, his indicationibus satisfacere oportet. 1. quidem liquidissimae partes instaurandae sunt. 2. concreta crassiora solvenda. 3. impetus & attritus humorum minuendus. 4. denique acrimonia & putredo humorum jam concepta tollenda; vel imminens arcenda & avertenda.

XIII. Id ut obtineatur, aeger versari debet in aere puro, subfrigido, humido, saepe renovato; cibo uti tenuissimo, acidiusculo, similique potu, abstinendo a vino, utique meraco.

Motum animi corporisque ſollicite vitare; ſomnum, ni ſponte obrepat, artificioſe provocare.

XIV. Venae Sectionis maxima eſt neceſſitas, neque ſine piaculo omitti illa poſſe videtur. Tamen ſi morbus longe initium praetervectus fuerit; ſi tota cruoris maſſa jam corrupta fuerit; ſi, aeſtuantibus praecordiis, extrema frigidum ſudorem exhalent, tutius certe omitti illa, quam inſtitui videtur. Cucurbitulae; Pediluvia; Epiſpaſtica, potius tamen aliunde quam ex Cantharidibus parata, ſummo opere conducunt.

XV. Ex Pharmacia Eccoprotica; Clyſmata; Julapia; Emulſiones; Nitroſa; Serum Lactis conveniunt: dum interea nihil antidotis illis & alexipharmacis, vi potius ſudorem exprimentibus, quam ſuffecta materia provocantibus, peſtiferum magis fingi poteſt.

CAP. VI.

De Febre Hectica.

I. FEbris *Hectica* vel *Habitualis* febris eſt continua, lenta, diutiſſime durans, poſt paſtum recrudeſcens, ſummam corpori maciem inducens.

II. Hujus variae recenſentur ab Auctoribus ſpecies. Alia enim eſt *cum tabe*: alia *ſine tabe*: Alia *hectica ſimplex*: alia *hectica marasmodes*: Alia denique *hectica media*. Rurſus Alia *primaria*: alia *ſecundaria*.

III. Antecedunt hanc febrem nativa diſpoſitio: febres, eaeque vel intermittentes, vel acutae, putridaeque diu protractae, aut male curatae, ſecretiones vel auctae, vel imminutae: Viſcerum obſtructiones: Abſceſſus: Ulcera: Caries: Spinae ventoſae: contumaces animi adfectus: Vigiliae protractae: inedia: Pica.

IV. Cognoſcitur ex Febricula lenta, poſt paſtum recrudeſcente; calore acri, mordaci; ſudore viſcido, praeſertim circa jugulum frontemque; rubore genarum; corporis colliquatio-

quatione; macie; urina pinguiore. An & pediculorum copia?

V. Quae quidem omnia videntur docere, in consummatiore saltem hac febri, summam in humoribus acrimoniam dari, sive illa sit hujus febris caussa, sive sit effectus; & talem quidem acrimoniam, quae & alcalina & rancida est.

VI. An in febre hectica semper quaedam labes in parte solida haeret? An id semper & absolute ad febrem hecticam necessarium?

VII. Periculosissimam hanc febrem esse, & frequentissime in mortem posse terminari, praegressa Phthisi, Atrophia, Hydrope, satis docet mali historia.

VIII. Curatio tribus indicationibus absolvitur. 1ª. exigit, id vitii corpori inhaerentis, e quo febris hectica ortum habet, tollere. 2. acrimoniam humorum emendare. 3. symptomata vel praevenire vel mitigare.

IX. Tollitur vitium variis remediis, pro varia ejus indole: alio enim modo ulcus viscerum; alio caries: alio obstructiones persanantur.

X. Emendatur acrimonia; acre *expellendo*, vel *corrigendo*, vel *involvendo*. *Expellentibus* raro locus, interdum tamen, & potissimum diureticis. *Corrigunt* Acida; Saponacea; Terrae pingues; Balsamica. *Involvunt* balsamica, non nimis calida; mucilaginosa. *Mitigat* & praevertit symptomata justa diaeta, ex lacticiniis potissimum & farinosis.

XI. An ergo Ova: c. c. gelatina: consummata carnium juscula: Decocta pedum vitulinorum; cancrorum fluviatilium; Coxarum Ranarum; Cochlearum in Hectica Febre conducunt?

CAP.

CAP. VII.

De Febribus Intermittentibus in genere.

I. F*Ebres Intermittentes* vocantur illae, quae, poſtquam hominem aliquamdiu occupavere, plane deſinunt; ubi vero aliquamdiu deſiere, denuo invadunt.

II. In quibus ἀπυρεξία: paroxyſmus: circuitus: intervallum conſiderari debent.

III. Variae harum febrium differentiae dantur: quarum alia petitur a tempore, quo febris intervallatur: quo reſpectu alia *quotidiana*; alia *tertiana*; alia *quartana* &c. vocatur.

IV. Differunt quoque ratione temporis, quo novus paroxyſmus accedit: & hac ratione alia *accelerari*; *retardari* alia; alia *conſiſtere* dicitur.

V. Tum etiam differunt ratione anni tempeſtatis: atque ita alia *vernalis*; *autumnalis* alia adpellatur.

VI. Nec non pro varia ſymptomatum indole: alia hinc *vera*; *ſpuria* alia denominatur.

VII. Tandem etiam differunt, quod alia ſimplex; alia ex variis intermittentibus *complicata*: neque certe raro fit, ut intermittens aeque cum continuis, ac cum ſui generis febribus conjungatur.

VIII. Poteſt totus Paroxyſmus febris intermittentis ſatis commode diſtingui in tria ſtadia, quorum primum *frigoris*; alterum *ardoris*; tertium *Sudoris* voco.

IX. In Primo ſtadio, quod in variis febribus, tum extenſione, tum intenſitate varium eſt, haec utplurimum adſunt Phaenomena. Laſſitudo; pandiculatio; oſcitatio; debilitas; frigus, primum quidem in remotioribus a corde partibus, dein toto in corpore, externo aeque, ac interno; rigor, horror; tremor; ἀναισθησία; pallor; livor; nauſea; vomitus; ſitis; reſpiratio cita, anheloſa, parva, difficillima; anxietas; pulſus citus, parvus, debilis; urina cruda, tenuis,

ἀνε-

ἀνέφελος, interdum turbidiſſima; in gravioribus febribus ſtupor aliquando, & Carus.

X. In ſtadio Ardoris: reſpiratio anheloſa; anxietas; ardor ſiccus per totum corpus; ſitis intenſa; cephalalgia; deliria; carus; dolor oſſifragus; pulſus magnus, fortis, plenus, durus; urina flammea.

XI. In Ultimo denique ſtadio ſiccus ille aeſtus mutatur in humidum; hinc ſudor, initio lenis, dein magis auctus, toto diffuſus corpore: lotio lateritium ſedimentum praecipitante: cum ſymptomatum remiſſione, & tandem plenaria ἀπυρεξία, quam aliquanto poſt novus paroxyſmus excipit.

XII. An intenſitas ſecundi ſtadii prioris intenſitati proportionalis? An id ſemper & conſtanti lege ita obſervatur?

XIII. Qui vero dicta huc usque conſiderat, facile intelligit quemlibet febris intermittentis paroxyſmum eſſe ſpeciem continuae febris, cujus materia concocta ultimo ſtadio critice cum ſudore, aut lotio, aut utraque via expellitur.

XIV. Ea tamen intercedit differentia, quod in febre continua ſemel expulſa materia non regeneretur; in intermittente, vel non perfecte materia morbifica expellatur, vel expellatur quidem, ſed tempore inter paroxyſmos medio renaſcatur; & quidem in omnibus febribus non eodem tempore: id quod primariam intermittentium differentiam facit.

XV. Quaenam vero hujus regenerationis cauſſa ſit; quiſnam locus; an, ut nonnulli volunt, in ipſa maſſa ſanguinea: an in primis viis, e quibus materia ad ſanguinem deducatur: an alibi: determinari forte poſſet, ſi proxima febrium intermittentium cauſſa ſatis perſpecta foret.

XVI. Hanc vero, ab omni tempore repertu difficillimam habitam, antiquiores quaerendam cenſuerunt in putredine vel bilis flavae, vel pituitae, vel atrae bilis, ex quibus cum ſanguinea parte rubicundum ſanguinem componi credebant. Alii in efferveſcentia ſanguinis, vel a ſucco nutrititio, vel aliunde, excitata. Alii in majori Succi Pancreatici aciditate. Alii in

ſpirituum nervoſorum acrimonia. Alii in ſanguinis viſciditate lenta, tenaci, pituitoſa. Alii in ſyſtemate nervorum mutato. Quae quidem binae poſteriores ſententiae ſuos potiſſimum fautores inveniunt. Neque negari poteſt, multa pro utraque diſputari poſſe.

XVII. An febris intermittens ſaepe latitat ſub ſpecie & figura aliorum morborum? Ita certe ſaepiſſime. Eſtque haec res maximi in facienda Medicina momenti. An totidem horas ad ſui deſpumationem requirit intermittens, ac continua, ut Sydenhamus? non ſane in perpetuum eſt.

XVIII. Quisquis ad alternam caloris frigorisque in intermittentibus viciſſitudinem, & hinc neceſſario ſequentes in ſolidis fluidisque mutationes attendit; facile certe adfirmanti fidem dabit, poſſe haud raro ab his mutationibus maxima emolumenta, ſed & poſſe graviſſima mala oriri.

XIX. Et ſane Experientia compertum eſt, quod, uti gravisſimi morbi febrium intermittentium ope aliquando perſanantur, ita & graviſſima mala nonnumquam concitentur: imo quod in ipſam etiam mortem abeant: quod praeſertim tempore frigoris febrilis, omnium ſtadiorum periculoſiſſimo, contingit.

XX. Unde errat, qui omnem febrem intermittentem periculi expertem pronunciat: quod ne de ipſa quidem quartana tuto adfirmaveris. Neque febris nimium laudanda, neque nimium vituperanda videtur. Iliacos hic intra muros peccari & extra, nemo, rei peritus, inficiabitur.

XXI. Simplicibus autem longe minus periculi, & forte plus virium Medicatarum, quam complicatis, ineſſe Experientia docet.

XXII. Quod curam intermittentium attinet, duplici & diverſo illa peragitur modo. Alia enim eſt *in Paroxyſmo*; alia *extra eundem.*

XXIII. *In Paroxyſmo* tractanda eſt inſtar febris continuae; varia tamen ratione pro vario, in quo haeret, ſtadio.

XXIV. Et Frigoris quidem tempore, tum a debilitantibus,

tum

tum a validioribus ſtimulantibus eſt abſtinendum: ſed ſolvenda materia ſtagnans per ea, quae moderatum actu calorem habent; ſubaromatica; ſubvinoſa; ſaponacea.

XXV. In Ardoris vero ſtadio, in quo natura in coquenda materia verſari videtur, multa moliri non oportet: ſed, ad praecavendam ſubtiliorum partium vi aeſtus diſſipationem, diluentia, aquoſa, acidiuſcula exhibebimus: quibus pulcre ſiti ceterisque ſymptomatis occurritur.

XXVI. In tertio & ultimo ſtadio, quo natura concoctam materiam critica evacuatione expellit, vel naturam ſibi, ſi ſufficiat, relinquemus, liquidum ſufficientes vehiculum; vel, ſi langueat, leni ſtimulo excitabimus; & vaſa ad recipiendam materiam diſponemus: atque ita lenia Cardiaca & aperientia pulcre conducunt.

XXVII. *Extra Paroxyſmum* talia requiruntur remedia, quae per experientiam obſervantur, novam acceſſionem vel plane impedire, vel multum imminuere poſſe; licet de modo, quo id praeſtant, non conveniat; quum pro varia, quam quis de febribus intermittentibus fovet, hypotheſi varia ratione id fieri cenſeatur.

XXVIII. Laudantur hic ergo omnia illa vegetabilia, quae amaricante & aromatica vi pollent: inter quae celebratiſſima ſunt: *Radices* Gentianae, Contrajervae, Serpentariae Virginianae: *Cortices* Magellanicus, Caſcarillae, Peruvianus, de quo deinde plura: *Herbae* Abſynth., Card. B., Marrubii, Centaurii utriusque, Eupat. Cann. *Flor.* Chamaemeli: *Baccae* Lauri: *Semina* Hyper. *Lignum* Colubrinum: *Gummata:* Ferulacea, potiſſimum Myrrha: *Sales*, tam neutri quam fixi alcalini per incinerationem facti: Olea ſtillatitia: Sales volatiles oleoſi: quin & Inſecta & Mineralia quaedam, & multa alia celebrantur.

XXIX In quorum tamen uſu tum ad tempus; tum ad temperamentum; tum ad tempeſtatem anni; tum denique ad indolem febris eſt attendendum: alias enim fortius, alias minus fortiter ſtimulantia requiruntur.

XXX. Quum vero haec remedia in corpore majorem motum excitent, sane non inutile erit, & eundem per externa generasse: quare & fricatio corporis; motus Mechanicus; calor aeris; Epispastica; Epithemata cordi admota; Emplastra ad spinam vertebrarum adplicata; Epicarpia a nonnullis laudantur: neque negari potest, felicem his interdum eventum succedere.

XXXI. Neque minus laudantur Evacuantia, tempore inter Paroxysmos medio, exhibita. V. S. quidem; diureticis; salivationi vel nullus vel raro locus est: Purgantia; Emetica; Sudorifera magis depraedicantur.

XXXII. Et certe Emetica in Febribus intermittentibus egregie saepe prosunt. Potissimum, si quid vitii in primis viis haereat. Fortiora autem ex Antimoniatis requiruntur. An vero initio paroxysmi? An paulo ante paroxysmum? An die vacuo exhibendum est Vomitorium?

XXXIII. Neque sua Catharticis laus deneganda est. Quum vero & intempestive exhibita obesse plurimum possint, mirum non est, adeo male nonnullis illa audire, ut exhibuisse fere letale censeatur.

XXXIV. Vix vero aliquid certius tutiusque intermittentium paroxysmum praecavere deprehenditur, quam si dato paulo ante eum sudorifero frigus febrile infringas: quo & tota febris subigi observatur.

XXXV. An & adstringentia antipyretica? & qua ratione?

XXXVI. Inter omnia autem remedia antifebrilia nullum huc usque cognitum est, quod certius febrem intermittentem debellat, quam Cortex Peruvianus.

XXXVII. De quo tam diversa & opposita Medicorum sunt judicia, ut alii coelitus ad nos missum, incredibili humani generis bono, censeant; alii vero, tanquam pestiferum & plane exitiale venenum, e foro Medico proscribendum putent.

XXXVIII. Quamvis autem dubitari nequeat, ab intempestivo ejusdem usu gravissima, imo plane letalia, mala generari posse:

posse: ita tamen certum est, falso saepe eum accusari; & fatalia symptomata ipsi imputari, quae vel vi febris excitantur, vel praecaveri potuissent, si Cortex aut debita copia aut opportuno tempore fuisset exhibitus: imo vero nonnulla horum non felicius, quam per corticem, persanari posse.

XXXIX. Imprudentissime autem faceret, qui, nullo febrium delectu habito, semper & ubique eundem exhiberet.

XL. Namque nocet. 1. in corpore impuro, vi febris depurando. 2. in viscerum obstructionibus. 3. in febribus vere continuis & continentibus. 4. in febre ab inflammatione, ulcere, vel apostemate excitata.

XLI. Convenit, vel saltem non vetatur: 1. in febribus intermittentibus, si aliquamdiu duraverint: nec § 40. memorata adfuerint. 2. in continuis remittentibus, quae ex complicatis intermittentibus constant: imo 3. etiamsi contraindicantia dentur: si corpus adeo debile, vel paroxysmus adeo vehemens fuerit, ut novo sustinendo homo non sufficere videatur, omnino ad Corticem confugiendum est.

XLII. Qua autem vi febrim fugat? an eadem, qua multis aliis morbis mederi observatur? An singulari quadam & specifica?

XLIII. Quo febris tempore exhibendus Cortex? qua copia? qua forma? an purgantia, an alia quaedam admiscenda? an profligata febre aliquamdiu in ejus usu continuandum? & quamdiu? an dein purgandum? An aliquando utile est, febrim post Corticem recidivare? An revocari arte potest? An id faciunt purgantia? An spiritus salis Armoniaci, ut Etmullerus voluit.

CAP. VIII.

De Febrium intermittentium Speciebus.

I. Quod Species intermittentium attinet: *Quotidiana*, rite a *duplici tertiana*, vel *quartana triplici* distinguenda, longior plerumque tertiana, quartana brevior, pro caussa videtur agnoscere materiam tertianae materia fixiorem, quarta-

nae mobiliorem: Pituitam credidere veteres. Caute tractanda; ne vel in continuam febrim, vel viſcerum obſtructiones abeat.

II. *Tertiana* ſimplex, quae vel *Vera*, vel *Spuria*, corruptae bili originem debere veteribus credebatur. Nec negandum, hanc aliquando peccare. An ſemper, merito dubitaveris.

III. Haec, ſi legitima fuerit, poſt 5. 6. vel 9., tempore potiſſimum verno, paroxyſmos ſolvitur, ſpuria longe diutius protracta. Solvitur autem urina critica: vel vomitu materiae bilioſae: vel diarrhoea: vel narium haemorrhagia: vel fluxu haemorrhoidum, menſiumque: vel, quod frequentiſſimum, eruptione puſtularum, veſicularumque in ore, labiis, naſo.

IV. Vera nihil periculi habet, quin & optimi ſaepe remedii vice ad corpus depurandum fungitur.

V. Quare & nullis fere remediis opus, niſi diluentibus, humectantibus. At graviora ſi ſymptomata fuerint, V. S. in plethoricis; Emetica; aut Cathartica hiſce praemittere oportebit.

VI. *Quartana*, quam veteres atrae bili cum Hipp. adſcribebant, quamvis & alibi eam a pituita deducat, diſtinguitur in *ſimplicem*; *duplicem*; *triplicemque*; tum & in *legitimam* & *ſpuriam*.

VII. Praeter communia febribus intermittentibus Phaenomena, quaedam ſibi propria & ſingularia habet; cauſſamque agnoſcit materiem ceterarum intermittentium materie longe tenaciorem.

VIII Hinc etiam longiſſima eſſe, & per multos dies, menſes, annosque perdurare, omnibusque remediis, etiam exquiſitiſſimis, quin & aliquando ipſi Cortici Peruviano reſiſtere conſuevit. Raro tamen, niſi in debiliſſimo, & viribus vel aetate exhauſto corpore, letalis; interdum in Chronicos morbos terminata.

IX. Remedia alia in Paroxyſmo; alia extra eundem conveniunt. Raro tamen remediis fugatur: ſed vel naturae benignitati, vel aeris tempeſtatisque mutationi cedit: aut, ſi his non tollatur, uno Cortice tolletur.

X. Me-

X. Meminerunt nonnulli febrium, quae longiori temporis ſpatio intervallantur: quales ſunt *quintanae*; *ſextanae*; *ſeptimanae*; *nonanae*; *menſtruae*; *anniverſariae*.

XI. Quamvis enim Galenus, eas ex ſua hypotheſi explicare non valens, fictas crediderit: dari tamen poſſe, nihil impedit, quin & vere dari, at rarius tamen, per plurium Medicorum Experimenta conſtat.

CAP. IX.

De ſemitertiana.

I. C*omplicatae Febres* adpellantur, quae ex variis febribus inter ſe iunctis, & combinatis conſtant: jungi autem inter ſe poſſunt intermittentes omnis generis: & quidem vel eiusdem, unde tunc tertianae duplices, quartanae duplices, triplices producentur: vel diverſi generis, ut quotidiana cum tertiana & quartana; tertiana, cum quartana; vel & continuae cum intermittentibus conjungi poſſunt: inter quas illa, quae veteribus Gr ἡμιτριταῖος, hodie *Hemitritaeus*, vel *Semitertiana* dicitur, omnium graviſſima eſt.

II. Ita autem adpellatur febris, quae ex tertiana & quotidiana conflatur, quarum altera continua, altera intermittens eſt Imo ſunt, qui eam ex continua & binis intermittentibus componi volunt.

III. Eductus in hac febre ſanguis diſſolutus maxime adparet: unde etiam mirum non eſt, frequentem eſſe illis, qui Phtiſi, & diuturnis morbis corripiuntur, docente Experientia.

IV. Nihil igitur miri, & ſumme periculoſam, & curatu difficillimam ſemper fuiſſe habitam.

V. In curatione, utriusque febris habenda ratio: potiſſimum tamen continuae, quippe a qua majus periculum videtur imminere: ſed ita tamen, ut nec intermittens negligatur. V. S.; laxantia clyſmata; nitroſa; acidiuſcula; diluentia; lenientia,

entia, &c., quum exacerbatio praevidetur, diaphoretica videntur curationem maxime Methodicam efficere. An in hac febre Cortici Peruviano locus?

CAP. X.

De Febre Pestilentiali & Peste.

I. Inter morbos, quos cum veteribus recentiores malignos adpellant, principem sibi locum vendicat *Febris Pestilentialis*.

II. Quae a *Peste* vel *Pestilentia* hoc uno nomine differt, quod in Peste febris non adsit, utique non necessario; ceterum eadem in utroque Phaenomena.

III. Est autem *Pestis* & *Pestilentialis Febris* de genere illorum morborum, quos Epidemio-contagiosos solent adpellare Medici.

IV. Phaenomena Pestis habet, alia cum omnibus morbis malignis communia; alia sibi propria & privata.

V. Priora, varia admodum & paene innumera sunt, de quibus videndus, qui sedulus peste decumbentibus adfuit, Diemerbroekius L. I. de peste cap. 13.

VI. Posteriora, *Petechiae*, *Anthraces*, *Bubones*: quae semper aderunt, nisi venenum citius de corpore pulsum; aut homo ante eorundem eruptionem vi morbi extinctus fuerit.

VII. Ex his autem *Petechiæ* & *Bubones* in quibusdam aliis morbis etiam occurrunt, malignitate tamen a pestiferis diversa: *Anthraces* vero seu *Carbunculi*, quales hic adparent, vix alias observantur.

VIII. Quamvis autem nihil videatur impedire, quominus haec symptomata a graviore quacumque inflammatione, undecumque producta, nasci possint: longe tamen probabilius est ex decursu morbi, eadem agnoscere contagium quoddam ad corpus hominis adplicatum.

IX. Quod quidem in aere haerere, & ex eo statim in homi-

minis corpus se insinuare; vel forte prius se cum alimentis commiscere, atque ita deglutiri, itidem vero videtur simillimum.

X. Cujus vero naturae id miasma sit, a priori plane non; a posteriori, sive per effecta, quae edit, unice; sed & sic satis difficulter, determinari potest.

XI. Id utique certo constare videtur, illud miasma per se non sufficere ad pestem generandam: sed concurrere debere certam corporis temperiem, quae si abfuerit, generabitur numquam: quod inprimis mirabilis docet casus, qui elapso seculo Leydae contigit.

XII. Dein & hoc adfirmandum videtur, tum ex invadendi modo; tum ex symptomatum diversitate; tum ex non eadem curandi methodo, quam requiri Experientia docuit; non eandem semper esse pestiferi veneni indolem.

XIII. Et sane graviter erraret, qui omnem pestilentiam ejusdem naturae existimaret. Tot distinctae sunt species, quot distincta sunt miasmata, pestifera symptomata excitare valentia.

XIV. An ergo pestis contagium est sal alcalinum, sanguinem dissolvens? An potius coagulans? Estne naturae arsenicalis? An sola inflammatio pestem producit? An miasma pestiferum consistit in vermiculis sese insensibiliter in poros corporis insinuantibus? Prior sententia sua se probabilitate commendat. At nec altera plane repudianda videtur. Distinctas pestis species dari monuimus.

XV. Quum vero venenum illud aeri inhaerens inde in corpus nostrum se penetret: quaeritur, per quas vias sese insinuet: an per externam corporis superficiem? an cum aere intra pulmones inspirando? an deglutiendo? Omnibus modis id fieri potest. Posteriori tamen frequentissime fieri videtur.

XVI. Ingressum vero id venenum humores nostros inficit, infectisque alios inficiendi facultatem conciliat? An vero omnes? an quosdam tantum? &, si omnes, an omnes aequaliter? Mira dantur experimenta, ex quibus prae ceteris bilem infe-

ctam colligas. Nec hoc pesti proprium, sed cum plerisque Epidemiis commune videtur.

XVII. Extreme acutorum morborum numero accensenda est Pestilentia. Neque tamen eadem in omni specie acuties. Majus minusve discrimen Phaenomenωn diversitas indicat.

XVIII. Curatio omnino distinguenda est in Prophylacticam, & Therapeuticam: per illam imminens praecavetur; per hanc praesens tollitur: Praecavere autem facilius est; quam tollere.

XIX. Praecavetur pestilentia. 1. si curetur, ne aer loci nondum infecti inficiatur. 2. si infectus aer corrigatur. 3. si miasmatis ad corpus sanum adplicatio impediatur. 4. aut, si id impediri non possit, ita disponatur tum corpus, tum venenum, ut laedi & laedere vix possit.

XX. Prius fit, sollicite omne commercium cum locis affectis prohibendo, idque diversa ratione.

XXI. Alterum fit, extruendo largissimos focos in variis civitatis locis: hinc inde in ignem conjiciendo nitrum, sal commune, acetum: accendendo pulverem pyrium, Sulphur. An & illa, quae foetidum odorem tetrumque fumum spirant? Huc refer sepulturam cadaverum extra templa, eorum cremationem, vel profundissimam sub terra submersionem, in quam varia herbarum semina conjiciantur.

XXII. Tertium fit, aedes incolendo septentrionem, non austrum, spectantes; remotas ab omnibus cloacis & tetris exhalationibus: fugam capessendo: animum tranquillum, sua sorte contentum, Deoque confidens habendo: corpus in moderata perspiratione retinendo: diaeta tenuissima: abstinentia a Venere, & animi adfectibus. An amuleta ex Arsenico, Araneis, Mercurio, Bufonum pulvere, &c. huc faciunt?

XXIII. Quartum fit, Tabaci fumum sugendo: aromaticum corpus manducando: Salivam in os adfluentem expuendo: fonticulum immittendo: Mane haustum aceti aromatici su-

ſumendo, vel & aliud Sudoriferum: Alvum laxiorem ſervando, cavendo tamen a diarrhoea. An & hic Emeticum & V. S. conveniunt? An ſpecificum Veneni peſtiferi certa fide compertum eſt?

XXIV. Ut praeſens tollatur. 1. vires conſervandae ſunt & ſuſtinendae. 2. venenum ſuſceptum expellendum, corrigendum. 3. effecta a veneno producta mitiganda.

XXV. Vires conſervantur cardiacis, potiſſimum acidis: vino Rhenano, Moſellano: Acetis, maxime aromaticis, Rutaceo, Sambucino, Calendulato: ſuccis, gelatinis, Rohob ex fructibus acidis.

XXVI. Venenum expellitur, concitato ſudore initio morbi per aromatica acidis miſta, teſte omni experientia. An & purgantibus? an Emeticis? an V. S.? Priora tantum non omnes damnant: Poſteriorem alii laudant; proſcribunt alii. Utrique forte jure; An cucurbitis? an Veſicatoriis?

XXVII. Corrigitur per acida: terras pingues: frigidiori forte regimine: An & Cortice Peruviano? an Mercurio?

XXVIII. *Bubonum* retropulſio cavenda: exitus procurandus: An cucurbitis? An veſicatoriis? An Cataplaſmatis? Cito aperiendi, quum apparent, Lanceola potius, quam cauterio; neutiquam arſenicali magnete; aperti diu ſervandi.

XXIX. In *Carbunculis*, ſeparatio partis mortuae a viva eſt procuranda, uſu interno antiloimicorum; externo ſcarificationum; pulticularum, Cataplaſmatum, antiſepticorum.

XXX. *Exanthemata*, certa imminentis fati praeſagia, curationem non admittunt. Externa nihil, parum interna remedia poſſunt.

CAP. XI.

De Febribus Scarlatinis, Purpuris seu Miliaribus.

I. IN multis febribus continuis, aliquamdiu post earundem invasionem, serius ocius adparent in tota corporis superficie, vel aliqua ejusdem parte, maculae quaedam, vel pustulae, vel vesiculae, quae *exanthemata* vel *efflorescentiae* vocantur, febresque his efflorescentiis stipatae *exanthematosae* appellantur.

II. Inter has inprimis memorantur febris *scarlatina*, & *purpura* seu *miliaris*, eaque tum *rubra*, tum *alba*.

III. In *Scarlatina*, quarto plerumque ab invasione die, rubicundae primum parvaeque adparent pustulae, quae dein latescunt, concurrunt, totamque faciem, quin & universam cutim, intensa tingunt rubedine, sensim sensimque disparente, & Epidermide in tenuissimas squamulas furfuraceas secedente.

IV. Mitissima habet symptomata, &, si prudenter tractetur, nihil mali praesagit. Curatur diluentibus; blande diaphoreticis; nitrosis; aliquando & V. S.

V. Febris *purpura*, quae & *miliaris*, tum quoque *puncticularis* dicitur, duplex est; alia *alba*, alia *rubra*, quae & *purpura urticata* forte nonnullis dicitur. Estne eadem cum Celsi *Aspredine*, aut Plinii *Vredine*, aut Vegetii & Apuleji *Vrigine*? Vid. Loechner. Ephem. Germ. C. 6. Obs. 96.

VI. In hac febre, post aliquot ab invasione dies, per totum corpus erumpunt exiguae admodum pustulae leviter supra cutim eminentes, incredibili copia & numero; quae si rubrae fuerint, *purpura* seu *miliaris rubra* dicitur; sin *albae*, *miliaris alba*; sin rubrae & majores, *purpura urticata* adpellatur.

VII. Longe vehementioribus symptomatibus stipatur, quam scarlatina: sive ea consideres, quae eruptionem antecedunt,

sive

ſive quae eandem comitantur, ſive denique quae illi ſuccedunt; & haec quidem in *alba* multo adhuc graviora eſſe conſueverunt, quam in *rubra*.

VIII. Unde liquet, utramque acutorum morborum numero eſſe adſcribendam: acutiorem tamen *rubra albam* eſſe.

IX. Si ulla, certe haec caute tractari debet. V. S. haud raro; Clyſmata frequentiſſime; Epiſpaſtica ſemper requiruntur; dum, a calidis ſudoriferis abſtinendo, copia diluentis liquidi diaphoreſin promovebimus, nimiumque aeſtum nitroſis, temperantibus imminuemus.

CAP. XII.

De morbillis.

I. AD febres exanthematoſas *morbilli* & *variolae* quoque referenda ſunt.

II. *Morbilli*, quaſi dicas parvi morbi, vel ſporadice vel Epidemice graſſantur: ex quibus illi ut plurimum benignioris, hi malignioris genii: omnem ſine diſcrimine aetatem infeſtant: ut plurimum quidem pueros, ſed & adultiores, tum & eos, qui olim morbillis laboraverunt.

III. Quin & omni anni tempeſtate invadunt: neque umquam obſervare potui, eorundem exortum illum typum ſervare, qualem Sydenhamus deſcripſit: quod & de variolis verum eſt.

IV. In duo ſtadia commode hic morbus dividi poteſt: quorum alterum eſt a primo morbi initio usque ad exanthematum eruptionem; alterum inde ad morbi finem.

V. Primi ſtadii haec ſunt Phaenomena. Horror; rigor; calor; febricula levis primum, mox exacerbata, ſaepe vehementiſſima; nauſea; vomitus; lingua albicans; Cephalalgia; ſomnolentia; ſaepe diarrhoea; haemorrhagia narium; dyſpnoea; Tuſſis ſicca, ſaepe dolorifica; frequens ſternutatio; liquor de naribus ſtillat, plane ut in refrigeratis; oculi lacrymantur,

rubent; Tandem palpebrae intumescunt; quam intumescentiam eruptio exanthematum excipit; quae, si Sydenhamo fides, quarto, rarius quinto, ab invasione die, sed & longe saepe citius contingit.

VI. Erumpunt primum in facie, quae rubet & exilibus pustulis, majoribus tamen quam in miliari febre, supra cutim elevatis plena est: mox in ceteris partibus, ubi maculas magis, quam pustulas referunt.

VII. Facta eruptione symptomata vix mitigantur, quin & saepe durat vomitus. Post 3. vel 4. dies, eae, quae faciem obsident, pallere incipiunt, reliquis adhuc intense rubris. Tandem plane evanescunt, desquamata Epidermide: atque ita & alterum stadium finitur.

VIII. Morbus pro varia constitutione Epidemica varium habet periculum; majus saepe, saepe & minus; saepe in Peripneumoniam & Pulmonale ulcus desinit.

IX. In curatione mali id agendum est, ut contagium corpori communicatum in superficiem corporis deponatur, depositique retropulsio prohibeatur.

X. Deponitur miasma in corporis superficiem vi ipsius febris: quae, si nimia fuerit, imminuenda V. S.; nitrosis; diluentibus; clysmatis. Si nimis debilis, excitanda. Prius frequentissime, posterius rarissime fit. Hinc & calidius regimen semper fere nocere consuevit. Melius ergo naturae opus committimus, eique suppetias ferimus diluente vehiculo.

XI. An ergo hic semper vena secanda? an numquam non ab ea abstinendum?

XII. Quum vero & depositum contagium vi ipsius febris sustineatur; liquet, easdem fere indicationes in altero, quae in primo stadio, oriri: dum in utroque tussi, difficillimo symptomati, per pectorales syrupos, oleosa, diacodiata, lacticinia succurremus.

XIII. Evanidis pustulis saepe V. S.; semper fere laxantia eccoprotica indicantur.

CAP.

CAP. XIII.

De Variolis.

I. *Variolae*, forte Graecis incognitae, Arabibus primum accuratius descriptae, omni anni tempestate grassantes, omnem aetatem, ne decrepitis quidem senibus, inque utero contento foetu exceptis, potissimum tamen infantilem puerilemque invadunt: rarius vero eos, qui olim easdem passi fuerunt.

II. Sunt vel *spuriae* vel *verae*: Illae iterum duplices: vel *lymphaticae*, quae & *crystallinae*, *ichorosae*, *fatuae* dicuntur, Belgis *waterpokjes*: vel *duriores*, Belg. *steenpokjes*. Hae in *discretas* & *confluentes*, numero, symptomatum vehementia, periculi magnitudine, decursus ratione, quin & tractandi methodo toto saepe coelo diversas, dividuntur.

III. Utrarumque decursus quatuor stadiis contineri commode censetur: quorum primum *contagii*; alterum *inflammationis*; tertium *suppurationis*; quartum *exsiccationis* vel *prolapsus* haud inepte adpellatur: quae singula propius nunc sunt examinanda.

IV. In *primo stadio* haec sunt Phaenomena: vagus horror: rigor: calor intensior: dolor capitis, dorsi: nausea: vomituritio: anxietas: dolor acutus circa praecordia: dolores colici, nephritici, pleuritici: ingens in sudores propensio, potissimum in adultis: splendor oculorum, lacrimatio: rarius tussis & sternutatio: febris continua acuta: saepe deliria: interdum narium & mensium fluxus: in adultis alvus strictior: in infantibus aliquoties diarrhoea: tum & stupor, somnolentia: convulsiones Epilepticae: Sanguis tenuis, floridus, dissolutus, acer: Eruptio papularum inchoata.

V. In confluentibus symptomata vehementiora. Rarior adultorum in sudores propensio: sed vel in his frequens diarrhoea.

VI. Caus-

VI. Caussa symptomatum est contagium variolosum, a corpore ad morbum contrahendum disposito, susceptum: At qualis illa dispositio? qua potissimum via se venenum insinuat? An cum aere intra pulmones attrahitur? An per poros cutis se penetrat? An potius cum saliva mistum deglutitur? Cujus naturae est miasma variolosum? An non probabile aliquid de alcalina indole habere? Dantur certe argumenta, quae hanc opinionem verisimilem reddunt.

VII. Haec symptomata, quae etiam sine contagio varioloso produci possunt, ab eodem excitari suadent constitutio Epidemica: aegri natura, indoles: caussae antecedentes: certo denique docent sub finem stadii erumpentes pustulae.

VIII. Rarum in hoc stadio periculum: major minorve vehementia symptomatum, confluentes plerumque aut discretas praesagiens: convulsiones in infantibus raro metuendae, saepe laudabiles; diarrhoea in adultis modica non contemnenda, in infantibus vel major bona: Narium et menstruorum fluxus, nisi nimii fuerint, non pertimescendi, hujus stadii prognosin absolvunt.

IX. Quod curam in hoc stadio adhibendam attinet: antiquiores medici eruptionem variolarum accelerandam, quantum fieri poterat, rati calidioribus sudoriferis miasma expellere, & ad cutis superficiem determinare conati fuerunt: quo tamen nihil periculosius fingi potest.

X. Recentiorum vero nonnulli longe contraria incessere via. Impediendam enim variolarum eruptionem, & erumpentium suppurationem omni molimine censuerunt: id vero & specifica & generali methodo commode fieri posse existimaverunt.

XI. Specifica methodus consistit in inveniendo & praebendo remedio, quod veneno varioloso oppositum, ejusque quasi antidoton, vires ejus & efficaciam infringere & enervare posset: quale quid in Mercurio; Antimonio; Vitrioli Phlegmate; Tinctura Flor. Pap. Err. & Ros. cum Spiritu Vitrioli parata; aqua Picis navalis se invenisse nonnulli crediderunt.

XII. Et ſane, ſi tale ſpecificum certa fide exploratum eſſet, omnino exhibendum foret. Verum enim vero, quum promiſſis eventus non reſpondeat, generali methodo antiphlogiſtica, qualem in ceteris inflammationibus adhibemus, & hic utendum voluerunt: itaque repetitis V. S.; purgantibus; clyſmatis; diaeta & aere frigidiuſculis; nitroſis, inflammationem varioloſam tollendam & eruptionem praecavendam contenderunt.

XIII. Vera agendi ratio videtur noſtro judicio conſiſtere in variolarum eruptione, neque nimis acceleranda, neque plane impedienda: ſed ita moderando naturae motu, ut neque langueat, neque exorbitet nimis: quod utrumque determinando ad cutis ſuperficiem miaſmati varioloſo quam maxime obeſſet.

XIV. Itaque, neque ſemper Vena ſecanda; neque ſemper a V. S. abſtinendum eſt. Abſtinebimus languente, aut ſatis moderato; Utemur incitato nimis motu: febre valida: corpore Plethorico: diaeta calida praegreſſa: ſanguine nimia copia alibi effluente: delirio valido: topica quadam inflammatione.

XV. Porro initio mali, ſi nulla inflammati ventriculi indicia adfuerint, vomitorium exhiberi commode poteſt.

XVI. Neque video, quid a laxantibus & eccoproticis, vel clyſmatis in hoc ſtadio mali expectandum ſit; vitatis tamen ſollicite purgantibus draſticis.

XVII. Praeterea convenit aegro diluentia, humectantia, diaphoreſin commode & ſine multo ſtimulo promoventia exhibere: aegrum neque cito lecto includere, neque incluſum validioribus ſtragulis opprimere: pedibus Epiſpaſtica admovere, aut eosdem balneo aquae vel lactis calidi immergere: diaetam tenuiorem, acidiuſculam praeſcribere; abſtinendo a carnibus, aut validioribus earundem juſculis.

XVIII. Si vero motus langueat, excitari Cardiaco poteſt: longe vero frequentius in impetus exceſſu, quam defectu, naturam peccare deprehendimus.

XIX. *Secundum ſtadium* alia in diſcretis: alia in confluentibus ſymptomata habet.

XX. In *discretis* incipit plerumque 4°. ab invasione die: desinit 8°, 9°, 10°. Erumpunt hinc inde pustulae, primum in facie & pectore, mox per totum corpus, leviter supra cutis superficiem elevatae: dum erumpunt, febris ejusque symptomata minuuntur, interdum plane desinunt: manet in adultis ad sudorem diathesis. Fauces incipiunt dolere, & molestior evadit deglutitio. Augentur pustulae; in vesiculas elevantur, liquorem tenuem, pellucidum continentes, qui de die in diem flavior evadit, & ad perfectioris puris indolem adcedit. Facies magis magisque intumescit: palpebrae tumefactae oculos claudunt. Cutis inter variolosas pustulas leviter inflammata & tensa.

XXI. In *confluentibus* 3°. jam die, imo citius incipit, & longius excurrit. Pustulae plures emergunt; saepe quidem initio discretae, at mox implicandae; saepe jam in ipso exortu implicatae. Facta eruptione symptomata ad summum remittunt, imo saepe ne hoc quidem; raro cessant. Majores quidem de die in diem evadunt; sed numquam discretarum magnitudinem attingunt; neque liquor vesiculis contentus eam flavedinem acquirit. Tumet facies maturius, quam in discretis. Cetera symptomata graviora. Diarrhoea in infantibus: Salivatio in adultis. Haec, rarior in discretis, in confluentibus constanti fere lege adesse observatur, neque tamen absolute semper. Incipit saepe jam primo hujus stadii die. Ceterum frequens hic Phrenitis: Coma: Petechiae: nigredo variolarum: narium haemorrhagiae: mictus cruentus: sputum sanguinis: fluor menstruus: urinae suppressio.

XXII. Hoc stadium, unum ex periculosissimis, varios pro varietate symptomatum discriminis gradus habet.

XXIII. In hoc stadio tollenda sunt omnia obstacula, quae felicem eruptionem, aut jam prodeuntium suppurationem, impedire possunt.

XXIV. Quum vero illa impedimenta varia sint, variis quoque, nec iisdem semper, remediis utendum erit.

XXV.

XXV. Calidius hic regimen plerumque nocet: nec frigidum conducit: moderatum optimum: diluentia, humectantia: nonnunquam venae Sectio: Epispastica: Pediluvia: Balnea: Paregorica, omnem hic paginam absolvunt: inprimis sustinenda salivatio: & symptomatibus, pro sua cuique indole, occurrendum est.

XXVI. In *tertio stadio* suppuratio perficitur, absolvitur: pus maturum evadit, abscessusque escharam contrahere incipiunt.

XXVII. Initium hujus stadii in *discretis* ut plurimum octavus est ab invasione dies: citius hoc stadium faciei, tardius ceterarum partium variolae intrant: initio stadii facies tumidissima: palpebrae inflatissimae: tumor manuum pedumque: quaelibet papula liquore flavo, purulento turgidissima & maxime supra cutim elevata: summitati cujuslibet pustulae crassior quaedam materia adhaerere incipit, lemis oculorum non absimilis, quae de die in diem augetur; dum interea facies sensim sensimque detumescere incipit. Febris, quae sub finem prioris stadii plerumque redit, vel interdum non plane abfuit, exacerbari consuevit.

XXVIII. *Confluentes* variolae serius hoc stadium ingrediuntur: aliquando demum 11°; 14°; imo 16°. die: quo tardius, eo pejus. Numquam tantus tumor, tantaque pustularum elevatio, quanta in discretis: Rarius quoque perfectissimum pus. Salivatio incipit minui: saliva viscida, tenacissima, vix faucibus excernenda: summa hinc anxietas. Tandem salivatio definit. Tum manus insigniter tument: urinae copiosissimae: Febris intensissima.

XXIX. Maximum in hoc stadio periculum, in utroque quidem variolarum genere, a febre: in confluentibus ab imminuta & cessante salivatione: sed varium illud periculum pro varietate symptomatum.

XXX. Cura stadii hujus tribus indicationibus absolvitur 1. resorptus puris impediendus. 2. febris praecavenda, tollenda. 3. symptomata mitiganda.

XXXI. Prius abſolvitur lenioribus cardiacis : opiatis : fomentis laxantibus, emollientibus, ad totam corporis ſuperficiem adplicatis : apertis acu papulis.

XXXII. Secundae indicationi ſatisfit modo memoratis remediis : acidis : aceſcentibus : balſamicis : leniter diaphoreticis : opiatis. An fortioribus purgantibus? ut Freindius. An vomitoriis? ut Woodvvardus. An potius Clyſmatibus? An Cortice Peruviano?

XXXIII. Symptomata mitigantur pro varia ſui indole : Salivatio quam diutiſſime ſuſtinenda : ea imminuta lotii fluxus, tumor manuum promovendus : tenax pituita faucibus inhaerens ſolvenda & abſtergenda : oculis ſollicite proſpiciendum.

XXXIV. In *ultimi ſtadii* initio denſa cruſta in facie variolas tegit, ſub qua fluctuat pus : in artubus rumpuntur puſtulae : febris adhuc intenſa : pus abſorptum per metaſtaſin in nobiliſſimas ſaepe partes deponitur, ibidemque periculoſiſſimos morbos generat : vel ſubjectas erodit partes ad oſſa ſaepe usque, in quibus caries & ſpinae ventoſae exoriuntur. Tandem cruſtae decidunt : quibus delapſis rubicunda apparet cutis, cui mox albicans pellicula inhaeret, ſub qua dein adparent foveae. Nonnumquam hinc inde Phymata enaſcuntur : & ſpuriae quaedam variolae, quas *ſecundarias* appellant.

XXXV. In hujus ſtadii initio eaedem oriuntur indicationes, quae in priori. Tum cruſtae arte ſeparandae. Phymata quantocius ad ſuppurationem perducenda. Veſicatoria interdum admovenda, ut reſorpto puri exitus detur. V. S. inſtituenda. Cathartica exhibenda. An ulla arte foveae praecaveri poſſunt? ſolo forte utcumque juſto morbi regimine.

XXXVI. Quid de variolarum inſitione dicendum? Multa ſane, tum pro eadem, tum contra eam, diſputari poſſunt. Quid docet Chinenſium variolas excitandi methodus?

CAP. XIV.

De Inflammatione.

I. Morbis Universalibus omnino adnumeranda est *Inflammatio*, *Phlegmone*, *Phlogosis*, a praecipuo, quod eam comitatur, Symptomate, calore scilicet, sic nuncupata.

II. Definiri commode potest, quod sit, tumor, in parte ruber, cum dolore, ardore, duritie, pulsatione, punctura, febre, eaque vel Universali, vel topica coniunctus.

III. Potest autem talis inflammatio occupare quamcumque corporis partem; externam; internam; ne ipsis quidem ossibus, eorumque medulla exceptis: & frequentissime in vasis per cellulosam tunicam distributis sedem suam habere videtur.

IV. Proxima inflammationis caussa est stagnatio sanguinis in vasis arteriosis, cum majori impetu humorum in stagnantem sanguinem irruentium.

V. Unde duplex ad inflammationem requiritur conditio: sanguinis stagnatio, & major humorum motus: neque alterutra ad Phlegmonem constituendam sufficit: altera vero nata, facile & altera generatur.

VI. Potest autem illa stagnatio sanguinis fieri; vel in vasis sanguinem naturaliter vehentibus; vel in iis, quae serum sanguine tenuius ferunt, sed nunc dilatata eundem recipiunt. Posterior haec *errore loci* fieri dicitur.

VII. Quod si nunc humores a sanguine secreti, eoque tenuiores in propriis, vel alienis vasis stagnent: producitur quidem morbus inflammationi adfinis; sed tamen re & nomine ab eodem diversus.

VIII. Quum vero stagnatio eo facilius fiat, quod vasa, per quae liquidum movetur, subtiliora fuerint; probabile admodum est, longe frequentissime inflammationes fieri in vasorum arteriosorum extremitatibus, ubi jam jam in socias Venas abitura sunt.

IX. Quam §. 4. propoſuimus, veram & proximam inflammationis cauſſam eſſe, evincunt tam Phaenomena conjuncta, quam cauſſae antecedentes: neque obſtant, quae inflammationi ſuccedere obſervantur: quin & deſumta hinc curandi ratio per Experientiam vera & legitima eſſe demonſtratur.

X. Et ſane, quod ad Phaenomena adtinet, ea neceſſario conſpici debent, poſita tali humorum στάσει, humorumque aucto impetu.

XI. Antecedentes autem cauſſae talem στάσιν neceſſario generant: agunt enim omnes, vel in vaſa, quae ſtringunt, vel & aliquando e contrario laxant; vel in ſanguinem, cui vel acrimoniam, vel denſitatem, vel majorem motum conciliant, aut alia quacumque ratione ad ſtagnandum cogunt.

XII. Etenim Phlegmonen antecedere obſervantur Vulnera; fracturae; luxationes; contuſiones; puncturae; fortes ligaturae; compreſſiones; diſtorſiones; combuſtiones; frigus vehemens; vel & vehemens calor, maxime ſi alterum alteri ſubito ſuccedat; acria quaecumque ſtimulantia ad partem adplicata; maxime oleoſa; emplaſtica; plethora; calefacientia; cacochymia quaelibet; quin & nimia partis cujuscumque laxatio, ſive per balnea, fomenta, cataplaſmata, ſive alia qualibet ratione.

XIII. Externarum partium inflammatio ſolo intuitu cognoſcitur: Internarum detegitur ex antegreſſis; dolore punctorio; ardore; pulſu, ſemper fere celeri, ſaepe duro, magno; & ſanguine educto, cujus ſuperficiei plerumque, nec tamen ſemper, denſa, tenax, flava, ſubviridis cruſta inhaeret, de qua plura Cap. de Pleuritide.

XIV. Quatuor potiſſimum modis terminari inflammatio conſuevit. Vel enim *Reſolvitur*; vel *Suppuratur*; vel in *Gangraenam*, aut ea pejorem *Sphacelum*; vel denique in *Scirrhum* abit.

XV. *Reſolvi* dicitur inflammatio: quotiescumque, nullo alio morbo ſuccedente, materia ſtagnans mobilis redditur.

XVI. Hunc salutarem, & prae ceteris maxime optandum eventum praesagimus, si inflammatio non fuerit valde vehemens: neque valde inveterata: corpus Euchymum: vasa satis laxa: motus non admodum citatus: sanguis non acer, & satis dilutus, aut non difficulter diluendus.

XVII. *Suppuratio* fit, quando vasa rupta, simul cum effuso ex ruptis liquido, mutantur in liquidum spissum, tenax, albicans, quod *pus* adpellant: cujus varia est pro varietate loci adfecti, temperiei, caussarum antegressarum & corporis constitutionis conditio.

XVIII. Futuram illam expectabimus, si vehementior sit inflammatio, quam vt resolvi possit; nec tamen iis stipata symptomatis, quae gangraenam sphacelumve minitentur.

XIX. At si motus vehementissimus; dolor maxime acutus; cetera symptomata gravissima; caussa pertinax; corpus cacochymum; remedia vel plane neglecta, vel intempestive, aut male adplicata fuerint: tum, erosis vasis, liquoribusque putrefactis, communicatio inter partem inflammatam vicinasque vitales, vel plane, vel pro parte tollitur; hoc est, mors partis vel integra, vel minus perfecta imminet. Prior conditio *Sphacelus*; posterior *Gangraena* nuncupatur.

XX. Quod si pars glandulosa inflammationem conceperit, & sanguis stagnans crassus, viscidusque fuerit: tum in durum & inaequalem tumorem, quem *Scirrhum* adpellant, facile a Cancro excipiendum, malum id terminari consuevit.

XXI. Quum in omni inflammatione duplex conditio peccet; stagnans sanguis, & auctus in eum §. 5. impetus, duplex quoque ad illam persanandam nascitur indicatio. Altera *impetum minuere*; altera *materiem mobilem reddere* jubet.

XXII. Et certe si haec bina obtineri possint, salvis vasis, tum ipsius partis inflammatae, tum vicinarum obtinebitur resolutio, quae in omni inflammatione, quantum ulla arte fieri potest, procuranda est.

XXIII. *Minuitur impetus*: evacuantibus; revellentibus; tem-

temperantibus ; ergo conveniunt V. S. ; arteriotome ; purgantia ; clysmata ; fonticuli ; setacea ; Vesicatoria ; Epispastica ; laxantia ; diluentia ; refrigerantia ; humectantia ; antacria.

XXIV. *Materia mobilis* redditur. 1. eandem repellendo in vasa majora. 2. illam attenuando. 3. vasa obstructa laxando, ut ad continuatas arteriis venas materia transmitti possit.

XXV. *Repulsio*, numquam in mali initio, neque in ea specie, quae per μετάςασιν morbificae materiae fit, tentanda, obtinebitur largissima V. S. ad animi deliquium usque instituta ; purgantibus ; determinata frictione ; leniter adstringentibus, & roborantibus, sed prudenter admotis.

XXVI. *Attenuant* Phlogisticam materiam aquosa ; nitrosa ; saponacea ; Mechanica vasorum actio, quae adjuvatur V. S., & dein leni stimulo ad eadem adplicato, per Vesicatoria, frictiones, cucurbitas.

XXVII. *Vasa laxantur*, aquosis internis, externisque ; Vapore ; fomentis ; cataplasmatis laxantibus.

XXVIII. Diaeta, quae sollicite ordinanda est, in inflammationibus plane similis esse debet illi, quam in historia febris ardentis Cap. 5. §. 13. commendavimus.

XXIX. Ceterum, in applicatione horum in genere sic laudatorum remediorum ad determinatos casus, summa prudentia opus ; quum ea possit esse loci inflammati, aliarumque circumstantiarum conditio, ut, alias utilia, in his casibus noxia evadant. Imo vero multum interest, laxamne & frigidam ; an siccam calidamque temperiem aeger habeat.

XXX. An acidum inflammationis causa? An fermentatio? An in omni omnino inflammatione vena secanda? An semper minuenda febris in Phlegmone? An non aliquando eam augere licet?

XXXI. De suppuratione, gangraena, sphacelo, & scirrho Chirurgi sunt consulendi.

LIB.

LIB. II.

DE MORBIS NON NECESSARIO FEBRILIBVS.

CAP. I.

De Scorbuto.

I. *Scorbutus*, veteribus Medicis non plane incognitus; recentioribus accuratius descriptus; est ex genere eorum morborum, quos Endemios adpellant: & potissimum grassatur in illis regionibus, quae Polo Septentrionali vicinae; eo quidem vehementius, quo viciniores; eo minus vehementer, quo remotiores: adeo quidem, ut nullus fere ibidem morbus sit, Chronicus fuerit vel acutus, qui non vel vi Scorbuti excitetur, vel cui ille fidum se comitem sociumque non adjungat.

II. Quamvis autem in memoratis regionibus nemo umquam ab hoc scorbuto immunis sit: potissimum tamen vexare deprehenditur otiosos, parum exercitatos: habitantes in locis mari vicinis, aut depressis, aqua olim sepultis, nunc arte Mechanica educta aqua siccatis; aedibus humidis; cellis subterraneis: tempore hiemali: utentes alimentis salsis; duris; tenacibus; lardo; piscibus; carne sale & fumo indurata, sine multo pane, aut vegetabilibus acidis, aut acescentibus; pisis; fabis; farinaceis crudis, non fermentatis: aquis putridis, verminosis: tum & qui diuturnis morbis laboraverunt, praesertim febribus, iisque minus tempestive Cortice Peruviano suppressis. Praeter quae omnia etiam ad Scorbutum disponunt vigiliae nimiae: somnus immoderatus: nimia in aere calido exercitia: meditationes protractae: debitarum evacuationum suppressiones.

 III. Quae

III. Quae quidem omnia, partim debilitando ſolida, partim inſpiſſando fluida, primum quidem lentorem viſciditatemque humoribus conciliant: quo dein fit, vt minus libere circulantes acrimoniam contrahant, in variis variam; acidam nonnumquam; nonnumquam ſalſam; ſaepe alcalinam; interdum & oleoſam: diſtinguendam ex cauſſis antecedentibus; temperie; ſymptomatibus: atque in eo videtur proxima Scorbuti cauſſa potiſſimum ſita eſſe.

IV. Neque certe aliter docent morbi ſymptomata: quae cum pro vario Scorbuti ſtadio diverſa ſint, commode illum diſtinguimus in minus, magisve confirmatum.

V. Incipienti ergo, vel minus confirmato haec ſymptomata adſunt. Laſſitudo; torpor; ſedendi, vel decumbendi amor; gravitas; cita defatigatio; obtuſus in cruribus, lumbis, potiſſimum muſculorum dolor; ſomnus vix reficiens; reſpiratio laborioſior cum quodam anxietatis circa praecordia ſenſu; ὀςεοκόπος variarum partium dolor; oedematoſus pedum tumor; fuſcus faciei color; Maculae carnis rubrae, caeruleae, lividae, virides, varia ratione ſe prodentes; gingivae tumidae, laxae, vix dentibus cohaerentes, ſanguinem facile fundentes, venis caeruleis diſtinctae, tum & ulcusculis obſeſſae; dentes denudati, gypſea, & tartarea materia inveſtiti; dolores varii, vagi, lancinantes, inflammationes partium, in quibus ſentiuntur, mentientes, a quibus tamen haud difficulter diſtinguuntur, & omnino diſtingui debent; urina admodum varia, nihil certi indicans; neque pulſui multum fidendum.

VI. Provectiore morbo eadem, ſed longe graviora, urgent ſymptomata, quibus & alia, horrenda ſaepe, accedunt: Ore ſcilicet aperto, foetentiſſima anima exhalat. Gingivas gangraena occupat, incredibili velocitate ad vicinas partes ſe diffundens. Tument aterrimo ſanguine repletae raninae venae. Frequentiſſimae ex naribus, faucibus, pulmonibus, ventriculo, inteſtinis, renibus, utero, haemorrhagiae. Ulcera contumaciſſima, in cruribus potiſſimum, ſed & aliis partibus

ena-

enata, frequentiſſime etiam linguam obſidentia, maligna, carcinomatoſa. Scabies. Lepra. Elephantiaſis. Enormes oſſium dolores, ſtrepitus, ſeceſſus Epiphyſium, tumor, facilis luxatio, fractura. Strumae. Scrophulae. Bubones. Febres intermittentes, vagae, inordinatae, dein malignae, continuae, graviſſimis, & peſti non multum abſimilibus ſymptomatis ſtipatae. Atrophia. Hydrops. Spaſmi, tetani, convulſiones. Apoplexiae. Paralyſes. Epilepſiae. Colicae. Diarrhoeae. Dyſenteriae. Verbo, omnes omnino, tam acuti, quam Chronici morbi.

VII. Quae quum ita ſe habeant, patet morbum hunc, in primo ſui ſtadio non adeo periculoſum, & Chronicorum numero adſcribendum; in altero vero periculoſiorem, & ſaepe etiam peracutum eſſe. Differt tamen periculum, inprimis pro varia acrimoniae ſpecie, quae peccat: unde & ingens in ſymptomatibus diverſitas oritur

VIII. Scorbutus minus confirmatus alia omnino ratione tractandus eſt, quam confirmatus. Multum enim intereſt, utrum lentor humorum peccet unice: an eidem ſe adiunxerit acrimonia, quae pro varia ſui indole varia iterum remedia exigit.

IX. Si, ut initio fieri conſuevit, lentor peccaverit: curatio ab iis incipienda eſt, quae primis viis proſpiciunt, ut vitiata Chyli confectio emendetur: ergo 1. diaeta cauſſis ſcorbutum foventibus oppoſita inſtituenda. 2. ſaburra in primis viis haerens expellenda, vel Emeticis, vel Catharticis. 3. tonus ventriculi, & inteſtinorum roborandus.

X. Tum vero ad illa pergendum, quae lentorem viſcidum, maſſae ſanguineae inhaerentem, attenuare poſſunt: quod potiſſimum per talia antiſcorbutica praeſtatur, quae amaricantia, acria, multo ſale volatili, & oleo calidiore conſtant; quibus per ἐπίκρασιν Cathartica non ſine fructu interponi poſſunt.

XI. Quum vero viſcidum illud ſaepe numero generetur a nimia laxitate vaſorum: praecavebunt & tollent lentorem omnia illa, quae vaſorum fibris robur & elaſticitatem conci-

ciliare possunt. Unde liquet, quare Brittannica, Lapathum, Cortex Peruvianus, Martialia etiam inter antiscorbutica recenseantur.

XII. An V. S. in hoc stadio locus? An semper? An diaphoreticis? an diureticis?

XIII. Quod si nunc, provectiore morbo, lentori illi junxerit se acrimonia, vel totus sanguis dissolutus acerque redditus fuerit: primarium artificium consistit, in invenienda peccantis acrimoniae indole, & exhibendis remediis illi acrimoniae oppositis.

XIV. Si ergo acrimonia illa fuerit alcalina, id quod sane longe est frequentissimum, abstinendum ab iis, quae vulgo antiscorbutica adpellantur, ut sunt Cochlearia, &c. nisi maxima copia Acetosae admista fuerit: sed utendum acescentibus, acidis, lactis sero, lacte ebutyrato, fructibus horariis acido-dulcibus, Pomis Aurantiis, Citreis, Limoniis, Tartaro, ejusque Cremore, Crystallis, &c.

XV. Si acida fuerit: tum dicta modo antiscorbutica curant, & cetera alcalina, ut Liq. Tart. p. d. Nitri fixus &c.

XVI. Si oleosa: omnia saponacea acescentia.

XVII. Si muriatica: diluentia, sed potissimum lixiviosa, ex vivae calcis aqua praeparata.

XVIII. Interim horum usui omnino interponenda sunt blanda laxantia, sollicite cavendo a fortioribus purgantibus, & eo quidem sollicite magis, quo sanguis magis dissolutus, solidaeque partes colliquationi vicinae magis fuerint.

XIX. Diaetam, si ullibi, hic omnino praescribere exactam oportet: quae opposita sit caussis Scorbutum generantibus, & peccanti in corpore acrimoniae.

XX. Symptomatibus omnino prospiciendum, sunt enim saepe illa gravissima; & vario cuique modo pro varia sui indole.

XXI. An Lac in Scorbuto convenit? An potius serum ejus? An, & quando, salivatio Mercurialis conducit? An decocta Guajaci epotare prodest? An non eadem remedia aliquando utilia, aliquando vero noxia sunt?

CAP. II.

De Arthritide & Podagra.

I. A*rthritis*, morbus articularis, ut a ceteris ossium sibique adfinibus morbis distinguatur, commode definiri potest, quod sit dolorifica aegritudo partium, quae ad formandum ossis articulum concurrunt, a caussa potissimum in articulorum ligamenta agente.

II. Distinguitur, quod alia sit *universalis*; alia *particularis*, quae varia accipit nomina pro varietate partium, quas occupat: *Ischias* seu *Sciatica*; *Podagra*; *Chiragra*; *Omagra*; *Gonagra* dicitur. Alia *fixa* est; alia *vaga*. Alia sine *tumore*; Alia cum *tumore*, eoque vel *molli albicante*, vel *duriori & rubicundo*. Alia *tophacea*, *nodosa*, *cretacea*. Alia *sine febre*; Alia *febre* stipata. &c.

III. Signa Arthritidis alia sunt imminentis, praesentis alia. Imminentem praesagiunt caussae tam proegumenae, quam procatarcticae. Haereditas: contagium: aetas adulta: sexus masculinus: Venus praemature culta: victus potusque lautus & opiparus: singularis temperies: nimia ingenii exercitatio: mora in aere humido frigidoque, vel calido siccoque: suppressae evacuationes: cibi & potus tam qualitate, quam copia peccantes: quin & excessus in quacumque ex rebus non naturalibus, inprimis, si factus fuerit vere vel autumno: ructus: flatus: borborygmi: dolores intestinorum: stupor improvisus in articulo: segnities & dolorifica gravitas in motu membri, tum et acutior ejusdem sensus: formicationes: pruritus.

IV. Quibus quidem praegressis, si articuli dolor succedat major, minor, interdum vehementissimus, cum difficili ejusdem motu, & tumore plerumque, absentibus aliarum aegritudinum indiciis, jam de Arthritidis praesentia dubitari non potest.

V. Ad Proximam seu continentem, quam vocant, Arthritidis

cauſſam quod attinet, eam quidem in omni caſu non eandem eſſe cenſeo. Nihil enim impedit, quominus inflammatio, ſive rubra, ſive ſeroſa, in ligamentorum articulos inveſtientium vasculis enata, eandem generet. Neque tamen omnis humorum acrimonia excludenda videtur. Imo vero lympham nimia copia in corpore abundantem, & ad articulos delatam frequentisſime Arthritidem gignere, plusquam probabile videtur, adeo ut non immerito Arthritis inter catarrhoſos morbos referri poſſit.

VI. Neque vero eam peccantem lymphae copiam aliunde felicius deduxeris, quam ab impedita ejusdem per totam corporis ſuperficiem, aut hanc illamve partem exhalatione.

VII. Cauſſa ergo Arthritidis eſſe poteſt Plethora, eaque vel ſanguinea, vel ſeroſa: ſed & eſſe poteſt humorum acrimonia.

VIII. Cujus vero naturae illa ſit; an acida, an alcalina, multis & argumentis & experimentis determinare conati ſunt Viri celebres: quae ſi rite examinentur, concludendum erit, modo hanc, modo illam ſpeciem peccare; neque difficile erit binas has ab invicem diſtinguere.

IX. Adfectus contumax plerumque eſt & diuturnus; ſaepe incurabilis; interdum ſolius naturae beneficio, interdum remediorum ope ſanabilis; non numquam letalis. Vix certe ullus eſt morbus, quem arthritica materia excitare non valeat, potiſſimum ſi impediatur, quo minus in articulos derivari poſſit. Solvitur ſaepe ab iis cauſſis, quarum vi generata eſt.

X. Cura mali duplex eſt: alia *in Paroxyſmo*; alia *extra eundem.*

XI. *In Paroxyſmo* indicatur, *materiam in articulos depoſitam inde educere*, & *ſymptomata mitigare.*

XII. *Educi* videtur poſſe *materia:* vel *repellendo*, vel *exhalationem promovendo*: ex quibus binis methodis prior valde noxia & periculoſa: poſterior ſola locum habere poteſt.

XIII. An ergo V. S. *in paroxyſmo* convenit? Non ſemper; ſed neque ſemper ab ea abſtinendum. An purgantia & emetica? numquam ſane fortiora & draſtica: laxantibus aut Clysmatis

matis locus esse potest. An diaphoretica? certe haec, sive interne exhibeantur, sive externe adplicentur, egregia sunt: cave tamen a fortissimis & multum stimulantibus sudoriferis. An Cortex Peruv.? An Martialia? An ipsa salivatio Mercurialis hic conducere possunt?

XIV. In vsu externorum cavendum ab iis, 1. quae materiam in articulos determinatam possunt repellere. 2. vasa ligamentorum nimis indurare. 3. eadem nimium laxare atque debilitare.

XV. *Symptomata* iisdem remediis *mitigantur.* Si dolor saevissime urgeat, prudenter Opiata administrari posse & debere videntur.

XVI. An inustio prodest? An Artemisiae folia ceteris cauteriis majorem vim exercent? Hodie fere exolevit, nisi in sciatica.

XVII. *Extra Paroxysmum* tres videntur oriri indicationes, quarum Prima exigit, *impedire novae materiae arthriticae generationem.* Altera, *Si id impediri nequeat, eam ita disponere, ne in articulos illabi possit.* Tertia denique, *ejusdem acrimoniam temperare.*

XVIII. Priori satisfaciunt omnia, quae humorum, praesertim lymphaticorum, nimiam generationem impediunt: qualia sunt omnia illa, quae vasorum robur & elasticam actionem augent, & perspirationem pulcre promovent: vt sunt omnia aromatica, amaricantia. Cortex Peruv. Chalybeata. Emplastra aromatica, ad abdomen spinamque vertebrarum admota. Frictiones. Exercitia.

XIX. Alteri satisfaciunt diaphoretica; diuretica; Purgantia hydragoga, mercurialia; Vesicatoria; Fonticuli; Setacea.

XX. Acrimonia generatae materiae Arthriticae temperatur, tum iis, quae in genere acre possunt tollere; tum & illis, quae quamcumque speciem. Quum vero hic & acida, & alcalina peccet, erit nunc alcalinis, nunc acidis locus.

XXI. Si vero in ullo morbo, certe in hoc Diaeta ad Prophy-

laxin

laxin facit. Sit ergo caussis procatarcticis opposita. Vitetur victus durior. Potus parcior sit. Abstinendum a venere & vino, qua sola abstinentia per annum continuata quidam securitatem totius vitae consecuti sunt. Utendum lacte, cujus mirificae adversus hunc morbum, tum a veteribus, tum a recentioribus, virtutes depraedicatae sunt.

CAP. III.

De Arthritide vel Podagra retropulsa.

I. Quando materia Arthritica in articulos deponi solita, quacumque de caussa in eos deponi negans, in interiora & nobiliora viscera determinatur: *Arthritis*, vel *Podagra repulsa*, *retropulsa*, *intropulsa* dicitur.

II. Eodem modo repelli dicitur podagra, quando materia ejus jam in articulos deposita, subito eosdem deserens ad interiora derivatur: quod quanta celeritate fieri possit, non sine stupore observamus.

III. Hujus repulsionis caussa vel potest haerere *in ipsa materia Podagrica*; vel *in articulis*; vel in *corde*; vel denique in *ipsis visceribus*, *in quae deponitur*.

IV. *In ipsa materia*: quando tanta adest copia, ut omnis in solitos articulos determinari non possit.

V. *In articulis*: quando sic disponuntur, ut materiam recipere non valeant, aucta eorundem adversus materiam podagricam resistentia: quod fit per repetitos paroxysmos Podagricos; adstringentia; refrigerantia; inspissantia, tum ante Paroxysmum, tum in eodem adplicata.

VI. *In corde*: quando adeo debile est, ut ad remotissimos articulos materiam propellere non possit: unde iterum in senibus & veteranis Podagricis haec repulsio frequens: hinc V. S. purgantibus, sudoriferis circa Paroxysmos, debilitata natura materiam repellit.

VII. *In visceribus* denique: si eo tempore, quo sanguinis massa materia podagrica abundat, morbus in quodam viscere oria-

oriatur, qui vel laxando eius vasa, vel nervos irritando, materiam podagricam eo trahit: in quo casu visceris hujus morbus non erit retropulsae Podagrae effectus, sed ejusdem caussa.

VIII. Effectus retropulsae Podagricae materiae in genere dici potest, esse morbus visceris, in quod materia deponitur. Varius ergo est pro varietate visceris: sed & in eodem viscere non semper idem est: Aliquando enim in eo inflammationem; aliquando stuporem, pondus et gravitatem excitabit. Interest enim, an materia Podagrica sola mole; an vero & acrimonia in viscus, quod petiit, agat.

IX. Quum Phaenomena, oriunda a materia Podagrica in viscera deposita, etiam producantur, iisdem aliunde adfectis: certe non adeo facile est, repulsam Podagram cognoscere. Suspicamur tamen id factum 1°. si, quo tempore Paroxysmum Podagricum contrahere aeger solebat, vel plane nullum, vel mitissimum habuerit, inque aliis articulis levis doloris indicia experiatur, dum interim affecti nobilioris visceris signa adparent. 2°. si aucto forte dolore Podagrico affecti visceris symptomata minuantur, & contra. 3°. si imminuto dolori Podagrico statim Phaenomena adfecti visceris supervenerint. 4°. si talia praegressa fuerint, a quibus materiam Podagricam repelli posse constat.

X. Facilius vero cognoscitur, in quod praecise viscus materia illa deposita sit: & a quibus caussis id factum fuerit.

XI. Periculosissimus est adfectus: adeo quidem, ut vix Podagrici nisi ab hoc moriantur. Differt tamen periculum pro varia visceris natura & usu; pro vario modo, quo viscus illud adfectum est; pro varia natura materiae Podagricae; pro varia aegri temperie, atque aetate.

XII. Totum curationis artificium consistit in materia podagrica ex visceribus ad articulos revocanda: quod fit *agendo in articulos*, & *in viscera*. *In articulos*, eos sic disponendo, ut materiam recipere: In *viscera*, ut expellere possint.

XIII. *Articuli* ad recipiendam materiam Podagricam disponuntur, vel *laxantibus*, vel *stimulantibus*: quorum illa in rigidi-

giditate articulorum; haec in partium debilitate anteferenda videntur.

XIV. *Laxantur* articuli balneis aquae calidae; lactis dulcis; decoctorum emollientium, farinosorum: vapore inde exhalante: cataplasmatis, fomentis similibus.

XV. *Stimulantur* balneis aquae salsae; vinosis; decocti herbarum aromaticarum: cataplasmatis ex stercore animalium: Epispasticis ex fermento, ruta, raphano, alliis, aceto, sale: cucurbitis ventosis, scarificatis: vesicatoriis: Emplastris stimulantibus: frictione: podagrico dolore exorto.

XVI. *Viscera* ad materiam Podagricam expellendam non eodem semper disponuntur modo: si enim vel a debilitate cordis repulsa fuerit podagrica materia; vel nulla inflammationis majorisve motus indicia adpareant, tum negotium per cardiaca, spirituosa, stimulantia est conficiendum.

XVII. Sin febris continua acuta, dolor vehementissimus, ceteraque inflammationis indicia repulsam materiam Podagricam concomitantur: tum imminuto motu, & ad determinatum gradum reducto, materia illa felicissime e visceribus ejici potest.

XVIII. An ergo in omni Podagra repulsa Cardiacis, spirituosis utendum, & sollicite a V. S. abstinendum? nihil sane falsius, periculosius nihil. An semper V. S. instituenda? & hoc damnosius nihil. Quid de Emeticis, & Catharticis statuendum? id ex prioribus facile quis colligat.

CAP. IV.

De dolore Ischiadico.

I. Arthritidis speciem, quamquam & aliunde oriri potest, constituit *Dolor Ischiadicus*; *Ischias*; *Sciatica*; *Morbus* vel *Dolor Coxendicis*; *Coxagra*; *Dolor coxarius*: nam his & pluribus nominibus insignitur.

II. Definitur vulgo, quod sit dolor obsidens articulum, qui for-

formatur a capite ossis femoris cum acetabulo Ischii ossis: quamvis etiam vicinae partes dolere possint: potestque dolor in ligamentis, nervis, periosteo, cartilaginibus, imo ipsa ossium medulla haerere.

III. In hoc morbo vehementissimus dolor articuli locum occupat: quo fit, ut homo neque erectus stare, neque sedere, neque incedere, imo neque decumbere, neque lumbos flectere possit. Dolor per inguina, femur, crus diffunditur, cum paralysi partium, & stupore, & in reddendo lotio difficultate, sine ullo in loco doloris tumore. Succedente interdum, quod tamen numquam vidi, destructis ligamentis, femoris luxatione, alias vix contingente.

IV. Materia morbi non ejusdem semper est naturae: interdum inflammationis omnis expers; interdum vere inflammatoria, in ipsam suppurationem abiens: unde non semper Arthritidis est soboles. Saepe dolorem huic similem in vesicae morbis observavi.

V. Varius morbi est exitus: semper quidem contumax & diuturnus: interdum periculosus: imo & letalis: plerumque sanatu difficillimus: nonnumquam etiam prorsus incurabilis.

VI. Si traditis ab Hipp. de loc. in hom. *p*. 417. *ed. F. ed. L. I. p*. 381. §. 34. remediis addideris *V. S.* cauteria, fonticulos: habebis fere absolutam omnium etiam specierum curationem. An Musica ad sanandum hunc morbum facit?

CAP. V.

De Rheumatismo.

I. R*heumatismus*, qui nonnullis *Catarrhus*, aliis *Arthritis universalis* dicitur, commodissime in duas species videtur posse distingui, quarum alia *Rheumatismus scorbuticus*; alia *inflammatorius* appellari potest, quae quidem Phaenomena nonnulla inter se communia; quaedam propria & privata habent.

 II. Com-

II. Communia sunt dolor; gravitas; lassitudo; ad motum impotentia; dolor & articulos, et loca intermedia occupat; perpetuus est, sed ita tamen, ut nunc exacerbetur, nunc minuatur; augeturque, si pars affecta prematur; saepe acerbissimus est, &, vel diffunditur per totum corpus, vel certas tantum partes, easque, tum externas, tum internas, occupat, sub noctem gravior. Partes affectae saepe oedematoso tumore tument. Fugato dolore, quod raro cito fieri consuevit, superest saepe immobilitas, & paralyseos species: imo vera ancylosis, & nodosa tubercula, & distorsio articulos occupant.

III. In *Scorbutico:* vel nulla, vel levior febris; dolor non omnium vehementissimus; neque calor magnus; neque urina flammea; dolor vagus magis, quam fixus; neque partes in magnum tumorem elevantur. Frequentior in foeminis senibusque quam in viris, & junioribus; tum in iis, qui majori copia Cortice Peruviano usi fuere: maxime autem invadit homines scorbuti labe inquinatos.

IV. *Inflammatorius* potissimum invadit homines mediae aetatis; plethoricos; biliosos; lautius potos, & pastos: incipit cum horrore, rigore; quem calor, anxietas, & acutioris febris symptomata comitantur. Dolor acerrimus est, fixior, neque ita diffusus; sed hanc illamve partem prae ceteris occupans, in qua ardor, rubor, tumor saepe conspicitur: urina pauca, flammea: alvus constipatior: sanguis crusta Phlogistica obductus. Interdum Criticus.

V. Musculi, tendines, eorumque membranae, nec ipso quidem periosteo excepto, videntur constituere proximam mali sedem: quae quidem, si vel inflammatione, vel lento viscidoque, at acri humore obsessa fuerint; facile intelligitur, diuturnum, dolorificum, & non adeo omnis omnino periculi expertem morbum generari debere.

VI. Ad curationem notandum est, acriorem materiam esse & temperandam, & expellendam: cavendo tamen a fortiter

stimulan-

ſtimulantibus, quae omni Rheumatiſmo infeſta obſervantur. Id vero in utraque ſpecie non eadem plane ratione peragitur.

VII. In *Scorbutico*, V. S. non requiritur, niſi copia materiae abundaverit; dolor vehementiſſimus fuerit; ſuppreſſam evacuationem malum exceperit. Leniora conducunt Cathartica, Emetica, ſi primarum viarum adfectarum indicia adfuerint. Sudorifera, ſed praemiſſis attenuantibus, neque illa ex fortiſſimis. Antiſcorbutica. Balnea calida, & actu & potentia. Frictiones. An frigida? An Therebinthina? An narcotica? certe ſi dolor urgeat.

VIII. *Inflammatorius* largam illico V. S. requirit, cujus neceſſitatem monſtrat educti ſanguinis conditio: quae bis, ter, ſaepius, ſi neceſſe ſit, repetenda: Eccoprotica: Clyſmata: diluentia: diaphoretica non calida, maxime quae ex Sambuco conflantur: nitroſa: fomenta: balnea: Semicupia: quibus praemiſſis ad narcotica, frictiones, & Veſicatoria parti dolenti imponenda pervenire licet. Interim tenuiſſime aegri nutriendi, habita ſemper durationis morbi ratione: &, quae fugato morbo ſupereſt, debilitas exercitiis, Vinis Medicatis corroborantibus, quin & aſinini lactis uſu ſuperari poteſt.

IX. *Lumbago Rheumatica* Sydenhamo pulcre deſcripta, dolorifica, Chronica, Nephritidem adeo referens, ut vel primis in arte Viris impoſuerit, quum nihil aliud ſit, niſi Rheumatiſmus lumborum, curari debet, ea ratione, qua curandum Rheumatiſmum vidimus.

CAP. VI.

De Rhachitide.

I. RHachitis, quaſi dicas *Spinae Morbum*, priſcis medicis incognita, Angliae natales ſuos, medio ſaeculo 17°. debens, inde ad nos delata, numquam adultos invadere; ſed ſolos pueros infantesque corripere, raro inde a nativitate, ſed plerumque, ſpatio inter 6. & 24. menſem intermedio, conſuevit.

II. Brevi definitione, ſive ex proxima morbi cauſſa, ſive ex pathognomonico ſigno petita, morbum hunc complecti non licet;

cet: quare unice cognosci potest ex enumeratione Phaenomenωn, quae certe varia admodum; neque omnia semper simul in Rhachitide adsunt, neque aeque semper vehementia.

III. Sunt autem diversissima pro diversa partium sede: alia in *Capite*; in *Thorace* alia; alia iterum in *Abdomine*; diversa denique in *Artubus*.

IV. *Caput* proportionaliter ceteris partibus majus, etiam post mortem: in anteriora prolabens: Facies saepe pallidior, sed & saepe inculpata: acies ingenii acutissima: Carotides, & jugulares venae magnae: in cadavere cerebrum saepe intactum, interdum aqua serosa plenum: Fortior nonnumquam membranarum ad Cranium adhaesio.

V. *Pectus* macilentum, solito angustius: sternum prominens, acuminatum: costae ad loca cartilaginum nodosae: spina vertebrarum vario saepe modo inflexa: Dyspnoea: in Cadavere cohaesio pulmonis cum pleura: aqua, pus in thoracis cavo: Pulmo tuberculis strumosis & purulentis obsessus: Thymus maximus.

VI. *In Abdomine* nihil aliud fere praeter naturam apparet, quam major distensio: at post mortem, hepar maximum, ponderosissimum: lien itidem mole auctior: cetera etiam viscera in majorem molem elevata, flatu distenta: Mesenterii glandulae maximae, strumosae, scirrhosae, Carcinomatosae. Hinc saepe hydrops.

VII. Maxima vero in *Artubus* degeneratio. Musculi flaccidi, graciles, attenuati, cute laxa cincti: Arteriae venaeque gracilissimae: Ossa in longitudine potius imminuta, in latitudine aucta, potissimum circa articulos, ubi nodi tophique: Secessus Epiphysiωn: Figurae mutatio: incurvatio in quamcumque partem.

VIII. Quamvis rarissime Rhachitici nascantur infantes: nascuntur tamen summe ad hunc morbum dispositi: cujus dispositionis caussa quaerenda est in Parentibus, vel utrisque, vel alterutro, cacochymia frigida, mucosa laborantibus; diaeta

hanc

hanc cacochymiam generante utentibus; chronico morbo, tabe, atrophia, diarrhoea, &c. exhaustis; debilitate partium potissimum genitalium adfectis; olim Gonorrhoea, morbo Gallico correptis; Mercurio usis: Mala praegnantis mulieris diaeta. Frequens abortus, an & rarior disponit?

IX. Dispositis malum conciliat nutrix iisdem, quibus parentes, malis vexata, russa: mora in aere humidiori, & frigidiori: quies: neglecta exercitia: neglecta linteorum mundatio & humidorum exsiccatio; eorundemque frigidorum adplicatio: excepti natibus vapores calida aqua elevati: balnea: unguentorum, oleorum laxantium, Saturninorum, Mercurialiumque illitus: victus humidus frigidusque, ex pane non bene fermentato; saccharatis; fructibus horaeis: nimius potus, isque ex aquosis calidis: Varii morbi; febres autumnales; herpes; scabies repulsa: ulcus exsiccatum.

X. Quare Anglia prae ceteris regionibus hoc malo infestatur? quare ditiorum quam pauperiorum infantibus morbus hic familiarior? Quare in junioribus frequens, in provectioribus rarissimus? Quare sexto demum mense, & non statim post nativitatem adparet?

XI. An inaequalis partium nutritio, oriunda ab inaequali materiae nutrientis ad partes distributione, & quidem minori ad nervos, majori ad ossa, proximam Rhachitidis caussam constituit, ut Glissonius voluit? An potius inaequalis succi nervosi distributio, minor ad partes e medulla spinali nervos, sed nunc obstructos, habentes; major ad eas, quarum nervi integri, & inculpati a cerebro oriuntur, quae Majovii sententia? An, ut alii placuit, talis cacochymia, qua ossa magis nutriuntur, quam ceterae partes, suamque mollitiem diutius conservant, & sic plus nutrimenti adtrahunt? Nihil horum plane satisfacit. Id certum, in omni Rhachitide, & solida peccare, & fluida. Haec quidem lenta, frigida, & pituitosa Cacochymia; Illa laxitate, & flacciditate magna, accedente labe semper scorbutica, Venerea non raro.

XII.

XII. Praesens ex memoratis signis cognoscitur. Imminens praevidetur a caussis praegressis: ab aetate: ex fratribus, sororibusve, simili adhuc vel olim morbo inquinatis: ex tardiori incessu; vacillatione; facili prolapsu; sedendi, decumbendi, aliisque innitendi desiderio: anhelatione: ad minimum motum corporis defatigatione: nec difficile est eventum praesagire, post longa semper taedia saepe fortunatum, sed & haud raro funestum.

XIII. Incipienda morbi curatio ab expulsione pituitae primas vias infarcientis: & dein ad ea deveniendum, quae mucosam cacochymiam corrigere, & solida roborare possunt.

XIV. Expellitur pituita per Clysmata; potius tamen per purgantia: nec male, si vires ferant, per emetica.

XV. Corrigitur mucosa cacochymia, & roborantur solida per amaricantia, leniter adstringentia, exsiccantia, & antiscorbutica, quibus Cathartica commode interponi possunt: tum & per chalybem, & chalybeata: Ens Veneris: Tincturam Cupri: Alcalia fixa, volatilia.

XVI. Ex Chirurgicis conveniunt frictiones siccae, calidae, aromaticae: Vesicantia: Fonticuli: Setacea: Ligaturae: Fasciae. Damnosa V. S. inanis aurium scarificatio. An unguenta? & qualia? An balnea? eaque humida, an sicca?

XVII. Ex diaeta conducunt alimenta siccissima, omni oleo laxante orbata. Potus parcissimus, spirituosior, generosior. Aer calidus, siccus. Lecti, in quibus incumbunt, sint siccissimi, duriores, saepe mundandi, impleti vegetabilibus siccis antirhachiticis. Vestimenta sicca, munda, lanea. Motus corporis mechanicus rheda, gestatione conciliandus. Calor corpori, vel solis, vel arenae calore, communicandus. Machinae ad incurvata ossa interdum adplicandae; sed summa in his prudentia requiritur.

SECT.

SECT. II.

DE MORBIS PARTICVLARIBVS.

LIB. I.

DE MORBIS CAPITIS.

CAP. I.

De Cephalalgia.

I. CEphalalgia, eſt dolor, qui illas capitis partes infeſtat, quae ſupra oculos aureſque ſitae ſunt.

II. Deſumuntur Cephalalgiae differentiae, tum *a tempore*, per quod malum durauit: tum a *parte adfecta*: tum & *a loco*, in quo doloris cauſſa haeret: tum denique *a doloris genio & indole*.

III. Ratione *temporis*, alia eſt recentior; alia inveterata. Prior *Cephalalgia*; poſterior *Cephalaea* dicitur.

IV. Ratione *partis adfectae*, alia totum caput, alia partem ejus occupat. Quae totum caput, vel vtrumque vel alterutrum latus tenet: Poſterior *Hemicrania* vocatur: quae partem tantum exiguam, *clavus*: eſtque vel *Venereus*, vel *Hyſtericus*, vel *Hypochondriacus*, vel & aliunde oritur.

V. Rurſus hoc reſpectu alia *externa*, alia *interna*; in hac partes cranii cavo contentae dolent; in illa externae calvariae oſſibus incumbentes: quas ſpecies variis criteriis ab invicem diſtinguere conati fuere auctores; ſed non ita certis fidisque.

VI. Ratione *Loci*, in quo doloris cauſſa haeret, alia eſt *Idio-*

pathica; alia *Sympathica*. In utraque dolet caput, ſed cauſſa remotior doloris in illa in ipſo capite; in alia extra illud haeret: & vix ullus locus eſt, qui male habens Cephalalgiam excitare non poſſit. Oportet autem has ſpecies accurate diſtinguere.

VII. Ratione *genii* & *indolis* doloris, alia eſt *gravativa*, quae καρηβαρία; alia *tenſiva*; alia *pulſans*, alia *terebrans*; alia *lancinans*; alia *pungens*.

VIII. Proxima cephalalgiae cauſſa eſt nimia tenſio fibrarum nervearum, vel membranoſarum in capite haerentium, quae quidem tenſio excitari poteſt a cauſſa proxime ad eas adplicata, vel ad alias partes cum iis communicantes. In priori caſu idiopathica; in poſteriori ſympathica Cephalalgia generabitur.

IX. Utriusque autem cauſſae remotiores & numero & varietate paene infinitae ſunt, ut vix enumerari queant.

X. Idiopathicam Cephalalgiam generantes primariae hae, ex plurimis paucae, ſunt. Vermes; lapilli; nodi; tophi; exoſtoſes; caries; inflammationes; ſeroſa colluvies; obſtructiones a materia pituitoſa, atrabilaria, arthritica; plethora; humorum extravaſatio; capitis perſpiratio impedita; vulnera; ulcera; excoriationes; polypi; membranarum exſiccatio; atrophia; ſpaſmus; &c.

XI. Sympathicae cauſſa frequens haeret in ventriculo, ſive in ſubſtantia ſua, ſive in cavitatibus male habeat: In inteſtinis, hepate, liene, alvo, veſica urinaria, renibus, utero: muſculis: tendinibus: nervis.

XII. Vix vero ulla eſt corporis aegritudo, quae a rebus non naturalibus tantum pendet, quantum Cephalalgia, adeo ut earundem varium regimen vel ad accelerandum, vel ad retardandum, augendum, minuendum Paroxyſmum, plurimum faciat: inprimis vero aër maximam in eam efficaciam habet.

XIII. Ut juſta inſtitui poſſit Prognoſis, & curatio ex arte fieri; indagandum eſt, utrum Idiopathica, an Sympathica ſit Cephalalgia: id ſi detectum fuerit, examinandum eſt, quaenam

ex

ex tam innumeris caussis in determinato hoc casu turbas illas excitet: Id invenire saepe difficile; interdum impossibile est.

XIV. Nihil autem impedit, quominus generales quasdam regulas ad omnem fere Cephalalgiam adplicandas tradere liceat, tam pro prognosi, quam curatione, quarum plurimas hinc inde apud Hipp. invenias.

XV. Et quidem in omni Cephalalgia summae est utilitatis 1. ut capitis perspiratio, quantum fieri potest, augeatur. 2. ut humorum excretiones, quae e capite fieri consueverunt, solito itidem auctiores sint. 3. denique necesse est, humores a capite revellere & ad alias partes derivare.

XVI. Quamvis enim in sananda Cephalalgia longe felicius versaturus sit, quem vera caussa non latuerit, atque adeo omni molimine in eam inquirere necesse sit: tamen qui sic processerit, etiamsi eadem incognita, nec arte detegenda fuerit, felices saepe eventus sortietur.

CAP. II.

De Phrenitide.

I. PHrenitis, quasi dicas morbum mentis, ex Phaenomenis, quibus ab alio quocumque morbo distinguitur, commode definiri potest, quod sit delirium perpetuum, ferox saepe, cum febre continua acuta.

II. Hujus vero caussa proxima merito statuitur esse inflammatio, nata vel in ipsa cerebri substantia, vel in membranis cerebrum investientibus, vel, ut saepe fieri solet, in utrisque.

III. Hanc enim veram caussam esse manifesto constare potest, tum ex iis, quae Phrenitidem antecedere; tum ex illis, quae eandem concomitari; tum denique ex illis, quae eidem succedere observantur.

IV. Quaecumque enim Phrenitidem antecedunt, ejus sunt naturae, ut facile talem cerebri Membranarumve inflammationem

tionem generare possint, ut dolor, calor capitis: Plethora: dispositio inflammatoria: oculorum & faciei rubor: juventus: tempus aestivum, autumnale vel & hibernum: mora in aere calido: insolatio: Vini nimius usus: Vigiliae protractae: nimium litterarum studium: animi affectus: perspiratio capitis impedita: Vis violenta capiti illata: & plura alia.

V. Nata vero illa inflammatione necessario oriuntur ea Phaenomena, quae in ipsa definitione memorata sunt: praeter quae multa etiam alia plerumque adsunt, iterum facile, tum ex inflammatione, tum ex conjuncto cum illa delirio, explicanda.

VI. Imo vero ea, quae in cadaveribus Phreniticorum observantur, manifeste docent, talem inflammationem praecessisse. Etenim vel ipsa adhuc inflammatio apparet, vel abscessus, gangraena, sphacelus, certissima praegressae ejusdem signa ἀναμνηστικά.

VII. Neque magni momenti sunt, quae a Viris nonnullis celebribus adversus hanc sententiam objici consueverunt.

VIII. Quod si nunc illa inflammatio primum in cerebro generata fuerit, *Phrenitis* dicitur *Idiopathica*; si vero materia Phlogistica prius in alio loco haeserit, & dein per μετάστασιν ad cerebrum translata fuerit, *Phrenitis* vocatur *symptomatica*, quae in variis morbis acutis, quin & Chronicis, frequentissime occurrit.

IX. Terminatur Phrenitis in *mortem*; in *alium morbum*; vel in *Sanitatem*.

X. In *mortem*: quando nata in cerebro inflammatio omne commercium inter cor, & vasa nervosa cerebri & cerebelli tollit; aut motus vehemens tenella viscerum horum vasa destruit, aut plane comprimit.

XI. In *alium morbum*: qui iterum vel letalis, vel non certo letalis. Ita abit saepe in gangraenam, sphacelum, suppurationem, morbum quemcumque soporosum, Maniam, alium quemcumque morbum inflammatorium.

XII. In *Sanitatem*: vel simplici resolutione, vel coctione, & coctae

coctae materiae excretione critica per alvum, nares, haemorrhoides, renes, cutanea vaſa.

XIII. Qui mali indolem partemque adfectam conſiderat, facile morbum hunc inter acutiſſimos referet; neque mirabitur fuiſſe inter veteres, qui eundem pro certo letali habuerunt.

XIV. Quum tamen in omni Phrenitide diſcrimen aeque magnum non ſit, oportet, ut Medicus perſpecta habeat ea indicia, ex quibus de majori minorive periculo certo praeſagiat.

XV. Peſſime ergo praeſagit Phrenitis, in qua aegri nigra & aeruginoſa vomunt: in adſtantes ſpuunt: cui adeſt praerubrum alvi profluvium: quae alio morbo exhauſtis ſuccedit: in qua tremor, convulſio, ſingultus: frequens ſymptomatum permutatio: urinae & foecum interceptio, vel involuntaria & inſcia excretio: color earundem albus: Surditas: ἀδιψία: tum & illa ſymptomata, quae in ceteris acutis male ominari conſueverunt.

XVI. Majorem ſpem praebent ſymptomata leviora: inſomnia evidentia: riſus: varices vel haemorrhoides ſupervenientes: larga narium haemorrhagia, non ſtillicidium: copioſus alvi bilioſae fluxus: Sudor e toto corpore liberaliſſime manans: dolor ad pedes pectusque ſuperveniens: tum & laudabilis eſt, quae morbo ſoporoſo ex frigida cauſſa ſupervenit.

XVII. In Phrenitidis cura obſervandum, utrum natura facta ſalutari quadam evacuatione morbum ſanare conetur: id ſi appareat, nihil moliendum, quo naturae obſiſtere queas; ſed totum negotium aut ipſi committendum, aut ipſa illa in ſuo molimine adjuvanda eſt.

XVIII. Si vero nihil horum appareat, omne praeſidium in arte ſitum eſt: quae conabitur natam in cerebro inflammationem tollere, minuendo impetum in vaſa obſtructa, & ſtagnanti obſtruentique materiae tranſitum conciliando.

XIX. Itaque incipienda curatio a V. S., quae largior & vel ad animi deliquium inſtitui poteſt; aliquoties repetenda, ſectis vel vna vel pluribus ſimul venis; ſecanda autem vena brachii pedisve: nec refert, quo in latere; inde ad ſectionem ve-

nae jugularis aut frontis deveniendum; aut venae loco ſecanda arteria: Narium haemorrhagia, & haemorrhoides arte provocari poſſunt: juvantque ſcarificatae, remotis a capite partibus vel & vertici adplicatae, cucurbitulae: Epiſpaſtica: Frictiones: pediluvia: manuum lotiones: aqua humectatae ſpongiae ad varias partes adpoſitae.

XX. Neque Topica omittenda ſunt, inter quae Raſio capitis egregia: fomenta: Epithemata toti quidem capiti, ſed potiſſimum auribus naribusque admovenda, quae leniter repellant; ſed & laxent reſolvantque; quod a vivis animalibus diſſectis & capiti impoſitis inprimis praeſtatur. An & veſicatorium raſo capiti adpoſitum prodeſt?

XXI. Sed & alvi omnino ratio habenda, quae laxior reddenda eſt per Clyſmata: Purgantia, Eccoprotica, ſed & ſine calore ſtimulantia. An & Emetica conducunt?

XXII. Pro interno uſu Decocta, Julapia, Emulſiones, Miſturae diluentes, laxantes, refrigerantes, & ſine multo ſtimulo reſolventes: Nitroſa; quae ſine piaculo omitti non poſſunt.

XXIII. An hic pulveres terreſtres aliquid valent? An camphora? An cinnabarina? An ſaccharum Saturni? An & quando opiata in Phrenitide exhibenda?

XXIV. Ceterum diaeta ex arte inſtituenda: & in ſymptomaticae cura praegreſſi morbi omnino ratio habenda eſt.

CAP. III.

De Mania.

I. *Mania* eſt delirium perpetuum, ſaepe ferox, ſine febre.

II. In hoc morbo varia apparent Symptomata, tum pro varia cauſſa morbum excitante; tum pro vario hominis Maniaci temperamento: quin & diverſis inſignitur nominibus pro conjunctorum Symptomatum diverſitate: ita Lycanthropia, Cynanthropia, Galeanthropia interdum dicitur. An & Daemoniaci inter Maniacos referendi?

III. Dis-

III. Disponit ad hunc morbum haereditas. Temperies ſanguinea, bilioſa, potiſſimum atrabilaria. Aetas juvenilis & adulta. Sexus virilis. Tempus vernum & autumnale. Conſpicuus venae in cubito pulſus ex Hipp.

IV. Diſpoſitis conciliant aer calidus, & ſiccus praeprimis. Alimenta acria, calida, dura. Venena. Motus immoderatus. Vigiliae protractae, quibus intenſiores meditationes junctae ſunt. Excretiones ſive naturales ſive artificiales ſuppreſſae. Animi pathemata, ira, vindictae deſiderium, amor inſanus, moeror, deſperatio.

V. Si, his praegreſſis, inſueta quaedam Phaenomena, naturaliter in eo homine non conſpicienda, appareant, merito ſuperventuram Maniam ſuſpicamur.

VI. Docent hujus morbi Phaenomena, locum affectum eſſe ſenſorium commune, quod, vitiato cerebro, male habeat neceſſe eſt: vitiari autem cerebrum, manifeſte oſtendit inſpectio cadaverum hominum ab hoc morbo extinctorum.

VII. Neque tamen vitium illud ſemper ejusdem naturae videtur. Poteſt enim in ſolidis, poteſt in fluidis partibus cerebrum conſtituentibus haerere. Si in ſolidis: nimia ſiccitas, nimia tenſio videtur peccare. Si in fluidis: copia, exſiccatio, obſtructio, atra bilis: neque ſemper excludenda videtur acrimonia, quamvis nec ſemper temere accuſanda.

VIII. Morbus eſt curatu difficilis: plerumque diuturnus: interdum in fatuitatem & amentiam tranſit: nonnumquam in periculoſiſſimos capitis morbos: aliquando remedii vice fungitur: Bonum eſt, ſi largior quaecumque evacuatio: hydrops: ecſtaſis: febris tertiana vel quartana: dolor ad pectus, pedes: tuſſis ſuperveniant. An & ſuccedentes convulſiones bonae?

IX. Cura mali fieri debet V. S. larga, in pede, brachio, venis jugularibus inſtituenda; ſaepe repetenda. Arteriotomia: Emeticis, catharticis fortioribus, antimoniatis, aloeticis, helleboratis inter ſingulas V. S. interpoſitis. Clyſmatis. Suppoſitoriis. Remediis ſolventibus, aquoſis, ſalinis, ſaponaceis, antiſcor-

tiſcorbuticis. Opiatis majori doſi poſt inſtitutas evacuationes exhibitis. Cucurbitis. Epiſpaſticis. Fomentis. Animalibus vivis ad caput, pedeſve admotis. Pediluviis. Balneis calidis.

X. An Mercurialia juvant? An ſaccharum Saturni exhibendum? An juvant frigida balnea? an caſtratio? quid de ſpecificis ſtatuendum?

XI. Ceterum cauſſae antecedentes ſollicite & tollendae & corrigendae, & ad praecavendam recidivam circa ver & autumnum vena ſecanda.

XII. Eſt vero alia *Maniae* ſpecies, quae longe oppoſita ratione tractanda, niſi aegrum in praeſentiſſimum, numquam non duraturae fatuitatis, diſcrimen conjicere velis.

XIII. Oritur haec in corporibus debilioribus, ſive naturali temperie, ſive praegreſſo morbo, ſive remediis evacuantibus laxantibusve debilitatis: quam Hippocrati non plane incognitam fuiſſe conjicere licet ex *l.* 1. de diaeta *p.* 350-352. *F. p.* 204. §. 29. 33. *L.*

XIV. Haec neque V. S.; neque purgantibus; neque Emeticis; neque balneis laxantibus; ſed corroborantibus; aromaticis; modice adſtringentibus; Chalybeatis; exercitiis; motu corporis Mechanico; frictione perſananda eſt.

CAP. IV.

De Melancholia.

I. *Melancholia* definiri vulgo ſolet, quod ſit mentis alienatio diuturna, pertinax, ſine febre, circa unum fere idemque objectum verſans, cum metu, triſtitia, pervicacia conjuncta: quod ſi nunc ferocior ceteris paribus alienatio haec ſit, *delirium* adpellatur *Melancholico-Maniacum.*

II. Dividi commodiſſime videtur poſſe in duas ſpecies, quarum altera eſt *Melancholia ſine materie,* quae etiam *nervoſa,* vel *hyſterica* non inconcinne dicitur: altera *Melancholia cum materie,* quae iterum vel in *Univerſalem,* vel *Particularem* diſtingui

ſtingui poteſt. Priorem *atrabilariam*, poſteriorem *hypochondriacam* vocabimus; de quibus ordine nunc dicendum.

III. *Melancholia nervoſa* eſt illa delirii melancholici ſpecies, quae, ſine ulla materia morbifica in corpore praeſente, uni inordinato ſpirituum motui debetur: haeretque ejus cauſſa vel in nervis, vel in communi ſenſorio, vel in utrisque.

IV. Malum frequentiſſimum, ceteras ſpecies plerumque antecedens, quin & his curatis haud raro ſuperſtes.

V. Disponunt ad hanc Melancholiam ſingularis corporis temperies: violentiores animi adfectus: intenta meditatio: intermiſſa corporis exercitia: Vigiliae protractae: copioſiores quaecumque evacuationes: quibus omnibus talis conditio nervoſo ſyſtemati inducitur, ut minima de cauſſa irritetur facile.

VI. Talem autem ſyſtematis nervoſi irritabilitatem ut a nimia tenſione & rigiditate; ita quoque a nimia laxitate & debilitate fieri poſſe, vix videtur dubium: quin & plus quam probabile eſt, in hoc, de quo agimus, malo poſteriorem conditionem frequentiſſime adeſſe.

VII. Cognoſcitur haec ſpecies ex tempore, quo duravit malum: ex cauſſis praegreſſis: ex abſentia Phaenomenωn ceteris ſpeciebus propriorum: ex aliis perturbati ſpirituum motus indiciis: ex urina copioſiſſima, pallida, excolore: ex ſolidorum laxitate: ex ſanguine, forte educto, optimae notae.

VIII. Curam haec ſpecies, ſi prudenter tractetur, admittit; at non citam: hinc nec periculoſa eſt: male tamen ſi curetur, in fatuitatem, amentiam, alios capitis morbos, quin &, ſi diu perſeveret, in atrabilariam melancholiam tranſire poteſt.

IX. Cura inſtituitur corrigendo cauſſas remotiores: ſollicite cavendo ab evacuantibus & laxantibus, V. S., purgantibus, aquoſis calidis, fructibus horaeis, balneis aquoſis vel vaporariis: Utendo roborantibus, aromaticis, leviter adſtringentibus, balſamicis, nervinis, cephalicis, foetidis antihyſtericis, Martiatis, balneis aromaticis, vel & frigidiſſimis, frictionibus, exercitiis, & potiſſimum equitatione.

X. *Melancholia atrabilaria* vocatur illa delirii melancholici ſpecies, quae producitur ab humore atrabilario intra noſtrum corpus generato.

XI. Eſt autem *humor atrabilarius*, quem & *ſuccum melancholicum* adpellant, quique ab *atra bile*, cum qua confundi a multis conſuevit, tantum diſtat, quantum a ſobole ſua parens: Eſt, inquam, *h. a.*, ut bene veteres dixere, foeculenta maxime ſanguinis noſtri pars, oriunda a diſſipatione partium tenuiſſimarum, & adunatione craſſiorum, terreſtrium, oleoſarum, ſalinarum fixarum. An ergo oritur a ſucco Pancreatico nimis acido ad bilem adfuſo?

XII. Tali modo conſtitutus ſanguis efficit, vt mens ſibi non conſtet, ſed melancholice deliret.

XIII. Cauſſae ergo melancholiae atrabilariae erunt omnes illae, quae memoratam modo conditionem ſanguini conciliare poſſunt. Ergo ſingularis temperies: protractae mentis exercitationes: animi pathemata: vigiliae diuturnae: exercitia corporis vel plane intermiſſa, vel, quod longe frequentius, operoſiſſima: evacuationes copioſiores, vel & illae ſeu naturales ſeu artificiales ſuppreſſae: Melancholia nervoſa: alimenta vel dura, craſſa, viſcida, auſtera; vel acria, calida, exſiccantia: potus vel parcus, vel nimius ſpirituoſus: inedia: febres acutae ardentes, maxime ſine bona criſi abeuntes, vel imprudenter ſuppreſſae: Denique & lenta quaedam venena.

XIV. Cognoſcitur haec ſpecies ex praeſente delirio: ex cauſſis praegreſſis: ex fuſco & flavo corporis colore, ceterisque atrabilariae temperiei indiciis: ex ſanguine educto nigricante, ſero intenſius flavo: ex indiciis lentioris circulationis, pulſu tardo, lento, duro; reſpiratione lenta, tarda; frigore; excretionibus liquidi ſubtilioris imminutis, ſola urinae excretione excepta, quae, ut in prima ſpecie, interdum copioſa, & pallida, quin & pilis quaſi quibusdam onuſta. Ceterum nulla huc usque fixatae materiae adſunt indicia.

XV. Malum haec ſpecies conſtituit diuturnum, curatu ſemper

per difficile, ſaepe impoſſibile: facile in tertiam ſpeciem, inde in graviſſimos capitis morbos, & ſic aliquando in mortem terminandum: interdum ſemel modo occupat; interdum ſaepe redit, idque vel vagis vel ſtatis temporibus, maxime circa ver & autumnum.

XVI. Curatio mali abſolui debet per ea, quae concretas partes ſolvere, diſſipatas regenerare poſſunt: id vero optime fit praeſcribendo diaetam generantibus cauſſis oppoſitam: exhibendo diluentia; leniter ſalina; ſaponacea; mellita; ſaccharina; gummata ferulacea; eccoprotica; fructus horaeos; ſuccos ex ſolventibus antiſcorbuticis expreſſos; ſerum lactis, vel ſolum, vel ſaponaceis incoctis alteratum; aquas minerales: quin & interdum V. S.: Emetica: Veſicatoria: fonticuli: ſetacea: Aloetica: Emmenagoga merito ſuo hic commendanda ſunt: nec non balnea plurimum laudantur.

XVII. Tertiam Melancholiae ſpeciem *Hypochondriacam* dicimus, oriundam a materia atrabilaria in viſcera, ſub hypochondriis ſita, depoſita, & in illis fixata.

XVIII. Haec ſecundae ſpeciei, ſi aliquamdiu duret, nec cito ſolvatur, inevitabili neceſſitate ſemper ſuccedit.

XIX. Natam vero cognoſcimus ex ſignis atrabilariae praegreſſae: ſenſu ponderis & gravitatis circa hypochondria, Epigaſtrium, & in toto abdomine: anxietate: tenſione, tumore, & ad attactum dolore, imo & duritie hypochondriorum: plenitudinis ſenſu: difficili reſpiratione: frequenti ſuſpirio: ſymptomatum poſt paſtum augmento: frequenti ſputatione: frequenti copioſae & albicantioris urinae excretione: nocturnis pollutionibus: ſalacitate: voracitate: ructibus, flatibus, borborygmis: depravata digeſtione: alvo conſtipatiori: frequenti Ictero: quin & cetera, quae in prima & ſecunda ſpecie adſunt, Phaenomena hic, ſed longe graviora, obſervantur.

XX. Diuturna haec ſpecies eſt, curatu difficillima, & eo nomine periculoſa, quod in graviſſimos, eosque certo fere letales, morbos abeat: Etenim fixata haec materies, tum ſola

mora & ſtagnatione; tum loci calore; tum remediorum ſolventium actione peſſimam contrahit acrimoniam, tumque *Bilis Atra* vocatur.

XXI. Haec ſua acrimonia inflammat; excoriat; erodit; deſtruit; colliquat; in gangraenam, ſphacelum, tabum convertit viſcera, in quibus continetur: vel ſoluta, mota, & ad omnes partes delata totum corpus ſua acrimonia laedit, deſtruitque: unde ſane nullus morbus concipi poteſt, quem non ab atra bile excitatum fuiſſe legimus. Nonnullos morbos inde oriundos recenſet Hipp. S. 6. aph. 56. S. 7. aph. 40.

XXII. Bonum eſt, ſi haemorrhoides; vomitus; diarrhoea ſpontanea; Elephantiaſis ſuperveniant; nec tamen id ſemper bonum.

XXIII. Curatio, quae initio mali eradicativa, provectiori eodem non niſi palliativa haberi poteſt, illico exigit. 1°. infixam materiam ſolvere: & 2°. ſolutam e corpore expellere.

XXIV. Prius fit per ea remedia, quae ad ſecundam ſpeciem laudavimus, quae blandiſſima debent eſſe, omnis, quantum poteſt, acrimoniae expertia, aut, ſi quam habeant, eam habere, quae peccanti in atrabilaria materia acrimoniae oppoſita ſunt: aquas minerales: lac ebutyratum: ſerum lactis: Mel: fructus horarios: ſuccos de ſaponaceis plantis expreſſos.

XXV. Ubi ſic ſoluta materies eſt, expellenda eſt; nec prius: qui enim id ab initio tentaret, peſſime aegro conſuleret: picea enim materies lente, non vi, ſolvi ſe patitur.

XXVI. Solutam vero novimus, tum ex protractiori ſolventium remediorum uſu: tum ex pulſu inaequali, ſaepe intermittente: tum ex auctis ſymptomatibus.

XXVII. Expelli debet vel ſurſum, vel deorſum, vel alia quacumque, quam ipſa natura monſtrat, via: ſed in his ſemper a validioribus abſtinendum: ſolis levioribus & placide moventibus utendum: & ſemper praedominanti acrimoniae ſollicitiſſime proſpiciendum.

XXVIII. Symptomata vario mitigantur modo. *Nimius furor* per V. S.; immerſionem in aquam frigidam. *Anxietates*

per

per carminantia; antiſpaſmodica; opiata. *Vigiliae nimiae* per fomenta; Cataplaſmata; aquae calidae ſtillicidia in verticem; opiata. *Dolores* per carminantia; opiata. *Depravata imaginatio* dolo bono; indulgendo; minis, vel vi, reſiſtendo.

CAP. V.

De Rabie Canina & Hydrophobia.

I. Inter delirii ſpecies refertur *Rabies Canina*, quae & a primario ſymptomate, morbo provectiori numquam non ſuperveniente, *Hydrophobia*, ſeu *Pavor aquae* dicitur.

II. *Rabies* vocatur, quia homines hoc morbo laborantes rabioſi, & deliri creduntur, quod tamen neutiquam perpetuum eſt. *Canina*, quia ab animali rabido, & potiſſimum cane creditur generari, id quod quidem longe frequentiſſime fit, non tamen adeo conſtanti lege, quin & orta ſponte ab interna cauſſa legantur ſymptomata his, quae in hoc morbo comparent, ſimillima.

III. Neque exiſtimandum eſt, ſolum rabidum canem hunc morbum excitare poſſe, ſed & alia animalia, ut ſunt homo, felis, lupus, vulpes, mulus, gallus gallinaceus, equus, aſinus, bos, ſus.

IV. An vero morbus hic umquam ab animali non rabido, ſed tantum irato, communicatus fuerit, ſunt qui dubitant: licet quaedam Experimenta, quae id docere videntur, circumferantur.

V. Illa autem rabies in animalibus, vel per contagium ab aliis animalibus ipſis communicatum, vel degeneratione humorum ſponte naſcitur: quo facit regio fervida, ſicca: aeſtas urens: ſitis intenſa: uſus aquae putridae, verminoſae: ſimilis victus: nati in variis corporis cavitatibus vermes.

VI. Hoc vero venenum diverſis admodum modis a rabido animali cum ſano communicari deprehendimus: contactu ſalivae: oſculo: vulnere: inſtrumento, quo rabidum animal confoſſum fuit: eſu carnis: attactu & contrectatione rerum morſu infectarum: An & uſu lactis? An coitu propagatur?

VII. Communicatum hoc virus ſuis ſe effectis prodit, inter-

dum ſtatim poſt infectionem; interdum quadrageſimo demum die; ſaepe tempore intermedio; aliquando longe poſt; imo ſexto demum menſe; quin & tertio, vigeſimo, quadrageſimo demum anno poſt exceptum virus: ſi auctoribus fides.

VIII. Et quidem inſignis haec diverſitas videtur pendere tum a veneni indole; tum ab infecti temperie, & aetate; quin & a tempeſtate anni; regionis natura; & rerum non naturalium regimine. An & a Phaſibus Lunae?

IX. Ubi venenum ſusceptum ſe prodit, talis ejus decurſus fere obſervatur. Recrudeſcentia doloris in loco demorſo: gravitas in toto corpore: taciturnitas: moeſtitia: iracundia: anxietas: ſomni turbulenti: Pavores: metus a plurimis: ſolitudinis amor: Proſtratus appetitus: difficultas quaedam in adſumendo potu, quae ſenſim ſenſimque ita increſcit, ut potum averſentur, eum haurire conantes tremant, convellantur, quin & ad conſpectum, mentionemque ejus horreant, cum incredibili anxietate, tumque malum *Hydrophobia* adpellatur. Accedunt vomitus materiae fuſcae: vigiliae pertinaciſſimae: ſpumae in ore collectio: ejus deglutitio impoſſibilis: expuendae in adſtantes conatus etiam invitus: priapiſmus: ſatyriaſis: vox rauca: ſudor frigidus: & tandem mors.

X. Ex quibus quidem, Hydrophobia, ut nonnulli volunt, jam Homero cognita, vel ut alii, poſt Aſclepiadis demum tempora obſervata, explicatu videtur difficillima.

XI. Neque modus, quo venenum in corpus humanum agit, & deſcripta Phaenomena producit, ſatis videtur exploratus: Id videtur certum, primum quidem illud in nervos, ſed & dein in maſſam ſanguineam agere: at quomodo? an eam coagulando? an diſſolvendo? multa certe hic accuratius exploranda ſuperſunt. An a vermiculis haec effecta pendent?

XII. Vocatus Medicus ad hominem a cane demorſum primum ex indiciis ab auctoribus traditis examinabit, utrum canis rabidus fuerit, nec ne. Si rabidum fuiſſe conſtet, ſummum periculum praeſagiet; at, ſi veneni effecta nondum ſe prodant, ſpem

ſpem eadem praecavendi ſupereſſe monebit: Quin ſi jam ejus effecta appareant, periculoſior quidem, at deſperata nondum res eſt: verum ſi ad ipſum aquae pavorem morbus pervenit, fere pro conclamato haberi poteſt. Pauciſſima enim ſervatorum, quae proſtant, exempla vix fiduciam animo medentium impriment.

XIII. Cura mali eſt vel Prophylactica, vel Therapeutica. Prior verſatur in praecavenda rabie a ſuſcepto veneno producenda. Poſterior in eadem jam praeſenti tollenda.

XIV. In cura Prophylactica duae dantur indicationes; quarum altera jubet, veneni ingreſſum, quantum fieri poteſt, impedire; altera, id quod ingreſſum eſt, expellere vel corrigere.

XV. Utrique indicationi ſatisfaciunt externa, & interna remedia.

XVI. Inter externa ea laudantur, quae vulnus diutiſſime apertum retinere poſſunt: tum & ea, quae cloacas parant, per quas ſuſceptum venenum ejici poſſit.

XVII. Ergo vulnus eluendum eſt ſalſis, acidis, ſtimulantibus, putredini reſiſtentibus remediis: cucurbitae ſcarificatae, vel & veſicatoria adplicanda ad locum laeſum: fonticuli: ſetacea: oris, manuum colluſiones: balnea: frictio: abjectio ſollicita veſtimentorum, aliarumque rerum infectarum conducunt. An cauteria ſive potentialia, ſive actualia tuto hic adhibentur? An prodeſſet partem demorſam amputare? An conjectio in aquam, ſive fluviatilem ſive marinam, & repetita in ea ſubmerſio certum hic praebet Prophylacticum?

XVIII. Interna remedia vel expellunt, vel corrigunt venenum, vel utrumque uno eodemque tempore praeſtant.

XIX. Expellunt ſuſceptum venenum purgantia: Emetica: clyſmata ſaepe repetita: ſudorifera: Diuretica.

XX. Corrigere venenum dicuntur plurima, tam a veteribus quam recentioribus laudata, remedia, quorum certe pleraque promiſſis non reſpondent: Dantur tamen quaedam Experimenta, quae docere videntur non contemnendam efficaciam qua-

tuor

tuor his inesse. *Licheni Cinereo terrestri: Cantharidibus: Vermibus Majalibus:* & Mercurio, potissimum illi praeparationi, quae *Turpethum minerale* dicitur. Utrum vero illa generali quadam virtute; an privata & specifica, huic singulari veneno opposita, agant, nondum videtur certo determinatum.

XXI. Ubi vero jam rabies adest, parum quidem in arte auxilii situm est, potissimum si ad Hydrophobiam malum devenerit: specifica, si dentur, adhibere; sollicite a calidis alexipharmacis abstinere; methodum antiphlogisticam instituere; repetitis actibus Venam secare; clysmata salsa copiosissima injicere; hominem aqua submergere; aut in eum palo alligatum aquam conjicere, ea videtur agendi ratio, cui Experientia utcumque favisse observata est. An cucurbitae scarificatae? An vesicatorium gutturi adplicatum hic conducere possent?

CAP. VI.

De Convulsione & Spasmo.

I. Invita & morbosa membri alicujus versus musculi sui musculosaeve partis principium contractio, *Convulsio* dicitur; & quidem, si indesinens illa fuerit, *Spasmus*; sin alterna, *Motus Convulsivus* adpellatur.

II. Neque tamen existimandum est, eam Convulsionem solos musculos, ita proprie dictos, invadere; sed & eae partes, quas fibras musculares adpellamus, tam internae quam externae, illi subjectae deprehenduntur.

III. Comitantur autem hanc contractionem durities, tumor, rigiditas, & membri inflexibilitas in partem oppositam: tum etiam saepe dolorifica sensatio, eaque interdum vehementior.

IV. Distinguuntur Convulsiones in *Universales* & *Particulares*. *Priores* sunt, in quibus plerique musculi totius corporis, maxime ii, qui sub capite siti sunt, convelluntur. *Particulares*, in quibus pauci tantum musculi adficiuntur.

V. *Universalium* triplex est species, τετανος: ἐμπροσθότονος: ἐπισθότονος.

VI. *Par-*

VI. *Particulares* innumerae ſunt, quarum nonnullae denominantur tum a muſculis convulſis; tum ab effectis, quae convulſi muſculi edunt: *Spaſmus Cynicus*: *Riſus Sardonius*: στραβισμος: τρίσμος: πριαπισμος: &c.

VII. Subjectum convulſionis ſunt fibrae muſculares: igitur & omnes partes, ad quarum compoſitionem illae concurrunt. Muſculi: viſcera omnia: membranae pleraeque: ligamenta: nervi.

VIII. Cauſſa convulſionis videtur eſſe ſublatum aequilibrium, invita mente factum, inter cauſſas, quae antagoniſtas muſculos movent.

IX. Cum autem cauſſae illae ſint influxus ſpirituum & ſanguinis in muſculos: orietur convulſio in muſculo quodam, ſi contra voluntatem ſpiritus vel ſanguis maiori in illum, aut in antagoniſtam minori copia influxerint: & quidem, ſi cauſſa illud aequilibrium tollens indeſinenter adfuerit, erit *Spaſmus*: ſin alternis acceſſerit receſſeritque, *Motus Convulſivus*.

X. Liquet igitur, verum eſſe Hipp. S. 1. Aph. 39. effatum: *omnem convulſionem vel ab inanitione, vel a repletione oriri*. Neque difficulter hae ſpecies diſtingui poſſunt.

XI. Quod ſi vero cauſſae moventes majori copia in oppoſitos muſculos influxerint, idque eadem proportione, qua in ſtatu naturali, rigebit illa pars & vero *tetano* correpta erit.

XII. Quidquid nunc, vel aucto vel imminuto cauſſarum influxu, hoc aequilibrium inter muſculos tollere poteſt, pro remota convulſionis cauſſa habendum erit.

XIII. Talis cauſſa haeret, vel in origine nervorum, in ipſo ſcilicet cerebro: vel in alio quocumque loco, ab origine nervorum diverſo: In priori caſu *Idiopathica*; in poſteriori *Sympathica* convulſio producitur, cujus utriusque variae & diverſae admodum dantur cauſſae.

XIV. Poteſt enim *Idiopathicae* convulſionis cauſſa haerere vel 1. in ſolida cerebri, ejusque membranarum, nervorum, oſſiumque omnes has partes complectentium ſubſtantia: vel 2. in liquidis intra ipſa vaſa contentis: vel 3. in liquidis extravaſatis,

ſatis, & ad nervos applicatis: & quidem illud conſtanti fere lege obſervatur, ut, in quo latere calvariae cauſſae convulſionis haerent, in eidem oppoſito convulſio excitetur.

XV. *Sympathicae* vero convulſionis cauſſa poteſt haerere in quocumque corporis loco: quum enim ubique nervi dentur, qui a cerebro oriuntur, poteſt irritatio illis inducta cum cerebro communicari, atque ita illud irritando convulſionem producere: unde et intelligitur, innumeras Sympathicae convulſionis cauſſas eſſe poſſe.

XVI. Quum vero experientia doceat, non omnes homines ab eadem cauſſa aeque convelli, liquet, quod in aliis major, in aliis minor ad convulſiones diatheſis detur: & haec quidem major diſpoſitio videtur quaerenda in maiori ſenſilitate, vel irritabilitate ſyſtematis nervoſi, quae vel nimiae ejusdem laxitati aut oppoſitae rigiditati adſcribenda eſt.

XVII. Vehementiores & repetitae convulſiones graviſſima ſaepe inducunt mala, quorum alia producuntur in ipſis muſculis convulſis: alia in partibus vicinis: alia in cerebro.

XVIII. Muſculi enim ipſi, recurrente frequentius convulſione, vel paralytici, vel atrophici fiunt: vel inflammati in gangraenam, ſphacelumve abire obſervantur.

XIX. Vicinae etiam partes plurimum patiuntur. Oſſa enim, arteriae, venae, nervi, glandulae, vel comprimentur, vel disrumpentur: unde varia enaſcuntur Phaenomena.

XX. Nihil tamen magis patitur, quam cerebrum: plurimum quidem in idiopathica, ſed & haud parum in ſympathica: preſſione enim vaſorum, disruptione, tenſione quoscumque capitis morbos, eosque vel acutos, vel Chronicos, induci poſſe, facile liquet.

XXI. Ex quibus certe patet, convulſiones referendas eſſe inter morbos periculi non expertes; quamvis pro diverſitate cauſſarum efficientium, aliarumque circumſtantiarum periculum majus minusve eſſe poſſit. In genere quidem Idiopathicae; generales; faciei muſculos invadentes; vehementio-

tioribus doloribus, vel evacuationibus ſupervenientes; febribus acutis, & inflammatoriis morbis ſuccedentes ſummo opere ſunt metuendae. An convulſioni febrim ſupervenire melius eſt, quam convulſionem febri? An prius ſemper bonum? An poſterius ſemper malum?

XXII. Quod ad curam mali attinet, ante omnia indagandum eſt, utrum a repletione, an ab inanitione producatur: & quidem, ſi a repletione, evacuantia: ſi ab inanitione, replentia conducunt.

XXIII. Deinde & in hoc inquirendum eſt, ſitne Idiopathica, an Sympathica: utraque enim diverſam medendi methodum, & ad diverſum locum adplicata remedia exigit.

XXIV. Id ſi conſtat, in ipſam cauſſam inquirendum eſt, & pro varia ejus indole varia medendi ratio adhibeatur, neceſſe eſt. In genere quidem adfirmari poteſt in Idiopathica convenire V. S.; arteriotomen; purgantia; clyſmata; emetica; fomenta; Cataplaſmata; Epiſpaſtica; Veſicatoria; fonticulos; ſetacea; cauteria; trepanationem; ſialagoga; nervina; Cephalica; ſudorifera; ſpirituoſa; ſtimulantia; ſed nullum horum ſemper, neque omnia umquam ſimul conveniunt. Delectus horum Medentis judicio relinquitur.

XXV. Idem de Sympathica dicendum, nam & hic V. S. purgantia; Clyſmata; Emetica; diuretica; emmenagoga; ſudorifera; veſicatoria; alcalina; acida; anthelmintica; ſcalpella Chirurgica; adſtringentia; opiata; oleoſa; demulcentia; ſtimulantia; roborantia; laxantia; antiſcorbutica; antivenerea; cauteria actualia, & potentialia, conducunt.

XXVI. In ipſo paroxyſmo diſcutiendus ille eſt, varia iterum ratione. Extra paroxyſmum cauſſae tam proegumenae, quam procatarcticae tollendae.

XXVII. Ex quibus omnibus id manifeſto concluditur, non poſſe remedium univerſale contra convulſiones dari: atque adeo vel falſum eſſe, quidquid de ſpecificis crepant, vel ſaltem non generale. Quid de vi Moſchi antiſpaſmodica cenſendum?

CAP. VII.

De Epilepsia.

I. Convulsivorum morborum princeps est *Epilepsia*, quae & *Epilepsis*: *Apoplexia cum Spasmo*: *Morbus caducus*, *Herculeus*, *magnus*, *major*, *sonticus*, *comitialis*, *Lunaticus*, *sacer*, *puerilis*, *sputatorius*, quin & simpliciter κατ' ἐξοχὴν *Morbus* dicitur.

II. Definiri commode potest, quod si motus convulsivus plerorumque corporis musculorum cum subito hominis in terram prolapsu, sensibusque tam internis, quam externis, vel pro tempore plane sublatis, vel plurimum saltem imminutis.

III. Praeter haec alia, & illa quidem mirabilia, & maxime horrenda, nec semper eadem coniunguntur symptomata: quae omnia effecta sunt vehementissimarum convulsionum in variis corporis musculis concitatarum.

IV. Et sane sunt illa saepe adeo singularia, ut a caussis, quae naturales vires longe excedunt, produci; & malo alicui genio, vel Daemoni adscribenda cum veteribus quibusdam quidam etiam recentiorum existimaverint.

V. At vero jam olim Hippocrates docuit, nihil praeter naturam, magis in hoc, quam in alio quocumque morbo inesse, &, si in aliis ad Divinitatem recurrendum non sit, neque in hoc necesse esse ad eam devenire.

VI. Et certe, quidquid sensorium commune ita disponere potest, ut vi violenta spiritus per nervos in musculos influere cogat, & tamen refluxum spirituum ex nervis in cerebrum excipere, vel percipere non possit, producet ea Phaenomena, quae in definitione Epilepsiae memoravimus.

VII. Talis nunc caussa vel in ipso cerebro haerere, vel in loco a cerebro diverso sita per consensum cerebrum adficere observatur: in priori casu *Idiopathica Epilepsia*, in posteriori

Sym-

Sympathica producetur. Utriusque autem caussae & numero & varietate infinitae paene observantur.

VIII. Memorantur & praeter has species *haereditaria*, *congenita*, *acquisita*, *contagiosa*.

IX. Quum vero caussae Epilepsiae in corpore adesse possint, non tamen succedente Epileptico insultu, liquet, eas caussas, quae vulgo Epilepsiam producere dicuntur, tantum pro caussis disponentibus habendas esse, quae solae ad excitandum paroxysmum non sufficiunt, sed praeter quas Procatarctica quaedam accedat, necesse est.

X. Id vero de Idiopathica verum est: nam quae Sympathicam generant, eae potius procatarcticae dicendae sunt: vix enim nocent, nisi insignis quaedam ad Epilepsiam in corpore diathesis fuerit.

XI. Diagnosis mali versatur in imminenti Paroxysmo praevidendo; praesenti cognoscendo; & denique ipsa caussa detegenda.

XII. Saepe imminentem Paroxysmum vix praesagimus: subito enim & inopinato invadit. Interdum se per quaedam indicia prodit. Praecedunt enim aliquando vertigo: tremor: tendinum subsultus: caligo oculorum, & vel scintillae: aurium susurrus: capitis dolor: vigiliae insuetae: somnus profundior: facilis excandescentia: metus: cordis palpitatio: appetitus subito vel auctus vel prostratus: insomnia turbulenta: temporum vibratio: oris foeditas: frequens priapismus, & salacitas: urinae crudae: & similia.

XIII. Praesens malum cognoscitur ex Phaenomenis in ejus definitione traditis.

XIV. At vera caussa saepe difficulter investigatur, imo adeo interdum latet, ut ne vel perspicacissimus quidem eam expiscari valeat. Quo autem quis in ea detegenda oculatior fuerit, eo certe major sanandi morbi spes illi adfulgebit.

XV. Quod ad Prognosin attinet, in genere Epilepsia est morbus curatu difficilis; aliquando sanari impos; saepe Chro-

nicus; acutus nonnumquam. Haereditariae; congenitae; idiopathicae; infantum; senum; post annum 25. supervenientes; aut tempore pubertatis non solutae pejores sunt acquisitis; sympathicis; juniores invadentibus. Solvitur interdum superveniente quartana: sed & ipsa alios interdum morbos solvit.

XVI. Curatio triplex est; alia jam jam imminentem Paroxysmum avertere; alia praesentem tollere; alia novi insultum praecavere conatur.

XVII. Imminens Paroxysmus avertitur 1°. tollendo arte caussas, quae Paroxysmum accelerare observantur. 2°. mutando praesentem communis sensorii conditionem: quod fit omnibus, quae fortiter systema nervosum vellicare & concutere possunt. 3°. humores a capite revellendo & ad alias partes determinando. 4°. tollendo commercium inter cerebrum & partem a caussa stimulante irritatam: quod optime fit injecta ligatura.

XVIII. Invadente Paroxysmo sollicite curandum, ne a lapsu, collisione, compressione, morsu partes quaedam corporis laedantur: nec tamen nimia vis adhibenda: stimulantia naribus supposita in leviori aliquid, in graviori nihil valent.

XIX. Extra Paroxysmum indaganda est caussa, eaque pro diversa sui indole diversa ratione tollenda. Curatio itaque mali petenda est ex iis, quae de cura convulsionis diximus. Ceterum Radices Valerianae sylvestris, & Poeoniae inter efficaciora antepileptica merito numerantur.

XX. Quae vero laudantur specifica, vel valent omnino nihil: vel in nonnullis casibus conducunt, non ita in aliis: vel denique plus nocere, quam juvare deprehenduntur: qualis inprimis est sanguis humanus recens fusus & epotus, veteribus aeque ac recentioribus nonnullis, sed invita Experientia, laudatus.

CAP.

CAP. VIII.

De Incubo.

I. *Incubus* vel *Ephialtes*, (nam & hunc ab aliis inter pectoris morbos relatum iis, qui caput infeſtant, accenſemus) vocatur ea mentis & corporis conditio, qua fit ut homo dormiens ſumma reſpirandi difficultate urgeatur, cum voce praepedita, corporis immobilitate, ſenſu rei alicujus graviter prementis & ſuffocationem minitantis.

II. Contingit vero, ut homo ipſe rei illi graviter prementi incumbere videatur, tumque malum *Succubus* adpellatur.

III. Praeter haec & plura alia, eaque graviſſima ſymptomata ſaepe accedunt: terribiles ideae: imaginatio exercitae Veneris; ſubita expergefactio: tremor: pallor: rubor: cordis palpitatio: incredibilis anxietas: imo ipſa interdum ſuffocatio.

IV. Si ad ſymptomata morbum comitantia; antecedentes cauſſas; & illa, quae eidem ſuccedunt, adtendamus: certo videtur concludendum, cauſſam mali haerere in ſanguine nimia quantitate in cerebro & pulmonibus collecto.

V. Neque enim ullum Phaenomenon, quod non poſita tali conditione fere certo producatur.

VI. Dein & talia antecedunt, quae eam conditionem facile generare poſſunt: mala thoracis configuratio: plethora: decubitus in dorſum: ſitus horizontalis, ut caput pedesque in eadem fere linea horizontali haereant, vel & caput declivius ſit: nimia alimentorum & potulentorum copia ante ſomnum hauſta: cruditas & primarum viarum infarctus: alimenta, potulenta acria: venena: aer: animi pathemata.

VII Tandem & illi morbi, qui Incubo ſuccedunt, idem evincunt. Epilepſia: motus convulſivi: morbi ſoporoſi.

VIII. Hujus nunc collecti & ſtagnantis ſanguinis cauſſa haeret vel in ipſo *Sanguine*, vel in *Vaſis*.

IX. In *Sanguine*: quando peccat 1°. copia 2°. acrimonia 3°. nimia craſſitie.

X. In

X. In *Vaſis*, quando 1°. nimis rigida ſunt: 2°. per θλίψιν comprimuntur: 3°. ſpasmo conſtringuntur, cujus ſpasmi cauſſa quum haerere poſſit, vel in cerebro, vel extra cerebrum, erit Incubus vel *Idiopathicus* vel *Sympathicus*.

XI. Malum hoc tam gravibus ſymptomatis ſtipatum & tam periculoſis morbis anſam praebens, non poteſt periculi expers cenſeri. Differt tamen, utrum a cauſſa externa; in corpore euchymo; raro huic morbo ſubjecto oriatur; ſympathicus ſit; levioribus ſtipetur Symptomatis: utrum vero contraria locum habeant.

XII. In Paroxyſmo illico e ſomno excitandus homo; ita disparent Phaenomena: ſin minus; V. S. clyſmata, antiſpasmodica exhibenda.

XIII. Defunctus Incubi Paroxyſmo ſi aeger fuerit, impediemus, ne novus ſuperveniat: id fiet tollendo cauſſas tam Procatarcticas, quam Proegumenas: ſed illae non ſemper eaedem ſunt; ergo nec eodem ſemper tollendae modo: generalis igitur curatio ad omnem Incubum adplicanda nec datur, nec dari poteſt.

XIV. Si a Plethora malum oriatur, tollenda V. S., tenui diaeta, alvo laxiori. Si a cacochymia, purgantibus, emeticis, temperantibus variis pro varietate peccantis materiae. Si a ſanguinis craſſitie, reſolvendus erit potiſſimum per ſaponacea. Si rigiditas vaſorum cauſſa fuerit, diluentia, humectantia, balnea conveniunt. Si θλίψις, comprimens cauſſa tollenda. Si ſpaſmus, indaganda cauſſa, & locus, in quo haeret, & tum pro harum circumſtantiarum varietate varia adplicanda remedia, ut in Epilepſia diximus.

XV. An Incubus vere & recte morbus dicitur? An cauſſa eſt verum animatum corpus, homini vel incumbens, vel ſubjectum? An Incubus eſt verus Daemon, vere Venerem cum puellis exercens, unde concipere poſſunt? An Luna Incubi cauſſa? An cauſſa mali in Pericardio vel ejus aqua quaerenda? An eſt ſulphur aliquod narcoticum, cujus effluvia nervos recurrentes & diaphragmaticos adficiunt? An haeret in vapori-

bus,

bus craſſis, frigidis, ex crudis cibis elevatis & cerebri ventriculos replentibus? An eſt ſpecies hyſtericae, vel hypochondriacae adfectionis? An recte minuta vel nocturna Epilepſia dicitur? An potius eſt Apoplexiae ſpecies? An eſt monſtrum δίκραιον, ſeu miſtum πάθημα ex cerebri & pectoris valetudine? An ſemper noctu, an vero etiam de die invadit? Cur pueros & obeſos frequentius infeſtat?

CAP. IX.

De Adfectibus Capitis Soporoſis.

I. *Adfectus Capitis Soporoſi* vocantur illi morbi, in quibus aegri, a cauſſa quadam praeternarurali, ſeu morbifica, vel adſiduo vel juſto frequentius dormiunt, ita ut vigilare omnino non poſſint.

II. Horum quidem quatuor ſpecies numerantur *Carus*, *Coma*, *Lethargus*, & *Apoplexia*, quae quidem inter ſe tum intenſitate cauſſae & ſymptomatum; tum etiam indole & genio cauſſae efficientis differunt.

III. Habent autem omnes hae ſpecies hoc inter ſe commune, ut talis adſit conditio, qua nervi motibus animalibus ſenſibusque exercendis deſtinati eam copiam ſpirituum vel recipere, vel transmittere non poſſunt, quae ad harum functionum exercitium requiritur.

IV. Atque haec quidem conditio duplex eſſe poteſt: vel enim nervi deficientibus ſpiritibus poſſunt collabi, vel, in ſua potiſſimum origine, comprimi. In utroque enim caſu impedietur ſpirituum transfluxus.

V. Quod ſi nunc illa conditio vel facilius vel difficilius tolli poſſit, aeger quoque vel facilius vel difficilius ex ſomno illo excuti poterit, in quo conſiſtit primaria differentia inter Apoplexiam & ceteros morbos ſoporoſos.

VI. Verum quum illa conditio non ab eadem ſemper cauſſa generetur, & pro ejusdem varietate varia etiam Phaeno-

mena adparere debeant, patet, non inepte Coma, Carum, Lethargumque a veteribus distincta inter se fuisse.

VII. Quum itaque Apoplexia a ceteris magnitudine caussae & symptomatum gravitate discrepet, suffecerit, ad reliquos intelligendos, si eam accuratius exponamus. Ita enim quid de ceteris statuendum, qualisque illis Medicina adhibenda sit, haud difficulter concludi poterit.

CAP. X.

De Apoplexia.

I. Potest *Apoplexia*, ex symptomatibus desumta definitione, describi, quod sit subita & inopina actionum animalium, sensuum scilicet externorum internorumque, & motuum voluntariorum abolitio, cum respiratione stertorosa; pulsu plerumque duro; febre ut plurimum nulla; & imagine somni profundissimi.

II. Illa autem plenaria sensuum abolitione; illo stertore; illa febris absentia, utique in mali initio, a ceteris soporosis morbis distingui potest.

III. Quum autem in Apoplexia actiones animales sint prostratae, vitales integrae: hae vero exerceri videantur per nervos a cerebello, illae a cerebro oriundos, liquet caussas Apoplectopoieticas in cerebrum, non vero in cerebellum agere, utique non in principio mali. Provectiori enim saepius id fieri observamus.

IV. Quum autem illae caussae innumerae esse possint, commodioris doctrinae gratia eas in *duas classes* distinguimus: quarum *Prima* eas continet, quae spirituum secretionem e sanguine ad cerebrum tendente impediunt. *Altera* illas complectitur, quae secretos spiritus in nervos pervenire & per eos transfluere prohibent. Alterutra enim conditio, vel utraque si adfuerit, necesse est Apoplexiam fieri.

V. *Primam* classem iterum in *duas* divido, quarum *altera* eas caussas complectitur, quae impediunt sanguinem in cere-

brum

brum pervenire; *altera* eas, quae impediunt, quo minus sanguis jam ad cerebrum allatus per ejus vasa fluere possit. In utroque enim casu spirituum secretio impediri debet.

VI. Impeditur sanguis in cerebrum pervenire 1°. a defectu: sed dubites, an hinc oriundus somnus Apoplecticus dici possit. 2°. a compressione arteriarum carotidum. 3°. ab earundem obstructione, quae frequens a Polypo.

VII. Allatus vero ad cerebrum sanguis impeditur fluere per ejus vasa, si vasa illa vel comprimantur maximam partem, vel & obstruantur.

VIII. Comprimuntur 1°. ab omni tumore enato vel in interna calvariae superficie, vel in dura aut pia matre: ab intropressa calvaria: nodis: tophis: atheromatis: inflammatione membranarum. 2°. ab humore effuso sub cavum calvariae fornicatum, cujuscumque ille naturae fuerit; ut fit post ictum: a nimia plethora: in hydrocephalo.

IX. Obstruuntur 1°. si vasa rigida fuerint, quod tamen hic rarum: 2o. si sanguis densus, Phlogisticus, fuerit: aut 3°. viscidus, pituitosus, quae frequens in senibus Apoplexiae caussa.

X. *Altera* classis continet caussas, quae secretos spiritus in nervos ingredi & per eos transfluere impediunt; & hae quidem omnes illae sunt, quae medullae oblongatae filamenta vel oriundos inde nervos possunt comprimere, erodere, destruere.

XI. Huc referri possunt multae ex caussis jam supra citatis, tum & plures aliae. Magnum caput: breve collum: obesitas: Plethora: temperies calida: lautior pastus: tumores quicumque intra cranium generati: balneum frigidum calido corpori adplicatum: impeditus sanguinis vel lymphae e cerebro refluxus: Venarum jugularium compressio a laqueo; obstructio a polypo, calculo: Asthma: Peripneumonia: suppressa quaecumque evacuatio: materia scorbutica, hydropica, atrabilaria, Podagrica: ictus, contusiones, vulnera capiti inflicta: denique etiam Venena, sive illa immediate in cerebrum, sive in pulmonem prius agant.

XII. Quum imminens Apoplexia felicius praeverti, quam praesens tolli possit, necesse erit, eam praevidere: id fit ex insolita corporis gravitate, lassitudine, & in somnum proclivitate: Vertigine tenebricosa: Scintillis ante oculos obversantibus: frequenti incubo: terribilibus insomniis: tinnitu aurium: venarum jugularium inflatione: rubore faciei: tremore & vacillatione corporis: voce tremula & interrupta: mentis insolita alienatione: subitanea oblivione: cephalalgia insueta: suppressis evacuationibus, & similibus.

XIII. Praesentem Apoplexiam cognoscere facile est. Id vero non sufficit. Sciendum enim, a qua caussa producatur. Pro ejus enim varietate alia est Prognosis, varia etiam curatio.

XIV. Quae ergo a Polyposa concretione oritur, cognoscitur ex praegressa frequenti cordis palpitatione: vibratione vasorum in collo: pulsu quam maxime irregulari: vertigine tenebricosa: respiratione difficiliori: praesertim si haec symptomata ad auctum motum corporis, aerisve calorem increverint.

XV. Sanguinea Apoplexia cognoscitur ex praegressis Plethora: temperie calida: victu lauto, euchymo, vinoso: suppressa evacuatione quacumque sanguinea: febre continua acuta: Cephalalgia, cui calor junctus est: rubore & tumore capitis: oculis rubris: lacrymis involuntariis: lingua sicca: urina rubra, vel & excolore: venis turgidis, potissimum in collo: insomniis, maxime de rebus rubro colore tinctis.

XVI. Pituitosam distinguimus ex aetate, senili ut plurimum: temperie pituitosa: mora in aere humido, frigido: vita otiosa: diaeta ex cibis frigidis, humidis: abusu potuum spirituosorum: evacuatione pituitae per nares, fauces, palatum suppressa: capitis gravitate tensiva: pigritia: voce tardiori: somnolentia: insomniis, quibus aqua suffocari se, aut nive, vel glacie obrui aeger putabat: palpebris tumidis: oculis humidis.

XVII. Atrabilariam, scorbuticam, podagricam ex indiciis eorum morborum, a quorum materia metastatice in cerebrum deposita malum oritur, cognoscimus.

XVIII. Ex-

XVIII. Extravaſatos vero humores Apoplexiam excitaſſe novimus ex cauſſis violentis praegreſſis: vel & ex praegreſſa Plethora, eamque ſubito excipiente Apoplexia, cum cruore ex auribus naribus, & ore effluente: tum & ex indiciis ſeroſae colluviei, in cavo calvariae collectae, de qua vid. Car. Piſo.

XIX. Denique & venenis imputandam Apoplexiam ſcimus x hiſtoria eorum, quae inſultum hunc anteceſſerunt.

XX. Exit Apoplexia frequentiſſime in mortem: interdum in ſanitatem: aliquando in alium morbum.

XXI. In mortem: 1°. quando materia Apoplectica jam non amplius ſolos nervos cerebri premit, roditve, ſed & filamenta cerebelloſa: vel 2°. quando compreſſis vaſis cerebri, & hinc nata ſanguini e corde expulſo reſiſtentia, tanto impetu per vaſa cerebelli minus reſiſtentia pellitur, ut ſuſtinendo illi amplius non ſint.

XXII. In ſanitatem: quando materia e cerebro vel inſenſibili, vel ſenſibili quadam excretione, extra corpus ejicitur.

XXIII. Denique & in alium morbum abit, qui plerumque eſt Paralyſis, & quidem vel Paraplegia, vel Hemiplegia, vel particularis hujus illiusve membri, cui tunc animi imbecillitas, cum memoriae & judicii laeſione, conjungi conſuevit. Ceterum nullus eſt morbus, qui tam facile recidivare amat.

XXIV. Fortem Apoplexiam quidem ſolvere impoſſibile, debilem non facile: ita vere Hipp. S. 2. aph. 42. Eſt autem fortis Apoplexia, in qua graviſſima ſymptomata: plenaria ſenſuum abolitio: reſpiratio maxime ſtertoroſa: pulſus duriſſimus, vel & aliquando debiliſſimus: viſcida, & copioſa ſpuma circa os: ephidroſis: aetas, temperies, anni tempeſtas morbo minus ſimilis: denique quae praegreſſo capitis graviori morbo ſuccedit.

XXV. Bonum eſt, ſi Apoplexiae haemorrhoides; menſes; ptyaliſmus; ſudor copioſus, craſſus, calidus; urinae larga copia; alvus fluxa, non a paralyſi inteſtinorum oriunda, ſuperveniat. An & febris Apoplexiae ſuccedens bona eſt? An id ſemper & ubique bonum eſt?

XXVI. Quod ad curam mali attinet, notandum eſt. 1°. eam felicius inſtitui imminente, quam praeſente Apoplexia, licet in utroque caſu eadem requirantur remedia 2°. pro varia Apoplexiam excitante cauſſa, atque adeo varia ejusdem ſpecie variam medendi rationem adhibendam eſſe.

XXVII. Apoplexia Polypoſa praeſens vix ſanari poteſt. Imminens forte per V. S. avertitur. An nitrum, Camphora, ſerum lactis, ſaponacea aliquid hic poſſunt?

XXVIII. Sanguineae curatio incipienda eſt a V. S. liberaliſſima, continuo inſtituenda, vel in uno, vel in utroque brachio, in pede, vena jugulari: convenit etiam arteriotome: tum & cucurbitae ſcarificatae occipitio admovendae: hirudinum adplicatio: clyſteres: frictiones: pediluvia: Epiſpaſtica: Veſicatoria ad partes inferiores adponenda: Diluentia antiphlogiſtica: nitroſa: eccoprotica laxantia: cavendum a ſtimulantibus aromaticis.

XXIX. In Pituitoſa conveniunt omnia illa, quae materiam pituitoſam attenuare, a cerebro revellere, ad alia loca determinare, & e corpore expellere poſſunt. An id fieri poteſt per V. S.? Faciunt hoc cucurbitae ſcarificatae: clyſteres acriores: veſicatoria: omnia ſtimulantia dolorifica: Cauteria: ſternutatoria, & ſialagoga: Balſama Antapoplectica vulgo dicta: Purgantia fortiora: Emetica validiora: Aromatica, nervina, cephalica, ſtimulantia: vina Medicata: Elaeoſacchara: Spiritus, ſales volatiles: &, ſi ullibi, hic certe Tinctura Cantharidum prodeſſe pulcre prodeſt. Verbo: ea conducunt, quae ſtimulo ſuo febrim excitare queant. Haec tamen remedia in imminente avertenda, quam in praeſente tollenda, propter oppreſſum commune ſenſorium, & ſic ablatum ſtimuli ſenſum, longe plus valent.

XXX. Scorbutica, Atrabilaria, & Podagrica ut curari debeat, ex hiſtoria illorum morborum cognoſci poteſt.

XXXI. Quae ab effuſis humoribus in calvariae cavum oritur,

tur, curanda eſt larga V. S.: purgantibus: Emplaſtris, fomentisque Cephalicis, diſcutientibus: terebratione cranii.

XXXII. Quae a veneno oritur, plerumque incurabilis eſt. Praeverti tamen poſſet, ſi veneno adſumto illico antidoton propinaretur, aut illud Emetico, purgante, ſudorifero e corpore ejiceretur, vel aquoſis, ſaponaceis, oleoſisve vis ejus extingueretur. Opii certe Apoplectopoietici optimum antidoton Acetum cenſetur.

CAP. XI.

De comate vigili.

I. Coma vigil, κῶμα ἄγρυπνον, τυφομανία, miſtus ex lethargo, & Phrenitide adfectus Galeno, nec immerito, audit.

II. Qui enim hoc adfectu laborant dormientibus ſimiles ſunt: oculos clauſos habent: decumbunt perfecte, ac ſi dormirent, ſed tamen ſomnum capere non poſſunt: delirant tacite, & murmurant: oculos ſaepe aperiunt, quos iterum claudunt, mox rurſus aperiunt.

III. Eſt ergo in hoc Comate adſidua ſomnolentia, ſed tamen dormiendi impotentia.

IV. Videntur ergo in hoc Comate adeſſe cauſſae ſomni, ſed & cauſſae ſomnum impedientes.

V. Adeſt ergo oppreſſio ſenſorii communis, ſed et adeſt cauſſa irritans.

VI. Quum nunc illud Coma in acutioribus morbis longe ſit frequentiſſimum, irritans illud merito cenſetur eſſe inflammatorium.

VII. Conſtat ergo Coma ex morbo ſoporoſo, & inflammatorio: unde veteres ex bile & pituita conflari hunc morbum cenſuerunt.

VIII. Quum

VIII. Quum autem cerebrum hic quam maxime affectum ſit, evidens eſt, hunc morbum merito inter periculoſiſſimos esſe referendum.

IX. Cura videtur conſiſtere in materia premente a cerebro revellenda, & tollenda inflammatione: quod V. S. clyſteribus, veſicatoriis, Epiſpaſticis, diluentibus, laxantibus, nitroſis, Caphuratis forte, commodiſſime fieri poſſe videtur.

CAP. XII.

De Catalepſi.

I. *Catalepſis, Catochus*, nonnullis *Congelatio* dicta, mirabilis eſt morbus, qui ſubito & ex inproviſo hominem invadens illum ſervat in eodem ſtatu, in quo erat, dum hoc morbo corriperetur, perfecte ac ſi rigidus vel congelatus foret. Adeſt omnium muſculorum immobilitas, unde nec flecti poſſunt membra, aut ſi, malo non provectiſſimo, flecti adhuc poſſint, flexa eam figuram, quam flexa acquirunt, retinent. Oculi in objectum fixi, aperti. Nihil tamen vident. Audiunt nihil. Muti ſunt. Ad ſe redeuntes nihil eorum recordantur, quae durante Paroxyſmo acta ſunt. Eſt tamen quaedam interdum inter ſymptomata differentia. Reſpiratio & pulſus libera quidem: illa tamen profundior paulo, hic debilior.

II. Antecedunt hoc malum haereditaria diſpoſitio: temperies atrabilaria: evacuationes ſuppreſſae: fixa & intenta diu animi in obiectum intentio: terrores ſubiti: animi pathemata: febres continuae acutae, ſed & intermittentes: vinum generoſius & largius epotum: Eryſipelas male curatum: nihil tamen frequentius, quam nidulantes in inteſtinis vermes, unde in pueris ſaepiſſime morbus hic occurrit.

III. Quod proximam mali cauſſam attinet, id videtur certum, quod his proprietatibus inſtructa eſſe debeat. Debet

1. hae-

1. haerere in ſenſorio communi. 2. agere in ſpiritus animales. 3. in eos ſolos, non in vitales. 4. impedire influxum ſpirituum in muſculos. 5. impedire effluxum eorum, qui jam in muſculis haerent. 6. cito poſſe generari, cito iterum aboleri.

IV. At qualis illa cauſſa? an mera quies & inertia cerebri, ſenſorii, nervorum, ſpirituum? An ſpirituum congelatio & conglacitatio? An vapor quispiam in cerebri ventriculos irruens, & ſpiritus quaſi figens? An eſt ſpecies Epilepſiae cum tetano nunc fortiori, nunc debiliori conjuncta?

V. Eſt haec catalepſis inter graviſſimos & pertinaciſſimos morbos: ſaepe ad mortem uſque perdurat: interdum in Epilepſiam, Lethargum, Convulſiones, Maniam, Dementiam, Phrenitidem, ἀτροφίαν abit. An alter Catochi inſultus ſemper letalis? ita Dodoneus. An ſpontanea haemorrhagia ſemper ad ſolutionem mali facit?

VI. Ad curam facit liberalis V. S.: haemorrhoïdum, menſtruorum evacuatio: An & artificialis narium haemorrhagia? Cucurbitae: clyſmata: purgantia: vomitoria: ſternutatoria: Apophlegmatiſmi: Fonticuli: Setacea: Veſicatoria: Cauteria: tum & nervina, cephalica, ſtimulantia ore adſumta.

CAP. XIII.

De Paralyſi.

I. Paralyſis, quam Arabes *mollificationem*, Latini *reſolutionem* vocant, eſt partis cujuscumque immobilitas, vitio muſculi partem moventis laxi flaccidique oriunda.

II. Diverſis inſignitur nominibus pro diverſitate partis Paralyticae: ita ſi determinata quaedam pars Paralytica reddita ſit, ſimpliciter Paralyſis dicitur, addita parte vel muſculo Paralytico, ut *Paralyſis brachii, faciei* &c. Si omnes partes ſub capite haerentes Paralyſin contraxerint, *Paraplegia*; ſi alterutrum latus, *Hemiplegia* dicitur. Dantur tamen, qui maximam

ximam differentiam tam ratione caussae efficientis, quam loci affecti intercedere censent inter *Paralysin & Paraplegiam*: sed lis haec est de nomine.

III. Proxima Paralyseos caussa est impeditus in musculum, jam Paralyticum, influxus caussae, vel alterutrius vel utriusque, vi cujus musculi moveri consueverunt, id est, sanguinis arteriosi, & spirituum animalium.

IV. Potest vero illius impediti influxus caussa haerere 1. in loco, unde ad musculum caussae pelluntur, cerebro scilicet, & corde. 2. in loco, per quem ad musculum transmittuntur, nervis scilicet & arteriis. 3. in ipso liquido transmisso, sanguine nempe & spiritibus. 4. denique in ipso musculo excipiendis hisce caussis moventibus destinato.

V. Et sane quaecumque caussae Paralysin antecedere observantur, in memorata haec loca vim suam exercent. Sunt autem illae numero diversissimae: Apoplexia: convulsiones Epilepticae, aut aliae quaecumque: dolor vehementissimus, vel & levior, sed diu toleratus: ingens humorum naturalium evacuatio: sed & retentio humoris naturaliter evacuandi, tum & illius, qui licet praeter naturam evacuaretur, aliquamdiu tamen evacuari consuetus erat: metastasis materiae morbificae, ejusque vel crudae vel coctae: omnes caussae nervos musculosque distorquentes, laedentes, comprimentes, sive illae haereant in substantia eorundem, sive in partibus adjacentibus, sive inflammatoriae, sive pituitosae, osseae, atheromaticae, aut alius cujuscumque generis fuerint: humorum extravasationes: frigus diuturnum: aër humidus, frigidus: nivis, glaciei contrectatio: sessio super pavimentum marmoreum: pedum sudantium in frigidam immersio: Rursus calor, isque tam siccus, quam humidus: denique etiam Venenorum multorum adtrectatio, ut arsenici, antimonii, floris calcis recentis, plumbi, Mercurii.

VI. Unde fit, ut in Paralytica parte frequenter deficiat motus superstite sensu? frequentius, & sensus & motus? nonnum-

numquam ſolus ſenſus ſuperſtite motu? modo talis conditio Paralyſis vocanda.

VII. Paralyſin cognoſcere facile eſt. Illa vera cognitio neque ad Prognoſin neque ad curam ſufficit. Inquirendum enim ſollicite in cauſſam efficientem, quae, quum varia ſit, vario etiam modo tolli debet.

VIII. Neque id ſufficit. Etenim, quum eodem ſemper in loco non haereat, & loco proxime adfecto, ſi feliciter mederi velis, remedia admovenda ſint, hunc etiam perſpectum habere neceſſe eſt.

IX. Cognoſcitur locus adfectus. 1. ex cauſſis praegreſſis. 2. ex functionibus vitiatis. 3. ex aliis muſculis vel integris, vel paralyticis: ita enim ſcimus an mali cauſſa in cerebro, medulla ſpinali haereat; an in dextra eorundem, an in ſiniſtra parte? an in certo quodam nervo? an in ejus principio, an medio, an fine?

X. Quum vero fieri non poſſit, quin, muſculo paralytico facto, ejus antagoniſta convulſus ſit, & contra: ſollicite paralyſin muſculorum ab antagoniſtarum convulſione diſtinguere decebit, id quod inprimis in Paralyſi faciei locum habet.

XI. Paralyſes periculoſiores ſunt, quae partes vitales, naturales; muſculos faciei, tum & ſub capite ſitos, invadunt: quae a concuſſu corporis, a nervorum praeciſione, a ſcirrho nervos comprimente, ab apoplexia praegreſſa oriuntur: in quibus pars paralytica nutritionem & calorem amittit, oppoſita vero valde convulſa eſt & intenſiſſime calet: in quibus oculus lateris reſoluti imminuitur. Minus periculoſae ſunt, in quibus contraria locum habent: ergo quae junioribus, tempore aeſtivo, ſuperveniunt: quas vel ſolius motus, vel ſolius ſenſus privatio concomitatur: quas validior febris; magnus partis tremor; copioſa diarrhoea excipit: ſed an id quidem ubique & perpetuo verum?

XII. In Paralyſi pituitoſa, quae quidem longe frequentiſſima, curanda naturam, quae excitata febre, tremore, diarrhoea eandem haud raro ſanat, praeeuntem ſequemur. Itaque ſtimulo tam interne quam externe admoto humorum circulationem, calorem, attritum, febrim generabimus, ad pituitam concoquendam, reſolvendam, attenuandam, expellendam. Igitur interne conveniunt omnia calida Aromatica, nervina, Cephalica: Uterina: maxime antiſcorbutica: horum olea ſtillatitia: ſpiritus & volatiles ſales, hinc parati: Gummata aromatica: Balſama calidiora: ſales tam fixi quam volatiles: viroſi animalium ſucci, & ipſa animalia: omnia ex Mercurio, Antimonio, & Cupro parata: Emetica validiora: Purgantia fortiora: ſternutatoria: ſudorifera.

XIII. Externe conveniunt Veſicatoria: frictiones tam ſiccae, quam humidae, ſed ſpirituoſae: Inunctiones unguentorum, & oleorum acrium, calidiorum: cucurbitae: rubefacientia: urticationes: ſudor partis: Thermae: Diaeta requiritur ſicca, calida.

XIV. Quae vero Paralyſis vel a plethora, vel ab inflammatione producitur, ea ad ſui medelam requirit V. S.; eccoprotica; reſolventia antiphlogiſtica.

XV. Quae ab inanitione nimia producitur, ea quidem omnia evacuantia reſpuit. Cavendum ergo a V. S.; purgantibus; Emeticis: ſed replentia, nutrientia, vinoſa, amaricantia cum moderato corporis motu, & mechanica frictione omnem ſanationis paginam abſolvunt.

XVI. An & Electricus ignis juvat? & quando?

CAP. XIV.

De Hydrocephalo.

I. *Hydrocephalus* vocatur major in capite collectio materiae aquoſae, ſeroſae, lymphaticae, ejusque vel purae, vel cum aliis humoribus commiſtae.

II. Hu-

II. Hujus duae ſpecies ſunt. Alia *externus* dicitur: alia *internus*: in *externo* haeret aqua collecta inter oſſeum cranium & cutem: in *interno* in calvariae cavo. Utraque pro varietate loci, in quo materia collecta eſt, in ſuas iterum ſpecies ſubdividitur.

III. Habent vero binae hae ſpecies quaedam Phaenomena *Communia*: quaedam ſibi *propria* & *privata*.

IV. *Communia* ſunt aetas infantilis plerumque, raro adultior: interdum jam adeſt ante nativitatem; interdum in ipſa; aliquando demum 6°. menſe poſt: temperies laxa, ſaepe Rachitica, ſcorbutica, Venerea: color & capitis & totius corporis pallidior: capitis lentum augmentum, gravitas: languor functionum vitalium, naturalium, animalium: Pulſus debilis, tardior, accedente hectica paulo concitatior. Appetitus imminutus: Depravata nutritio: Macies extremorum: Alvus tardior: urina parca, viſcida, pallida: Reſpiratio incommoda: impotentia ad motum: inceſſus difficilis: Deſidendi amor: ſomnolentia.

V. *Propria externo* hydrocephalo Phaenomena ſunt. 1. albus capitis color; aliquando tamen flavior. 2. tumoris frequens pelluciditas. 3. mollities ad tactum oedematoſa. 4. frontis & palpebrarum ingens tumor. 5. interdum fluctuatio. 6. ut plurimum doloris abſentia: quae tamen ſymptomata utcumque diverſa ſunt pro varietate loci, in quo collecta materia haeret.

VI. *Internus* his ut plurimum ſymptomatis ſtipatur, quae iterum utcumque differunt pro varietate loci, in quo aqua colligitur. 1. incrementum capitis ad magnitudinem enormem nonnumquam. 2. major tumoris durities, & 3. eo quidem major, quo infans aetate provectior. 4. minor tumoris pelluciditas. 5. inaequabilis durities. 6. ſuturarum diſtantia. 7. frontis extrorſum protruſio. 8. oculi cavi & introrſum tracti. 9. venae varicoſae. 10. vehementior arteriarum tam in collo quam in temporibus vibratio: 11. frequens lacrymarum ſtillicidium.

12. ſtupor, ſomnolentia, viſus obſcuratio, ſaepe caecitas. 13. dolor interdum maior. 14. interdum ſpina bifida.

VII. Lymphae extra vaſa ſua effuſionem hujus mali cauſſam eſſe docent diſſecta cadavera, in quibus hoc mirabile, quod ſaepe vix aliquid de tota cerebri mole adpareat, quum tamen non adeo ſenſibile vitium in exercitio functionum obſervetur, nec a mole collectae aquae Apoplexia generata fuerit.

VIII. Hanc vero aquam colligi ibidem multae faciunt cauſſae, quae omnes non eodem modo hunc effectum edunt: lapſus: contuſio, vulnus, preſſio capitis: compreſſio venarum jugularium: frigus, humiditas ad caput adplicata: ſanguis aquoſus, vappidus, frigidus, lentus, tenax: obſtructio in vaſis glandulisque: aër humidus frigidusque: alimenta aquea, humida, tenacia, difficulter digerenda: quies nimia: ſomnus protractior: nimia quaelibet evacuatio, & excernendorum retentio, inprimis urinae, ſudoris, & perſpirabilis Sanctoriani.

IX. Chronicus plerumque adfectus eſt, ſive externus fuerit, ſive internus: Uterque tamen periculoſus: Periculoſior vero internus.

X. Cura duabus indicationibus abſolvitur; Educenda eſt aqua in capite collecta, & eductae regeneratio impedienda.

XI. Prior evacuantia requirit, eaque vel ſenſibiliter vel inſenſibiliter evacuantia. Purgantia, hydragoga, ratione aetatis ſatis fortia & aliquoties repetita: Diuretica: ſudorifera: exſiccantia externe adplicata: Aromatici ſacculi: vapores; ſuffimigia, Emplaſtra; cerata; linimenta; Fomenta: tum & veſicatoria: fonticuli: ſetacea: Cauteria: ſcarificatio: Faſciae. An & in interno ſternutatoria & Trepanatio?

XII. Poſteriori indicationi ſatisfit tollendo cauſſas tam proegumenas, quam procatarcticas: id quod rurſus fit, partim per purgantia: partim per corroborantia, incidentia, & attenuantia.

LIB.

LIB. II.

DE NONNVLLIS OCVLORVM MORBIS.

CAP. I.

De Amaurosi vel Gutta Serena.

I. A*maurosis*, quae & *Gutta Serena*, est abolita visio sine ulla manifesta caussa in oculis adparente.

II. Estque vel *perfecta*, in qua plenaria caecitas; vel *imperfecta*, in qua visus plurimum imminutus. Rursus alia lente sensimque; alia subito & ex inproviso invadit. Aliam vehementissima; aliam nulla omnino Cephalalgia antecedit.

III. Cognoscitur. 1. ex plenaria caecitate, si malum perfectum fuerit. 2. ex majori pupillae in oculo adfecto dilatatione. 3. ex ejusdem immobilitate, si oculus sanus occlusus fuerit. 4. ex absentia aliorum signorum oculi adfecti. An conspectus filamentorum, muscarum, aranearum, sine ulla externa inflammatione, certo imminentem ἀμαύρωσιν docet, ut Pitcarnius voluit?

IV. Quum in hoc morbo objectorum imago aeque ac in statu sano in fundo oculi depingatur, & tamen objecta non conspiciantur: evidens est, caussam mali quaerendam esse in illis partibus, quarum ope irritatio a luminosis radiis fundo oculi inducta defertur ad commune sensorium.

V. Ergo locus proxime adfectus erunt vel fibrillae nerveae retinae, vel ipsius nervi Optici.

VI. Neque impedit, quominus in ipso cerebro mali caussa haerere possit, quamvis forte tum nimis inproprie *Amaurosis* diceretur.

VII. Proxima vero in illis filamentis caussa erit, vel compressio; vel obstructio, si forte illa in minimis nervis dari possit; vel collapsus; vel ariditas & exsiccatio.

VIII. An

VIII. An interna Ophthalmia, inveterata, a ſanguine cacochymico oriunda, ſemper Amauroſeos cauſſa eſt? ita rurſus Pitcarnius. An nimia humoris vitrei moles? An ejusdem colliquatio? An Paralyſis principis viſus organi?

IX. Talem vero conditionem (VII) variae diverſaeque cauſſae inducere poſſunt. Plethora: cacochymia: humores extravaſati, ſeroſi, lymphatici, ſanguinei: vis quaecumque capiti illata: ſternutatio: vomitus: inſultus Epileptici: motus hyſterici: partus difficilis: metaſtaſis materiae morbificae, crudae, coctae: ſuppreſſae quaecumque evacuationes: tumores vel in membranis cerebri, vel in oſſea calvaria ſubſtantia enati: defectus ſpirituum ſive per Chronicum morbum, ſive per inſignes evacuationes praegreſſas: & ſimm.

X. Qualis vero ex his cauſſis in determinato ſubiecto, circa quod Medicus verſatur, peccet, uti cognoſcere ſaepe eſt difficillimum: ita tamen ſollicite indagare jubet ſummum, quod hinc in ſanando malo redundare poteſt, commodum.

XI. Neque inutile erit, quod & commode ſatis praeſtari poteſt, a ceteris oculorum morbis ἀμαύρωσιν diſtinguere.

XII. Quisquis ad locum affectum, cauſſasque, tam proximam, quam antecedentes, animum advertit; facile intelliget, hunc morbum ſemper curatu difficilem; interdum etiam inſanabilem eſſe: & ſi quae ſanatio ſperari poſſit, eam aliquando non niſi lente, aliquando citiſſime obtineri.

XIII. Cujus quidem ut compotes reddamur, duabus indicationibus ſatisfacere oportet: quarum altera exigit, tollere illud obſtaculum, quod impedit, quominus radii in retinam incidentes actionem ſuam cum cerebro communicare poſſint: altera requirit, ut debilitatas per illud impedimentum, vel retinae, vel nervi Optici, fibrillas roboremus.

XIV. Priori indicationi quae ſatisfacere poſſunt, haec ſunt primaria: V. S.: Cathartica: Vomitoria: Sudorifera:

Diuretica: Sialagoga: Attenuantia: Vesicatoria: Fonticuli: Setacea: Cauteria: Pediluvia: Epispastica: Emmenagoga: Haemorrhoidas provocantia: Cucurbitulae: Capitis perspirationem promoventia: Caput fortiter moventia: Capitis perterebratio: Oculorum frictio, seu scarificatio.

XV. Quaenam vero ex his remediis in determinato casu prae ceteris conducant; quaenam obsint; (sunt enim & inter haec, quae nocere aliquando possunt) ex Phaenomenis conjunctis; ex aegri temperie; ex caussarum antecedentium historia prudens Medicus prudenter determinare conabitur: qui, si res obscura fuerit, ad experimenta caute instituenda deveniet.

XVI. Roborantur debilitatae fibrae interne per Cephalica: externe potissimum per vaporem vini spiritus.

CAP. II.

De Ophthalmia.

I. Vt ceterae corporis membranae, ita & una, vel plures tunicae oculorum inflammari possunt. Vocatur hoc malum *Ophthalmia, Lippitudo.*

II. Cujus quidem variae recensentur species, externa, interna: externa & interna simul: humida, sicca: vera, notha: τάραξις, φίμωσις, χήμωσις, ἐκτροπή: periodica, quae & tabida: Epidemica: contagiosa: scrophulosa: Venerea: catarrhosa: Erysipelatosa &c.

III. Caussa proxima Ophthalmiae est, stagnatio sanguinis in propriis vasis oculi; vel ejus ingressus in vasa serosa, cum majori impetu sanguinis in stagnantem materiam arietantis.

IV. Talis vero (III.) conditio, vel ab internis, vel ab externis caussis produci potest.

V. Inter internas occurrit 1°. sanguis, qui vel quantita-

te, vel qualitate, vel motu peccans Ophthalmiam generare potest. 2°. vasa vel strictiora solito, vel & laxiora.

VI. Externae caussae plurimae sunt: ingressus corporum acrium vel & non acrium in oculum: frictio oculi: ictus, contusio: aër siccus, calidus, frigidus, humidus, procellosus: Alimenta acria, specifica vi oculis adversa: Protractae vigiliae: nimia capitis exercitia: Excretiones suppressae vel & nimiae: contagium: Anni tempestates: An & huc referri debet consensus?

VII. Veteres Medici quatuor Ophthalmiae species statuebant, a quatuor diversis, ex quibus sanguinem componi censebant, humoribus desumtas.

VIII. Neque minus sollicite determinabant, quo in stadio Ophthalmia haereret: quod sane suam in facienda Medicina utilitatem habet: & ex conditione humorum in oculum inflammatum irruentium, & inde elapsorum conjiciebat.

IX. Ut imminentem praevidere; ita praesentem cognoscere, & varias species distinguere Medico summe est necessarium.

X. Prognosis autem circa eventum mali versatur, qui est vel resolutio: vel suppuratio: vel gangraena & sphacelus.

XI. Ophthalmia a caussa externa oriunda; humida; sine vehementi cephalalgia praegressa; ex uno oculo in alterum transiens; cuique liberalior vel sanguinis, vel alvi evacuatio supervenit; brevior plerumque, & curatu facilior esse consuevit, quam quae oppositas conditiones habet. An Ophthalmiae febris superveniens eandem solvit? ita Hipp.

XII. In sananda Ophthalmia, id praecipue agendum, ut resolutio promoveatur, suppuratio & gangraena sollicitissime praecaveantur.

XIII. Quem quidem in finem requiritur. 1°. ut adfluxus sanguinis ad locum adfectum minuatur. 2°. materia stagnans resolvatur. 3°. acrimonia, si forte adsit, temperetur. 4°. vasa per praegressam inflammationem ultra tonum extensa corroborentur. 5°. symptomata mitigentur.

XIV. Haec

XIV. Haec vero ut obtineri possint, exquisita diaeta praescribenda, quae scil. opposita sit caussis inflammationem generare aptis. An hic convenit meracioris vini potus? ita Hipp. S. 6. aph. 31. Respondebit Celsus Lib. 6. de Med. c. 6.

XV. Hac ordinata ad remedia deveniendum: inter quae principem locum obtinent sectiones venarum, brachii, pedis, frontis, jugularium, vel, ut nonnulli voluere, in angulo oculi sitarum: adnatae scarificatio: sanguisugae: vesicatoria: setacea: fonticuli: cauteria: auricularum perforationes: sialagoga: sternutatoria.

XVI. Praeterea alvus laxissima servanda est per Cathartica; Enemata; in leviori malo leviora, in inveterato fortiora: Diuretica: nitrosa: diluentia: resolventia egregia sunt: sed horum intensitas determinanda est ex tempore, per quod malum duravit.

XVII. In usu Topicorum hae regulae serventur. 1°. numquam initio, aliis remediis non praegressis, ea exhibeto. 2°. attendito ad stadium, in quo malum haeret. 3°. ab acrioribus abstineto. 4°. liquida potius, quam solida forma, illa adplicato. 5°. nunc potius frigidis, nunc calidis potius utitor.

XVIII. Horum autem alia materiam stagnantem repellunt: alia eandem solvunt & attenuant: alia laxando vasa transmittunt.

XIX. Initium fit a repellentibus: quo referenda sunt intercipientia veteribus dicta: collyria; fomenta potius, quam cataplasmata; unguenta, leniter adstringentia; saturnina; vitriolata; prudenter tamen admovenda.

XX. Quod si haec frustra fuerint adplicata; aut provectior jam fuerit inflammatio; tum materia stagnans resolvenda erit: quod inprimis fit discutientibus: in quorum tamen usu observandum est, ne nimis calida & irritantia sint.

XXI. Si dolor enormis Ophthalmiam comitetur, proderunt Lac; Mucilagines; Crocus; Camphora; Opium.

XXII. Si his malum non cedat, expectanda, &, si futura praevidetur, omni molimine promovenda erit suppuratio.

CAP. III.

De Hypopyo.

I. *Hypopyon*, quasi dicas pus sub oculo, est collectio materiae purulentae sub tunica cornea latitantis.

II. Haeret autem illud pus, vel inter lamellas, ex quibus tunica cornea conflatur, quod *Hypopyon primi generis*; vel commistum cum humore aqueo sub cornea, quod *Hypopyon secundi generis* adpello.

III. *Hypopyon primi generis* varias admittit differentias; quae desumuntur, tum a spatio, per quod diffusa haeret materia purulenta, quod vel amplius, vel minus amplum est: tum a majori minorive lamellarum, puri incumbentium, numero.

IV. Antecedunt Hypopyon inflammatio Corneae, Scleroticae, Uveae, tantae vehementiae, ut resolvi neget; tum & sugillatio, quae vel a caussis internis, vel & externis produci potest. Neque fieri nequit, ut Phlyctaenarum materia, vel hunc, vel huic analogum, morbum producat.

V. Sola oculorum inspectione morbus hic cognoscitur; & altera species ab altera; tum & utraque a ceteris oculorum morbis haud difficulter distingui potest: Difficilius vero detegitur, si inter opacae Scleroticae laminas, aut eandem inter & Choroideam pus collectum haeserit.

VI. Exit hic morbus vel in sanitatem, vel in alium morbum. Prius fit: si collectum pus vel absorbeatur; vel per poros Corneae exhalet: quod tum fieri posse speramus, si pus lene, blandumque fuerit.

VII. Posterius: si materia purulenta induretur; vel e contrario fluidior, sed simul acris, evadat; unde gravissima mala oculo sunt expectanda.

VIII. Lo-

VIII. Locus, in quo malum haeret; pars fuppurata, unde pus ftillat; natura materiae purulentae; mali duratio; aegri conftitutio Prognofin abfolvunt.

IX. Praecavetur Hypopyon, fi tolluntur morbi, a quibus malum imminet.

X. Sugillatio tolletur, fi extravafatus cruor vel abforberi, vel per poros tunicarum oculi excuti poffit.

XI. Hunc in finem conveniunt V. S.: Cathartica: diuretica: herbarum difcutientium, cephalicarum infufa: tum & refolventia, leniter attenuantia, difcutientia in oculos immiffa. An & adftringentia tuto adhibentur? Corneae pertufio.

XII. Praefens Hypopyon tollitur topicis incidentibus; attenuantibus; laxantibus; emollientibus: Corneae prudenti perforatione. An & vehemens Capitis concuffio prodeft?

CAP. IV.

De Nimia Pupillae dilatatione, feu Mydriafi.

I. M*ydriafis; Platycoria; nimia Pupillae dilatatio;* ille eft morbus, in quo pupilla eandem femper latitudinem, & quidem naturali majorem, habere obfervatur.

II. Quum vero ad objecta diftincte contemplanda alterna pupillae contractio, alterna dilatatio requiratur: mirum non eft, in hoc morbo vifum quam maxime depravari.

III. Et quidem, fi cum hoc morbo conjuncta fuerit Gutta Serena, abolitus plane erit vifus: fin minus, de nocte utcumque melius vifus exerceri, & objecta ad determinatam diftantiam fita confpici poterunt.

IV. Diftinguitur *Mydriafis* in *nativam* & *adventitiam*; quae iterum, vel ab externis, vel ab internis cauffis producitur.

V. Vtilior eft diftinctio in *Symptomaticam* & *Idiopathicam*: e quibus haec cauffam in ipfa pupilla, vel Uvea haerentem; il-

la in alio loco ſitam, & per conſenſum pupillam adficientem agnoſcit.

VI. *Symptomatica* produci poteſt. 1. ab ἀμαυρώσει. 2. a concretione lentis cryſtallinae cum ipſa Uvea, quae fieri poteſt, α. aucta mole lentis. β. ejusdem ſitu mutato. γ. aucta mole humoris vitrei. δ. defectu humoris aquei. ε. inflammatione vel capſulae lentis cryſtallinae, vel uveae; vel utriusque.

VII. *Idiopathica* cauſſam agnoſcit in ipſis iridis fibris: ex quibus ſi circulares Paralyticae, aut longitudinales convulſae fuerint, malum hoc neceſſario generabitur. An ergo recte Medici hoc malum derivant a nimia humoris aquei abundantia?

VIII. Facile quidem eſt morbum hunc cognoſcere; difficilius vero cauſſas & ſpecies diſtinguere: quod tamen ad Prognoſin inſtituendam ſumme eſt neceſſarium. Haec autem fortunata vix dari poteſt, quum, undecumque oriatur malum, ſit ſanatu difficillimum.

IX. Si poſſit tolli malum, cujus Mydriaſis eſt ſymptoma, & haec tolletur; & contra.

X. Si Idiopathica fuerit, conveniunt, quae vel convulſiones ſedare, vel Paralyſin fibrarum ſuperare poſſunt. V. S. Cathartica: Emetica: ſpirituoſa: nervina: cephalica: Veſicatoria: fomenta, cataplaſmata, collyria acriora oculo admota; conducunt; inprimis vividiſſimi luminis frequens in oculum ingreſſus juvat.

C A P. V.

De Nimia Pupillae Anguſtia.

I. Priori morbo plane oppoſitus eſt, quem *nimiam pupillae Anguſtiam*, vel *Conſtrictionem*, ſive, ut alii, *tabem* aut *Phthiſin Pupillae* adpellant.

II. In

II. In hoc morbo pupillae diameter naturali minor eſt, manetque: unde ſummum in viſu impedimentum; minus tamen de die, & in propioribus objectis contemplandis.

III. Alia eſt *nativa*, alia *adventitia*: *Symptomatica* alia, alia *Idiopathica*.

IV. *Idiopathica* pro cauſſa agnoſcit, vel convulſionem fibrarum circularium, vel paralyſin longitudinalium.

V. *Symptomatica* praeprimis pro cauſſis habet, hypopyon: cataractas purulentas: oculorum inflammationes internas: nimiam ſenſilitatem tunicae retinae. An et ab aquei humoris abundantia, aut defectu, ut nonnulli voluerunt?

VI. Eadem fere Prognoſis, eademque cura in Idiopathica adhibenda, ac in Mydriaſi: ſed, qui modo proderat, hic vividiſſimi luminis ingreſſus quam maxime nocere videtur.

CAP. VI.

De Epiphora.

I. Epiphora, quam & *Oculum lacrymoſum* adpellant, vocatur involuntarius, copioſus, perpetuus lacrymarum ex oculo juxta genas defluxus.

II. Qui quidem humor vel ſatis blandus & naturalis; vel acerrimus eſſe deprehenditur. In utroque caſu aliquod impedimentum viſus patitur; longe tamen majus in poſteriori: Priorem *inſipidam*; poſteriorem *acrem* voco.

III. Cauſſa mali haeret. 1. in *Sanguine*, e quo lacrymae ſecernuntur. 2. in ipſo *humore lacrymoſo* ſecreto. 3. in *organo* humorem ſecernente. 4. in *partibus vicinis*.

IV. *In ſanguine*: quando copia peccat, vel motu; aut nimia aquae vel ſeri quantitas in eo abundat; hinc non male ſpecies catarrhi in glandulis oculorum dicitur.

V. In *ipſis lacrymis*: quando, ſive mora in oculo, ſive ab ipſa ſecretione nimis acres ſunt: quod ex oculorum ardore, rubore, partiumque excoriatione cognoſcitur.

VI. In *Glandula Lacrymali:* quando vaſa ejus quacumque de cauſſa nimium laxa atque ampla ſunt.

VII. Denique & in *locis vicinis* cauſſa mali haeret: atque huc referri debent. 1. *palpebrae* male figuratae, nec ſatis bene ſe contrahentes. 2. *Caruncula Lacrymalis*, ſi vel tota, vel parte ſui defecerit: forte & ſi nimia aut inflammata fuerit. 3. *puncta lacrymalia*, & partes, quae cum iisdem communicant; ſi, vel obſtructa, vel quacumque de cauſſa compreſſa fuerint.

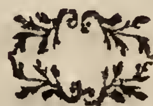
VIII. Malum hoc ſatis cognoſcitur facile. Neque difficile eſt varias ſpecies, cauſſasque, quibus producuntur, ab invicem diſtinguere: quin & Prognoſis haud difficulter, vario modo, pro cauſſarum varietate, inſtituitur.

IX. Si malum a catarrho oriatur, minuenda eſt ſeri abundantia & ejus ad oculum adfluxus impediendus: catharticis hydragogis: ſudoriferis: diureticis: diaphoreticis: veſicatoriis: cauſticis: fonticulis: ſetaceis: Errhinis: Sialagogis: ſternutatoriis.

X. Lacrymarum acrimonia tollenda eſt, tum lenientibus & involventibus collyriis; tum & iis, quae totam maſſam ſanguinis corrigere & lenire valent.

XI. Laxitas glandularum curatur internis roborantibus: quin & externis leniter adſtringentibus.

XII. Vitium in locis vicinis haerens quum varium ſit, vario etiam modo, Chirurgica inprimis arte, tolli, ſi fieri poſſit, debet.

LIB. III.

DE MORBIS AVRIVM.

CAP. I.

De Surditate & Gravi Auditu.

I. SI Sonus a corpore sonoro editus plane non percipiatur, dicitur *Surditas*, Gr. κωφωσις. Si vero vix, nec nisi in propiori a corpore sonoro distantia, *Gravis Auditus*, Gr. βαρυηκοΐα, δυσηκοΐα, ὑποκώφωσις; &, qui eo laborant, *Surdastri* vocantur.

II. Uterque adfectus est vel *connatus*, vel *adventitius*: *subitaneus*, vel *lentus*: *continuus*, vel *interruptus*, seu *Periodicus*; isque, vel *fixus* vel *vagus*.

III. Uterque easdem plane agnoscit caussas; sed intensitatis gradu differentes.

IV. Harum caussarum aliae haerent in *Organo auditorio*: aliae in *medio*, quod soni vehiculum est: aliae denique in *Communi sensorio*; hoc est, in *aure*: *aere*: *cerebro*.

V. Cujus surditatis caussa in *aere* sita est, ea quidem proprie huc non spectat, quum tum saepe nullus in corpore morbus sit, vel non esse possit.

VI. Cujus caussa in *aure* haeret; ea haeret, vel in *aure externa*, vel in *interna*.

VII. Quae in *aure externa* haeret; haeret vel in *auricula*; vel in *meatu auditorio*; vel in *tympani membrana*.

VIII. In *auricula* gravioris auditus caussa haeret:

1. *Si naturalis ejus situs mutetur.* Cognoscitur facile. Percuratur difficulter. Emendatur fasciis; instrumentis Mechanicis: Cava manu ad aurem admota.
2. *Si naturalem figuram non habeat.* Cognoscitur inspecta aure. Malum incurabile. Corrigitur utcumque instrumentis Mechanicis: manu admota.

3. *Si deficiat, vel a nativitate, vel casu.* Facile cognoscitur. Succurrit tubus acousticus; tum & auris artificialis.

4. *Si plane immobilis fuerit.* Sed id rarius fieri videtur. Fit autem a paralysi, vel tetano musculorum. Suspicamur id ex iisdem malis alibi apparentibus. Vix tamen medela opus, adeo leve hinc incommodum.

5. *Si orificium, quod in concha haerens ducit ad meatum, membrana fuerit occlusum.* Cognoscitur inspecta aure. Curat Chirurgica Sectio.

IX. In *meatu Auditorio* Surditatis vel gravis auditus caussa haeret.

1. *Si naturalem figuram non habuerit, sed rectus nimis sit.* Cognoscitur inspiciendo in meatum; surdo in clara luce collocato: tum & specillo leniter juxta meatus superficiem moto. Curari malum non potest. Succurritur illi tubo acoustico adplicato.

2. *Si nimis angustus fuerit.* Cujus caussa, vel nativitas, vel compressio a corporibus externis. Cognoscitur auris inspectione, & specillo. Si a nativitate malum, incurabile. Si a comprimente tumore, sanabile erit malum, si tumor possit tolli: sin secus, incurabile. Succurrit iterum tubus Acousticus.

3. *Si oppositi parietes collapsi aut concreti fuerint.* Id, si fieri possit, cognoscetur examine caussarum praegressarum: auris inspectione: immittendo specillum. Incurabile malum, cui utcumque occurritur ore aperto radios sonoros excipiendo.

4. *Si quacumque de caussa obstructus fuerit.* Cognoscitur inspectione: stilo immisso: minori surditate, si aperto ore sonum exceperis. Fit autem obstructio illa

α. *A tumore* enato in meatus auditorii substantia, eoque inflammatorio; purulento; scirrhoso; ampulloso: enata membrana: excrescente carne fungosa.

Diagno-

Diagnosis facilis. Curatio pro varietate tumorum varia.

β. *A Corporibus heterogeneis in meatu auditorio haerentibus*: quorum

א. *Alia in eo generantur*, ut,

*. *Cerumen*: vel *nimium*, quod facile cognoscitur, & educendo curatur; vel induratum, quod facile cognitum, curatur, vel educendo materiam ope instrumenti; vel eandem laxando, dividendo per injectum liquidum humectans, emolliens, detergens.

**. *Pus, aqua, sanguis, ichor*: quae inspecta patent aure. Ad sanationem requiritur. 1°. ea ex meatu tollere, quod fit per decubitum in adfectam aurem: immissa instrumenta: corporis concussionem: sternutationem: respirationis nixum clausis ore naribusque editum: injectiones: vapores. 2°. novam generationem impedire, quod fit ulcere mundando; vasis apertis blande constringendis; humoribus revellendis.

ב. *Alia externe adueniunt*, ut *pisa*, *nuclei*, *lana*, *Gossypium*; quae instrumentis Chirurgicis educenda. *Insecta*; quae ex pruritu, inspectione, egressu cognoscuntur: sanatur malum *enecandis*, per acria amaricantia, oleosa, Mercurialia, injecta; vel forma suffimigii excepta: *expellendis* per eadem, tum ea ratione, qua modo dictum.

5. *Si quae Vlcera internam superficiem obsideant.* Cognoscuntur facile inspectione. Sanantur per prudentem injectionem remediorum detergentium & sarcoticorum: tum per plumaceola, vel gossypium, aut Spirituosis liquoribus humida; aut unguento, linimento, oleo convenienti imbuta.

X. In *tympani membrana* surditatis vel gravis auditus caussa haeret.

1. *Si pertusa fuerit.* Cognoscitur tum ex caussis praegressis; tum ex aere e meatu auditorio erumpente, ubi ore naribusque clausis expirationis nixus editur. Malum incurabile, nisi unius forte naturae beneficio.

2. *Si alia membrana eidem adhaeserit.* Cognoscitur inspectione: forte etiam specillo immisso. Parum in arte adversus hoc malum praesidii.

3. *Si laxa nimis & flaccida fuerit.* Caussa. 1. nativa ejus dispositio. 2. defectus mallei, vel ejus manubrii. 3. applicatio corporum laxantium. 4. spasmus vel rigiditas musculi mallei externi. 5. paralysis forte prioris antagonistae. Cognoscitur. 1. a caussis praegressis. 2. auris inspectione. 3. accuratiori auditu, si forte a caussa quadam tendatur, ut fit in graviori sono. Vt curetur, requiritur. 1. caussas laxantes tollere; quod fit Catharticis: Emeticis: diureticis: sudoriferis: vesicatoriis: fonticulis: setaceis: pediluviis: topicis calefacientibus, & exsiccantibus, quae vel prudenter in meatum immittuntur, vel ore volvuntur, vel naribus attrahuntur. 2. tonum fibrarum membranae instaurare: quod fit per topica roborantia & adstringentia.

4. *Si nimis sicca fuerit.* Caussa est aer fervidus, arenosus: diaeta calida: remedia nimis fervida: morbus inflammatorius in aure enatus. Cognoscitur a caussis praegressis: specillo. Sanatur malum per laxantia: oleosa blanda: axungias animalium liquefactas: cavendo a nimis viscidis & glutinosis.

5. *Si immobilis fuerit.* Cujus caussa potissimum in mallei musculis, vel paralyticis, vel convulsis, vel atrophicis, vel vulneratis: & potius eorum, quam membranae vitium est. Ceterum habent omnes fere hae species n. IX. & X. hoc commune, quod patulo ore auditus tantillo acutior.

XI. Quae haeret in *aure interna*: haeret vel in *Tympano*, vel in *Labyrintho.*

XII. Quae haeret in *tympano*; haeret vel in ejus *cavo*; vel in *membrana investiente*; vel in *auditus ossiculis*; vel in *membranis fenestrarum*; vel in *sinuositatibus mastoideis*; vel denique in *tuba Eustachiana*.

XIII. In *Cavitate tympani* haeret: si *repleta fuerit quocumque liquido*; rore condensato: aere vel nebuloso, aut alia ratione infecto, vel denso nimis, aut nimis raro: aqua: ichore: sanguine: sanie: pure. Cognoscitur malum, ex compressione, vel obstructione tubae Eustachianae: stillicidio humorum ex meatu auditorio: eorundem excretione e naribus faucibusque, potissimum post sternutationem: ex membrana tympani versus meatum auditorium protuberante: ex caussis praegressis. Curatio requirit. 1. humores educere, expellendo; absorbendo. Quod fit capitis concussione: nixu expirationis, ore naribusque clausis: sternutatione: situ commodo: V.S.: purgantibus: attenuantibus. 2. impedire novam humorum regenerationem: quod fit vario modo, pro varia peccantis liquidi indole.

XIV. In *membrana investiente*.

1. *Enato* in eadem quocumque *tumore*.
2. *Si laxa* nimis: aut *callosa* fuerit; aut *ab ossibus secesserit*: quae quidem omnia difficulter cognoscuntur, & curantur. Vapores & gargarismi aliquid, sed parum valent.

XV. In *ossiculis auditus*.

1. Si *defecerint*: quod nec cognosci, nec curari potest.
2. Si *atrophica* fuerint: quod itidem nec sciri; nec, si sciatur, sanari potest.
3. Si *luxata*; aut *ruptis ligamentis confuse sita*; aut per *ἀγκυλῶσιν concreta* fuerint. Suspicamur id factum ex caussis praegressis violentis, aut acre humore in tympano contento. Malum insanabile.
4. Si *carie* fuerint consumta. Id suspicamur 1. ex dolore inflammatorio in aure interna praegresso. 2. materiae acer-

rimae ex meatu, vel faucibus egressu. 3. ex eadem materia nigris squammulis osseis impraegnata. 4. si alibi cariosi ossis adsint indicia. 5. si aeger aut valde scorbuticus, aut Venereus fuerit. Malum, provectum si fuerit, incurabile: Incipiens forte sanari posset, per interna depurantia; & similia remedia in aurem injecta, aut naribus attracta, vel & gargarisata. Sed levis sane spes erit.

5. Si *musculi* eorundem fuerint *immobiles*, quod non ita facile sciri potest.

XVI. In *fenestrae*, *vel ovalis*, *vel rotundae membranis* malum haeret.

1. Si *laxae* nimis fuerint.
2. Si nimis *siccae* & *rigidae*.
3. Si *incrassatae*.
4. Si *pertusae*.
5. Si alia *membrana superincrescente* obductae: quae quidem omnia haud facilius cognosci, quam curari possunt.

XVII. In *sinuositatibus mastoideis* malum situm est.

1. Si *defecerint*, ut magnam partem in infante.
2. Si *carie* consumtae fuerint.
3. Si *membrana* eas cingens *laxa*, *dura*, *callosa*, *inflammata* fuerit.

Malum, non cognoscendum, vix curandum.

XVIII. In *tuba Eustachiana* mali caussam esse cognoscimus: si, ore naribusque clausis, expirationis nixu edito, neque bombus in aure sentiatur, neque protuberare tympani membrana deprehendatur. Fiet id,

1. Si fuerit *obstructa*; quod vel a tumoribus in ea enatis; vel a corporibus in eam ingressis, vel orificium alterutrum obturantibus.
2. Si fuerit a vicinis corporibus *compressa*.
3. Si *collapsa* fuerit.
4. Si plane *concreti* oppositi parietes.
5. Si musculi ejusdem *paralytici* fuerint.

Ex

Ex quibus speciebus tertia & quarta vix: ceterae satis difficulter sanari posse videntur: idque diversis remediis tentare oportet, pro diversitate caussarum, quae hoc malum generaverunt.

XIX. In *Labyrintho* caussa surditatis haeret.

1. Si *cava* ejus condensato *rore*, aut *alio* quocumque *liquore repleantur*.
2. Si *membranae* cava investientes *inflammentur*, aut alia ratione vitientur.
3. Si *solidae partes* carie, aut alio vitio laborent.
4. Si *nervus* auditorius, & potissimum mollis ejus portio, compressus, aut destructus sit: quae quidem mala aeque difficulter cognoscuntur, ac curantur.

XX. Cujus denique surditatis caussa in *sensorio communi* haeret: ea haeret in ejusdem compressione; aut alia noxa. Cognoscitur 1. ex organo auditorio integro. 2. ex caussis praegressis. 3. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur sublato cerebri morbo.

XXI. Tandem non inutile erit haec Problemata proposuisse.

1. Potestne certo sciri, an surditatis caussa in nervo auditorio haereat?
2. Quo indicio scitur in meatu auditorio haerere?
3. Quo signo innotescit in tympani cavo haerere?
4. Quare raro quispiam adeo surdus, quin, si quis supra cerebrum loquatur, voces sonumque loquentis audiat, si JCtis fides? *Vid. L. 6. Cod. tit. 22. L. 10. & Menag. Amoenit. Jur. civ. c. 27.*
5. Cur, qui a nativitate surdi, etiam muti sunt?
6. Quaenam est caussa surditatis, subito ex improviso invadentis, tota saepe vita perdurantis, interdum haud tardius, quam accesserat, abeuntis?
7. An & in Ptyalismo Medicina adversus surditatem? & quando?
8. An non est Agyrtarum & impostorum omnem surditatem velle persanare?

9. An

9. An non aeque ineptum eſt, omnes ſurditates, etiam ſanabiles, eodem remedio velle debellare?
10. An, & quale, momentum in morborum acutorum praedictionibus ſurditas habet?
11. An non & ſurditas aliorum interdum morborum Medicina eſt?

CAP. II.

De Οξυηκοΐα *ſive Acuto Auditu.*

I. Quando homines ſonum quendam determinatae intenſitatis ita audiunt, ut naturali longe intenſior videatur; dicuntur Οξυηκοΐα laborare.

II. Quae oritur a fortiori radiorum ſonorum reflexione, eorumque validiori actione in nervum auditorium, vel ſenſorium commune.

III. Id quod ſingulari partium organum auditorium componentium conſtitutioni debetur ut plurimum.

IV. Talis autem conſtitutio eſt, vel naturalis, vel praeter naturam: ex quibus quum ſola poſterior morboſa dici poſſit; ſola etiam illa hic conſideranda eſt.

V. Hujus autem cauſſa haeret; vel in *organo auditorio*; vel in *communi ſenſorio* ipſo.

VI. Si in *organo auditorio* haereat; haeret ut plurimum in membranis ita conſtitutis, ut ad ſonoros radios incidentes fortius tremant, & vibrent, quam in ſtatu naturali.

VII. Id vero fiet, ſi quidem nimis tenſae fuerint.

VIII. Talis vero tenſio, vel a *ſpaſmo*; vel ab *inflammatione*; vel a nimia earundem *rigiditate* oritur.

IX. Unde nunc pulcre haec Problemata explicantur.

1. Quare in foeminis hyſtericis, & viris hypochondriacis hoc malum adeo frequens?
2. Quare in illis ὀξυηκοΐα ſuperveniens imminentem paroxyſmum praeſagit?

3. Qua-

3. Quare frequens Symptoma in morbis acutis inflammatoriis?
4. Quid in morbis acutis praedicit?
5. An [illegible] ſemper prodromus morborum capitis? an non aliquando pediſſequa?
6. Quare aliquando cum febre? aliquando ſine illa? & quae periculoſior?
7. Unde fit, ut eosdem Cerebri morbos aliquando ſurditas; aliquando contraria illi [illegible] comitetur?
8. Quodnam ex binis ſymptomatibus magis metuendum?

X. Si a *ſpaſmo*: conveniunt antihyſterica; Opiata; emollientia; vapores.

XI. Si ab *inflammatione*: V. S.; eccoprotica; diluentia; clyſmata; reſolventia; nitroſa; pediluvia; laxantia; vapores.

XII. Si a *rigiditate*: oleoſa; cataplaſmata; vapores; fomenta.

XIII. In genere cavendum a valide ſtimulantibus; quippe quae magis tendunt. Quare nec Veſicatoria ex Cantharidibus admovenda, utique non, niſi aliis evacuantibus praegreſſis.

XIV. Si in *communi ſenſorio* mali cauſſa haereat, ſaepe nimia ejus ſenſilitas peccat, curaturque roborantibus; Opiatis: vel & fugato morbo, quo cerebrum correptum obſervatur.

CAP. III.

De Sonitu, tinnitu, & bombo aurium.

I. S*onitus*, *tinnitus* & *bombus aurium* adeſſe dicitur, quando homo in aure ſonum quendam audit, licet nullum corpus ſonorum adſit.

II. Differt hoc malum: tum pro differentia ſoni, qui auditur; tum quod aliquando aliquod, aliquando nullum in imaginatione, aut judicio vitium cum ipſo conjungatur.

III. Proxima mali cauſſa talis eſt conſtitutio nervi auditorii, qualis a ſonoro corpore in eum agente producitur.

IV. Eam vero efficiunt caussae, vel in *aure*, vel in *cerebro* haerentes.

V. In *aure*: meatus auditorius angustior, sive compressus, sive obturatus: Pulsatio arteriarum auris: Materia Elastica in cavo tympani, vel Labyrinthi haerens: Perspiratio humorum impedita: Materia quaecumque in aurem deposita: Singularis nervi acoustici constitutio, sive idiopathice, sive sympathice adficiatur.

VI. In *cerebro*: omnes caussae, quae nervum auditorium premere, aut a statu naturali aliquantulum deturbare possunt: quod ex aliis cerebri morbis dignoscitur.

VII. Quod vero diversus sit sonus, nunc stridoris; nunc tinnitus; nunc bombi speciem exhibens: id quidem a diverso modo, quo nervus patitur, deduci debet.

VIII. Hoc ipsum vero, vel a diversis caussis in nervum agentibus; vel a diversa nervi conditione pendet.

IX. Adfectus molestus, non raro periculosus, capitis morborum vel prodromus, vel effectus: hinc saepe letalis.

X. Curatio non semper eadem; sed pro remotioris caussae varietate diversa. Laudantur V. S. Purgantia: diuretica: sudorifera: Epispastica: Vesicatoria: laxantia: discutientia: cardiaca: quae omnia alias utilia, alias minus commoda.

XI. An tinnitus aurium sit a materia flatulenta & elastica ex interioribus auris versus exteriora mota & expansa?

CAP. IV.

De Otalgia, seu Dolore Aurium.

I. Terribilis saepe, periculosus, &, ex Celsi testimonio, ad mortem etiam, & dementiam praecipitans est ille adfectus, quem *Aurium dolorem* Latini, Graeci Ωταλγίαν adpellant.

II. Qui cum a variis & diversis caussis oriatur, variae ejus species pro caussarum varietate distinguendae erunt.

III. Periculosissimus est, qui ab *inflammatione* oritur: Cognoscitur

gnoſcitur ex acutiſſimo dolore, pungente, urente, lancinante, pulſatorio: febre continua acutiſſima: capitis dolore, tumore, rubore: in temporibus fervore, & forti arteriarum vibratione: ſiti: delirio: vigiliis: convulſione: animi deliquio: tumore rubro, inſpecta aure aliquando apparente, aliquando non ita.

IV. In curatione, quantum fieri poterit, conabimur reſolutionem obtinere, ſuppurationem praecavere.

V. Reſolutionem obtinere ſperamus V. S. in brachio, pede, pone aurem, in vena jugulari inſtituta; ter, quater, ſaepius repetita: Arteriotomia: Cucurbitis: Hirudinibus: Epiſpaſticis: Veſicatoriis: lacte, vel ſimplici, vel cui antiphlogiſtica incocta, in meatum auditorium inſtillato: Cataplaſmatis: Vaporibus: Fomentis: Narcoticis.

VI. Si ſuppuratio evitari non poteſt, acceleranda illa erit: quod fit maturantibus cataplaſmatis ad aurem admotis: tum oleis, & animalium axungiis in auditorium meatum immiſſis.

VII. Factus abſceſſus ſi ſponte non rumpatur, aperitur expirationis nixu, clauſis ore naribusque: ſternutatione: vomitu: immittendo quandoque digitum minimum, vel & inſtrumentum in porum acouſticum.

VIII. Rupto abſceſſu, mundandum eſt ulcus: quod fit exitum materiae ex ulcere ſtillanti conciliando ſitu capitis; animae retentione; ſternutatione; capitis concuſſione: tum & balſamicis, & detergentibus, in aurem immiſſis; Ol. Amygd. amar.; Balſamo copaivae, Peruviano; Melle; Hydromelle &c.

IX. Quae *otalgia* oritur *a corporibus quibusdam* in auditorium meatum *ingreſſis*: illa, ut facile cognoſcitur, ita & non difficulter, eductis iisdem, curatur.

X. Quae a *materia flatulenta* producitur, quod, tum ex abſentia inflammationis, tum ex aurium tinnitu ſuſpicamur: ea optime per carminantia ſanatur.

XI. Quae a *materia catarrhoſa* & *impedita perſpiratione*: per ea curatur, quae, tum in toto corpore, tum potiſſimum in parte adfecta diaphoreſin excitare poſſunt.

XII. Quae denique a *craſſis viſcidisque* humoribus mole ſua prementibus oritur: ea evacuantibus per alvum; Veſicatoriis; topicis calefacientibus, & attenuantibus tractari debet.

LIB. IV.

DE MORBIS NARIVM.

CAP. I.

De Haemorrhagia Narium.

I. Copioſum, & celerem ſanguinis e naribus effluxum, *haemorrhagiam*; at lentum & guttatim factum, *ſtillicidium narium* vocant Medici.

II. Vario reſpectu illae haemorrhagiae differunt. Alia fit ex vaſe arterioſo; ex venoſo alia. Alias ex cavitate narium, ſinibus oſſium calvariae; alias vel ex ipſo calvariae cavo originem ſanguis habet. Alia ſpontanea; alia artificialis; morboſa alia: quae poſtrema iterum in Symptomaticam & Criticam diſtinguitur. Alia denique fit per ἀναςομώσιν: alia per διαπηδήσιν; alia denique per διαίρεσιν; quae iterum fit; vel per ῥῆξιν; vel per διαβρώσιν.

III. Cauſſae haemorrhagiam producentes ſunt, vel *internae*, vel *externae*.

IV. *Internae* haerent, vel in *Sanguine*, vel in *Vaſis*, vel in *Vtrisque*.

V. *Sanguis* haemorrhagiam narium producere poterit, ſi vel copia, vel motu, vel qualitate peccaverit.

VI. Vnde intelligimus quare plethorici: adoleſcentes, praeſertim maſculi: valido exercitio agitati: febribus acutioribus laborantes: ſuppreſſam evacuationem habentes: ſcorbutici: morbis contagioſis, putridis laborantes toties ſanguinem de naribus profundant.

VII. In

VII In *Vasis* caussa mali haerebit, si forte narium vasa prae ceteris laxiora & molliora fuerint: quo refer, si compressa, obstructa, erosa, laesa fuerint.

VIII. *Externae* caussae sunt, omnes illae, quae extra nostrum corpus haerentes tales conditiones (v. VII.) vel sanguini, vel vasis conciliare possunt, quales certe sunt plurimae.

IX. Praesentem narium haemorrhagiam facile cognoscimus, & a stillicidio earundem distinguimus; sed & species distinguendae sunt: neque minus sollicite indaganda caussa, a qua producitur: in quibus certe omnibus attentus Medicus haud insignem difficultatem deprehendet.

X. Neque minus utile, aut necessarium est, imminentem in acutis morbis haemorrhagiam praevidere, ne naturam in salutari opere turbemus: qua de re vid. Hipp. Gal. Pr. Alpinum, aliosque.

XI. Non eundem semper eventum habet: salutarem saepe: saepe vel lente, vel subito etiam letalem: quae quidem diversitas pendet; tum a copia, qua fluit: tum a caussa, a qua producitur: tum etiam a morbis, quibus supervenit: tum denique a tempore, quo morbis nonnullis succedere observatur.

XII. Et certe saepe liberat a gravissimis malis: Apoplexia: convulsione: tetano: cephalaea: viscerum inflammationibus, potissimum, hepatis & lienis: quin & saepe eosdem aliosque morbos praecavere deprehenditur, tabem potissimum pulmonalem.

XIII. Sed & frequens graviorum morborum caussa est, & talis pessima ominatur: hinc mala, cui succedit convulsio: singultus: delirium: corporis extremarum partium refrigeratio. Frequentissime autem copiosiorem, vel parciorem quidem, sed diu durantem, hydrops excipere consuevit, eaque certe non optima.

XIV. Non omnis haemorrhagia narium sistenda est: Quae enim spontanea, aut critica est, compesci non debet; nisi nimia fuerit. Ceterae curandae, nec tamen eodem semper modo.

XV. Vt enim ex arte curatio fiat, oportet, tollere caussam haemorrhagiam concitantem: & dein vasa aperta obserare: quibus quidem binis indicationibus uno saepe eodemque remedio satisfit.

XVI. Sed & observandum est, dari casus, in quibus posteriori indicationi primum satisfacere oportet, neglecta tantisper priore. Alios vero existere, in quibus si ab obseratione vasorum curam inchoares, aegrum in praesentissimum discrimen conjiceres.

XVII. Etenim si sanguis non abundet: si impetuosissime ruat: si corpus fuerit senile; laxum; frigidum; cacochymicum; hydropicum: tum, retento per injectas ligaturas, quantum fieri potest, sanguine residuo, vasa continuo constringenda sunt.

XVIII. At si profusa haemorrhagia non fuerit: si fiat in corpore Plethorico: si cum ἐυφορία fiat, sive suppressa aliqua sanguinea evacuatione, sive in acutis morbis: tum subita illa vasorum obturatione nihil periculosius. Letalia enim hinc mala, quin & repentina mors aliquando expectanda.

XIX. Si plethora haemorrhagiam excitaverit: primae indicationi ipsa satisfacit natura, minuendo hoc fluxu plethoram: juvat eandem V. S. quocumque loco instituta; tum & alia remedia V. S. vicaria.

XX. Si nimius impetus humorum versus caput malum produxerit: motus nimius sistendus, & praesertim revulsio a capite facienda: quod fiet sectione Venae in pede; arteriae temporalis pertusione; mox aquosis, frigidis, acidis, nitrosis, epotis; Eccoproticis; Camphora; Opio; succis urticae, plantaginis, sedi majoris: dein & externis frigidis, aquosis, acidis, capiti prudenter admotis; epispasticis; Cucurbitis, ad pedes, crura adplicatis.

XXI. Si acrimonia morbi caussa sit, nihilque peccet aliud: tum quidem V. S. nulla necessitas: sed leniter evacuantia, & temperantia, varia pro varia acrimoniae specie, conducunt.

XXII. Unde

XXII. Unde patet aliquando vitrioli ſpiritum egregie convenire: aliquando, laudata a nonnullis, ſalia volatilia oleoſa, Tartari Tincturam, ſalis Ammoniaci ſpiritum, poſſe locum habere: ſed poſteriora haec rarius.

XXIII. Evacuatio ſuppreſſa ſi anſam morbo dederit, illa prudenter revocanda eſt.

XXIV. Vaſorum apertorum obturatio, quam altera indicatio exigit, tam per interna, quam externa ſtiptica peragitur.

XXV. Pro interno uſu mire depraedicatur Helvetii pulvis, ex Alumine rupeo & Draconis Sanguine conflatus; neque negari poteſt admirabilem ejusdem eſſe, tum in narium, tum in ceterarum partium haemorrhagiis, efficaciam.

XXVI. Externorum remediorum alia admoventur ipſis naribus; alia vicinis remotioribusve partibus.

XXVII. Inter poſteriora numerantur anacollemata fronti & temporibus adplicata: immerſio pedum in Frigidam: Frigida, vel ſola, vel aceto admiſta, temporibus, nuchae adſperſa; quin & Genitalibus admota: Terror incuſſus.

XXVIII. Priora ſunt; vel liquida, quae Siphonis ope injiciuntur; vel ſolidiora, quae forma turundae conicae intra nares profunde adiguntur: qua ratione & liquida nonnulla immitti conſueverunt.

XXIX. Inter liquida laudatiſſimus eſt liquor ſtipticus in Germania celebris: tum & Aluminis, vitrioli ſolutio in aqua Plantaginis: aqua Rabelii: ſpiritus Terebinthinae, & ſimilia plura.

XXX. Inter ſolida celebrantur Therebinthina cocta: Maſtiche: Thus: Colophonia: Gypſum: Sanguis Draconis: Cortices Granatorum: Gallae: & plura alia.

XXXI. Quid de pulvere Sympathetico? quid de ceteris ſpecificis ſtatuendum eſt?

CAP.

CAP. II.

De Ozaena.

I. Vlcus narium putridum, graveolens, continuo proserpens, partesque vicinas depascens, *Ozaena* adpellatur.

II. Quae, sedem suam habens in membrana Schneideriana, haerere potest in omni illo cavo, cujus superficies ab hac membrana investitur; id est, in narium cavo, proprie sic dicto; & sinibus cum eo communicantibus.

III. Hoc vero ulcus solas aliquando partes molles membranosas adficit; aliquando ad ipsa usque ossa, & cartilagines, quibus cariem saepe inducit, proserpit.

IV. Rursus alia Ozaena est aperta; alia crustis densissimis & crassissimis obducta.

V. Differunt etiam ratione materiae effluentis, quae in aliis tenuis, saniosa, ichorosa, copiosa, neque pessime foetens: in aliis crassior, parcior, & teterrima effluvia exhalans.

VI. Caussae hoc ulcus excitantes sunt, vel *internae*; vel *externae*.

VII. Ad *internas* referenda est quaecumque cacochymia, potissimum scorbutica, & venerea: Elephantiasis: frequens catarrhus: quae sane hoc ulcus generare per se possunt, vel saltem ita partes disponere, ut, caussis externis accidentibus, facillime enascatur.

VIII. Hae autem sunt acria, vel effluvia, vel sensibilia corpuscula naribus attracta: vomitus acrioris materiae: vulnera: contusiones: dilacerationes: Polypus narium.

IX. Cognoscitur Ozaena, tum ex caussis praegressis: tum ex stillicidio foetidae ex naribus materiae, ejusque vel tenuioris vel crassioris: tum ex aliis Phaenomenis; qualia sunt, laesus odoratus; vitiata saepe nasi & genarum figura; laesa respi-

respiratio, loquela, quin & aliquando deglutitio: tum & interdum, in nares inspiciendo.

X. Utrum vero solae partes membranosae, an & osseae adfectae sint, colligas: tum ex specillo immisso: tum ex effluente materia: e quibus itidem certior evades, utrum aperta, an crustis densioribus tecta sit Ozaena. Acerrima vero materia effluens, erodens omnia; dolorque intolerabilis cancrosae, nam & haec memoratur, Ozaenae suspicionem injicit.

XI. Unde fit, ut quibus oculi humidiores sunt, huic ulceri magis sint obnoxii, quam quibus sicciores?

XII. Malum hoc ejus est naturae, ut incertum habeat eventum. Periculosum quidem in genere dici potest: sed differt tamen periculum pro varietate caussarum; temperiei; aetatis; durationis; loci adfecti; indolis mali; comitumque Symptomatum.

XIII. Cura consistit. 1. in tollenda mali caussa, & fomite. 2. in mundando, detergendo, & dein consolidando ulcere; quorum prius si praestiteris, eo ipso etiam saepe effeceris alterum.

XIV. Prius fit, usu decoctorum scorbuto & Venereo malo oppositorum, interpositis catharticis hydragogis: forti sudoris expressione: Mercurialibus, interdum vel ad salivationem usque exhibitis: nec fonticuli, aut setacea contemnenda videntur: sed plurimum praesidii in legitimo sex rerum non naturalium regimine positum est.

XV. Posterius ut rite atque ex artis praescripto fiat, examinandum est, utrum crustis obductum sit ulcus, nec ne.

XVI. Horum prius si adpareat; tollendae & separandae crustae per laxantia, emollientia, & leniter stimulantia: vaporem aquae calidae: attrahendo naribus, vel injiciendo decocta farinosa, aquam, lac, mel, olea blandissima: immisso prudenter specillo: quin & leniori sternutatorio.

XVII. Sed & sollicite animadvertendum, utrum caries ossa infecerit: quod si detexeris, ossium infectorum separatio ex-

pectanda & promovenda erit; quae, licet a natura potissimum perficiatur, arte tamen promoveri potest, quem in finem remedia §. XIV. laudata pro interno; pro externo vero usu commendata Chirurgis ad cariem ossis, sed prudentissime & suspensa maxime manu adplicanda, conveniunt.

XVIII. Emollita crusta, separata carie, si necesse fuerit, per saponacea, lixiviosa, biliosa, amaricantia, adstringentia, balsamica, &, his non juvantibus, acriora detergentia, Venerea etiam, & Mercurialia, vitatis sollicite sanis partibus, ulcus detergemus: quod detersum sponte dein consolidabitur.

XIX. Difficillimus autem casus est, si ulcus in Highmoriano antro haeserit, cui medendum nonnulli censuerunt, evulso secundo vel tertio dente molari superiori; dein perforata, si necesse fuerit, ossea lamella, quae illum alveolum ab antro distinguit, & injectis per hanc aperturam remediis. An, si id non juvet, incisis cute & musculis, trepanatio ossis, sub quo antrum haeret, tuto fieri posset?

LIB. IV.

DE MORBIS FAUCIUM.

CAP. I.

De Aphthis.

I. A*phthae*, quas aeque commode ad morbos faucium, ac linguae, referas, veteribus memoratae ab iis, quae hodie sic adpellantur, toto coelo videntur distare.

II. Hoc enim nomine antiqui vocabant partium, praesertim oris, superficiarias exulcerationes, satis malignas, proserpentes, & urentes, seu ignea caliditate praeditas.

III. Nostrae vero Aphthae nihil cum ulceribus commune

habent:

habent: five earundem originem; five conjuncta Phaenomena; five exitum; five denique curandi rationem spectes.

IV. Sunt autem exiguae quaedam pustulae, vel papulae, oriundae a materia viscida; tenaci; haerente in extremitatibus ductuum, qui salivam, vel humorem illi analogum in os infundunt; eos obstruente; & incumbens Epithelion elevante: quae, ubi aliquamdiu perstitere, decidunt, ab aliis saepe excipiendae.

V. Unde liquet, posse illas Aphthas adparere, ubicumque ductus illi, vel similes, conspiciuntur; in labiis; genis; gingivis; lingua; palato; uvula; tonsillis; oesophago: imo vero ventriculus; intestina; aspera arteria; pulmo; hepar; lien; renes; vesica urinaria aliquando Aphthis obsidentur. An scabies vesicae, nonnullis Medicis memorata, sunt ejusdem Aphthae?

VI. Variae Aphtharum species recensentur. Differunt enim ratione 1°. *coloris*. 2°. *copiae*, unde aliae *discretae*; *confluentes* aliae. 3°. *exortus*. 4°. *loci*, quem occupant. 5°. *temporis*, quo perstant. 6°. *modi*, quo evanescunt. 7°. *Phaenomenωn* lapsui succedentium. 8°. aliae *Criticae* sunt, aliae *Symptomaticae*. 9°. denique aliae *febre* praegressa, aliae *sine eadem* prodeunt.

VII. Omnem quidem aetatem, maxime tamen puerilem & senilem, invadunt Aphthae; inprimis corpora cacochymica. Frequentissime adparent in febribus continuis putridis, vel intermittentibus, quae in continuas degeneraverunt; tum & hecticis; inprimis si febres illas diarrhoea aut dysenteria comitata fuerit; potissimum si materia initio mali, vel non expulsa, vel, quod pejus, adstringentibus fuerit cohibita. Antecedunt easdem viscerum quorumcumque inflammatio: puerperium saepe: saepe graviditas: vermes: nimiae humorum evacuationes, vel & evacuationum suppressiones: mala diaeta: & simm.

VIII. Effecta Aphtharum sunt, febris vel incrementum, vel decrementum: oris, ceterarumque partium siccitas: in-

greſſus liquidorum in vaſa excipientia, & egreſſus exhalantibus impeditus: manducatio, deglutitio, loquela, depravata: appetitus proſtratus: tuſſis: vox rauca & clangoſa: inſenſilitas partium, quas occupant: lienteria: ulcera peſſima: gangraena: ſphacelus: oſſium caries.

IX. Elapſis Aphthis, maxima ſenſilitas partium ante inſenſilium: facillima irritatio: dolor: diarrhoea: dyſenteria: ſalivatio ingens, interdum etiam cruenta: ſaepe recidiva mali, & ea quidem frequenter, aliquando ſaepius repetita.

X. Futuras in morbis ſuſpicamur. 1. ex cauſſis praegreſſis. 2. ex variis ſymptomatis, quorum praecipua ſunt; nauſea; vomitus; anxietas; ſenſus ponderis & gravitatis circa ſtomachum; tuſſicula; ſingultus; ſopor; ſomnolentia; difficilis deglutitio; frequens ſcreatus; linguae rubedo: Horum enim pleraque ſi in morbis adpareant, vix de imminentibus Aphthis dubitandum eſt.

XI. Praeſentes facile cognoſcimus, & ab aliis oris fauciumque morbis diſtinguimus.

XII. Exitum ſic praedicemus. Criticae; diſcretae; albae; pellucidae; corpus ſatis purum invadentes; febre mitiori, mitioribusque ſymptomatis ſtipatae; ſine viſcerum interiorum corruptela; parvam in erumpendo reſiſtentiam offendentes; aliquamdiu perſiſtentes; facile dilabentes; dilapſae non, vel minus denſe redeuntes; verno tempore prodeuntes, longe mitiores ſunt, quam quae contrarias qualitates habent: quin & ſatis metuendae, quae gravidas, aut puerperas infeſtant: tum & illae, quae, poſtquam apparuere, ſubito recedunt cum augmento ſymptomatum.

XIII. Praecavent ſaepe Aphthas in acutis tempeſtiva V. S.; interdum & Cathartica, & Emetica in morborum principio exhibita.

XIV. Cura Aphtharum jam apparentium tribus indicationibus videtur abſolvi: quarum prima jubet earundem eruptionem promovere, repulſionem impedire. Altera cruſtae Aphthoſae

thoſae lapſum procurare. Tertia ſymptomata tam concomitantia, quam ſuccedentia, mitigare.

XV. Primae ut ſatisfiat, cavendum eſt, tum a nimium debilitantibus, tum a fortiter ſtimulantibus: utrumque enim eruptioni nocet: ſed diluendo ſanguinem, materiamque illi inhaerentem prudenter ſolvendo, & linguae fauciumque vaſa laxando conabimur materiam illuc advocare.

XVI. Hinc rarus V. S.; purgantibus; & cardiacis locus. Si tamen motus nimius fuerit, miſſio ſanguinis; ſi nimis parvus, ſtimulantia prudenter exhibita prodeſſe poterunt.

XVII. Alteri indicationi ſatisfaciunt diluentia & laxantia calide propinata: quin & externe laxantia; emollientia; leniter detergentia commode adplicantur: inter quae nulli remedio cedit vulgatum illud Raparum decoctum, ſuccusve earundem preſſus. An tuto refrigerantia & adſtringentia adhibentur? An utile eſt cruſtam Aphthoſam abradere?

XVIII. Symptomata Aphthas concomitantia oriuntur a cruſta aphthoſa oſcula vaſculorum infarciente: Tolluntur ergo cruſtae lapſu conciliato per diluentia, laxantia epota, & injecta clyſmata.

XIX. Quae vero Aphthis ſuccedunt, ea vel dilatatis vaſis; vel partium excoriationi, & inde oriundae nimiae ſenſilitati debentur.

XX. Priora lenibus adſtringentibus, inter quae princeps fere Cortex Peruvianus: Poſteriora lenientibus, mucilaginoſis tractari debent.

XXI. Ulcera ab Aphthis excitata, & poſt eas relicta, arte Chirurgica curare oportet.

XXII. Neque inutile erit, ſanato malo, purgans aliquod; & lene diureticum exhibere, ut, ſi quae forte Aphthoſae pelliculae in corpore reſtiterint, his viis ejiciantur.

CAP. II.

De Angina.

I. Definiri vulgo consuevit *Angina*, quod sit inflammatio faucium: sed sic species Anginae, non ipsa Angina, definitur, quae potiori jure dicitur esse morbus, in quo actio faucium impeditur a caussa, quae in iis vel prope easdem haeret.

II. Quum vero faucium actio potissimum faciat ad respirationem & deglutitionem: hinc in omni Angina vel respiratio, vel deglutitio, vel utraque laeditur.

III. Neque tamen omnis respiratio & deglutitio laesa Angina vocari potest: sed requiritur, ut caussa haereat in ipsis faucibus, vel proxime easdem.

IV. Differunt Anginae vario respectu, & quidem Primo ratione *caussae:* hinc alia est *inflammatoria*, quae etiam *vera* dicitur: alia *aquosa*, quae et *oedematosa*, *catarrhosa:* alia *suppuratoria:* alia *gangraenosa:* *scirrhosa* alia: alia *cancrosa:* alia *ulcerosa:* *convulsiva* alia: alia denique *paralytica.*

V. Altera differentia petitur ab *effectis:* In aliis enim sola *respiratio:* sola *deglutitio* in aliis: in aliis *utraque* vitiatur.

VI. Tertia desumitur a *loco* affecto: quo respectu alia est κυνάγχη, quae dicitur haerere in internis laryngis musculis, cujus duplex species nonnullis statuitur: alia συνάγχη, quae internos faucium musculos obsidet: alia παρακυνάγχη, quae externos laryngis: alia denique παρασυνάγχη, quae externos Pharyngis musculos occupare creditur. Huc refer & illas species, quae λορδώσις, κυφώσις, σκολιώσις vel σκολιώτης Hippocrati & Galeno dicuntur.

VII. Quarta differentia est, quod alia sit *sine partium tumore*; alia *cum eodem:* quae posterior iterum duplex est, vel enim tumor oculis conspici potest, vel non potest.

VIII. Quinto differunt ratione *originis*, quo respectu alia est *sporadica;* alia *Epidemica.*

IX. Quum

IX. Quum organa respirationi & deglutitioni exercendae inservientia aeque facile, ac ceterae partes, imo facilius inflammari possint, mirum non est *Anginam* veram seu *inflammatoriam* tam frequenter occurrere.

X. Ad hanc vero prae ceteris dispositos videmus juvenes: plethoricos: biliosos: ruffos.

XI. Dispositis malum conciliant: Aer subito oppositas qualitates contrahens: Cibi & potus actu frigidi, vel qualitate calidi: Motus validior vel totius corporis, vel faucium: Hinc publicae declamationes: tubarum inflatus: fortis equitatio adverso facta vento: febres acutiores: suppressae evacuationes, maxime alvina; menstruorum; haemorrhoidum: animi pathemata: Metastasis materiae morbificae: Aphthae.

XII. Cognoscitur malum ex impedita vel respiratione, vel deglutitione: dolore circa fauces, eoque lancinante, pungente, urente: febre continua acuta: &, si partes adfectae in conspectum veniant, earundem tumore, & rubore.

XIII. Praeter haec (§. XII.) & alia Phaenomena adsunt: neque tamen semper eadem: Necesse enim est, ut, pro varietate loci adfecti, functionisque laesae, varia symptomata oriantur.

XIV. Laesa enim respiratione, maloque in asperae arteriae initio haerente produci debebunt omnia illa mala, quae ab impedito aeris in pulmonem ingressu, sanguinisque per eam trajectu, necessario expectanda sunt.

XV. Et certe hanc comitari videmus ingentem anxietatem: faciei ruborem: venarum tumorem varicosum: stuporem: leve delirium: pulsum exilem, inaequalem, intermittentem: quin & respiratio difficilis, parva, sibilosa, erecta, dolorifica deprehenditur: vox clangosa: febrisque hanc speciem concomitans vehementissima observatur, dum vix aliquid mali inspectis faucibus deprehenditur.

XVI. At si malum in Pharynge, vicinisque partibus haeserit, laesa potissimum deglutitione respiratio, quamvis & in hoc

casu

casu aliquando laedi possit, longe liberius exercebitur: nec memorata modo, sed alia spectabuntur Phaenomena.

XVII. Etenim cibus deglutiendus, dolorem inducens gravissimum, vel per os vel per nares redibit: loquela multum vitiabitur: incredibili quantitate pituitosa materies exscreabitur: aures dolebunt, & susurrabunt: dum interim in interioribus faucibus, vel & aliquando externe in collo, rubor tumorque insignis conspicietur.

XVIII. Ex quibus quidem omnibus manifesto colligitur, utramque speciem esse periculosissimam: sed eam, quae (XIV. XV.) descripta est, longe periculosiorem esse, quam quae (XVI. XVII.) explicata est.

XIX. Et sane jam antiquissimi testantur Medici omnium maxime metuendas esse illas anginas, quae summum dolorem & Orthopnoeam creant, interimque nullibi aliquid conspiciendum praebent; dum interea, in quibus dolor, rubor, & tumor apparent, diuturniores quidem, sed securiores observantur.

XX. Quin & optimo pro augurio habebant, si, quum nullus prius se prodebat, nunc tumor ruborque in exterioribus conspicerentur: dum interea nihil pejus esse censebant, quam si illa, prius apparentia, subito disparerent, accedente anxietate, & difficili spiritu.

XXI. An materia anginosa aliquando per μετάστασιν ad alias partes deponi potest? An id docet suppuratus, qui in Anginosorum cadaveribus interdum spectatur, pulmo?

XXII. Solet Angina terminari in sanitatem: in alium morbum: in mortem.

XXIII. In sanitatem 1. simplici resolutione. 2. evacuatione Critica vel haemorrhoidum: vel mensium: vel narium: vel urinae: vel sudoris: quin & aliquando vidi nata in toto corpore exanthemata Anginam solvisse.

XXIV. In alium morbum si abit: vel 1. suppuratur: vel 2. in scirrhum tendit: vel forte 3. materia per μετάστασιν in alia viscera deponitur.

XXV. In mortem denique tendit: vel 1. suffocato per inter-

terceptam respirationem aegro: vel 2. exasperatis per febrem & inediam humoribus, destructisque vitae staminibus: vel 3. nata vera gangraena, quod tamen rarius fieri videtur.

XXVI. Citam curam postulat mali acuties, quae obtinetur largissima sanguinis missione, & repetita, ex venis pedis, brachii, & dein jugularibus, aut raninis. An & mammariis? *Hipp. 3. de morb. p.* 490. *F. p.* 120. *L.*

XXVII. Qua instituta ad fortiora, sed antiphlogistica, Cathartica, clysmata deveniendum: & interim diluentia; refrigerantia; laxantia; nitrosa sunt exhibenda.

XXVIII. Sed nec omittenda, quae materiam ab adfecto ad remotiora loca trahere possunt. Quare pediluvia: cucurbitae: Epispastica: Vesicatoria ad femora, crura, pedumque plantas admovere erit necessarium.

XXIX. Quin & ipsi loco adfecto prospicere oportet per gargarismata, aut, si quis ab hac actione augmentum mali metuat, injectiones, primum quidem repellentes, deinde sine multo stimulo resolventes: qualia etiam linimenta, fomenta, cataplasmata & Emplastra adplicari possunt.

XXX. Vix autem quidquam praestantius est, quam medicatum antiphlogisticum vaporem ore excipere, qui, ut in omnibus speciebus, ita prae ceteris in iis, ubi malum in aspera arteria haeret, conducit.

XXXI. Quod si vero parum haec proficiant, Cucurbitae, & Vesicatoria, sive ex Cantharidibus, sive ex Raphano Rusticano, sive ex Ranunculo flammula, ad fauces adplicata mirum in modum prodesse & observantur & intelliguntur.

XXXII. Quum vero in Angina longe praesentius discrimen ab impedita respiratione & deglutitione, quam ab ipsa inflammatione, plerumque immineat: hinc illis symptomatis continuo occurrere summe est necessarium.

XXXIII. Et quidem periculum ab impedita respiratione oriundum tollit illa operatio, quam male Laryngotomiam; melius Bronchotomiam; optime autem Tracheiotomiam adpel-

laveris: Hippocrati, ut videtur, jam cognita: utilis ſaepe, periculoſa numquam.

XXXIV. Diſcrimen ab impedita deglutitione, magnum quidem, ſed priori minus, multum imminuunt clyſteres, quos vocant, nutrientes: tum & naribus hauſta ex nutrimentis effluvia: aut forte interdum alimenta & potulenta per nares in oeſophagum injecta.

XXXV. Quod ſi haec remedia fruſtra fuerint inſtituta; & inflammatio non ex omnium peſſimis fuerit; tum Angina inflammatoria mutabitur in *Suppuratoriam*.

XXXVI. Hanc futuram praevidemus; ſi nulla reſolutionis adpareant indicia, interimque Phaenomena perſtent, quin & augeantur, dolorque pulſatorius accedat, qui jam actu pus formari indicat.

XXXVII. Factam ſuppurationem novimus, ex praegreſſis: dein ex quorundam ſymptomatum diminutione: tandem & ex Phaenomenis in loco affecto adparentibus; ejus ſcilicet majori tumore; albedine; mollitie.

XXXVIII. Vbi futuram praevidemus, natura in ſuo opere adjuvanda per laxantiſſima fomenta; cataplaſmata; gargariſmata: quorum ope factus abſceſſus, vel ſponte rumpitur, vel Chirurgico inſtrumento inciditur.

XXXIX. An omnes Anginae ſuppurari poſſunt? An & in hac ſpecie bronchotome & clyſmata nutrientia conveniunt? An hic numquam vena ſecanda?

XL. Aperto abſceſſu, jam Angina eſt *Vlceroſa*, cujus tamen eſt alia ſpecies.

XLI. Contingit enim ſatis frequenter, ut, nullo abſceſſu praegreſſo, hinc inde in uvula, tonſillis, velo, vera ulcuſcula adpareant, cum partium inflammatione: quae aliquem foetorem expirant, & aliquando multum proſerpunt.

XLII. Haec in ſcorbuticis frequenter generantur; in venereis longe frequentius; ſuntque binae hae ſpecies ſollicite diſtinguendae, quod & facile fieri poteſt.

XLIII. Quae in venereis adparent, ea exigunt remedia, quae adverſus hoc mali genus commendabuntur olim.

XLIV. At ſcorbutica illa non difficulter curantur: levi ſcilicet Cathartico, & gargariſmate leniter detergente; acidiuſculo; nitroſo; mellito.

XLV. Sed, ut in ceteris partibus; ita & in faucibus inflammatio in ſcirrhum abire poteſt: vocaturque tum Angina *Scirrhoſa*.

XLVI. Quam quidem nulla arte reſolvere licet: ſed vel vapore emollientiſſimo, quantum fieri poteſt, induratas partes laxare; aut, ſi manibus acceſſus datur, vel rodentibus, prudenter adhibitis, vel ferro, caute directo, a vicinis ſeparare oportet.

XLVII. Rarior eſt, quum ante plerumque homo intereat, Angina *Gangraenoſa*; quam nonnulli tamen ſe obſervaſſe teſtantur.

XLVIII. Quae, ut non difficulter cognoſcitur, ex ſubita, & improviſa ſymptomatum, modo vehementiſſimorum, remiſſione: calore urentiſſimo in frigus mutato: ſubſidentia, ſiccitate, pallore, lividitate, nigritie faucium: pulſu debiliſſimo, inaequali, intermittente: ſudore frigido: delirio: ita curare, aut lenire eam arti videtur ἀδύνατον.

XLIX. *Angina Convulſiva*, eſt illa Angina, in qua convulſi faucium muſculi earundem actionem depravant.

L. Haec in viris hypochondriacis ſatis frequens. In hyſtericis foeminis, in quibus longe frequentior, vulgo creditur produci ab Vtero e naturali ſede ſurſum tracto, faucibusque impacto.

LI. Eandem, quam ceterae Convulſiones, agnoſcit cauſſam: nimiam ſcilicet vel repletionem; vel inanitionem; vel inordinatum & perturbatum ſpirituum motum.

LII. Cognoſcitur ex cauſſis praegreſſis: ex temperie: ex motibus convulſivis alibi adparentibus: ex abſentia ſignorum aliis anginis propriorum.

LIII. Cura abſolvitur evacuantibus: replentibus: ſtimulantibus: Opiatis. vid. Cap. de Convulſione.

LIV. *Angina Paralytica* a defectu ſpirituum plerumque producitur: unde omni largiori evacuationi ſuccedit; potiſſimum nimiae ſpirituum, aut liquorum ſpiritibus divitum excretioni: quin & a nervorum compreſſione generatur; unde luxatas colli vertebras toties excipit.

LV. Cognoſcitur ex cauſſis praegreſſis: ex inſpectis faucibus, quae graciles, flaccidae & collapſae adparent: ex aliis itidem partibus paralyticis. An & ex faciliori ſolidorum, difficiliori liquidorum deglutitione?

LVI. Periculoſae hujus anginae curatio, non ſemper eadem, per cauſſas praegreſſas; & ea, quae Cap. de Paralyſi dicta ſunt, determinabitur.

LVII. Si partes fauces conſtituentes a collecta aqua, vel ſero ita tumeant, vt functionem earundem laedant: *Angina* producitur *Aquoſa*.

LVIII. Quae variis inſignitur nominibus; tum pro varia aquoſae materiae natura; tum pro vario, in quo haeret, loco: eſt enim *Oedematoſa*; *Catarrhoſa*; *Mucoſa*.

LIX. Cauſſae hujus anginae ad duas claſſes referri poſſunt; quarum altera eas complectitur, quae copiam lymphae in corpore augent: altera illas continet, quae efficiunt, ut lympha in ſuis vaſculis ſtagnet, aut ruptis exeat.

LX. Ad primam ſpectant potus aquoſi: imminuta perſpiratio: laxitas vaſorum: debilis humorum circulatio.

LXI. Ad alteram omnis illa, quae evacuationem lymphae ex venis lymphaticis in ſanguiferas impedit: quae haeret, vel in venis ſanguiferis; vel in lymphaticis; vel in folliculis glanduloſis; vel in vaſis abſorbentibus obſtructis, compreſſis; tum & in debili vitae vi: unde multa Phaenomena explicari poſſunt.

LXII. Cognoſcitur. 1. ex cauſſis praegreſſis. 2. ex febre, vel nulla, vel leviſſima. 3. ex tumore, ſi locus adfectus adpareat, albo, molli, digitis facile cedente, & caloris expertes: quibus a ceteris Anginae ſpeciebus haud incommode diſtinguitur.

LXIII. Ma-

LXIII. Malum hoc, non quidem periculosissimum, sed nec tamen omnis periculi expers, ad sui curam requirit, evacuare peccantem aquam, & dein novae impedire incrementum.

LXIV. Id ut fiat, cavendum a V. S. cui hic raro admodum locus: sed exhibenda purgantia hydragoga: diuretica: sudorifera fortiora: stimulantia calidiora: vesicatoria: cauteria: fonticuli: sternutatoria: Apophlegmatismi: Emplastra, Cataplasmata, Gargarismata, stimulantia: scalpelli: quibus utrique indicationi satisfacimus.

LXV. Sanato malo, partes modo nimis extensae & dilatatae corroborari per Gargarismata modice adstringentia debent.

LIB. VI.

DE MORBIS PECTORIS.

CAP. I.

De Pleuritide.

I. *Pleuritis*, Celso *morbus lateralis*, tum adesse dicitur, quotiescumque aeger laborat febre continua, acuta, cum dolore thoracis punctorio, acuto, lancinante; qui in inspiratione augetur; in expiratione, & animae retentione minuitur; pulsuque celeri & duro.

II. Quae quidem Phaenomena hunc morbum ab omni alio distinguunt; adeoque verum signum Pathognomonicum constituunt: neque alia, quae eundem comitari aliquando deprehenduntur, ad ejus essentiam faciunt.

III. Variae a Medicis memorantur Pleuritidis species: alia est *Idiopathica*; alia *Symptomatica*. Prior ex se, nullo alio morbo praegresso, nascitur: in posteriori caussa mali in alio lo-

co haeret; & per consensum thorax adficitur; vel materia morbi e loco, in quo prius haerebat, transfertur & deponitur in thoracem.

IV. Porro alia est *Sicca*, quae ἄπτυστος dicitur, in qua nulla sputa ejiciuntur; alia *Humida*, in qua sputorum, eorumque, vel crudorum, vel coctorum, exscreatio fit.

V. Rursus frequenter mentio fit *Verae* & *Spuriae*; at non eadem omnibus harum definitio traditur. Nonnulli utramque inflammatoriam; sed loco diversam contendunt: Alii *Veram* ab inflammatione; *Spuriam* a quacumque alia caussa produci censent.

VI. Distinguitur praeterea in *Adscendentem* & *Descendentem*, sumta distinctione a modo, quo percipitur. Tum in *Exteriorem* & *Interiorem*. Tandem & *Superioris* & *Inferioris* Pleuritidis meminere, quae quidem diversitates desumuntur a loco adfecto. Denique datur *Epidemica*; *Sporadica*; *Benigna*; *Contagiosa* &c.

VII. Disponunt ad Pleuritidem aetas inprimis adultior: sexus potissimum virilis: temperies, tum totius corporis; ut stricta vasa, plethora, velocior circulatio, rarior acidi eructatio; tum partium adfectarum: praegressa Pleuritis; vel Peripneumonia.

VIII. Accelerant in praedispositis: Aer, vel occulta qualitate vel manifesta peccans, calidus, frigidus, subito in alterutrum ex alterutro mutatus; maxime, si frigidus aut gelidus ad aestuans corpus adplicetur, per angustiorem inprimis rimam: cibi, potus, actu frigidi, aut qualitate calidi: nimius Mechanicus corporis motus: quaecumque fere materia morbifica cum massa sanguinea commista, aut per μετάστασιν in partes adfectas deposita: materia quaecumque naturalis, sana, excerni solita, sed nunc retenta: An & vermes in intestinis nidulantes?

IX. Ex quibus quidem omnibus id evidenter colligitur, Pleuritidem esse morbum vere inflammatorium. Id enim caussae

caussae proegumenae, & procatarcticae: id Phaenomena conjuncta: id modus, quo Pleuritis terminari consuevit: id denique medicandi ratio, & dissecta cadavera quam certissime demonstrant. An ergo acidum est caussa Pleuritidis? An semper acre aliquod accusandum est?

X. At quaenam pars in Pleuritide laborat? Hic maximus est Medentium dissensus. Alii Pleuram solam: alii musculos intercostales: alii cum Pleura Pulmonem adfici contendunt: dum alii nihil vitii in pulmone haerere: alii rursus omnem labem in exteriori Pulmonis membrana quaerendam censent.

XI. Id vero ut determinetur, distinguendum censeo, utrum sola adsit Pleuritis; an vero eidem juncta fuerit Peripneumonia; qualem morbum Pleuropneumoniam aut Pneumopleuritidem solent adpellare.

XII. Et quidem in priori specie omnem labem, vel in pleura; vel in musculis; vel in utrisque haerere: in posteriori ipsam etiam pulmonem succingentem membranam, ejusve substantiam adfectas esse credibile est.

XIII. Posteriorem tamen speciem longe priori esse frequentiorem, tum partium situs, nexusque; tum Phaenomena Pleuritidem ut plurimum concomitantia evincunt: neque difficile erit, satis certis indiciis binas has species ab invicem distinguere.

XIV. Liquet autem facile, Pleuritidem posse oriri, quocumque in loco membrana Pleura haeret: atque adeo ineptum esse vulgi errorem, quod in solo sinistro latere eandem produci existimat.

XV. Qui vero opinantur, longe frequentius sinistrum latus inflammari, idque ex legibus oeconomiae animalis conantur exponere; caussam Phaenomeni quaerunt, quod utrum vere detur, non tantum non constat, sed merito dubitatur.

XVI. Quamvis Pleuritis multa Phaenomena communia habeat cum ceteris thoracis morbis inflammatoriis: tamen cer-

ta dantur, per quae ab iisdem diſtinguitur, indicia: a non inflammatoriis febris continua acuta illam diſcernit.

XVII. Periculoſiſſimus eſt morbus, nec tamen ſemper aeque: ſymptomatum vehementia major, minorve: temperies laxa, vel rigida: aetas minus, magisve provecta: Doloris diffuſio ad ſcapulas, vel in eodem loco pertinacia: malum humidum, vel ſiccum: Idiopathicum, vel Symptomaticum, diſcriminis gradus determinabit.

XVIII. Inprimis id facient excretiones ſputorum in Pleuropneumonia; alvi; urinae; haemorrhoidum: vomitus: parotides: narium haemorrhagia: ſudor: quae aliquando egregie, aliquando male ominantur. An ſternutatio ſemper mala?

XIX. V. S., a qua curam plerique inchoant, inſtitui non debet. 1. ubi corpus eſt debiliſſimum, ſed id rarius. 2. in quibusdam Epidemicis Pleuritidibus. 3. ubi morbus jam nimis eſt provectus. 4. Si Critica quaedam cum ſymptomatum levamine adpareat evacuatio. 5. An ſi dolor verſus inferiora vergat, ut Hippocrates?

XX. Quod ſi horum contraria locum habuerint, ſtatim ad ſanguinis miſſionem deveniendum eſt; largiſſimam ex brachio, collo, pede; in latere dolenti loco vicino; accelerato fluxu tuſſi, vel ſpontanea, vel aceto naribus ſuppoſito coacta, tum & ſuſpirio; ſaepius repetenda, idque toties, donec Symptomata plurimum remittant.

XXI. Educto ſanguini inhaeret denſa tenax Phlogiſtica cruſta. Unde illa? Eſtne pus? an ſerum concretum? an chylus? an oritur a remora ſanguini fluenti allata? Eſtne gelatinoſa ſanguinis portio non ſatis miſta cum rubra? An eſt cauſſa inflammationis? an ejus effectus? An ex praeſentia vel abſentia ejus tuto concluditur, utrum morbus a Phlegmone, an ab Eryſipelate oriatur? An abſentia bene, praeſentia male ominatur? An contra? An tamdiu mittendus eſt ſanguis, donec de illa cruſta nihil amplius adpareat?

XXII. In exhibendis remediis obſervandum eſt, utrum natu-

tura aliquam cum levamine mali evacuationem moliatur. Id si appareat, naturam in eo opere adjuvare oportet: Sin minus, coquenda prius, adjuta iterum in hoc molimine natura, materia est, & dein ejicienda.

XXIII. Unde sequitur laudata adeo multis *Sudorifera* aliquando convenire: aliquando non: numquam autem, si vel conducant, stimulantibus alcalinis esse utendum.

XXIV. Neque negari potest, aliquando *Catharticis* locum esse, aliquando non ita: semper tamen leniora, eccoprotica, vel eorum loco clysmata adhibenda sunt.

XXV. At vero nullum remedium circumspectius est exhibendum, quam *Emeticum*: nec certe in omni specie, & in primo tantum mali principio.

XXVI. *Diuretica*, in sicca potissimum Pleuritide, sed non nisi leniora aperientia, vitatis calidioribus, prosunt.

XXVII. *Expectorantia* vero, adeo celebrata, in simplici Pleuritide forte non magis juvant, quam in pedum inflammatione. Vid. Freind. in Epid. Hipp. p. 63. ed. Lond. p. 139. 140. ed. Bat. At in Pneumopleuritide saepe egregia sunt: quamvis iterum fieri possit, magis ut noceant, quam ut prosint.

XXVIII. Quod si nihil critici moliri naturam constet: totum negotium sanationis absolvendum per diluentia; humectantia; refrigerantia; resolventia; nitrosa; acidiuscula; saponacea.

XXIX. Neque multum fidendum specificis: quorum pleraque si examinaveris, vel plane nihil efficere; vel plurimum mali concitare; vel denique modo memoratis efficacitate multum cedere, utique non praestare, deprehendentur.

XXX. Quae vero externe adplicantur remedia, ea neque nimio aestu vasa crispare: neque nimio frigore multum constringere: sed primum prudenter repellendi, dein resolvendi facultate praedita esse debent.

XXXI. Quem in finem Linimenta; Unguenta; Emplastra;

Vapores, Cataplasmata ad locum adfectum adposita merito suo celebrantur.

XXXII. Quibus si malum non auscultaverit; tum ad hirudines; tum ad Cucurbitas, tam scarificatas, quam ventosas, deveniendum esse multi prudenter monent.

XXXIII. Nihil autem est, in quo tantum praesidii repositum esse Experientia ostendit, quantum in Vesicatorio ex Cantharidibus parato, non ad remotiora tantum loca, sed ad ipsam dolentem partem admoto.

XXXIV. Quod quidem remedii genus, non nisi summa cum cautela adplicandum, vere efficacissimum esse, tum per Experimenta; tum ex Analogia cum aliis remediis; tum denique ex ipso corporis humani Mechanismo & Oeconomiae animalis legibus demonstrari potest.

XXXV. Resoluto malo, perfectaque tantum non sanatione, si Catharticum exhibueris; cave a fortiori. Ita enim recidivam aliquoties factam & legimus, & vidimus.

XXXVI. Numquam vero sic perfecte superatur malum, quin quaedam praeter naturam conditio supersit: concretio scilicet pulmonis cum pleura, unde tamen raro notabile incommodum percipitur.

XXXVII. Si resolvi neget Pleuritis, abibit vel in *Suppurationem*; vel in *Gangraenam*.

XXXVIII. Prius futurum conjicimus: 1. si Pleuritis non fuerit vehementissima. 2. si debita medicina neglecta, vel 3. si perversa adhibita fuerit. 4. ex nulla imminutione Symptomatum ad remedia. 5. ex eorundem perduratione ultra id tempus, intra quod malum ceterum resolvi consuevit. At quale illud est? Estne id fixum & determinatum?

XXXIX. Fieri vero suppurationem novimus. 1. ex §. XXXVIII. 2. ex vagis & saepe recurrentibus horripilationibus. 3. ex dolore perpetuo quidem urgente, sed tamen mitiori. 4. ex febre minus quidem acuta, sed tamen continua. 5. ex dyspnoeae incremento.

XL. Fa-

XL. Factus abscessus vel spectat cavum thoracis; vel ad exteriora vergit. Prius posteriori longe frequentius. Nec valde difficile est, quid futurum sit, conjicere.

XLI. Si vero prius fiat, disrupto abscessu pus stillat in thoracis cavum, oriturque Empyema pessimum, suo deinde loco exponendum.

XLII. At si posterius contingat, ruptus abscessus pus juxta cutem destillat; & homo vel plane liberatur; vel remanente fistula, ab adsiduo puris stillicidio, lenta febre & Phthisi emaciatur.

XLIII. Unde patet, quod, quum posterior conditio priori minus sit periculosa, eam, quantum ulla arte fieri potest, aegrotanti conciliare oporteat.

XLIV. Et certe, si suppuratio fieri observatur, duae oriuntur indicationes: quarum altera exigit eandem promovere: altera, quantum licet, apostema extrorsum determinare.

XLV. Prius ut fiat, a V. S. abstinendum, & cardiaca exhibenda, nisi gravissima forte febris horum contraria requirat: sed potissimum laxantissima olea; Vnguenta; Cataplasmata; & vapores ad locum dolentem admovenda.

XLVI. Posterius efficient eadem; dein vesicatoria: inprimis Cucurbitae ventosae & scarificatae: causticum: vel & prudens integumentorum loco dolenti incumbentium incisio.

XLVII. Quod si hoc modo tumor extrorsum determinatus fuerit, quantocius aperiendus: sanguis adversus acrimoniam purulentam muniendus: & dein malum, ut ulcus, tractandum.

XLVIII. Interdum autem fieri observatur, ut, etiam non rupto apostemate, materia per μετάςασιν ad alias partes, per quas exitum sibi quaerat, deponatur.

XLIX. At nihil perniciosius, quam si in *Gangraenam* malum abeat. Hoc futurum suspicamur. 1. ex vehementia symptomatum. 2. ex corpore cacochymo. 3. ex stricta temperie. 4. ex imprudenti calidorum administratione.

L. Factam vero conjicimus, ex subita & inopina symptomatum, praesertim acutissimi doloris, evanescentia: pulsu

parvo, cito, debili, intermittente: delirio: oculis collapsis: anhelosa respiratione: sudore frigidiusculo: latere adfecto, interdum livido, & nigro.

LI. Praesens malum arti videtur incurabile. An imminens & formari incipiens arte averti potest? An hoc praestat methodus Boerhavio laudata? In extremis certe morbis extrema remedia.

LII. Si *Scirrhosam duritiem* pars inflammata acquisiverit, & illa per notabile aliquod spatium diffusa fuerit: difficilis tota vita respiratio superest, neque equitatione; neque rustica vita; neque aliis remediis superanda: sed sola respiratione diaphragmatis ope peracta utcumque mitiganda.

CAP. II.

De Asthmate.

I. Difficilis, anhelosa, crebra, summo cum molimine, motuque organorum exercita, & sonitum edens respiratio *Asthma* dicitur.

II. Quod quidem malum, si levius, *Dyspnoea*: si gravissimum, *Orthopnoea* dicitur; desinens interdum in *Apnoeam*, vel *Catarrhum*, ut vocant, *suffocativum*.

III. Mira sunt, & a naturalibus Phaenomenis maxime diversa, quae hunc morbum comitantur, Symptomata. Maximus thoracis, scapularum, humerorum motus. Pinnarum narium agitatio. Os apertum hiat. Protuberans quam maxime in inspiratione abdomen, dein in expiratione fortis ejus contractio. Diaphragmatis motus, vel oculis conspiciendus. Inspiratio illico expirationi succedit, & haec illi. Omnium musculorum naturalem inspirationem efficientium validior actio, sed & plurimorum aliorum. Ingens defatigatio. Frequens tussis. Sonitus, acutissimus interdum, gravior nonnumquam & stertorosus. Corporis tremor & vacillatio. Ingens anxietas suffocationem minitans. Pulsus inaequalis. Faciei

ciei rubor. Frigus extremorum. Vox impedita. Cordis palpitatio. Sensus gravitatis & ponderis thoraci incumbentis. Febricitatio interdum, saepe tamen ἀπυρεξία.

IV. Differentiae Asthmatis desumuntur. Primo a *Phaenomenis*. Aliud enim cum *tussi*; aliud *sine eadem*. Prior iterum distinguitur in *humidum* & *siccum*.

V. Deinde a *caussa mali*. Quo respectu aliud *humorale*; aliud *spasticum*, seu *convulsivum*.

VI. Tertio a *modo* & *tempore invasionis*. Quo sensu aliud est *continuum*; aliud *intermittens*, seu *periodicum*. Hoc iterum duplex, vel simpliciter *periodicum*, aut & *fixum periodicum*; vel *vagum periodicum*.

VII. Tandem & Quarto differentia petitur a *loco*, in quo caussa mali haeret. Quo nomine aliud est *Idiopathicum*, quod & *pectorale* dicitur; aliud *Sympathicum*, vel *Symptomaticum*: quod iterum dividitur in *Stomachicum*, male a nonnullis explosum; & *hypochondriacum*, quo & foeminarum *hystericum* referas.

VIII. Proxima Asthmatis caussa est illa pulmonum conditio, qua fit, ut vasorum ejus aereorum plurima justo longe sint angustiora.

IX. Si enim vel nihil aliud peccet, necessario produci debent illa Phaenomena, quae §. 111. memorata sunt.

X. Unde liquet, sedem Asthmatis in ramis bronchiorum, vel vesiculis Malpighianis, vel utrisque esse quaerendam. An ergo glottis? An trachea locus in Asthmate affectus est?

XI. Quaecumque vero illam angustationem efficere possunt, eae pro remotioribus Asthmatis caussis habendae sunt: quae quidem commodissime ad duas classes referuntur; quarum altera eas continet, quae *in vasis aereis Pulmonalibus*; altera eas complectitur, quae *extra eadem* haerent.

XII. Quae *in vasis aereis haerent*, eae efficiunt, ut vel *obturentur*; vel *constringantur*. An & ut *collapsa concidant*?

XIII. *Obturantur* 1. a materia in ipsis illis vasis generata

pituitosa, viscida, calculosa. 2. a materia quacumque peregrina inspirando attracta, ut in molitoribus, cementariis, &c. frequenter videmus. 3. a tumore cujuscumque generis in aereis vasis enato.

XIV. *Constringuntur*, si quidem fibrarum mesochondriacarum contractio inspirati aeris actionem multum superaverit: quod fit, si rigidiores, maxime si convulsae fuerint: quae quidem convulsio, tum ab irregulari spirituum motu, tum ab acrimonia, sive ipsas has fibras, sive nervos cum illis consentientes vellicante, produci potest.

XV. Quominus vasa aerea quasi paralytica *concidere* possint, nihil quidem, quod impediat, adparet: An tamen inde Asthma generari possit, merito dubitaveris.

XVI. Quae vero Asthmatis caussae *extra vasa aerea* haerent, eae haerent, vel in *Pulmone*; vel *extra eundem.*

XVII. Atque omnes hae caussae id inter se commune habent, ut, facta compressione, seu per θλίψιν, vasa aerea Pulmonalia angustent.

XVIII. *In Pulmone* occurrit Plethora: nimia sanguinis rarefactio: sanguis cacochymicus: obstructio: majoris momenti inflammatio: abscessus: scirrhus: alii quicumque tumores: latior pulmonum cum pleura concretio.

XIX. Quae *extra Pulmonem* haerent caussae, earum aliae in *Thorace*; aliae *extra eundem* locantur.

XX. Caussarum in *Thorace* contentarum aliae sitae sunt in *partibus Thoracis cavum ambientibus*; aliae in *Thoracis cavitate* haerere observantur.

XXI. Ad *priorem classem* refertur omnis insignis tumor cujuscumque naturae enatus in pleura, diaphragmate, costis, vertebris, claviculis, scapulis: An, ut gibbositas facile Asthma generat, ita & Asthma gibbositatem inducere potest?

XXII. Sub *posteriori classe* continentur sanguis; pus; ichor; aqua; aer; majori copia in thoracis cavitate contenta. Quin & tumores, & excrescentiae viscerum Thoracicorum huc commode reduci possunt.

XXIII. Ni-

XXIII. Nihil autem impedit, quominus, & caussa *extra Thoracem* haereat: tumque inprimis in *Abdomine* quaerenda, cujus viscera si obstructa valde fuerint, facile malum excitatur. Huc refer enatum in eo quemcumque tumorem: graviditatem: nimiam musculorum abdominalium rigiditatem.

XXIV. Ex quibus omnibus adparet, quod, quum aliae Asthmatis caussae fixae; aliae mobiles sint; necessario aliud Asthma continuum, aliud intermittens esse debeat.

XXV. Intermittentis autem Asthmatis paroxysmos alias accelerari, alias retardari videmus: quin & continuum alias gravius, levius alias observamus: quod potissimum rerum non naturalium regimini adscribendum est.

XXVI. Qua quidem in re id inprimis notandum, quod, quae caussae in aliis Paroxysmum vel provocant, vel intendunt, eaedem in aliis eundem vel differant, vel plurimum imminuant, & contra.

XXVII. Quamvis autem omnes res naturales plurimum in his valeant; nulla tamen est, quae tantam tamque diversam efficacitatem exercet, quam aer: quod tum mali indoles, tum adfecti loci conditio necessario exigit.

XXVIII. Habet vero caussarum, Asthmaticum Paroxysmum vel accelerantium, vel retardantium, observatio hoc etiam commodi, quod nobis abstrusam saepe mali indolem detegat, veramque, quae adhiberi debeat, medendi rationem pulcre demonstret.

XXIX. Quin & hae caussae (§. XXVIII.); tum & illae, quae antecesserunt; nec non temperies; diaeta; Phaenomena, tum ipsius Asthmatis, tum alia quaecumque in corpore praesentia; imo & juvantia & nocentia diversas Asthmatis species, diversarumque specierum determinatas caussas docere poterunt: quae quidem, tum ad Prognosin, tum ad medicinam faciendam, cognitu summe sunt necessariae.

XXX. Contumax semper; periculosum saepe; insanabile non raro; interdum curabile, modo facilius, modo laboriosius; frequens gravissimorum malorum prodromus, Asthma pes-

pessimi erit praesagii, si haereditarium; continuum; inveteratum; orthopnoicum; sine tussi fuerit.

XXXI. At si contraria horum adfuerint: si pedes sine aliis malis indiciis tumeant: si haemorrhoides superveniant: si pustulae, vel ulcuscula calida, prurientia, humida in corporis superficie adpareant; melius ominabitur Medicus. An & dysuria Asthmati superveniens bona?

XXXII. Asthma *humorale* aliam ut plurimum exigit sanationem, quam *convulsivum*; neque eadem utriusque curatio in *paroxysmo*, quae *extra eundem*.

XXXIII. In *Paroxysmo humoralis* duplex oritur indicatio. Etenim pressio in vasa infarcta minuenda; & dein materia infarciens attenuanda, expellenda, corrigenda est.

XXXIV. Prius saepe feliciter peragitur V. S. cui tamen semper locus non est: saepe etiam Eccoproticis: Catharticis: Vomitoriis: Vesicatoriis: Pediluviis.

XXXV. Posterius fit 1. per dulcia pectoralia. 2. spirituosa admistis dulcibus. 3. per pectoralia incidentia, attenuantia, quae tamen nimis calida, & stimulantia esse non debent.

XXXVI. Et haec quidem potissimum conducunt, si crassior materies impleverit vasa. At si tenuis peccaverit: oleosa, pinguia, dulcia, mucilaginosa, farinosa, involventia conveniunt.

XXXVII. *Extra Paroxysmum* curandum, ne caussa regeneretur: quae si tenacior pituita fuerit; ea tum e sanguine, tum ex ipsis pulmonibus ejicienda: quod per Cathartica, incidentia, expectorantia, praestatur: inter quae Radices Ari; Squillae marinae; Nicotiana; Pix Navalis; Antimonium; Gummata ferulacea: quin & Mercurialia a plurimis, tamquam longe efficacissima, commendantur.

XXXVIII. Sin retropulsa scabies, aut exsiccata ulcera ansam malo dederint, ut frequenter fit; revocanda, si fieri possit: aut nova exiturae materiae cloaca paranda: aut & per alias vias ea eliminanda.

XXXIX. Sin malum a catarrhosa materia in pulmonem delap-

lapſa originem habuerit: ſudorifera; diuretica; cathartica; veſicatoria; fonticuli; ſetacea quoque conducunt: dum interea pulmo debitis exercitiis; clara lectione; moderata tuſſi; equitatione; aere ruſticano; inceſſu pone aratrum; effluviis balſamicis inſpiratis roborandus.

XL. At *Convulſivum Aſthma* modo antihyſterica & Opiata; modo mucilaginoſa & involventia; modo etiam expellentia; modo denique pulmonem roborantia remedia ad ſui curationem requirit.

XLI. Sin denique *Symptomaticum* fuerit *Aſthma*, fomes mali eſt extinguendus, variis modis pro varietate materiae morbificae, locique affecti: ſed & pulmoni corroborantibus proſpiciendum.

CAP. III.

De Peripneumonia.

I. Vt ceterarum partium, ita & Pulmonum vaſcula ſanguifera Inflammatione corripi poſſunt. Vocatur tale mali genus *Peripneumonia*, quamvis vi vocis omnis pulmonum morbus ita dici poſſit.

II. Quod ſi nunc illa inflammatio veri nominis fuerit, oriunda a ſanguine denſo, Phlogiſtico, adpellatur *Peripneumonia vera*; ſin viſcidus, pituitoſus, tenax liquor vaſa obſtruxerit, *Peripneumonia notha* dicitur: neque videntur veteres Medici binas has ſpecies non diſtinxiſſe.

III. Differunt praeterea Peripneumoniae, quod aliae externam tantum pulmonis membranam; aliae ipſam ejusdem ſubſtantiam invadant: quamvis vix videatur poſſe fieri, quin nata una naſcatur altera.

IV. Praeterea quoque deſumitur differentia a vaſis inflammatione correptis. Vel enim ramuli arteriae bronchialis, vel pulmonalis, obſtructi ſunt. Priorem *Peripneumoniam Bronchialem*; Poſteriorem *Pulmonalem* appellare commode poſſumus.

mus. Sed & harum altera alteram neceſſario generatura videtur.

V. Quum autem non ſanguinea tantum, ſed & ſeroſa, & lymphatica vaſcula per pulmonis ſubſtantiam diſſeminentur; nihil videtur impedire, quo minus & haec ab inflammatione occupari poſſint: quod ſi fiat, oritur ille morbus, qui veteribus & recentioribus *Eryſipelas Pulmonis* adpellatur.

VI. Invadere quidem hic morbus omnes omnino homines obſervatur; ſed eos inprimis, qui ad inflammationem ſuſcipiendam maxime diſpoſiti ſunt: hinc pueri, mulieres, laxi viri rarius; juvenes, adulti, viri, ruſtici exercitati inprimis adficiuntur. Senes Peripneumonia notha maxime corripiuntur.

VII. Deprehendimus autem, nec difficulter rei ratio intelligitur, inter procatarcticas cauſſas nullam eſſe, cuius vi toties malum hoc generatur, quam aera.

VIII. Hic enim ſi nimia humiditate, ſiccitate, calore, frigore, inprimis glaciali, peccaverit: ſi ſubito oppoſitas qualitates contraxerit: ſi effluvia, vel acria irritantia, vel humoribus coagulum inducentia, vel vaſa conſtringentia continuerit, frequenter graſſari Peripneumoniam videbimus.

IX. Neque minus, ac ceteri Epidemii, Peripneumonia agnoſcere poterit obſcuram, & incognitam in aere latitantem cauſſam. An & nimia gravitate peccans aer hunc morbum poterit producere?

X. Nec aer tantum, ſed & ceterae res non naturales, multique morbi hoc mali genus concitare poſſunt. Ita alimenta acria, viſcida, pinguia, rancida, tenacia: ejusdem indolis remedia: graviora animi pathemata: ſuppreſſae excretiones: vehementiores exercitationes, tum totius corporis, tum potiſſimum pulmonis; ut nixus, lucta, tubarum inflatus, cantus, clamor, oratio, riſus, tuſſis, ſternutatio, curſus, equitatio, & inceſſus calepodiis ſupra glaciem, inprimis vento adverſo facta: tum & Angina, Pleuritis, Diaphragmatis inflammatio, Polypoſa ſanguinis concretio, Febris ardens: imo

imo quaecumque Febris letalis fere in letalem Peripneumoniam tranſit, eaque terminatur.

XI. Ex quibus quidem omnibus evidentiſſimum videtur, proximam Peripneumoniae cauſſam eſſe Pulmonis inflammationem: quod & evincunt conjuncta ipſi, & ſuccedentia Phaenomena.

XII. Et quidem in omni Peripneumonia deprehenditur febris continua, acuta, cum pulſu celeri, in primo morbi initio ſatis duro, dein eodem provectiore molliori, eoque magis increſcente, inaequali, & intermittente: Adeſt frequens cordis palpitatio: dolor in pectore punctorius, in reſpiratione auctus, nec tamen adeo acutus, quam in Pleuritide: Reſpiratio parva, frequens, difficilis, dolorifica, erecto potius corpore peragenda, calida: Tuſſis ſicca interdum, interdum humida: Ingens anxietas: Faciei & genarum rubor: oculorum protuberantia: venarum jugularium dilatatio: ſtupor: ſomnolentia: leve delirium: &, increſcente morbo, animi ſaepe deliquium.

XIII. Succedentia vero Peripneumoniae reſolutio, abſceſſus, gangraena, ſphacelus, ſcirrhus pulmonum certiſſime evincunt, naturam mali in inflammato pulmone conſiſtere, cui haud raro Pleurae phlegmone adjungitur.

XIV. Praeſentem Peripneumoniam cognoſcere facile eſt ex §. XII. Neque difficulter eandem diſtinguimus a ceteris thoracis morbis, Pleuritide, Aſthmate, Vomica, Paraphrenitide, Empyemate, Hydrope thoracis, quibus tamen ſaepe ſuccedere aut conjungi conſuevit.

XV. Utrum vero magnam, an exiguam pulmonis partem occupaverit, docet intenſitatis ſymptomatum gradus: ſuperioremne an inferiorem, locus, in quo dolor ſentitur: An & modus, quo reſpiratio exercetur? Dextrumne an ſiniſtrum, genae alterutrius major rubor, & doloris ſedes. An & alterutra pars linguae exaſperata, ut Hippocrates voluit?

XVI. Periculoſiſſimum eſſe hunc morbum, tum natura mali, tum potiſſimum loci adfecti dignitas ſatis oſtendit. Nec tamen

men idem semper periculum. Differt enim illud. 1. ratione subjectorum. 2. mali magnitudinis 3. originis mali. 4. morbi conjuncti. & 5. denique pro varietate Phaenomenῶn, & symptomatum concomitantium.

XVII. Sternutatio: orthopnoea: diarrhoea plerumque: nulla, vel difficilis, vel suppressa expectoratio: καρφολογία: urina prius crassa, dein attenuata: rubores in pectore: praerubrum sanguinis stillicidium: resolutio: frigus: insensilitas: sputa meraca, viridia, pallida, spumosa nihil boni portendunt.

XVIII. Horum vero contraria, & copiosissimarum urinarum excretio, non nisi fausta & fortunata quaelibet praesagiunt. Optimam praesagii normam pete ex Hipp. C. P. S. 3. n. 156. -- 159. ed. L.

XIX. Quamvis vero periculosus sit morbus, contingit tamen haud raro, ut in *Sanitatem* terminetur; saepe, ut in *Mortem* abeat; frequenter, ut in *alium morbum* mutetur.

XX. In *Sanitatem* abit, vel simplici *resolutione*; vel *coctione*, & coctae materiae morbificae *excretione*.

XXI. *Resolutio* proprie sic adpellata, nihil quidem impedit, quominus fieri possit: res tamen certa est, eam rarissime obtinere.

XXII. Si *coctione* & *excretione* materiae regeneretur sanitas, fit id 1. per expectorationem, quod longe frequentissimum. 2. per alvi profluvium, quod longe rarius. 3. per copiosam urinae excretionem, quod non insolens. 4. quod Aretaeo observatum, larga narium haemorrhagia. 5. pluribus horum.

XXIII. Quarum quidem omnium evacuationum satis certa, quae eas praesagiunt, & criticas demonstrant, dantur indicia.

XXIV. *In mortem* quomodo abeat, pulcre ad naturam expressit Hippocrates Lib. I. de morbis p. 461. F. t. 2. pag. 32. §. XL. L. *Moriuntur*, inquit, *a peripneumonia ob copiam*

ma-

materiae morbificae, unde arteriae implentur, fit stertor, crebra respiratio, obturatio, mors.

XXV. Si in *alium morbum* terminetur, abit vel in *Vomicam*, de qua statim e professo: vel in *Scirrhum* pulmonis: vel in ejusdem *Gangraenam*: vel in *Abscessus* pone aures, aut ad crura, vel ad hepar: vel denique in *Claudicationem*, si Hipp. fides.

XXVI. Quid vero horum futurum sit, per sua, eaque certa satis Phaenomena praevideri & cognosci potest: quin & factas vere has mutationes intelligimus haud difficulter.

XXVII. Antequam de modo, quo Peripneumoniam curare oporteat, constituat Medicus, sollicite examinandum: an natura jam versetur, vel in resolvenda, vel in coquenda, & excernenda materia morbifica; an vero nihil horum moliatur.

XXVIII. Horum prius si adpareat, promovenda est excretio, quam natura intendit: sollicite cavendo ab omnibus, quae ejus molimina turbare, vel alio divertere possunt.

XXIX. Neque minus sollicite, si constet naturam abscessus ad dicta (§. XXV.) loca formare, quod per certa satis indicia constare potest, eos provocabimus vinosis, leniter cardiacis, blande aromaticis exhibitis: tum & laxantibus, irritantibusque fomentis, Cataplasmatis, Emplastris ad loca, in quibus illi abscessus emergent, adplicatis.

XXX. Quod si nihil horum (§. XXVII.) fiat, & morbus adhuc sit in statu resolubili: illico cura inchoanda erit a V. S., tum in brachio, tum in pede, tum etiam in collo instituta.

XXXI. In qua tamen facienda observandum est. 1. ne conditiones (§. XXVIII. XXIX.) memoratae adsint. 2. ut fiat in principio morbi, ante quam pulmo sanguine nimis infarctus atque oppletus sit. An ergo tutum, & universaliter verum est Ballonii consilium, quod in Peripneumonia a V. S. deterrere non debeat animi deliquium, vel mador, vel ἐφίδρωσις?

XXXII. Instituta, &, quod saepius fieri oportet, repetita

V. S., deveniendum eſt ad antiphlogiſtica, nitroſa, reſolventia, ſed ſine multo ſtimulo, laxantia.

XXXIII. In quibus continuandum, donec laudabilia ſputa prodeant, quo tempore iisdem remediis bechica leniora admiſcuiſſe non inutile erit.

XXXIV. Neque externa remedia negligenda ſunt, quorum eadem debet eſſe indoles & efficacia, quae Internorum: unde laxantia & reſolventia fomenta, cataplaſmata, ad pectus admota, ſimilesque vapores ore excepti egregie conducunt.

XXXV. Ceterum in hoc, ut & in reliquis acutis, cavebimus a calidis ſtimulantibus, ſudoriferis. Neque in Peripneumonia tutus Catharticorum uſus. Eccoprotica, vel clysmata, ſi ſtrictior alvus laxanda, aut critica diarrhoea prudenter promovenda, concedi poſſunt.

XXXVI. Imminentem *Gangraenam* praecavere non facile; praeſentem tollere impoſſibile.

XXXVII. Nec, quomodo *Scirrhus*, ſi pulmonis inflammationi ſucceſſerit, ſanari poſſit, video. Neque enim aliquid hic equitatio valet. Blandiſſimi vapores cum aere attracti, ferulacea gummata, vix multo plus poſſunt. Nec aquis mineralibus fidendum.

XXXVIII. *Peripneumonia notha*, fallax malum, ad ſui curam V. S. ſed rarius factam; clyſmata; reſolventia & ſtimulantia paulo fortiora, quam vera, requirit: eaque tam externa, quam interna. Cave tamen, ne nimio calore in veram, ſuffocationem, mortem abeat.

CAP. IV.

De Vomica Pulmonis.

I. Materia purulenta, eaque vel bonae vel malae notae, membranae cuidam incluſa format tumorem, quem *Vomicam* adpellant.

II. Haec

II. Haec, ut in omnibus corporis noſtri partibus mollioribus enaſci poteſt, & vere enaſcitur; ita quoque in pulmonibus frequentiſſime generatur, vocaturque tum *Pulmonis Vomica.*

III. An ergo idem eſt morbus cum tuberculo pulmonis: An vero, & quomodo differt?

IV. Differunt pulmonis Vomicae, tum ratione materiae contentae; tum ratione loci, in quo haerent.

V. Etenim alias verum & laudabile pus; alias foetidus ichor, acerque ſanies membrana continetur.

VI. Alias vero mediam ſubſtantiam pulmonis; alias extimam; intimam alias Vomica obſidet: nunc ſuperiorem; nunc mediam; nunc inferiorem: modo dextrum, ſiniſtrumve, utrumque modo pulmonem occupat.

VII. Antecedunt Vomicam inflammatio non reſoluta: tum & alia quaecumque obſtructio. Prior quidem frequentiſſime, ſed nec tamen raro tuberculum.

VIII. Futuram Vomicam praevidemus ex ſignis futurae ſuppurationis. Ergo. 1. ex abſentia ſignorum vel reſoluti, vel cocti, & excreti mali v. Hipp. C. P. S. 3. n. 161. L. & praenot. p. 41. l. 36. F. 2. ex vagis horripilationibus, aeque in hac, quam alia quacumque, ſuppuratione adparentibus. 3. ex dolore non plane abſente; ſed tamen multum remittente. 4. ex ſuperſtitibus dyſpnoea, ceterisque Peripneumoniae ſymptomatibus.

IX. Factam vero eandem cognoſcimus. 1. ex indiciis (§. VIII.) aliquamdiu praeſentibus. 2. ex tuſſi, plerumque ſicca, interdum tamen humida, qua ſpumoſa tantum initio ejiciuntur; poſt paſtum motumque aucta. 3. ex reſpiratione parva, frequenti, anheloſa, erecta, ſtrepera. 4. ex febricula continua, ad hecticam proxime accedente, cum genarum & labiorum rubore. 5. ex decubitu quocumque modo difficili, in adfectum latus utcumque tolerabili, in ſanum impoſſibili.

X. Quin & alia ſymptomata, vi Vomicae neceſſario producenda, praeſentis ſuſpicionem augent. Ingens corporis ema-

emaciatio. Sudores, nocturni maxime, inprimis circa iugulum & frontem, viscidi, oleosi, foetidi. Vrinae oleosae, pinguis, spumosae copiosa excretio. Totius corporis, genis labiisque, nec tamen semper, exceptis, pallor. Oedematosus pedum tumor. Appetitus prostratus. Sitis intensior. Saepe & Diarrhoea.

XI. Quo vero in latere haereat, cognoscitur tum ex alterutrius genae rubore, tum ex decubitu. An & ex Hippocratis, eique analogo Aristotelis Experimento?

XII. Triplicem inprimis exitum Vomica Pulmonis habet: Etenim vel 1. exsiccatur: vel 2. proserpendo totum pulmonem occupat: vel 3. continens pus membrana disrumpitur: & quidem ita, ut effluens inde pus stillet vel in thoracis cavum, vel forte in cavum mediastini, vel denique in bronchia & pulmonales vesiculas. An & in latere aliquando tumorem & abscessum facit, ut Hipp. voluit?

XIII. Ex quibus patet, ancipitem admodum morbi hujus eventum esse, semper quidem periculosum; saepe in mortem, eamque vel lentam, vel subitam; interdum tamen & in sanitatem terminari posse.

XIV. Maxime autem servantur, quibus vel exsiccatur Vomica, vel, rupta eadem, pus lente in bronchiorum ramos deponitur, neque nimis impetuose ruit: quamvis & hi numquam nisi cum periculo serventur.

XV. Tum vero & quantitas materiae excretae, & potissimum qualitas ejusdem Medico indicabunt, utrum spes recuperandae sanitatis adfulgeat; an vero eadem decollaverit: quamquam ea ne vel in pessimae materiae rejectione plane abjicienda est.

XVI. Alia est Vomicae curatio, dum fit; alia, ubi facta est.

XVII. Dum fit, natura in suo opere promovenda, & tollenda obstacula, quae eandem turbare possunt. Itaque, omissa V. S., nisi gravissima symptomata urserint, tam per exter-

na,

na, quam interna laxantia, humectantia, mucilaginosa, dulcia, intermistis bechicis & blande expectorantibus, suppurationem accelerare annitemur.

XVIII. Quod si jam facta sit Vomica, multum sane interest, utrum illa parvum, an magnum in pulmone spatium occupaverit.

XIX. Si parvum occupaverit spatium, exsiccari eandem posse spes est: negotium igitur naturae committendum, & massa sanguinis adversus acrimoniam puris munienda: expectoratio, si appareat, blande promovenda.

XX. At si major Vomica pulmoni inhaeserit, disruptio ejusdem quantocius acceleranda.

XXI. Quamvis enim haec methodus periculi expers non sit, minus tamen discriminis habet, quam si inclusum membranae pus sibi relinquatur.

XXII. Accelerabitur disruptio, si membranae pus continentis resistentia minuatur, & interim pressio puris in eandem augeatur.

XXIII. Prius factum est per remedia eo tempore, quo Vomica formabatur, adhibita.

XXIV. Posterius fieri potest animae retentione: nixu expirantis, clausis ore naribusque, edito: clamore: repetitis suspiriis: excitata tussi: mechanico corporis motu: ejusdem vectione in rheda, navi: & denique exhibito Vomitorio, vel ab Hipp. olim hic laudato. An tuta & fida est Hipp. & Cnidiorum Medicorum rumpendi Vomicas methodus?

XXV. Disrupta Vomica in apertum pulmonis ulcus mutata est, &, ni continuo suffocatus aeger fuerit, expectoratione rejecta materies eventum mali magis minusve fortunatum praesagire facit. Tum vero in sanando ulcere Medici industria occupatur. Sed de hoc statim cap. VI.

CAP. V.

De Haemoptoe.

I. **H**aemoptoe, vel *Haemoptysis*, licet in genere omnem sanguinis expuitionem significare possit, vulgari tamen usu stricte dicitur excretio sanguinis, qui per asperam arteriam in os derivatur.

II. Qua quidem definitione tum a vomitu cruento; tum ab evacuatione sanguinis, vel ex naribus in fauces delapsi, vel ex oris vasculis ruptis effusi, ceterisque haemorrhagiis commode distinguitur.

III. Liquet autem continuo, in haemoptoe non eundem semper esse locum, e quo rejectus sanguis prodit. Potest enim vel ex ipsa aspera arteria prodire: vel & ex cavo pectoris: vel denique, id quod longe est frequentissimum, ex ipsis pulmonibus.

IV. Quum vero pulmones & ex arteriis & ex venis componantur, alia Haemoptoe erit *arteriosa*, alia *venosa*: quarum utraque iterum, vel erit *pulmonalis*, vel *bronchialis*.

V. Ut vero ceterae sanguinis evacuationes, ita & haemoptoe fiet vel per vasorum ἀναστομώσιν; vel per eorundem διαπήδησιν; vel per διαίρεσιν, quae iterum fiet vel ῥήξει, vel διαβρώσει.

VI. Quare caussa haemoptoes haerere potest vel in ipso *Sanguine*; vel in *Vasis pulmonalibus*; vel in *Utrisque*.

VII. In *Sanguine* quidem: si vel copia, vel motu, vel quacumque acrimonia peccaverit: quod postremum, licet certe aliquando vere locum habeat, forte tamen nimis frequenter accusatur.

VIII. In *Vasis*: si vel justo debiliora, vel externam quamcumque vim sustinere coacta fuerint.

IX. Ex quibus quidem multa explicari possunt. 1. Quare Hippocrates dixerit, tabes esse frequentissimas inde ab anno

aeta-

aetatis 18. usque ad 35. Vide S. 5. aph. 9. S. 8. aph. 7. confer S. 3. aph. 29.? 2. Quare sanguifera evacuatio quaecumque suppressa ab haemoptoe frequenter excipi consueverit? 3. Quare ab extirpatione majoris membri toties hic morbus oriatur, potissimum si neglecta fuerit V. S.? 4. Quare post vehementiora corporis exercitia, praesertim in aere calido, frequens haemoptoe? 5. Quare a fortiori tussi; vehementiori sternutatione; intensiori clamore; risu; cantu; vomitu; diuturna animae retentione; tubarum inflatu; pectoris ictu, lapsu, contusione toties hoc malum? 6. Quare in debilioribus puellis, modo paulo gravior febris eas corripuerit, adeo frequens? 7. Quare illae puellae, quibus cutis color amoene roseus, intermisto candido, frequentissime in haemoptoen incurrant? 8. Quare illae puellae, quae digeri non valentibus corporibus pro alimentis, magno impetu, magnaque copia utuntur, toties primum haemoptoen, dein Phthisin pulmonalem contrahant? 9. Quare in scorbuticis toties malum occurrat? 10. Quare toties in febre pestilenti, variolis, morbillis? 11. Quare in iis, qui ad haemoptoen dispositi sunt, vel olim eadem correpti fuerunt, paroxysmus vel excitari, vel accelerari consueverit a victu acri, duro, salino, alcalino; potu spirituoso; Medicamentis calidis, stimulantibus, acrioribus; Veneris usu? 12. Quare denique, quibus collum longum, & thorax angustus est, tam facile in haemoptoen, & Phthisin incidant?

X. Sanguinem ore excretum per asperam arteriam pulmonibus ejici, atque adeo malum veram esse haemoptoen; tum ex antecedentibus, tum ex conjunctis Phaenomenis intelligimus.

XI. Etenim, praeter caussas proegumenas & procatarcticas, haemoptoen antecedunt sensus pruritus, gravitatis, & caloris in pectore. Difficilior respiratio. Fixus saepe in pectore dolor. Tussicula. Anxietas. Rubor faciei & genarum. Salsus saepe in ore sapor. Materia pituitosa, striis sanguineis adhaerentibus distincta.

XII. Ubi vero ſanguis jam actu excernitur, eum ex pulmonibus, non ſtomacho, prodire concludimus 1. ex antegreſſis Phaenomenis §. XI. 2. ex modo, quo ſanguis prodit, tuſſiendo plerumque. 3. ex genio & indole ſanguinis excreti, ſpumoſi, floridi, coccinei. 4. ex materia ſimul cum ſanguine excreta. An cuicumque ex his ſignis tuto fidi poteſt? An non & pulſus hic aliquam lucem dat?

XIII. Quod vero vas laeſum in pulmonibus, non in aſpera arteria, haereat; colligimus. 1. ex copia ſanguinis rejecti. 2. ex colore. 3. ex loco, ubi dolor ſentitur.

XIV. Ex pectoris cavo itidem rejici cruor poteſt: id quod ſcitur. 1. ex antecedentibus. 2. ex Phaenomenis conjunctis. 3. ex qualitatibus excreti ſanguinis.

XV. Ubi nunc conſtat, cruorem pulmonibus rejici, examinandum ſupereſt, utrum Plethora; an motus major; an cauſſae externae; an denique rodens acrimonia malum hoc concitaverint: quod ut ſcitu neceſſarium, ita determinatu non adeo difficile eſt.

XVI. Periculi, cujus nulla haemoptoe plane expers eſt, & quidem, vel ſubiti, vel lenti intenſitas determinatur ex cruoris excreti copia, qualitatibus: cauſſa efficiente: temperie: Symptomatibus conjunctis. An & contagioſa eſt Haemoptoe?

XVII. Cura mali alia eſt in *Paroxyſmo*; alia *extra Paroxyſmum*.

XVIII. *In Paroxyſmo* indicatur effluentem ſanguinem cohibere & conprimere; quod praeſtant. 1. V. S. ſi plethora; anaſtomoſis; motus citatior; externa cauſſa malum generaverit: at ſi maxima ſanguinis jactura jam facta ſit, aut ſimplex cacochymia, non abundans, morbi cauſſa ſit, ab ea abſtinendum. 2. vicaria V. S. praeſidia. 3. ligaturae partium extremarum. 4. medicamenta temperantia, refrigerantia, nitroſa, adſtringentia, balſamica, glutinantia, vulneraria. An & quando acetum, ſpiritus Vitrioli, opium adeo nonnullis celebrata? 5. externa adſtringentia & coagulantia.

XIX. Sup-

XIX. Suppressa cruoris excretione, eum, qui extravasatus haeret, pulmone excutiemus, attenuantibus & levem tussim excitantibus. An hic Cancrorum lapides. Mumia. Cerevisia Gedanensis. Locatelli Balsamus, &c. conveniunt? An spirituosa?

XX. *Extra Paroxysmum* tollendae Haemoptoes caussae, & pulmo roborandus.

XXI. Prius peragitur diversa ratione pro diversitate caussarum: frequentissime autem fit, ut repetita saepius V. S. optimum sit Haemoptoes Prophylacticum.

XXII. Posterius praestant balsamica non nimis calida: moderatus tum totius corporis, tum pulmonis motus: quin & Corticis Peruviani, & prudens aquarum mineralium usus.

XXIII. Sed & plurimum huc facit Diaeta: quae ita ordinanda, ut caveamus. 1. a nimia ciborum copia. 2. a cibis difficulter digerendis. 3. ab iis, ex quibus crassus viscidusque chylus conficitur. 4. ab acribus. Sed assumendi cibi pauci, euchymi, eupepti, blandi, acescentes. Unde patet, lac & farinosa praestantissima esse, quae in hoc morbo conveniunt, nutrimenta.

CAP. VI.

De Phthisi Pulmonali.

I. Quamvis omnis extenuatio & contabescentia corporis *Phthisis*, *Phthoe*, *Tabes* possit dici: usu tamen obtinuit, ut potissimum hac voce designetur illa consumtio, quae vi insignis alicujus ulceris alibi haerentis contingit.

II. Quum vero nullum viscus, nulla alia pars sit, quae ulcere laborare non possit: liquet, plurimas Phthiseos species dari posse, de quibus in Phthisiologia consulendus Mortonus.

III. Quod si talis extenuationis caussa fuerit ulcus Pulmones obsidens, *Phthisis Pulmonalis* vel & per excellentiam simpliciter *Phthisis* dicitur.

IV. Potest

IV. Poteſt ergo *Phthiſis Pulmonalis* definiri, quod ſit contabeſcentia totius corporis ab ulcere pulmonis: vel ut alii, ulcus pulmonum cum corporis totius extenuatione.

V. Unde liquet, ſubjectum Phthiſeos eſſe, tum Pulmonem; tum totum reliquum corpus, potiſſimum tamen contentum in tunica celluloſa oleum; quod emaciatio corporis: urina oleoſa: ſudores vere oleoſi videntur evincere.

VI. Neque difficulter intelligitur, quomodo tum aliud quodcumque, tum pulmonum ulcus talem colliquationem inducere corpori poſſit. Id enim febri hecticae; nimiae puris confectioni; & confecti in venas ingreſſui adſcribi debet. An acidum hic accuſandum?

VII. Neque refert, utrum ulcus illud cruſta adhuc tectum, an, ſeparata jam Eſchara, apertum fuerit.

VIII. Quum omne ulcus ſolutae partis continuitati ſuccedat: hinc, quidquid continuum in pulmone poteſt ſolvere, ſive vulnerando, ſive rodendo, ſive alia quacumque ratione, erit remotior Phthiſeos Pulmonalis cauſſa.

IX. Unde intelligimus, quare toties ſuccedat haemoptyſi: Peripneumoniae ſuppuratae: Anginae ſuppuratae: Catarrhis: Aſthmati: Sanguini, puri, lymphae in cavo pectoris vel generatis, vel in id effuſis: febribus felici criſi non expugnatis: repulſae materiae Scorbuticae, Podagricae: Cacochymiae cuilibet: acribus corporibus cum aere Athmoſphaerico attractis, &c.

X. Et certe vix ullus morbus eſt, qui a notabiliori vitio in rebus non naturalibus commiſſo tam facile contrahitur, ſi vel leviſſima ad eum diſpoſitio fuerit: maxime ſi contagium acceſſerit.

XI. Diſponit autem ad Phthiſin, praeter haereditariam labem, aetas: Plethora: Cacochymia quaelibet: pulmonum imbecillitas: mala pectoris conformatio, ut gibboſitas, ſcapularum prominentia: caput nimis parvum, vel & nimis magnum: collum longum, gracile: tum & aliae conditiones

ab

ab Hippocrate recensitae 3. Epidem. p. 1090. F. T. 1. p. 728. n. 141. L.

XII. Ex his omnibus uti imminentem Phthisin facile praevidemus; ita & praesentem non difficulter detegimus; initio quidem difficilius; quam ubi provectior fuerit.

XIII. Et sane corporis lenta emaciatio succedens caussis §. IX. X. XI. recensitis: febricula lenta: tussicula, dolorifica saepe, post pastum motumque corporis aucta, eaque vel sicca, vel humida suspicionem generatae Phthiseos injiciunt.

XIV. Incrementum vero symptomatum certiorem cognitionem parit. Provectiori enim morbo sputa rejiciuntur, vel mere purulenta, vel strias sanguineas admistas habentia, crassa, solida, viscosa, pinguia, gravia, dulcia, salsa, foetida. Respiratio parva, difficilis, anhelosa. Appetitus vegetus. Sudores nocturni, matutini, viscidi, oleosi. Pedes oedematosi. Pruritus. Pustulae. Bubones. Diarrhoea colliquativa. Aphthae. Vox rauca. Capillorum defluvium. Vnguium contractura & curvatura. Suppressio sputorum. Anxietas. Facies Hippocratica. vid. Hipp. S. 7. aph. 78.

XV. An sputorum ad fundum vasis aquam continentis subsidentia? An eorundem in ignem conjectorum nidor? An major specifica gravitas urinae, quam in sanis, certissime Phthisin ab alio quocumque morbo distinguunt?

XVI. Intensitas symptomatum; dolor; decubitus; rubor genarum indicabunt, an utrumque, an vero alterutrum pulmonem, eumque vel dextrum vel sinistrum, ulcus obsederit.

XVII. Mali indoles: loci adfecti conditio: necessarius partis motus: aeris ingressus inevitabilis: varia contraindicantia Phthisin sanatu difficilem reddunt.

XVIII. Nec tamen spes sanationis obtinendae decollavit: si ulcus parvum, recens, a caussa externa ortum, in juvenili corpore, nec ad Phthisin valde disposito, & materia excreta bonae naturae fuerit. Sin contrariae conditiones adfuerint, insanabile erit; ita tamen, ut satis diu ferri possit. At si

Sympto-

Symptomata ſub finem. §. XIV. memorata adpareant, jamjam actum erit.

XIX. Ut ſanetur Phthiſis *mali progreſſus eſt impediendus*; tum & *praeſens tollendum*.

XX. *Impeditur progreſſus* tollendo, corrigendo cauſſas, & procatarcticas, & proegumenas: quae cum ſemper eaedem non ſint, non eadem etiam indicantur remedia.

XXI. Hinc incipiente, non confirmata, Phthiſi ſaepe convenit V. S. repetita aliquoties: tum & ſudorifera: purgantia: Emetica: quin & diuretica: fonticulos: ſetacea prodeſſe multum poſſe, non difficulter intelligitur: quae ipſa & imminentem egregie praecavent.

XXII. *Tollitur praeſens malum.* 1. acrimoniam ſanguini conciliatam, ſive cauſſa, ſive effectus mali fuerit, temperando. 2. ulcus pulmonale mundando & detergendo. 3. idem conſolidando. 4. debilitatum a praegreſſo ulcere pulmonem corroborando.

XXIII. Temperatur acrimonia diluentibus: aperientibus: involventibus: mucilaginoſis: balſamicis: acidiuſculis, vel aceſcentibus, non alcalinis, aut alcaleſcentibus. Vid. quae de febre hectica diximus p. 23. §. X.

XXIV. Ut vero mundetur ulcus; egreſſus puris eſt promovendus, & adhaerentes ſordes detergendae?

XXV. Quorum prius vel per diuretica, vel expectorantia: poſterius per mellita, dulcia ſaponacea, vulneraria, balſamica, Reſinoſa, vinoſa, lactis aſinini inprimis uſum praeſtari poteſt.

XXVI. An hic equitatio? An vita ruſtica? An Emplaſtra & Vnguenta externe admota multum poſſunt? An medicati fumi ore attracti commendandi? An tuta eſt Baglivii methodus, medicatum liquorem in cavum thoracis per inflictum thoraci vulnus injicientis? An hic Mercurialibus locus? An Cortici Peruviano?

XXVII. Ulceris conſolidatio licet unius naturae opus ſit, promovetur tamen ſublatis arte per detergentia remedia obſta-

ſtaculis: quiete pulmoni conciliata: tuſſim prudenter moderantibus: prohibito pulmonum per plura aut valentia alimenta infarctu: remediis denique vulnerariis, glutinoſis, roborantibus, adſtringentibus. An & hic Cortici Peruviano locus? An glutinoſiſſima & ſpiſſiſſima animalium glutinoſorum, aut viſcidarum eorundem extremitatum Decocta conſolidationem ulceris promovent? An vero potius eam retardant, quin & prohibent integre?

XXVIII. Denique debilis pulmo roboratur, tum moderatis totius corporis, tum ipſius pulmonis exercitiis: neque hic lac, neque Cortex Peruvianus, neque minerales aquae ſatis laudari poſſunt.

XXIX. Diaeta toto morbi tempore conſtet ex alimentis blandis, involventibus, aceſcentibus, pulcre nutrientibus, facile digerendis, neque nimia copia, ſed parce, at frequenter, ingeſtis.

XXX. Quod ſi confirmata Phthiſis fuerit, leve in mitigatione Symptomatum praeſidium ſitum eſt. Sola forte hic Opiata aliquid poſſunt. Vltra vix valemus.

CAP. VII.

De Syncope.

I. Quum & Cor in thorace ſitum ſit, nihil impedit, quo minus morbi, quibus adfici deprehenditur, inter morbos pectoris referantur.

II. Quorum in numero primum contemplanda occurrit *Syncope*, quae vocatur, ſubitus & vix proviſus omnium virium prolapſus, cum torpore, immobilitate, & paralytica omnium, tam vitalium, quam naturalium, atque animalium muſculorum flacciditate.

III. Pro varia vero intenſitate ſymptomatum nunc λειποθυμία: nunc λειποψυχία: nunc συγκοπὴ: nunc ἀσφυξία adpellatur: e quibus leviſſima prima; poſtrema graviſſima; ceterae mediae inter has intenſitatis obſervantur.

IV. Evidens autem eſt, in hoc morbo eam eſſe cordis conditionem, qua fit, ut vi, naturali longe minori, ſe contrahat, ſanguinemque in arterias projiciat, quaecumque imminutae illius contractionis cauſſa fuerit.

V. Neque refert, utrum imminutam contractricem vim auctus, an imminutus contractionum numerus concomitetur. Utrumque enim fieri poſſe intelligitur.

VI. Hac enim conditione §. IV. poſita, neceſſario adparere debent non ea tantum, quae §. II. memorata ſunt, ſed & cetera, quae Syncopen concomitantur, Symptomata.

VII. Namque, praeter illa §. II, pulſus eſt debiliſſimus, rarus aliquando, interdum celerrimus, ſaepe nullus. Hinc ſaepe febris, quae tum Syncopalis audit, ſaepe ἀπυρεξία. Calor corporis imminutus. Senſuum decrementum, abolitio. Sudor frigidus. Anxietas. Reſpiratio ſtatim ante paroxyſmum difficilis, frequens, anheloſa; in ipſo paroxyſmo interdum nulla. Pallor, livor faciei. Effluxus urinae, ſalivae, lacrymarum, foecum. Vera in ἀσφυξία mortis imago.

VIII. Quum vero contractio cordis fiat vi Spirituum cerebelloſorum, ſanguinisque tam arterioſi, quam venoſi: evidens eſt, in ſyncope vel omnes hos liquores, vel horum nonnullos minori copia, vel minori impetu; vel minori copia & minori impetu in cor influere, imo influxum aliquando plane aboleri.

IX. Cauſſae vero influxum imminuentes innumerae ſunt: quarum aliae ſpirituum ſanguinisve jacturam faciunt: aliae motum eorundem ſiſtunt: aliae rurſus humores a corde ad alias partes determinant: aliae reſiſtentiam humoribus in cor influxuris augent.

X Et certe quidquid humores ita diſponit, ut in villos vel cava cordis ingredi; villos vero & cava ita, ut admittere ſatis humorum nequeant: id omne pro remota Syncopes cauſſa haberi debet.

XI. Unde intelligimus, quare inflicto vulneri: largiori ſanguineae evacuationi: lochiis nimiis: ſeminis nimiae excretioni: Gonorrhoeae utrique: Leucorrhoeae: puris, ichoris,

ſa-

saniei stillicidio: diabeti: sudori: diarrhoeae: lienteriae: fluxui chyloso: coeliacae adfectioni: subitae, & copiosae puris ex abscessu; aquae ex cavo abdominis, thoracisque, & scroti; urinae ex vesica eductioni: criticae evacuationi: plethorae: graviditati: frigori febrili, vel & calori: febribus malignis: viscerum inflammationi: cacochymiae: scorbuto: atrae bili: podagricis, & materiae podagricae repulsae: flatibus: vermibus: vehementi cuicumque generis nervosi adfectioni: dolori intensiori: venenis vel adsumptis, vel externe adplicatis: variis odoribus & effluviis pulmone & naribus exceptis, toties Syncope succedat, vel cum iis conjungatur.

XII. Neque minus frequenter Syncopen generant quaecumque vitia tum cordis ipsius, tum majorum vasorum, & adcumbentium viscerum: quorum tamen pleraque potius ad Syncopen disponere, quam eam generare videntur; sed tum demum producunt, ubi procatarctica his se adjunxerit caussa.

XIII. Periculum, quod Syncopen numquam non comitatur, tum pro intensitate paroxysmi, tum pro varietate caussarum, tam proegumenae, quam Procatarcticae, varium est. Nihil fere certius effato Hippocratico S. 11. Aph. 41. *Qui saepe & vehementer, sine caussa manifesta, animo linquuntur, de repente intereunt.*

XIV. Non eadem semper medicandi ratio, neque extra Paroxysmum, neque in illo adhibenda est: quae enim alias prodesse deprehenduntur, alias nocere necessario debent.

XV. In ipso quidem Paroxysmo raro evacuantibus locus: nec tamen id semper & ubique verum. Frigida in faciem conjecta, vel & epota: spirituosa, salina volatilia, foetida naribus supposita: dolorem cito stimulo producentia: frictio corporis: ejusdem concussio plerumque ad excitandum Syncopticum faciunt.

XVI. Extra Paroxysmum recidiva praecavenda est tollendo 1. internam disponentem caussam. 2. externam occasionalem. Utrumque saepe difficulter, interdum plane non, praestari po-

test: neque semper eodem, interdum etiam plane opposito modo: non ergo generalis cura praescribi potest, sed negotium judicio & perspicaciae Medici committendum est.

XVII. Id vero certum, nihil ineptius esse, quam specifica remedia crepare, quorum pauca bona; pleraque inepta; nulla utique universalia.

CAP. VIII.

De Cordis palpitatione.

I. Quum mens nostra corpori juncta ita se habeat, ut a consuetis non adficiatur: mirum certe non est, motum cordis, quamdiu nihil insueti in eo fit, a nobis non persentiri.

II. Quamprimum vero motus ille contractionis multum a naturali ordine & regula deflectit, continuo eum percipimus, soletque talis cordis motus, quem sensatione detegimus, *Palpitatio Cordis* adpellari.

III. Quae quidem alias levior, alias vero gravissima observatur; adeo ut mirabilia & vix credenda de vi palpitantis cordis narrentur.

IV. Ut plurimum palpitanti cordi conjungitur pulsus inaequalis, intermittens: anxietas: membrorum tremor: vertigo: tussicula: interdum leipothymia: suffocationes hystericae, vel hypochondriacae.

V. Sola cordis frequentior rariorve contractio non videtur cordis palpitationem efficere; sed tum videtur illa oriri, quotiescumque cor in contento sanguine expellendo majorem solito offendit resistentiam.

VI. Hinc enim fit, ut vel omnem sanguinem expellere non possit: vel, si eundem expulsurum sit, vim naturali longe majorem exercere debeat; unde palpitatio futura videtur.

VII. Cujus igitur non una eademque, sed multiplex caussa esse

eſſe poteſt. Haerere enim poteſt, vel in ipſo *Corde*: vel in *Humoribus corde contentis*: vel in *Vaſis* ſanguiferis: vel in aliis *Partibus* cum corde communicantibus.

VIII. Si cauſſa in *Corde* ipſo haereat: haerebit vel in *Subſtantia* cordis, vel in *Corporibus cor proxime ambientibus*.

IX. In *Cordis Subſtantia*: ſi fibrae tantam vim non habeant, quanta requiritur ad omnem ſanguinem expellendum: id eſt, ſi vel debiles, vel rigidae, aut morbo correptae fuerint. Unde patet, quare in ſenibus debilibus, defectu ſpirituum, tum & aneuriſmaticum cor toties palpitet.

X. In *Corporibus cor proxime ambientibus* ſi cauſſa haereat: haerebit vel in ipſo *Pericardio* inflammato, indurato, cum cordis ſuperficie concreto: vel in ejus *Cavitate*, ſi nimia aquae copia, lapilli, materia flatulenta, vermes, aut alia heterogenea corpora in ea contineantur.

XI. *Humores corde contenti*, ſanguis, lympha, chylus, palpitationem inducent; ſi quantitas aucta fuerit, ut in plethoricis: aut imminuta, ut in vulneratis: vel qualitas vitiata; ſi ſcilicet grumoſus, flocculentus, polypoſus ſanguis fuerit: vel & inſignem quandam acrimoniam contraxerit: unde tam frequens malum in ſcorbuticis, cacochymicis, arthriticis, podagricis.

XII. Si in *Vaſis* cauſſa mali haeſerit; haerebit, vel in *Solida Vaſorum Subſtantia*; vel in *Liquido* vaſis contento.

XIII. In *Subſtantia* vaſorum. 1. ſi a cauſſa externa comprimantur, unde in Empyemate, hydrope thoracis, ſanguine extravaſato, pulmonum vomica, hydatidibus toties palpitatio. 2. Si per στενοχωρίαν arctiora reddantur. 3. ſi fibrae arteriarum vel rigidae nimis, vel ſpaſmo conſtrictae fuerint: unde toties poſt graviores animi adfectus, & in hyſtericis palpitationes: vel 4. ſi eaedem nimis debiles fuerint. vel 5. ſi arteriarum valvulae rigidae, tendinoſae, cartilagineae, oſſeae, tumore obſeſſae, diſruptae, laxatae fuerint.

XIV. In *Liquido* vaſis contento. 1. ſi ſanguis arterioſus

 copia

copia. 2. si mole & soliditate. 3. si viscididate. 4. si acrimonia peccaverit; unde ἐμφράξις, & spasmus vasorum.

XV. Denique etiam frequenter caussa haeret in *Visceribus a corde remotioribus*, sed cum eodem, sive nervorum, sive vasorum ope, communicantibus. Ita haud raro producitur palpitatio vitio cerebri, cerebelli, pulmonis, ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vesicae urinariae, & potissimum Vteri: tum denique vitio generis nervosi, sensilis nimis atque irritabilis.

XVI. Neque ulla est ex rebus non naturalibus, quae non in corporibus, ad palpitationem vitio caussarum modo memoratarum (VIII. --- XV.) dispositis, paroxysmum excitasse aliquoties fuerit deprehensa.

XVII. Quam diversa in palpitatione cordis instituenda sit Prognosis, facile ad caussarum diversitatem attendenti liquet. Est enim symptoma raro acutum; plerumque Chronicum; periculosum saepe; interdum bonae criseos indicium; sanabile aliquando; sed & non minus frequenter sanari impos; subitae nonnunquam & inprovisae mortis prodromus.

XVIII. Neque diversam minus medelam caussarum diversitas exigit. Quare nec specificis tantopere depraedicatis fidendum.

XIX. V. S.: carminantia: antihysterica: opiata: emetica: purgantia: diuretica: vesicantia: mercurialia: cardiaca: nutrientia alias egregia, alias sane nihil valentia, alias noxia cum sint, judicio medici, quid ex his eligendum sit, relinquere oportet.

XX. Id vero notandum, quod sollicitissime observandum sit, quaenam caussa procatarctica paroxysmum suscitare consueverit: quam detectam si amovere potueris, licet vel proegumena tolli nequeat, sane haud parum emolumenti aegro attuleris.

C A P. I X.

De Cordis Vasorumque maiorum Polypo.

I. Contingit saepe, ut dissectis cadaveribus, sive in vasis sanguiferis, sive in cavis viscerum deprehendatur massa durior, membranoso carnea, irregularis figurae, variis & diversis plerumque radicibus, quibus se ad vicinas partes adfigit, instructa. Vocatur talis massa *Polypus*, & quidem si in Corde, majoribusve vasis haereat, *Polypus Cordis*, vel *majorum Vasorum*.

II. Qui quidem licet a nonnullis sub mortem demum nasci existimetur, dubitari tamen plane non potest, quin vivo homine in corde generetur, generatusque ibidem satis diu aliquando haereat.

III. Insignis autem inter Polypos differentia intercedere observatur: sive locum, quem occupant, spectes: sive magnitudinem, substantiam, colorem, figuramve consideres.

IV. Et quamvis non eadem quoque semper sit fabrica, ut plurimum tamen ex variis lamellis membranosis, fibrarum ope inter se cohaerentibus, componi observantur; haud aliter fere, ac calculi ex orbiculis calculosis sibi incumbentibus constant.

V. Originem vero Polyporum in sanguine quaerendam esse, tum color eorundem; tum loca, in quibus potissimum inveniuntur; tum denique summa in cruore ad coagulum & soliditatem contrahendum diathesis, multis experimentis firmata, videtur manifesto docere.

VI. Neque videtur Polypus ex uno tantum genere particularum sanguini inhaerentium conflari: sed omnes, serosae, fibrosae, gelatinosae, forte & adiposae partes ad ejus compositionem concurrunt.

VII. Si enim intima harum miscela vel impediatur, vel tollatur: statim in fluida sanguinis massa solidi nascuntur flocculi, prima Polypi rudimenta constituentes, qui, ab aliis se-

cum prioribus conjungentibus mole aucti, tandem ipsam Polyposam massam componunt.

VIII. An ergo Polypus nihil aliud est, quam indurata pinguedo? An est pituita in corde concreta? An est humor crudus ab hepate cordi suppeditatus? Nihil falsius.

IX. Quum vero illa intima miscela (§. VII.) inprimis tollatur quiete & stagnatione sanguinis, evidens est, omne id, quod efficit, ut sanguis in corde stagnare & quiescere cogatur, cordis Polypum producturum esse.

X. Neque tamen nimius motus excludendus est, quippe qui, condensando sanguinem, eum ad coagulum contrahendum eo magis disponit, quo densiorem reddit.

XI. Imo vero omnia corpora sive medicata, sive venenata, & quaecumque materia morbifica, quae cruorem coagulare deprehenduntur, ansam his Polypis facile praebent.

XII. Qui vero in Vasis majoribus spectantur Polypi, illi vel in corde nati sunt, & inde in Vasa expulsi: vel & in ipsis illis vasis generari potuerunt.

XIII. Ex quibus intelligitur, quare observationes docuerint, frequentius hoc malum occurrere in corporibus laxis, spongiosis, quiescentibus, plethoricis? Quare post vehementiorem corporis motum; animi pathemata, potissimum frigida; Pleuritidem; Peripneumoniam; febres acutissimas; Pestem; Apoplexiam; Syncopen; suppressas sanguineas evacuationes toties nascatur? Quare illi, qui parum admodum bibunt, & plurimum mingunt, toties huic morbo obnoxii? Quare tam frequenter in cadaveribus Hypochondriacorum, Scorbuticorum, Cachecticorum, Venereorum, potibus spirituosis abusorum, hydropicorum, intempestive Cortice Peruviano usorum appareat? Quare subita frigidissimae aquae in aestuans sudansque corpus ingurgitatio non rara Polypi cordis caussa? denique etiam quare saepe generetur vitio quodam, vel in ipsa cordis substantia, vel in ejus cavitatibus, aut majoribus vasis enato?

XIV. Praesentem Polypum suspicamur, imo probabilissime

con-

conjicimus. 1. ex caussis praegressis (VI--XIII.) 2. ex Phaenomenis conjunctis, quorum praecipua sunt dolor fixus in pectore, potissimum in sinistra parte, gravativus, cum anxietatis sensu conjunctus: frequens, & tantum non continua cordis palpitatio: pulsus inaequalis, intermittens, parvus, debilis, an aliquando durus & plenus? augmentum omnium horum symptomatum a validiori corporis motu, vel & remediis sanguinem calefacientibus, rarefacientibus: maximus motus vasorum in utraque colli parte locatorum: An & crusta gelatinosa educti de vena sanguinis superficiei inhaerens inter signa Polypi referenda? Ita nonnemo. 3. ex morbis quibusdam, vel conjunctis, vel succedentibus, ut sunt Asthma: Pleuritis: Peripneumonia: Haemoptoe: Phthisis: alterutrius brachii tumor oedematosus, torpor, stupor, paralysis, gangraena, sphacelus: hydrops thoracis, universalis: Mors saepe subitanea.

XV. Quisquis locum adfectum, continentem mali caussam, ejusque effecta considerat, non dubitabit hunc morbum periculosissimis & tantum non letalibus, saepe acutis, interdum chronicis, adnumerare: sed ita tamen, ut, quod mirum videri potest, a recentiori subitae magis mortis periculum, quam ab inveterato, immineat.

XVI. Ubi Polypus formatus nondum est, sed futurus metuitur, tum sane quaedam, nec tamen indubia, spes adfulget fore, ut averti & praecaveri possit.

XVII Quod quidem ut fiat, caussae tam proegumenae, quam procatarcticae, vel plane tollendae, vel multum imminuendae & infringendae sunt.

XVIII. Quem in finem V. S. eaque saepius in anno repetita: tum & lenia sine multo calore stimulantia, vasorumque Elasticitatem augentia: dein & resolventia: saponacea: diluentia: haud parum possunt.

XIX. Quod si iam actu generatus Polypus, parum certe praesidii in arte situm videtur: maxime si confirmatus fuerit:

 re-

recentem enim forte aliquando ſanari poſſe, experimenta nonnulla docuiſſe videntur.

XX. Et certe, ſi quid auxilii ſperandum erit, illud in maſſae polypoſae dilutione, maceratione, & levi quadam putrefactione haerebit: quem in finem aqua tepida, ſaepe magna ſatis copia epota, eaque ſubalcalina, videtur utcumque accommodata.

XXI. Neque forte expreſſi de ſaponaceis herbis ſucci: aquae minerales: Mercurialia: antimoniata: camphorata: contemnenda videntur.

XXII. Sin reſolvi, ut plerumque fit, Polypus neget: ejus incrementum, quantum fieri poteſt, impediendum eſt, & mitiganda Symptomata.

XXIII. Prius fit frequentius repetita, ſed nec tamen nimis larga, V. S.: tum & ceteris ad avertendum Polypum facientibus remediis.

XXIV. Poſterius vario modo pro Symptomatum varietate, quorum tamen pleraque ejus ſunt naturae, ut multum mitigari non poſſint.

CAP. X.

De Eorundem Aneuryſmatibus.

I. Quotiescumque cor, auriculae, ſinus in majorem molem dilatantur, ita ut eorundem ſuperficies, & cavitates his ſuperficiebus incluſae, naturalem magnitudinem excedant, malum hoc *Cordis*, *Auricularum*, *Sinuum*, *Aneuryſma* adpellatur.

II. Per *Arteriarum* vero & *Venarum majorum Aneuryſmata*, intelligimus earundem in ſaccum quendam ampliorem expanſionem: vel & cavitatem earum juxta omnem dimenſionem auctam.

III. Quae igitur contingent, quotiescumque harum partium cava a contento ſanguine multum ultra ſtatum naturalem fuerint dilatata.

IV. Quod

IV. Quod fiet, ſi vel preſſio liquidi aucta; vel fibrarum & membranarum reſiſtentia imminuta fuerit; vel utraque conditio concurrerit.

V. Unde liquet, quare toties cordis Aneuryſmata occurrant in cadaveribus Plethoricorum: poſt febres acutas, & morbos inflammatorios: in iis, qui Polypo cordis aut majorum vaſorum laborant: a nimia reſiſtentia in arteriis: in helluonibus: hyſtericis: hypochondriacis: venereis: rarius in ventriculis quam in auriculis: numquam fere in ſiniſtro, quin & dextro: ſed ſaepe in dextro, nec tamen in ſiniſtro?

VI. Quin & intelligitur vaſorum Aneuryſmata a fibrarum paralyſi: tunicarum vulnere, eroſione: ſanguinis copia & impetu produci poſſe. Rarius tamen in inferiori, quam ſuperiori aortae parte haerent. Potiſſimum in ejus curvatura. Rarius in arteriis, quam venis, naſcuntur.

VII. Symptomata Aneuryſmatis, & effecta ab eo producta ſimillima ſunt iis, quae in Polypo Cordis obſervantur, & ab eodem excitantur: quod ſane eo minus mirum videbitur, quo frequentius alterum alterius mali comes obſervatur: quin & neceſſario fere exiſtit.

VIII. Malum praeſentiſſimum diſcrimen minitatur: quamvis interdum diutiſſime ferri poſſit, ſi nempe Aneuriſmatici tumoris parietes oſſeam, quod interdum fit, aut cartilagineam duritiem acquiſiverint.

IX. Incurabile hoc Aneuryſma eſt. Neque enim aut ſectio, aut compreſſio, qua in minoribus vaſis haerens curari forte poteſt, hic locum habet. Sola palliatio & incrementi impedimentum obtineri poteſt, vena frequentius ſecanda: menti, & corpori quiete concilianda: diaeta tenuiſſima praeſcribenda: abſtinendo a ſtimulantibus & calefacientibus: utendo reſolventibus, ſaponaceis.

X. An omnis Aneuryſmatica cordis vaſorumque vitalium dilatatio a contento ſanguine? Quare Mercurialia ſaepe Aneuryſma inducunt? Quare iis, qui ſimul & lue Venerea, & Aneurys-

neuryſmate laborant, uſus Mercurii interdici debet? Quare qui interno Aneuryſmate laborant, ut plurimum, vel ex ſputo ſanguinis, vel repente moriuntur? Unde fit, ut cordis Polypo, vel Aneuryſmatibus toties ſuccedat ſtupor, paralyſis, oedema, inflammatio, gangraena, ſphacelus brachii alterutrius? Unde fit, ut in iis, qui Aneuryſmate intereunt, arteriae & valvulae oſſeam ſaepe duritiem nactae obſerventur? An pulſus durus & plenus in omni Aneuryſmate adeſſe deprehenditur? An pulſatio venarum jugularium continua, etiam dum aeger decumbit, & nullo thoracis motu agitatur; tum & anxietas cum cordis palpitatione, pondere, pulſatione indicium eſt Aneuryſmatis in dextris ſinu, auricula & ventriculo haerentis? An Hipprocratica Varicis curatio etiam in Aneuryſmate convenit?

CAP. XI.

De Diaphragmatis Inflammatione ſeu Paraphrenitide.

I. Vt ceterae corporis partes, ita & Diaphragma vera inflammatione corripi poteſt: quod ſi factum fuerit, oritur morbus, qui *Paraphrenitis* dicitur.

II. Eſtque haec inflammatio una ex frequentiſſimis, ſed tamen raro ſatis cognitis, parum deſcriptis, & ſaepe cum aliis confuſis morbis.

III. Et ſane, ſi adſiduum ſepti motum; citam per illud circulationem; ſitum partis, & cum ceteris viſceribus communicationem conſideremus: facile intelligimus, non adeo infrequenter expectandam eſſe ejus Phlegmonen.

IV. Idem tamen ſitus, eadem vicinia efficiunt, ut ſaepe pro alio morbo habeatur, cenſeaturque homo hoc morbo correptus vel hepatis, vel renum, aut ventriculi inflammatione laborare.

V. Neque tamen difficile erit, hos ab invicem diſtinguere, ſi ſollicite ad Phaenomena morbos hoſce comitantia attenderis, quorum quidem in Paraphrenitide pleraque haec ſunt.

VI. Febris continua, valde acuta: dolor circa praecordia, la-

latera, dorſum, acutiſſimus, lancinans, ſaepe pulſatorius, auctus in inſpiratione, tuſſi, ſternutatione, ventriculi repletione, nauſea, vomitu, ſingultu, alvi & veſicae exoneratione: reſpiratio dolorifica, parva, frequens, ſolo fere thorace peracta: Vox ſaepius acuta: Hypochondria ſurſum tracta: Delirium, nec tamen ſemper, frequens tamen, & ſaepe perpetuum: ſaepe & convulſiones, potiſſimum riſus Sardonius.

VII. Quod vero in omni Paraphrenitide non eadem plane adſint ſymptomata, potiſſimum videtur tribuendum eſſe loco adfecto, qui idem ſemper non eſt: quum nunc pars carnoſa, nunc tendinoſa: nunc membrana, quae convexam; nunc illa quae concavam ſuperficiem cingit, inflammata eſſe poſſit.

VIII. Neque difficile erit ex hac conſideratione diluere illa argumenta, quibus, diaphragma inflammatum Paraphrenitidis cauſſam non eſſe, evincere conati fuerunt celebres quidam in arte Viri.

IX. Inter cauſſas malum hoc excitantes, quae ſunt omnes illae, quae alibi inflammationem generare ſolent nunc ad diaphragma adplicatae, eminent aer, cibus potusque acres, calidi, vel & actu frigidi.

X. Mali natura: facilis ad vicina viſcera diffuſio: partis adfectae indoles: motus neceſſarius: ſingulare cum viſceribus vitalibus commercium, cerebro potiſſimum & corde: gravia, quae junguntur, Symptomata merito hunc morbum acutiſſimis adnumerant.

XI. Terminatur autem vel reſolutione: vel ſuppuratione: vel gangraena: an & inflammatae partis induratione?

XII. Ex quibus quidem ſola reſolutio ſperanda: quae vel ſimplex aliquando obtinetur: vel non niſi cocta & excreta materia morbifica: idque vel calido ſudore e toto corpore expreſſo: vel ſanguinis fluxu: vel alvi ejectione: vel urinae copioſa excretione: vel plerisque horum conjunctis. An & expectoratione?

XIII. Cura mali abſolvitur, promovendis naturae conaminibus, ſi appareant: ſin minus, V. S. in brachio ut plurimum

mum instituenda, repetenda saepe: cucurbitis dorso admovendis: enemate frequenter injiciendo: mollibus unguentis, fomentis, cataplasmatis adplicandis: & exhibendis diluentibus, resolventibus, antiphlogisticis, nitrosis: diaeta praescribenda tenuissima.

XIV. Ita si resolvi neget malum, nec fuerit ex pessimis, suppuratio expectanda, quae praevidetur ex vehementia, & diuturnitate symptômatum: absentia vel simplicis resolutionis, vel excretionis criticae: rigore: horripilatione: dolore pulsatorio.

XV. Natus hinc abscessus, vix discutiendus, disrumpatur necesse est: stillabitque pus vel in thoracis, vel in abdominis, vel in utrumque Cavum, pro vario loco, quem olim inflammatio occupabat.

XVI. Primum si contigerit, Empyema. Alterum, Ascites purulentus. Tertium, utrumque; quin & tum aliquando viscera ex abdomine in thoracis cavum sursum pelli posse Experientia constitit.

XVII. Postrema quidem conditio merito letalis judicabitur, quamvis mira sit observatio, quam habet Scheuchzerus Itin. Alp. 7. p. m. 495. 496. Primo vero & altera, licet longe periculosissimae sint, vix tamen pro certo letalibus habendae videntur.

XVIII. Si enim, instituta Paracenthesi, pus non pessimae notae educatur, nulla videtur ratio, quare de mundando & sanando diaphragmatis ulcere plane desperaremus.

CAP. XII.

De Morbis Oesophagi.

I. Quamvis, ut ceterae partes, ita & *Oesophagus inflammationem* contrahere possit, certum tamen est, id mali genus non ita frequenter occurrere: quod quidem

si

si majoris momenti foret, instar ceterarum inflammationum tractari deberet.

II. Quin & summe utile foret blandissima; mucilaginosa; dulcia; balsamica non acria; oleosa; anodyna lente sensimque deglutire, qualia & in *excoriatione* interioris Oesophagi superficiei; & *defectu muci*, satis certe obviis malis, non sine fructu exhiberi possunt.

III. Contingit praeterea haud raro, ut *heterogeneum aliquod corpus*, sive acuta figura in Oesophagum infixum, sive mole sua inpactum, descensum deglutitorum impediat, quo in casu illud vel deprimi, vel educi debet: qua de re legi merentur, quae in actis Edinburgensibus, & Acad. Reg. Chir. Paris. conscripta extant.

IV. Quin etiam *Spasmus* in eodem nasci saepe observatur, sive permanens, sive alternus: cujus quidem caussa, vel extra Oesophagum, vel & in eodem haeret.

V. Si prius: haerebit caussa vel in cerebro, vel loco inter cerebrum & Oesophagum intermedio. Illud in hystericis & Epilepticis: Hoc in vulneribus collo inflictis, & nervis inde laceratis conspicitur: quin &consensu vicinarum partium convelli Oesophagus posse videtur.

VI. Si posterius: caussa erit nimia fibrarum irritabilitas: acria stimulantia: inflammatio: exulceratio: excoriatio: quin & plura topica mala in eo enata.

VII. Primarius hujus Spasmi effectus est laesa deglutitio, & varia quidem ratione laesa, pro vario loco, quem Spasmus occupat, variaque ejus extensione.

VIII. Quin & deglutita, nec ventriculo excipi valentia, sursum rejicientur simul cum magna pituitae quantitate, & tussi saepe admodum molesta.

IX. Et quamvis illa pituita haud raro pro caussa impeditae deglutitionis habeatur, quin & praesens eandem impedire necessario debeat: certum tamen est, longe frequentius esse effectum mali, quam ejusdem caussam.

X. Neque

X. Neque haec ſymptomata (§. VII -- IX.) in ſolo Oeſophagi Spaſmo; ſed & in quacumque ejus anguſtatione, undecumque nata, conſpiciantur, neceſſe eſt: imo vero ſaepe & in ejusdem Paralyſi adparebunt.

XI. Atque haec ratio eſt, quod omnes hi Oeſophagi morbi adeo proxime ad invicem adcedant, ut eos diſtinguere ſaepe ſit admodum difficile.

XII. Suſpicamur vero haec Symptomata a Spaſmo produci, tum ex cauſſis praegreſſis: tum ex motibus convulſivis alibi forte adparentibus: tum ex corporis temperie: tum denique ex modo faciliori, modo difficiliori deglutitione: neque enim ſi Spaſmo malum debeatur, aeque ſemper intenſum eſſe conſuevit.

XIII. Malum hercle non contemnendum, ſive cauſſam, ſive effecta conſideres: cauſſae tamen ratione aliud alio levius: Hyſtericum utique non adeo metuendum.

XIV. Cura mali pro varietate cauſſae variis remediis peragitur, quorum alia alias utilia, alias noxia ſunt: V. S.: Cucurbitae: Veſicatoria: Emetica: Cathartica: Clyſmata: Sudorifera: Carminantia: Anthyſterica: Opiata: Fomenta: Cataplasmata: Vapores commendantur.

XV. Sed & laeditur deglutitio *Reſolutis* Oeſophagi *Fibris*, idque varia ratione, pro varietate loci, quem Paralyſis occupat: frequens in ſenibus, ſed & in junioribus vires Venere exhauſtis.

XVI. Cognoſcitur ex cauſſis praegreſſis: ex inſpectione faucium laevium, pallidarum, collapſarum: ex nullo adparente tumore vel in Oeſophago, vel prope eundem: ex aetate: ex aliarum partium reſolutione. An & ex minus difficili fluidorum quam ſolidorum deglutitione?

XVII. Malum itidem, ſive effecta ſive cauſſas ſpectaveris, non contemnendum, nec ſanatu facile. Replentia: ſtimulantia: Veſicatoria: Clyſmata ſi addideris iis, quae Aetius habet Tetrabibl. 2. S. 2. c. 33. perfectam fere habebis Medicinam: ſed nec eadem cura in omni Paralyſi conducit.

XVIII. *Angustatio* Oesophagi per enatum tumorem frequens itidem laesae deglutitionis caussa.

XIX. Is vero tumor, vel enatus in ipso Oesophagi cavo, eundem obstruit: vel in vicinia per θλίψιν eundem comprimit.

XX. Qui in Oesophago enascitur, varius est: inflammatio: abscessus: glandularum incrementum: scirrhus: cancer: carnosa excrescentia: cartilago: fungosa caro: carunculae: atheroma: steatoma: meliceris.

XXI. Extra Oesophagum omnes partes vicinae mole auctae: glandula thyroidea: glandulae atrae asperae arteriae: pinguedinis copia: aneurismata arteriarum: latera earundem callosa: longe tamen frequentissime induratae externae Oesophagi glandulae.

XXII. Talis vero angustatio, praeterquam ex communibus impeditae deglutitionis indiciis, cognoscitur potissimum intruso stilo flexili, ad cujus alteram extremitatem valide alligata haeret spongia: nec difficulter a ceteris Oesophagi malis distinguitur. At veram angustantem caussam satis interdum facile; saepe vero non nisi difficillime detexeris.

XXIII. Neque sane facile est angustantem caussam tollere. Varia quidem ejus indoles varia postulat remedia, plerumque tamen irrita. Induratas glandulas Mercurii efficacia resolvi posse docuit experimentum; sed & hoc remedii genus aliquantulum infidum.

XXIV. Quum vero maximum periculum ut plurimum non adeo in caussa mali, quam quidem in laesa deglutitione, haereat: conabimur alimentis alia ratione ingressum in corpus conciliare, & quidem vel Clysmata nutrientia injiciendo: vel per tubum in Oesophagum ad ventriculum usque immissum alimenta infundendo: aut adsumta pinnae Cetaceae ope vi in ventriculum detrudendo.

XXV. At vero omnes hi modi vel parum certi, vel minus tuti, imo & aliquando satis periculosi sunt.

XXVI. *Disruptus* Oesophagus Boerhavio descriptus: *perfora-*

foratus in Phthisico Heistero observatus; nullam medelam ab arte petendam agnoscunt.

CAP. XIII.

De Empyemate.

I. *Empyema* vi originis collectionem puris quocumque in loco; usu tamen eandem in thoracis cavo factam significat.

II. Potest igitur pus vel in alterutra, vel in utraque thoracis camera haerere: sed & in mediastini cavo sub osse sterno colligi potest.

III. Quidquid in partibus in thoracis cavo haerentibus, vel cum eo communicantibus, aut abscessum, aut ulcus formare potest; pro antecedenti Empyematis caussa haberi debet.

IV. Ergo inflammationes viscerum thoracicorum, pulmonis, pleurae, mediastini, diaphragmatis, forte & pericardii.

V. Tum & omnia, quae memorata viscera erodere & exulcerare possunt: aquae in thorace collectio: pituitae delapsus: sanguis extravasatus: haemoptoe: Asthma humorale: vulnera, tum penetrantia, tum & non penetrantia: contusiones.

VI. Neque impedit, quominus materia purulenta per μετάστασιν in thoracis cavum deponatur.

VII. Harum igitur caussarum nonnullis, pluribusve praegressis imminere Empyema haud vani auguramur.

VIII. Praesens conjicimus. 1. ex tempore, quod ab initio inflammationis elapsum est: quod tamen indicium neque generale, neque absolute certum est. 2. ex signis Vomicae disparentibus, sed brevi redeuntibus. 3. ex Symptomatis, quorum alia ponderi prementis puris; alia rodenti acrimoniae; alia ejus absorptui adscribenda sunt.

IX. Ho-

IX. Horum autem praecipua ſunt, tuſſis plerumque, eaque vel ſicca, vel humida: dolor in latere adfecto: difficilis & erecta reſpiratio, maxime poſt cibum, motum corporis, animi adfectus: decubitus ſupinus, inque affectum latus tolerabilis, in laeſum impoſſibilis: ponderis ſenſus ad diaphragma: tumor aliqualis abdominis: ſonitus fluctuantis puris: levior thoracis in adfecto latere protuberantia: febricula lenta, vere hectica: tumor brachii interdum oedematoſus, inflammatorius, gangraenoſus: pedum oedema: ſudores nocturni: animae foetor: puſtulae: abſceſſus: ceteraque confirmatae Phthiſeos Symptomata.

X. Quo vero in loco pus haereat, docent doloris ſenſus: praegreſſa: decubitus: genarum rubor: pulſus: auditus: argillae humidae vel terrae Erythriae juxta Hipp. applicatio.

XI. Solet interdum natura malum ſolvere expulſo pure, vel expectoratione, vel per vias urinarias: interdum quoque, ſed rarius, diarrhoea: quin & aliis quandoque viis foras ejicit, tumque conditio excreti puris prognoſin determinat, longe ſaepius minus felicem. An vere Hippocrates dixit, melius eſſe, ſi pus in ſiniſtro latere, quam ſi in dextro, contineatur?

XII. Ad curam mali indicatur. 1. pus in cavo thoracis contentum inde educere. 2. fomitem mali tollere. 3. mitigare & praevenire Symptomata.

XIII. Prius ut fiat, ſollicite obſervandum, utrum natura ipſa puris expulſionem moliatur. Hoc ſi fiat, in ſuo, quod molitur, opere adjuvanda, & vario quidem modo pro varia, qua incedit, via.

XIV. Si ergo expectoratione pus ejicere conetur natura, cavendum ab evacuationibus huic contrariis: ſed per pectoralia, bechica, ſaponacea, laxantia, mucilaginoſa, oleoſa, mellita, balſamica, vinoſa, vapores eam promovebit: habita ſemper ratione febris, tenacitatisque excernendae materiae.

XV. Si diureſi favens natura materiam expellat, omne au-

xilium in diureticis mitioribus, aperientibus, laxantibus, clysmatis, fomentis positum est.

XVI. Sin, quod rarius, diarrhoea pus eliminetur, mollia Enemata, fomenta, Cataplasmata, blanda eccoprotica, serum lactis, nisi sufficiat natura, accommodatissima sunt.

XVII. At si nullam viam, qua everrat pus, natura monstraverit, omne praesidium in Paracenthesi thoracis situm erit: in qua quidem operatione ratio haberi debet *Temporis*, quo fieri debet: *Loci*, in quo: *Instrumenti* per quod: & denique *Modi*, quo instituenda est.

XVIII. Ad *Tempus* quod attinet, praestat initio facere, quam morbo nimis provecto: at ubi Phthisica Symptomata se adjunxerint, abstinere longe satius est.

XIX. *Locus* vel ab ipsa natura, excitato tumore, indicatur, vel arbitrio Medici relinquitur: tumque talis eligendus, qui quam maxime profundus, & tamen tuto sine periculo aperiri queat. Commodissimus videtur medius inter Secundam & Tertiam costam spuriam ab inferioribus numerando in sinistro; inter Tertiam & Quartam in dextro latere ad Quatuor digitorum a spina vertebrarum distantiam.

XX. Praestat autem secans, quam urens, *Instrumentum* adhibuisse, sçalpellumque Chirurgicum satis videtur commodum.

XXI. *Modus*, quo instituenda est operatio, versatur circa sectionis rationem: educendi puris quantitatem: facilem vel difficilem ejus exitum: ingressi aeris expulsionem: vulnerisque deligationem commodam.

XXII. Fortunatus minus magisve operationis eventus praevidetur ex qualitatibus educti puris.

XXIII. Talis vero paracenthesis, vel in alterutro, si alterutrum latus pus impleverit; vel in utroque, si utrumque, facienda erit: sed parum in hoc casu spei superesse videtur.

XXIV. Sin pus inter mediastini lamellas haeserit, unum, sed anceps, praesidium in terebrando sterni osse situm erit,

qua-

qualem encheiresin famosus Theologus Beckerus subiisse dicitur.

XXV. Quomodo vero fomes purulentam materiam fundens tolli exsiccarique debeat, symptomatisque occurrendum & prospiciendum sit, ex iis, quae Cap. V. de Phthisi Pulmonali diximus, peti debet.

CAP. XIV.

De Hydrope Thoracis.

I. Si eas cavitates, quas in descripto modo morbo pus occupabat, aqua, serum, ichor impleverint, *Hydrops* dicitur *Thoracis.*

II. Qui quidem vel lenta congestione, quod longe frequentissimum; vel subita admodum fluxione, quod rarius, nec tamen plane insolens; generari consuevit.

III. Hic vero morbus, licet plerisque rarior, & Galeno semel tantum observatus credatur, longe tamen frequentius occurrit, quam quidem vulgo existimatur.

IV. Est autem raro primarius morbus, sed plerumque alterius effectus & Symptoma, neque semper ejusdem. Hydrops Ascites: Tussis inveterata: Asthma contumax: Hydatides disruptae: Hydrocele discussa: Cordis majorumque Vasorum morbi: frequentissime Thoracis Hydropem excitare deprehenduntur.

V. Quum vero hoc malum pleraque Symptomata cum multis pulmonum morbis communia habeat, & Empyematicis adeo adfinia, ut per caussas antecedentes unice distingui posse videantur: mirum non est, de difficili mali diagnosi omnes fere medicos conqueri.

VI. Inprimis autem mali hujus suspicionem faciunt, nulla antegressa inflammatio: erecta & difficilis respiratio: ponderis ad diaphragma sensus: tussicula: decubitus, ut in Empyemate: pedum manuumque oedematosus tumor cito adparens: scroti tumor, & ad ejus augmentum, vel decrementum, de-

crementum, vel incrementum Symptomatum: impoſſibilis longa in lecto mora, ſed ſubita expergefactio cum ſuffocationis periculo: fluctuatio aquae: urina initio morbi alba, copioſa, dein parcior & ſaturatioris coloris: pulſus maxime inaequalis: An & praevia intra praecordia ebullitione, ſpumoſae & liquidae materiae ex ore excretio?

VII. Pondus aquae prementis: facilis ejus putrefactio: difficilis ex thoracis cavo expulſio: indoles morbi, cujus hoc malum ſymptoma eſt: thoracis hydropem Chronicis, periculoſis, & vix curandis morbis accenſendum jubent.

VIII. Quod ſi vero, favente natura, aliquando ſanatus legatur, id potiſſimum per diuretica, ſetacea per ſcrotum transmiſſa, & fonticulos cruribus immiſſos factum deprehenditur.

IX. Quare & his viis Medicus aquam expellere conabitur: quod ſi non ſucceſſerit, viresque conſtiterint, ad thoracis paracentheſin deveniet.

X. Neque negliget, educta aqua, remediis illum morbum expugnare, vi cujus excreta modo aqua collecta fuerat, ne recidiva expectetur: ſed & hoc non facile, ſaepe ἀδύνατον.

LIB.

LIB. VII.

DE MORBIS VISCERVM ABDOMINALIVM.

CAP. I.

De Hepatitide.

I. H*epatitis*, seu *Inflammatio Hepatis*, vel in arteriae hepaticae propaginibus, vel in ramulis venae portarum sedem habere potest. Hanc *Venosam*, illam *Arteriosam Hepatitidem* non incommode vocaveris.

II. Ex quibus quidem venosam rarius, arteriosam frequentius nasci necesse est: sed ita tamen, ut raro alterutra sola perstet, sed alteram altera producat.

III. Antecedunt utramque, tum generales omnium inflammationum caussae, tum speciales quaedam huic determinatae inflammationi propriae quasi & privae: copia olei omento contenti: malum hypochondriacum: metastasis materiae morbificae cujuscumque in hepar: calculus: bilis crassa, viscida, tenax, acris: Icterus: externorum remediorum ad hepar intempestiva adplicatio; eorumque vel frigidorum, potissimum in acutis, aut aestuante corpore, vel calidorum, vel attrahentium: sitis intensa, diu tolerata: febris ardens: animi pathemata: vomitus validus, repetitus: simplex hepatis obstructio: vermes: sordes: pituita: diuturnus usus alimentorum viscosorum, lentorum, tenacium, acrium: ictus: lapsus: contusio: vulnus.

IV. An non utilis hepatitidis distinctio in eam, quae convexam; & illam, quae concavam superficiem jecinoris obsidet? Certe id & ad prognosin & ad medicinam faciendam distinguere juvat.

V. Comitatur malum febris continua acuta, minus tamen acuta, quam in ceteris inflammationibus: Dolor punctorius, non ex acutissimis, in dextro plerumque, nonnumquam & sinistro hypochondrio; saepe & Epigastrio; saepe in his omnibus locis: qui inspirando, tussiendo, excrementis excernendis, decubitu in dextrum latus, tum & a pastu augetur: dolorificus singultus: sitis: urina parca, rubra, flammea, ardens: vomitus biliosus: oculorum album flavum, pallidum. An & tumor in alterutro hypochondrio? An Icterus? An haec bina Symptomata quidem semper & necessario adsunt?

VI. Periculosior adfectus abit in mortem, nata gangraena visceris putrida; diarrhoea cruenta; pessima dysenteria.

VII. In abscessum scirrhumque haud raro terminatur.

VIII. Sed & in sanitatem exit, vel simplici resolutione; vel evacuatione Critica, nec tamen semper eadem. Igitur. 1. narium haemorrhagia, copiosa, e nare dextra. 2. alvi fluxu bilioso; cujus utilitatem determinant tempus, quo adparet: Symptomata concomitantia: materiae excretae indoles. 3. sanguinis e vasis haemorrhoidalibus fluore. 4. copiosa urinae criticae excretione. 5. copioso, aequabili, flavescente sudore. 6. Vomitu. An & dolor in sinistro hypochondrio? An scabies? An accedens febris hepatitidem solvit?

IX. Medicinam determinant resolutionis, aut evacuationum criticarum praesentia, vel defectus.

X. His enim non adparentibus, omne praesidium in V. S. majoris tamen utilitatis in arteriosa, quam in venosa hepatitide; in brachio, an potius dextro? instituenda: in purgantibus cholagogis lenioribus: clysmatibus, saepius injectis: remediis diluentibus, resolventibus, sine multo stimulo incidentibus, nitrosis, mellitis, saponaceis: fomentis, cataplasmatis resolventibus: cucurbitis, nec tamen continuo in mali initio admovendis.

XI. At si criticarum evacuationum indicia conspiciantur, naturae conatibus obsistendum non est: sed eo, quo vergit, ducere illam oportet.

XII. Quod

XII. Quod si vero malum neque arti, neque benignae naturae cedat, facile in *Suppurationem* abit: quae praevidetur ex tempore resolutioni dicato jam elapso: ex nullis indiciis, aut resolutionis, aut criseos factae: ex symptomatum perdurratione: ex vagis horripilationibus. Ita futurum, ita actu formari abscessum praesagimus.

XIII. Factum vero eundem novimus. 1. ex praegressis §. XII. 2. ex remissione symptomatum. 3. ex dolore gravativo ad jugulum, summumque humerum diffuso. 4. ex tumore, in dextro hypochondrio potissimum, ab alio, saepe & hic apparente, sollicite distinguendo. 5. ex febricula hectica, ejusque symptomatis. An diu durans Icterus? An decubitus in omnem partem molestus? An vini fastidium? An intolerabilis cruris suraeque dolor inter certiora hepatici abscessus signa referenda sunt?

XIV. Nobilitas visceris: summa humorum hepaticorum alcalescentia: mala plerumque confecti puris conditio; facillima labis cum vicinis communicatio, minus fortunatam prognosin instituendam monent: variam tamen pro varietate loci adfecti: pro variis purulentae materiae qualitatibus: pro vario denique, quo terminatur, modo.

XV. Etenim abscessus vel 1. per totam hepatis substantiam diffusus eandem consumit: vel 2. rumpitur, stillante pure in abdominis cavum: vel 3. absorptum ex abscessu pus cum massa sanguinea commiscetur, perque totum corpus circulatur: vel 4. deponitur in cavum intestinorum, aut ventriculi, tumque vel diarrhoea, vel vomitu purulentis terminatur: vel 5. peritonaeum musculosque abdominales extrorsum premit, manibusque facile palpandum tumorem excitat: vel denique 6. pluribus ex his modis simul finitur.

XVI. Ex quibus quidem quatuor priores, vel absolute letales, vel ad summum periculosissimi sunt: quintus vero interdum salutaris esse deprehenditur, licet periculi expers numquam sit.

XVII. Quemcumque vero eventum habuerit abscessus, requiritur. 1. ut purulentam cacochymiam, cum sanguine facile communicandam, praecaveamus. 2. ut generatum in hepate ulcus, si fieri possit, mundemus, & consolidemus.

XVIII. Quibus quidem scopis, difficulter sane feriendis, inserviunt acescentia: saponacea: vulneraria: lacticinia: serosa: nitrosa: balsamica: &, quarum in his efficacia satis celebrari non potest, medicatae fontium aquae.

XIX. Praeter quae tamen attendendum est ad singularem modum, quo abscessus terminatus est: quod si fiat, enato tumore in hypochondrio dextro, omnis spes in perforando eodem, contentoque puri exitu conciliando sita est.

XX. Debet autem illa apertura vel secando, vel urendo fieri: quam posteriorem methodum veteres metu imminentis haemorrhagiae alteri praetulisse leguntur.

XXI. Effluens vero pus, vel melioris, vel pejoris notae, feliciorem minusve felicem sanationem praesagiet, quae ea ratione, quam §. XVIII. docet, unice obtineri posse videtur.

XXII. Fieri porro interdum videmus, ut hepatis inflammatio, neque resoluta, neque suppurata, in *Scirrhum* abeat, quem itidem a simplici hepatis obstructione nasci posse non difficulter intelligimus.

XXIII. Quidquid enim materiam, vel in jecinoris vasculis, vel in glandulosis ejusdem folliculis haerentem, indurare, inspissare, inque lapideam fere duritiem convertere, ejusdemque cum continentibus canaliculis concretionem promovere potest: id omne hepatis Scirrhum producere valet.

XXIV. Poterit igitur Scirrhum hepatis antecedere hepatitis: simplex obstructio, minus prudenter tractata: contusio: vini generosioris abusus: medicamenta, vel valde refrigerantia, vel plurimum calefacientia ad jecinoris regionem admota; & plura alia.

XXV. Malum

XXV. Malum hoc, quod facilius detegitur, ſi convexam, quam ſi concavam hepatis regionem obſederit, his fere indiciis cognoſci poteſt. 1. ex praegreſſis. 2. ex tumore duro, inaequali, renitente, in dextro plerumque hypochondrio, aliquando & in ſiniſtro, nonnumquam & in Epigaſtrio, facilius in gracilibus, tum & in ſitu erecto, detegendo. 3. faciliori in dextrum, quam in ſiniſtrum latus, decubitu. 4. ex ſenſu ponderis & gravitatis. 5. ex doloris abſentia, quamdiu tumor benignus, qui vero, ſi adſit, gravativus potius, quam lancinans obſervatur. 6. ex reſpiratione impedita. 7. albo oculorum mire pallido, interdum & flavo. 8. An & ex Ictero? certe ille & in aliis morbis a Scirrho diverſis adeſt; neque ſemper & neceſſario Scirrhum comitatur.

XXVI. Haec vero ipſa ſigna, ſed leviora, in ſimplici Hepatis obſtructione adſunt: nec mirum, quum & Scirrhi & obſtructionis materia ſaepe vix niſi duritiei gradu videatur differre.

XXVII. Chronicum, fere incurabilem, nec plane periculi expertem hunc morbum nemo non pronunciabit, qui naturam mali; facilem irritationem, & ſic in cancrum degenerationem; facile ſupervenientem Icterum, inprimis & hydropem, conſideraverit.

XXVIII. Obſtructio nondum Scirrhoſa curabilis: vere Scirrhoſa, ut curari nequit, ita vix tractanda. Prior ad ſui curam exigit attenuantia: incidentia: amaricantia: antiſcorbutica: ſaponacea: mellita: oxymellita: ſerum lactis: fuliginoſa: bilioſa: chalybeata, intermiſtis purgantibus, maxime Aloeticis: tum & medicatas plerorumque ſoteriorum fontium aquas: quibus externa ejusdem naturae adjungenda.

XXIX. Reſerata obſtructione vaſa debilitata corroboranda: quod & pleraque ex recenſitis remediis feliciſſime praeſtant.

CAP. II.

De Ictero.

I. *Icterus, Icteritia, Morbus Regius, Morbus Arquatus,* vel *Arcuatus, Aurigo,* (his enim & pluribus nominibus insignitur) vocatur naturalis coloris, quo corpus gaudet, degeneratio in colorem flavum; bilis colori simillimum, interdum & viridem, nonnunquam subnigrum.

II. Haec vero flavedo, licet ubique conspiciatur, potissimum tamen, primumque in oculorum albo comparet; tum & illis in locis, quae tenuissima Epidermide investiuntur.

III. Neque exterior tantum corporis superficies; sed & interiores partes pleraeque, tam solidae, quam fluidae, flavo hoc colore tinctae observantur.

IV. Hujus vero flavedinis caussam in bile quaerendam esse, tum color; tum oris amarities; tum cinerea, & grisea foeculentae materiae facies manifesto evincunt.

V. Quum vero duplex potissimum bilis sit, cystica & hepatica, quaeri posset, utra harum flavedinis caussa sit. Sane, quamvis praecipue cystica peccare videatur, non tamen hepatica plane excludenda est, quae interdum sola, interdum simul cum cystica hunc morbum generare posse videtur.

VI. Et quidem morbus generabitur, si alterutra haec bilis a vasis sanguiferis excepta sese cum massa sanguinea commiscuerit, & cum ea ad omnes corporis partes, tam interiores, quam exteriores, delata fuerit.

VII. Id vero ipsum futurum intelligitur, si vel tanta copia secreta fuerit, ut omnis a ductibus suis excipi neget: vel, si impedimenta dentur, quae bilis excretionem in intestinum duodenum, aut vesiculam fellis impediant.

VIII. Negari tamen vix potest, longe frequentius illam Icteri speciem occurrere, quae ab impedita bilis in Intestina evacuatione oritur.

IX. Pos-

IX. Possunt igitur Icterum generare hepatis inflammatio, obstructio, suppuratio, scirrhus, quamvis omnia haec hepatis mala etiam sine Ictero adesse possint. Vesiculae felleae inflammatio, suppuratio, spasmus: sordes, vermes, calculi illi inhaerentes. Ductuum tam hepatici, quam inprimis cystici, & communis compressio, obturatio, constrictio. Corpus quodcumque in duodeno haerens, & se osculo choledochi ductus opponens. Venena varia. Febris, unde alius Icterus symptomaticus, alius criticus. Graviditas.

X. Anxietas praecordiorum: cardialgia: hypochondriorum tumor: dolor, vel obtusior, vel acutior: vagae horripilationes: adpetitus prostratus: nausea: vomitus biliosi: sitis intensior: somnus turbatus: ructus: flatus: borborygmi: Colica: instantem Icterum praesagiunt.

XI. Praesentem demonstrant cutis flavedo: urina saturate rubra; spumam flavam conquassata concipiens; immissumque linteum vel chartam flavo colore tingens; dum excernitur, ardens: foeces albae, griseae, lentae, viscidae, foetentissimae, quod tamen in omni Ictero sic se non habet: Accedunt pruritus indomabilis: pustulae: vesiculae: aliquando febris acuta: cachexia: hydrops ascites.

XII. Caussae Icterum generantes ex praegressis: ex symptomatibus, morbisque cum Ictero conjunctis: ex foeculentae materiae colore: ex febris vel absentia, vel praesentia: ex recidiva mali frequentiori, deteguntur.

XIII. Major minorve morbi duratio; periculum majus minusve determinari non potest, nisi cognita caussa, quae Icterum generavit: pro cujus varietate omnino varia est instituenda prognosis.

XIV. Neque eandem in omni Ictero adhiberi posse Medicinam satis patet: saepe enim diversa & opposita plane ad sui curationem remedia morbus hic exigit.

XV. Qui enim vitio inflammati hepatis oritur, aut nimiam bilis secretionem pro sua caussa agnoscit, illa V. S.: refri-

refrigerantibus: nitrosis: humectantibus: cholagogis: tractari debet.

XVI. Quae ab alia adfectione hepatis, aliove morbo generatur, curabitur curato illo, a quo symptomatice producitur morbo.

XVII. Unde intelligitur, quare solum Rheum aliquando Icterum sanet? Quare antihystericis, antispasmodicis, Opiatis, saepe feliciter cedat? Quare in gravidis saepe non fugetur, nisi excluso foetu? An possunt vera Icteri specifica dari? An inter ea Cortex Peruvianus referri meretur?

XVIII. Quum vero longe frequentissimus sit ille Icterus, qui ab obstructis ductibus biliariis per tenacem, viscidam, & gypseam materiam, & impedito bilis in duodenum influxu oritur, ejus inprimis curatio tradenda.

XIX. Obtinebitur autem illa tum per Emetica, quamvis semper aliquid incerti illis insit: tum per Cathartica paulo validiora: tum per incidentia, deobstruentia, amaricantia, hepati amica vegetabilia: tum per neutros, vel alcalinos sales, fixos, volatiles: tum per saponacea nativa, artificialia: tum per animalia sale volatili praedita, eorumque bilem: tum per olea stimulantia: tum denique per chalybeata.

XX. Ex quibus Graminis succo: Radici Pareirae bravae: Acmellae: oleo Carabes, & Therebinthinae multi primas deferunt.

XXI. Neque abstinebimus ab externis unguentis, linimentis, emplastris, resolventibus, incidentibus, attenuantibus.

XXII. In his vero tamdiu pergendum, donec omnis oculorum flavedo disparens, & tinctae eadem foeces iterum liberrimum bilis in intestina iter demonstrent.

XXIII. Quod ubi adparet, pergendum aliquamdiu in usu vini Medicati amaricantis, corroborantis, Chalybeati, omniumque, quorum ope debilitata vi morbi vasa & viscera tonum suum roburve iterum acquirant.

XXIV. Quae

XXIV. Quae vero remedia a nonnullis ad flavum cutis colorem tollendum commendantur, de iis certe plus praedicatur, quam revera in illis inesse deprehenditur.

CAP. III.

De Hydrope.

I. Ictero inveterato frequentissime succedens; vitio hepatis non raro enascens, merito his subjungitur *Hydrops.*

II. Qui commode definiri potest, quod sit collectio materiae aquosae praeter naturam in certo quodam corporis loco.

III. Hunc vero locum constituunt vel cavitates naturales, ut cerebri, thoracis, abdominis, uteri, ovarii, testium, folliculorum glandulosorum, cellularum, cryptarum: vel praeter naturam factae: vel ipsa vasa ultra modum distenta & dilatata, quod in hydatidibus inprimis locum habere videtur.

IV. Pro varietate nunc loci, quem malum occupat: tum & pro varia indole materiae cava implentis, neque enim semper eadem illa est, variis nominibus malum hoc insigniri, inque varias species dividi consuevit.

V. Ex his autem inprimis memorantur *Anasarca: Tympanites: Ascites:* e quibus prior a pituita: alter a flatu: tertius ab aqua generari creditus fuit.

VI. *Anasarca* igitur, quae & *Leucophlegmatia* dicitur, multisque aliis nominibus adpellatur, sedem suam habet in cellulis tunicae cellulosae, quae ab aqua, sero, lympha expansae tumorem, vel universalem in toto corpore, vel particularem in hac illave parte excitant: qualis non in exterioribus tantum, sed & in interioribus visceribus oriri potest: quin & ab interioribus ad exteriora, & contra per μετάστασιν transire.

VII. Cognoscitur. 1. ex tumore laxo, albo, frigido. 2. ex parva ad adpressas manus resistentia. 3. ex indolentia. 4. ex remanentibus impressorum digitorum foveis.

VIII. Caus-

VIII. Caussae mali, caussarumque mali ablatio ex historia & curatione Ascitis facile intelligentur.

IX. *Tympanites* minus apte inter Hydropis species relatus; neque enim ab aqua oritur; pro sui caussa agnoscit elasticam, flatulentam, aeriam materiam, abdomen in insignem tumorem distendentem; quae ratio est, quod Gr. ὕδρωψ ξηρὸς Lat. *Hydrops siccus* dicatur.

X. Sedem autem habet haec elastica materia, vel in ipso abdominis cavo: vel, quod forte frequentius, in cavitate intestinorum.

XI. Cognoscitur malum. 1. ex solo ventris tumore. 2. ex nullis impressorum digitorum foveis, nisi Anasarca conjuncta fuerit. 3. ex sonitu, quem percussus venter instar tympani edit. 4. ex nulla humoris fluctuatione, moto corpore, deprehensa. 5. ex pondere corporis non aucto ea proportione, qua augetur tumor.

XII. Caussae mali variae. 1. ros abdominis non resorptus. 2. materia corrupta in cavo abdominis, vel intestinorum contenta. 3. intestinorum tunicae perforatae. vel 4. fibrae eorundem per διαπήδησιν secedentes. 5. An earundem spasmus? 6. An earundem Paralysis? 7. An & vulnus in cavum abdominis penetrans?

XIII. Malum hoc post longas ambages & longa taedia in Ascitem, inde in mortem transire consuevit.

XIV. Parum adversus Tympanitidem in arte praesidii. Interest tamen, unde ortus sit. Vix multum solatii ab instituta Paracenthesi capi posse videtur.

XV. *Ascites* autem, de quo hic inprimis agendum est, vocatur collectio aquae in cavo abdominis.

XVI. Cujus iterum variae occurrunt species pro varietate materiae, quae in cavo abdominis continetur: tum & pro vario loco, quem illa materia occupat.

XVII. Etenim vel in ipso cavo abdominis inter intestina & peritonaeum collecta haeret aqua: vel inter binas lamellas peritonaei

ritonaei ab invicem secedentes : vel forte in singulari sacco, qui inter peritonaeum & intestina haeret: vel in multis singularibus & distinctis vesiculis. An & in ipsis mesenterii glandulis lympha stagnare, easque extendere valet?

XVIII. Collecta autem in his cavis aqua, vel puram lympham, serumque; vel alios humores, eosque vel solos, vel lymphae commixtos, ut sanguinem, chylum, pus, urinam, refert : unde alius Ascites urinosus: chylosus alius: alius lacteus: &c.

XIX. Ex quibus liquet, proximam, materialem, continentem Ascitis, ceterorumque hydropum caussam esse lympham, vel puram, vel aliis humoribus impraegnatam, quae vel in propriis vasis stagnat, vel ex iisdem in cavitates quasdam, sive naturales, sive praeter naturam factas effunditur.

XX. Haec vero collectio lymphae a variis & diversis admodum caussis producitur, quae commodissime ad *quatuor* distinctas *classes* referri possunt.

XXI. Harum *Prima* continet eas caussas, quae arteriarum serosarum vel lymphaticarum oscula nimis aperire, & dilatare possunt.

XXII. *Altera* eas complectitur, quae efficiunt, ut major seri vel lymphae copia sanguini inhaereat, quam naturaliter illi inesse debebat.

XXIII. Ad *Tertiam* referuntur, quae impediunt, quominus resorptus humorum, eorumque per venas ad cor refluxus commode fieri possit: quo spectat. 1. vis vitae debilis. 2. vasorum absorbentium obstructio. 3. venarum majorum, vel lymphaticarum, vel sanguiferarum aut obstructio, aut compressio.

XXIV. Sub *Quartam* denique classem reducuntur, quae vasa lymphatica, vel arteriosa, vel venosa, ita disponere possunt, ut vel nimium dilatentur, vel extensa crepent, atque dissiliant.

XXV. Ex quibus ſequentia pulcre intelliguntur. Quare laxa corpora inprimis hydropi obnoxia? Quare poſt toleratos morbos tam Chronicos quam acutos; poſt ingentem quamcumque evacuationem; poſt diuturnam in aere humido frigidoque moram; poſt abuſum potuum aquoſorum tepidorum tam frequens malum? Quare ab uſu aquae frigidae; ab impedita perſpiratione; ab ictero; a ſcorbuto; a febribus malignis; a corporis quiete; ab ulceribus internis toties hydrops? Quare pars vinculo conſtricta oedematoſa evadit? Quare in gravidis oedematoſus pedum tumor? Quare viſcerum obſtructiones toties hydrops excipit? Quare poſt abuſum ſpirituum fermentatorum; poſt febres intermittentes, aut nimis diu toleratas, aut intempeſtivo Corticis uſu ſuppreſſas; poſt adſtringentia venena frequens Aſcites? Tum denique, quare vis externa; dolores enormes; retentae evacuationes ſaepe in Hydropem terminantur?

XXVI. Incipiens Aſcites haud ita facile dignoſcitur propter Phaenomena, quae cum aliis morbis communia habet. At confirmatior cognoſci non difficulter poteſt.

XXVII. Etenim incipit malum cum torpore, gravitate, ad motum impotentia: reſpiratione ſolito difficiliori: oedematoſo pedum tumore, circa veſperam aucto, at matutino tempore minore: lento abdominis tumore, qui ſenſim ſenſimque increſcens praeſentis Aſcitis ſuſpicionem quam maxime firmat. Accedit materiae abdomine contentae fluctuatio ad ejus motum vel percuſſionem, nec tamen ſemper, exploranda: oedematoſi tumoris per crura, femora, ſcrotum diffuſio: ſuperiorum partium emaciatio: hernia aquoſa, tam inguinalis, quam umbilicalis: maxima reſpirationis difficultas: anxietas: Orthopnoea: Alvus ſicca, conſtipata: Vrina parca, foetida, lixivioſa: Nullus ſudor, perſpiratio nulla: febricula primum lenta, mox acutior: Appetitus proſtratus: ſitis intenſiſſima: Tuſſis moleſta: Narium haemorrhagiae: Aquae Acrimonia: Viſcerum inflammatio, gangraena: Ulcera peſſima.

XXVIII. Ma-

XXVIII. Malum hoc Chronicum; ſanatu ſemper difficile, facilius olim in ſervis quam liberis; varium pro cauſſarum Symptomatumque varietate eventum habens; ſi ſitis, tuſſis, gangraena, narium haemorrhagia, diarrhoea acceſſerit, fere certo letale cenſendum.

XXIX. Curatio Aſcitis ut feliciter cedat, tribus indicationibus ſatisfaciendum eſt, quarum Prima exigit, *aquas in cavo abdominis collectas inde expellere.* Altera, *eductis aquis cauſſas, quae easdem colligi fecerunt, emendare, tollere.* Tertia denique *Viſcerum ſolidarumque partium debilitatem*, ſaepe Aſcitis cauſſam, ſemper effectum, *corrigere.*

XXX. *Priori Scopo* inſerviunt omnia *Evacuantia*, quae commode diſtinguuntur in *Interna* & *Externa.*

XXXI. Ad *Interna* ſpectant *Purgantia: Emetica: Diuretica: Sudorifera: Exſiccantia.*

XXXII. *Externa* ſunt vel *Diſcutientia:* vel *ſenſibiliter Evacuantia*: quorum poſteriora iterum duplicia, vel enim evacuant aquam ex *ipſo illo loco*, in quo collecta haeret: vel inde *ad alium locum* determinant.

XXXIII. In uſu *Purgantium*, quae non tantum contentain inteſtinis, ſed & cavo abdominis lympham inde ejicere poſſe tum experientia deprehenduntur, tum ratione intelliguntur, id omnino obſervandum eſt. 1. ut dentur validiora. 2. ut ſaepe repetantur, paucorum dierum intervallo interjecto. 3. ut ab illis caveatur, ſi nimia adfuerit debilitas: inprimis 4. ſi corruptorum jam viſcerum adfuerint indicia.

XXXIV. Itaque talia inprimis *Cathartica* eligenda, quae *Hydragoga* in arte adpellantur, qualia potiſſimum ſunt, quae parantur ex Gialappa: Bryonia: Mechoacanna: Hermodactylis: Cucumeris Agreſtis ſucco: Soldanella: Iride noſtrate: Eſula: Ebulo: Sambuco: Rhamno Cathartico: Mercurialibus: Gutta Gamba: Colocynthide: Lapide Lazuli: An & Rheo? tum ſeorſim ſumptis, tum miſtis inter ſe, tum variis compoſitis officinalibus.

XXXV. *Emetica*, circa quae eadem cautela adhibenda,

quae circa Cathartica, ex Antimoniatis inprimis parata conveniunt: quibus, ut non ἄνω tantum, ſed & κάτω operentur, purgans hydragogum commode admiſcetur.

XXXVI. Contingit autem haud raro, ut poſt Emetica & Cathartica, licet maximam aquae copiam ejecerint, tumor abdominis auctus potius, quam imminutus videatur: quale quidem tumoris augmentum ſpaſmis flatibusque, a remediorum operatione ſuſcitatis, deberi, vel ipſa curatio docet, quippe quae optime carminante, antiſpaſtico, & Opiato medicamento inſtitui deprehenditur.

XXXVII. *Diuretica*, quae, ſi eorundem operatio aeque certa & medentis imperio ſubjecta eſſet, Catharticis & Emeticis praeferenda forent, potiſſimum talia conducunt, quae ex ſale per incinerationem facto conſtant: quod ſi aqua ſolveris, habebis alcalinum: ſi vino Rhenano, ſalem obtinebis neutrum, quem ſi deſideres, & ammoniacalia pulcre proſunt.

XXXVIII. Neque certe minus ſaepe neceſſarium eſt longe oppoſitis ſalibus, acidis ſcilicet, urinam provocare, quae igitur vel per ſe, vel vegetabilium diureticorum decocto, aut Vino Medicato inſtillata non ſine fructu adſumuntur.

XXXIX. Ad internum vero vel Vermium Majalium, vel inprimis Cantharidum uſum, Hippocrati jam laudatum, & recentiorum nonnullis depraedicatum, haud temere acceſſeris.

XL. Minoris efficaciae, ſed nec tamen inertia plane cenſenda ſunt *Sudorifera*. Sola tamen interna, niſi externis juventur, tantum ſudoris, quantum ad eliminandam lympham requiritur, vix videntur poſſe projicere.

XLI. *Exſiccantia* denique, quamvis & haec ſola nihil, ceteris juncta aliquid valeant, vel inſenſibiliter humores lymphaticos difflant, vel ſpongiae inſtar abſorbent: quorum prius ab aromatibus & corroborantibus: poſterius a victu ſicco, ſalino, ſollicitaque a potu abſtinentia expectandum videtur.

XLII. Neque tantum internis praeſidiis, ſed & externis utendum: inter quae memorantur *Diſcutientia*, quae lym-

pham collectam ſine ulla nova apertura educunt; ſive id fiat per ampliatos cutis poros, ſive pellendo in vaſa abſorbentia: qualia ſunt omnia tam actu quam potentia calida: ſpirituoſa: frictiones ſiccae, aromaticae: ſal ſicciſſimum: balneum ſiccum, calidum, ſudatorium: calor ſolis, arenae, fimi animalium, ſimilisve.

XLIII. Inter externa vero, quae *Senſibiliter evacuant*, recenſentur Veſicatoria: fonticuli: ſetacea: in quorum tamen applicatione ſumma requiritur prudentia, ne gangraenam excitata hinc ulcera contrahant.

XLIV. Quae quidem ſi nihil juverint, unum, ſed incertum admodum, in Aſcite ſupereſt remedium, Paracentheſis abdominis.

XLV. In qua quidem inſtituenda attendendum eſt, ad viſcerum conditionem, utrum ſcilicet eam fieri patiatur, nec ne: ad morbi cauſſam, durationem, ſymptomata conjuncta: ad locum perforandum: ad inſtrumentum perforaturum: ad copiam educendi liquoris: ad Symptomata eductae aquae ſupervenientia: ad indolem excretae lymphae: unde ſucceſſus operationis, morbique eventus praevidetur.

XLVI. Eductis aquis morbi effectus ſublati ſunt, non cauſſae, quas tollere *Altera* jubet *indicatio*. Huic non eodem ſemper ſatisfit modo, ſed pro cauſſarum varietate vario: ergo interdum hoc praeſtari poteſt per Emetica; Purgantia; Diuretica; Antimoniata; Mercurialia; Venerea; Salina; interdum Corroborantia; interdum adſtringentia; nonnumquam ſtimulantia, calida.

XLVII. *Debilitati* Solidarum partium, eductis aquis, ſublatis cauſſis, ſaepe ſuperſtiti ſuccurrit vinum Medicatum ex aromaticis; roborantibus; ſubadſtringentibus; inter quae Lignis Santali; Cinnamomo; Cortici Caſcarillae, Peruviano; Marti primae debentur: tum & potiſſimum juſtum regimen rerum non naturalium.

XLVIII. An hepar, aut lien, aut utrumque viſcus ſemper hydropis fomes? An in omni hydrope lentum, tenax, viſci-

dumque peccat? An non hydrops a contrariis plane caussis generari potest? Cur toties omentum in hydropicorum cadaveribus abesse, vel mole sua imminutum observatur? Estne illa absentia caussa, an effectus hydropis? Cur in Anasarca non aequabilis est totius corporis superficies; sed alia pars magis, alia minus protuberare deprehenditur? An omnis hydrops iisdem remediis persanandus? An V. S. umquam in hydrope locum habet? An in omni omnino hydrope purgandum? An in omni hydrope sollicite ab omni potu, quo sitim extinguas, est abstinendum? An & quando aquae minerales hydropem sanant?

CAP. IV.

De Adfectibus Lienis.

I. Quicumque morbi hepar invadere observantur, eosdem & *Lien* pati deprehenditur: obstruitur namque, inflammatur, suppuratur, quin & frequentissime in scirrhum abit.

II. Inprimis autem magnam in molem excrescere, imminuta reliqui corporis substantia, observatur, unde non inepte fisco illum comparabat Trajanus, quo ditescente cives ad pauperiem redigi solent.

III. Tumque oriuntur mirabilia, & scorbuticis simillima Symptomata, Hippocrati olim memorata; quae ex vitiata bilis confectione, atque hinc depravata χυλοποιήσει, commode explicantur.

IV. Propter vero singularem consensum, qui inter Lienem heparque intercedit, fieri omnino non potest, quin, si aliquamdiu perstent Lienis mala, similibus etiam hepar corripiatur.

V. Unde liquet eandem, quae in hepatis morbis, hic instituendam esse prognosin: neque dissimilem adhibendam esse medicinam, quod & de plerorumque abdominalium viscerum

adfectibus intelligendum est: Et sane remediorum splenetico-rum, ut adpellari consueverunt, eadem fere est, quae hepaticorum efficacia.

CAP. V.

De Ventriculi Inflammatione.

I. Copiosissima vasa per Ventriculum dispersa eundem, ut cetera viscera, inflammari posse certo evincunt.

II. Magnus porro eorundem numerus: summa ejus sensilitas: aeris calidi, frigidi, infecti in eundem ingressus: alimentorum potulentorumque actu, potentia calidorum, frigidorum, acrium deglutitio: diuturna eorundem in ventriculo mora unam ex frequentissimis morbis *Ventriculi Inflammationem* significant.

III. Et sane, licet satis frequens sit malum, longe tamen frequentius occurreret, nisi provida natura talem ventriculo conditionem conciliasset, qua, aliunde facile futura, pulcre praecavetur Phlegmone.

IV. Copia enim lymphae, tum in ipso ventriculo genitae, tum aliunde ad hunc delatae: mucus involvens: facilis ad ingesta noxia Vomitus morbum hunc saepe felicissime avertunt.

V. Malum hoc, quod diversas sui agnoscit caussas, tum externas, tum in ipso ventriculo vicinisque visceribus haerentes, cognoscitur ex febre acutissima, continua: dolore, pungente; ardente; in Epigastrio potissimum haerente; sed & ad latera dorsumque diffuso; violentissimo; in inspiratione, tussi, alvi exoneratione, ingestis alimentis potulentisque exacerbato: vomitu adsiduo, dolorifico: accedente nonnumquam convulsione: animi deliquio: siti intolerabili: ardore totius corporis.

VI. Quisquis ad Ventriculi fabricam; usum; summum cum visceribus vitalibus commercium; necessariam & non evi-

evitandam mali exacerbationem attendit: haud temere morbum hunc periculosissimis accensebit, saepe subito letalem; difficulter resolvendum; haud raro in abscessum, nec minus frequenter in gangraenam, quandoque & in scirrhum, inde & in cancrum abiturum.

VII. Ad curam mali faciunt V. S. repetitae: cucurbitae dorso, scapulis, tandem & Epigastrio admotae: Clysmata saepe injecta: Fomenta, Cataplasmata, emollientia, antiphlogistica: Emulsiones: diluentia.

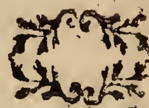
VIII. At nitrosa, acida, camphorata in ceteris inflammationibus adeo laudata, hic vel plane exulare, vel parcius exhiberi debent: neque purgantibus, neque initio Opiatis locus.

IX. Sed nihil exitialius, quam calidis, aromaticis, spirituosis ignem augere: quod imprudenter saepe fit, confuso hoc cum alia aegritudine morbo; errore hercle, quo non alius perniciosior magis.

X. Ulcus ab abscessu, non resoluta Phlegmone, natum, difficulter sanabile, optime tractatur motum vomitumque per Opiata sistendo: parce alimenta & potulenta exhibendo: lenioribus, blandioribusque detergentibus utendo: sero inprimis lactis medicato, lacte ipso, & mineralibus aquis.

XI. At in scirrhum si abierit, immedicabile est malum. Cavendum, ne in cancrum abeat, exquisita potissimum diaeta. Tum diu ferri potest. Alias pessima & mirifica symptomata producuntur.

XII. Gangraena si Ventriculum occupaverit, ne ipsa quidem, si velit, salus hominem servaverit.

C A P.

CAP. VI.

De Laeſa & Vitiata Concoctione.

I. Primaria ventriculi actio conſiſtit in immutandis alimentis in chymum, inteſtinorum efficacia deinde in chylum convertendum, quam *Concoctionem* hodie vocamus, retento, quod veteres eidem minus proprie impoſuerunt, nomine.

II. Quae quidem vel plane non peragitur, tumque Ἀπεψία: vel difficulter, tumque Δυσπεψία: vel lente & tarde, & tum Βραδυπεψία dicitur: vel denique in non bonum chylum, ſed vitioſum liquorem alimenta convertuntur, tumque Διαφθορὰ malum vocatur: quo & citam, ſed malam digeſtionem reducas.

III. Quum vero ad naturalem concoctionem & ipſe ventriculus, & cauſſae aliunde ad ventriculum determinatae concurrant: poterunt haec Symptomata vel ventriculi vel aliarum cauſſarum vitio produci; quarum tamen priores huc inprimis ſpectant.

IV. Res autem certa eſt, quod laeſa concoctio, quaecumque etiam ejusdem cauſſa ſit, malum ſit non contemnendum, quum, vitiata boni chyli confectione, nutritio corporis imminuatur, neceſſe ſit: unde corporis extenuatio, conſumtio, Phthiſis, Hydrops neceſſario generabuntur.

V. Sed & hoc certum eſt, quod pro varietate cauſſarum periculum varium futurum ſit, dum aliae graviores, leviores aliae; aliae expugnatu faciles, difficiles aliae; aliae inſanabiles obſervantur.

VI. Si ſalivae defectus concoctionem laeſerit, fiet illud, vel impedita ejusdem ſecretione, vel ſecretae expuitione nimia: regeneranda igitur ejusdem ſecretio, ſublatis cauſſis impedientibus, & ſollicite curandum, ut omnis, quae in os adfluit, deglutiatur.

VII. Nimia pituitae copia ventriculo contenta ſi ἀπεψίαν

 pro-

produxerit, incidenda primum; tum ἄνω vel κάτω expellenda: denique roborandus ſtomachus.

VIII. Neque diſpari modo procedemus; ſi corrupta bilis ventriculo inhaerens appetitum, digeſtionemque ſuſtulerit, habita tamen peccantis materiae ratione.

IX. Sin impeditus bilis influxus in inteſtina cauſſa mali fuerit, tollenda obſtacula influxurae bili, ejusque defectus per amaricantia ſupplendus.

X. Et quamvis acidum digeſtioni faveat, idem tamen ſi copia vel intenſitate peccaverit, concoctionem laedet. Succurrent temperantia: biliosa: alcalina.

XI. Oleoſum vero rancidum ſi peccaverit, ſaponaceis acescentibus & Catharticis locus erit.

XII. Nimia fibrarum ventriculi laxitas, cui imminutus ventriculi calor reſpondet, ſi digeſtionem vitiaverit: tollendae laxitatis cauſſae, abſtinendo ab aquoſis, calidis, refrigerantibus: fibrarum tonus inſtaurandus per externa, interna; Aromatica; corroborantia; ſpirituoſa; diaetam ſiccam; frictiones; mechanicum corporis motum.

XIII. Nimia rigiditas fibrarum an & illa ſaepe ἀπεψίας cauſſa? An hinc laeditur concoctio in iis, qui ſpiritibus fermentatis adſumendis dediti ſunt? An hinc in ſenibus frequens adeo malum? An non Paralyſis & aliud quodcumque topicum malum ventriculi ἀπεψίαν producere poteſt? An non eadem cauſſa aliquando concoctionem tollere; aliquando intendere valet?

CAP. VII.
De Nauſea & Vomitu.

I. Nauſea eſt frequens, adſiduus, ſed irritus conatus ore ejiciendi illa, quae in ventriculo vicinisque partibus continentur, cum ſenſu faſtidii & horroris conjunctus.

II. *Vomitus* vero eſt invita, violenta, & faſtidioſa ex ore

per

per oesophagum expulsio contentorum ventriculo & visceribus vicinis.

III. Unde liquet, bina haec symptomata ejusdem plane esse naturae, sed tantum intensitatis gradu inter se differre: unde quae de altero dicentur, ad alterum adplicare non difficile erit.

IV. Neque minus certo patet, in utroque Symptomate verum motum convulsivum dari; longe tamen vehementiorem in Vomitu, quam in Nausea.

V. At quaenam pars convellitur? An solus ventriculus? An diaphragma & musculi abdominis? An & faucium & Oesophagi fibrae? Videtur certe nihil horum plane immune esse, sed nec tamen omnia aeque laborant. Quid de motu antiperistaltico ventriculi statuendum?

VI. Nata vero hac convulsione non tantum ejiciuntur ea, quae ventriculus continet, sed & ea, quae haerent in partibus, quae cum ventriculi cavo communicant: hinc varia evomuntur: alimenta: potulenta: chymus: chylus: pituita; lympha: bilis: sanguis ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vicinorumque viscerum: succus pancreaticus: liquidum entericum: ipsa interdum materia foeculenta: Enemata: suppositoria.

VII. Non inutilis est distinctio Vomitus in idiopathicum, & sympathicum; tum & in symptomaticum & Criticum; denique, desumta a materie excreta differentia, in biliosum, pituitosum, atrabilarium, cruentum.

VIII. Gravissima saepe mala tum nauseae tum Vomitui succedere observantur, quorum alia convulsivo motui, & ejus potissimum vehementiae; alia defectui nutrimenti, & copiosioribus evacuationibus debentur.

IX. Remotiores Vomitus caussae commode ad duas classes referuntur, quarum aliae *in ipso Ventriculo* sedem habent: aliae haerent in locis, & *Visceribus a Ventriculo diversis*, sed cum eo quacumque ratione communicantibus. Priores *Idiopathicum*, posteriores *Sympathicum* generant.

X. Priores iterum duplices, vel enim haerent in *Solida Ventriculi substantia*, vel in *ejusdem Cavitate* continentur.

XI. Ad caussas in *Solida Ventriculi substantia* sitas refertur ejusdem inflammatio: suppuratio: ulcus: scirrhus: cancer: nimia fibrarum irritabilitas.

XII. Atque harum priores cognoscuntur ex indiciis, quae illis morbis propria sunt: natus vero hinc vomitus tolli debet, si possit, remediis, quae illis morbis contraria sunt.

XIII. Oriri autem Vomitum a nimia fibrarum irritabilitate novimus ex caussis praegressis: signis fibrarum laxiorum: corporis temperie: Vomitu levissima de caussa subsequente: nulla maligna materie excreta: febris absentia: ructibus: flatibus: borborygmis: motibus hystericis.

XIV. In cura hujus Vomitus, qui multum periculi non habet, cavendum a laxantibus: evacuantibus: oleosis: sed utendum roborantibus: adstringentibus: aromaticis: foetidis: opiatis.

XV. Caussae, quae in *ipso Cavo Ventriculi* haerentes Vomitum producunt, variae sunt: nimia alimentorum & potulentorum copia: bilis putrida, foetens: pituita: sanguis extravasatus: vermes: quaecumque alia peregrina & heterogenea corpora.

XVI. A nimia adsumtorum copia oriri Vomitum docent praegressa; tum materia Vomitu excreta. Abstinentia, aqua tepida, facile hunc Vomitum curant.

XVII. Putrida, foetida, biliosa materies, vel adsumtis non rite digestis: vel eorundem defectui: vel bili aut nimia copia secretae, aut acriori debetur.

XVIII. Cognoscitur Vomitus hinc oriri ex anxietate circa praecordia: ructibus: flatibus: borborygmis: excretae materiae inspectione: ingrato elasticae materiae expressae odore & sapore: adpetitu prostrato: animae foetore: lingua sicca, flava: faucibus aridis, biliosis: interdum & diarrhoea.

XIX. Cura hujus vomitus quatuor indicationibus absolvitur. 1. expellenda est materia. 2. corrigendae & temperandae

ejus

ejus reliquiae. 3. tollendae caussae. 4. debilitatus ventriculus roborandus.

XX. Primum fit Vomitoriis: dein & Catharticis: vel & simul junctis.

XXI. Alterum per diluentia: acidiuscula: nitrosa: aquam frigidam, vitriolatam.

XXII. Tertia indicatio diversa exigit remedia pro diversitate caussarum.

XXIII. Quartae indicationi, quae & in aliis quibuscumque speciebus locum habet, satisfaciunt pleraque remedia §. XIV. memorata.

XXIV. *Pituita* vomitum excitans caussas agnoscit ingesta viscida: laxitatem ventriculi.

XXV. Cognoscitur species ex praegressis: temperie: sensu materiae tenacis, fauces obsidentis: excreta materia: appetitu prostrato: alvo tarda: inspectis faucibus.

XXVI. Curatur malum, mobilem, si necesse sit, redditam materiem expellendo per Emetica, Cathartica, utraque validiora: attenuando reliquias: roborando ventriculum per amaricantia, aromatica, interna, externa.

XXVII. *Cruentus Vomitus* pessimam constituit speciem, sive ejusdem caussam; sive effecta; sive curandi difficultatem spectes.

XXVIII. Oritur vel ex ruptis, vel ex dilatatis vasis, tum arteriosis, tum venosis ventriculi: sed & saepissime aliorum viscerum, aliqua ratione cum ventriculo communicantium: vel ex sanguine per os & fauces deglutito.

XXIX. Varium est periculum pro diversitate loci, e quo cruor prodit: tum & pro varietate caussae efficientis.

XXX. Sed & ad has conditiones in cura mali omnino est attendendum, quae in nonnullis casibus tuto satis peragi potest, exhibito leniori Emetico, praemissa tamen missione sanguinis: in aliis longe tutius per diluentia, eccoprotica, deorsum cruor determinatur: quo expulso tum per adstringentia:

tia: tum per balſamica & conſolidantia: tum per revellentia novum ſanguinis adfluxum praecavere conabimur.

XXXI. Vermes, aut alia peregrina corpora ſi vomitum concitaverint, promovebimus eundem exhibito Emetico: vel per alvum eadem conabimur expellere.

XXXII. *Sympathici Vomitus* cauſſa haeret, vel in *Viſceribus Ventriculo Vicinioribus*: vel ab eodem *Remotioribus*.

XXXIII. *Viciniora* ſunt omnia viſcera in abdominis cavo contenta: tum & extra illud ſiti renes, quae ope membranarum, vaſorum, nervorum, contactus, cum ventriculo communicantia, facile labem ſuam illi inpertiuntur.

XXXIV. Curatur Vomitus hic curato viſceris malo, a quo oritur: palliatur ſaepe feliciter, potiſſimum opiatis.

XXXV. *Remotius* a ſtomacho cerebrum frequens eſt Vomitus cauſſa, excitato inordinato ſpirituum motu.

XXXVI. Curatur ſublato cerebri malo: antiſpaſmodicis: antihyſtericis: corroborantibus: opiatis.

XXXVII. An & quando celebre Riverii remedium in Vomitu conducit? An & quando ventoſa cucurbita ad Epigaſtrium admota prodeſt? An tuta, & vera, generalis haec regula eſt, Vomitus vomitu curatur? An, ſi in praegnantibus Vomitoria indicentur, eadem exhibere Medico licet?

CAP. VIII.

De Singultu.

I. Convulſivus motus ventriculi & oeſophagi ſurſum, eodemque tempore diaphragmatis deorſum, conſtituit moleſtiſſimum illud, ſaepe pertinaciſſimum, nec raro peſſima quaevis in acutis ominans ſymptoma, quod *Singultum* adpellamus.

II. Cujus igitur, ut ceterarum convulſionum, duplex erit ſpecies: vel enim in ipſo loco convulſo haerebit mali cauſſa: vel in partibus quacumque ratione cum eo communicantibus.

III. Ex iis autem, quae olim de convulsione in genere diximus, liquet caussam illam multiplicem esse posse: & ita quidem, ut binae eaeque diversae & oppositae hunc singultum generent.

IV. Quas quidem sollicite distinguere conabimur, tum ut justam Prognosin instituamus: tum ut veram medendi viam incedamus.

V. Saepe enim nihil periculi; saepe plurimum discriminis habet: interdum instans fatum; nonnumquam aphthas, aliosve morbos, & symptomata praesagit: saepe Chronicum maxime, saepius acutissimum est symptoma.

VI. Nec minor in Curatione diversitas occurrit. Saepe enim V. S. convenit, cui interdum nullus locus. Idem de Emeticis: purgantibus: enematis: spirituosis: carminantibus: antihystericis: anodynis: diaphoreticis: oleosis: lacticiniis: vesicatoriis &c. censendum, e quibus qualia adhibenda, qualia vero omittenda, attenta contemplatio tum praegressorum, tum Phaenomenωn conjunctorum determinabit.

VII. An & in hoc morbo medicamento Riveriano locus? An aqua frigida adversus Singultum facit? Et quando? An & in hoc adfectu cucurbita prodest? Cur a Singultu detento sternutationes accedentes solvunt Singultum secundum Hippocratem? An hoc quidem universaliter verum?

CAP. IX.

De Dolore Colico.

I. *Colica* vel *Colicus dolor*, licet proprie plenioris intestini morbum significet, & veteres post Celsum ab intestinorum tenuinum aegritudine distinxerint, hodie quemcumque intestinorum dolorem, sive tenuiorum, sive crassorum denotat: & talem potissimum, qui caussae sedem in ipso intestinorum tubo agnoscit.

II. Talis

II. Talis vero caussa vel haeret in ipsa intestinorum cavitate: vel in eorundem substantia; vel & externe ad eorundem superficiem adplicatur.

III. Ad Primam speciem refertur. 1. Colica *Flatulenta*, quae a materia elastica, fibras intestinorum distendente, producitur: quae ergo generatur vel a materia elastica aerea ex ingestis flatulentis; fructibus horaeis; spirituosis fermentantibus; vel in fermentatione suppressis; putrefactis: vel ab intestinorum spasmo: vel ab utrisque.

IV. 2. Colica *Stercorea*, quae a foecibus nimis diu retentis, tenacioribus, exsiccatis oriunda, semperque in colo haerens, vere nomen Colicae meretur.

V. 3. Quae a bile copia vel acrimonia peccante producta, Colica *Biliosa* vocatur: satis quidem frequens, sed nec tamen semper praesens, ubi bilis evomitur.

VI. 4. Colica *Pituitosa*, quae a nimia pituitae vel simplicis, vel vitreae copia intestina obsidentis oritur, quamvis & ejusdem defectus gravem Colicam producere possit.

VII. Denique & huc referendae, quae ab *Acido*; *Venenis*; *Vermibus*; *Calculo*; quin & *aliis quibuscumque heterogeneis Corporibus*, tubo intestinali inclusis, generantur.

VIII. Ad alteram classem refertur 1. Colica *Inflammatoria*, *Suppuratoria*, *Scirrhosa*, *Cancrosa*.

IX. 2. Colica, quae producitur a *Materia* in intestinorum vasa, tunicasque deposita, quae vel *morbifica* est, ut est febrilis; atrabilaria; scorbutica; Rheumatica; arthritica; aut podagrica, quae sane species sunt frequentissimae: vel *Sana*, ut est perspirabilis retenta, fluxus menstruus impeditus, tum & lochiorum suppressus.

X. 3. Colica *Spasmodica*, quae plerasque ceteras species concomitatur, vel & sine iisdem a solo inordinato motu spirituum generatur, ut in hystericis, hypochondriacisque frequenter observamus.

XI. 4. An & huc referenda, quae per consensum nervorum in-

intestinalium cum iis, quae in morbo adfectis visceribus decurrunt, excitatur?

XII. Tertiae denique Colicae exemplum satis frequenter occurrit in Tympaniticis, Asciticisque, potissimum consummatis, inprimis post institutam Paracenthesin.

XIII. Utut vero nulla Colica absque dolore, maximum tamen in dolore discrimen deprehenditur, sive ejus genium; sive durationem; sive extensionem; sive conjuncta symptomata spectaveris.

XIV. Atque hoc quidem respectu variae Colicae species & dantur, & cognoscuntur, inter quas omnium acerbissima simul & mirabilis maxime illa est, quae *Colica Pictonum* adpellatur: quae vel praegressis convulsionibus, vel & sine iisdem, Paralysin artuum inferiorum, superiorumve post se relinquere consuevit.

XV. Ut vero omnes illas species ab invicem distinguere summe est necessitatis; ita & cavendum est, ne Colici dolores cum nephriticis, aut partus conaminibus, turpi saepe, sed & saepe periculoso, errore confundantur.

XVI. Partium adfectarum ad vitam sanitatemque momentum: summa sensilitas: amicissimum earundem, nervorum potissimum ope, cum vitalibus commercium, facile docet, malum numquam contemnendum: saepe periculosum: haud raro funestum: & interdum incredibili celeritate letale esse, quamvis varium in variis speciebus discrimen insit.

XVII. Neque minus certum est, varia & opposita quidem remedia ad sanandam Colicam requiri, adeo quidem, ut, quae in certa specie egregie conducunt, eadem in alia non tantum non prosint, sed e contrario quam maxime noxia existant: quare sollicite ad caussas malum generantes attendendum est.

XVIII. Et quidem ad *Flatulentam Colicam* laudantur omnia tam actu, quam potentia calida: ut carminantia, & spiri-

rituosa, tum ore adsumpta, tum & ad abdomen adplicata, nec non calefacta corpora ad plantas pedum admota. An ventosa cucurbita? An causticum Emplastrum? An vesicans ex Cantharidibus?

XIX. In quorum tamen remediorum adplicatione summa requiritur prudentia, quum huic Colicae talia saepe conjungantur symptomata, quae hujus efficaciae remedia plane respuunt, quin & caussa flatulentam Colicam generans ab his necessario exacerbetur.

XX. Neque certe erraverit, qui longe rarissimam horum Medicamentorum utilitatem adfirmaverit.

XXI. *Colica* vero *Stercorea* ad sui curationem requirit externe fomenta, cataplasmata, linimenta humectantia, emollientia, calida: Enemata ex iisdem, admistis saponatis, salinis, mellitis, oleosis: nec non similia epota.

XXII. In *Biliosa* conveniunt V. S. si dolor valde urgeat: Enemata: Cathartica cholagoga, admistis Opiatis: fomenta, Cataplasmata, balnea.

XXIII. *Pituitosa* eandem medendi rationem fere exigit. Vix tamen in hac V. S. locus: & cathartica fortiora requiruntur: quin & saepe hic, & in priori specie, Emeticum exhibere haud inutile est.

XXIV. Si abraso muco *excoriata* quasi intestina doluerint, tum quidem ab omnibus tam evacuantibus quam stimulantibus abstinendum: solis mucilaginosis, lacticiniis, blandisque oleis, & anodynis negotium conficiendum erit.

XXV. Si ab *Acido* morbus productus fuerit, expellendum illud erit per Emetica, Cathartica: temperandum per antacria, tum generalia, tum huic acrimoniae opposita.

XXVI. Si adsumtum *Venenum* Colicam generaverit, continuo ejiciendum, & reliquiae infringendae variis remediis, tum generalibus, tum specificis.

XXVII. Neque difficulter, tum ex praegressis; tum ex ipsius mali, & caussae indole; tum ex comparatione cum aliis mor-

morbis instituta intelligitur, quomodo caeterae species tractari debeant.

XXVIII. *Pictonum* vero *Colicae* accuratam nobis historiam haud ita pridem in eleganti dissertatione dedit solers apud Haganos Medicus *A. de Haan*.

CAP. X.

De Passione Iliaca.

I. *Ileus: Iliaca passio: Volvulus: Tormentum: Chordapsus: Miserere mei*, est violentissimus Vomitus, summa cum anxietate, saepe & dolore, & alvo pertinacissime clausa conjunctus.

II. Materia hoc vomitu excreta diversae admodum naturae esse observatur: nunc enim bilis: nunc mucus: modo chylus: modo serum: aliquando pus: ichor: sanguis: quin & ipsae foeces: imo vero & clysmatum materies: & suppositoria ano intrusa per os excreta memorantur.

III. Neque minor diversitas doloris deprehenditur, sive ejus indolem, sive extensionem consideres: quin & cetera symptomata non semper plane eadem comparent.

IV. Convulsionem vehementissimam diaphragmatis, musculorum abdominalium, ventriculi, intestinorum, horumque motum peristalticum inversum pro caussa proxima mali habenda esse, Phaenomena certo demonstrare videntur.

V. Haec vero produci, quotiescumque caussa quaedam intestinorum cavum vel plane obturaverit, vel multum imminuerit, itidem satis videtur certum.

VI. Talem autem conditionem multae & diversissimae iterum caussae excitare valent. Inflammatio, abscessus, ulcera, coalitio, collapsus, concretio intestinorum: glandularum tumor: herniae, incarceratae potissimum: materia foeculenta: contorsio: susceptio: vermes: venena.

VII. Neque refert, utrum hae tenuium, an crassorum inte-

teſtinorum tractum obſederint. Utrumque enim ſedem Iliacae adfectionis eſſe, non dubitatis documentis conſtitit.

VIII. Qui fit, ut materia foeculenta & clyſmatum ore evomatur? quum videatur obſtare valvula coli, & conditio §. v. memorata.

IX. Locus adfectus: mali indoles: enormia Symptomata morbum hunc acutiſſimorum ordini inſerendum probant, aliquando quidem ſanabilem, ſed ut plurimum letalem.

X. Quamquam cura Ilei vario pro varietate cauſſae morbum excitantis modo peragi debeat, in genere tamen dici poteſt, duas hic indicationes naſci, quarum altera exigit Vomitum ſiſtere: altera occluſam alvum reſerare.

XI. Horum alterum ſi praeſtiteris, plerumque & alterum effeceris.

XII. Siſtitur Vomitus, tollendo mali cauſſam: vomitu: opiatis: epithematis aromaticis, ſpirituoſis: medicamento Riveriano: in quorum uſu attendendum, utrum cauſſa mali horum adplicationem fieri patiatur.

XIII. Reſeratur alvus, ſublata cauſſa mali: injectu clyſmatum leniorum primo; mox acriorum; denique acerrimorum.

XIV. An tutus eſt Enematis ex fumo Nicotianae uſus? An convenit per anum follis ope injicere aerem? Et quando? An & quando convenit globulos aureos, aut vivum Mercurium majori quantitate deglutire? An in volvulo tuto abdomini infligitur vulnus, & ſuſcepta inteſtina extricantur?

XV. Si hernia incarcerata Ileum generaverit, cave, ne diu nimis in externis adplicandis haereas, ne nata inteſtinorum inflammatio fruſtraneam reddat, quae prius inſtituta hominem ſervaſſet, herniotomiam.

CAP.

CAP. XI.

De Lienteria.

I. Cita alimentorum ore assumtorum, vix mutatorum, per anum excretio λειεντερία Graecis, Latinis *Intestinorum Laevitas* adpellatur.

II. Locus in hoc morbo adfectus primario quidem est ventriculus, sed ita tamen, ut & intestina labe quadam inficiantur.

III. Videturque proxima Lienteriae caussa quaerenda esse in laxitate fibrarum ventriculi & intestinorum, humorumque inertia, accedente aucta diaphragmatis & musculorum abdominalium pressione.

IV. Talem vero conditionem plurimae, & illae quidem diversissimae, caussae efficere possunt: calor aeris externi, maxime humidus: corporis temperies: abusus potuum aquosorum, pinguium, tum & alimentorum simili qualitate praeditorum: pituita in ventriculo moram nectens: dysenteria: varii morbi chronici: Aphthae ventriculi: an & ejusdem Cicatrices?

V. Quamquam acutus morbus dici non potest, non tamen & periculi expers pronunciandus, quum atrophia, tabes, hydrops facile illi succedere possint. Ructus acidus si illi superveniat, bonus ab Hipp. pronunciatur.

VI. Ad sanandum malum raro a purgantibus incipiendum: sed peragenda curatio per roborantia, stimulantia, adstringentia tam interna, quam potissimum externa. An jusculum Pulli cum Trochiscis Ramich Mesuae Lienteriae specificum?

CAP. XII.

De Adfectione Coeliaca.

I. *Adfectio Coeliaca: Coeliaca: Fluor Coeliacus* hodie adpellari consuevit, quando materia chylosa simul cum materia excrementitia ex ano expellitur.

II. Et quidem, si binae hae materiae simul junctae, nec dum ab invicem secretae, massam constituant pultaceam, albicantem, *Adfectio* dicitur *Coeliaca:* verum si jam in chylum & foeces sint secretae, attamen confusae, *Fluor Chylosus* nonnullis nominatur.

III. In hoc malo ventriculus omnis culpae expers censendus videtur, sed caussa in intestinis quaerenda: quae vel sola laxitate peccabunt, vel obstructis orificiis vasorum lacteorum: quin & integris intestinis malum in Mesenterio haerere poterit, obstructis vel compressis ejusdem glandulis, vasisque utriusvis generis lacteis.

IV. Cognoscitur malum ex materie excreta, albicantiori, liquidiori, saepe inodora, interdum foetidiori: flatibus: borborygmis: aegri debilitate, de die in diem aucta: tabe: marasmo: atrophia: succedente interdum hydrope: quin & sanguinis ex alvo excretione.

V. Ex quibus patet, morbum hunc referendum esse inter illos, qui aegre non tantum curabiles sunt, sed & maximum sibi periculum junctum habent, quod tamen pro caussarum varietate varium est.

VI. Cura mali interdum omnia purgantia excludit, & sola roborantia, atque adstringentia admittit. Interdum purgantia praemittenda, moxque ad roborantia, incidentia, attenuantia & resolventia tam externe adplicanda, quam interne exhibenda deveniendum est, non omissis frictionibus, quae incredibilis paene hic sunt utilitatis.

CAP.

CAP. XIII.

De Diarrhoea.

I. Frequens, & copiosa, & liquida alvi dejectio *Diarrhoea* dicitur.

II. Nec refert, utrum materiae excretae foeculenta materia admista sit, nec ne: unde liquet, morbos modo descriptos C. XI. XII. esse species Diarrhoeae.

III. Quae vero in Diarrhoea excernitur materia, ea incredibilis plane varietatis observatur: nec mirum, quum nulla fere in toto corpore pars sit, e quo non materia ad intestina determinari & ex alvo ejici possit.

IV. Itaque excernuntur foeces: chylus: pituita: gluten: mucus: serum: lympha: Bilis duplex: succus Pancreaticus: sanguis, undecumque fere fluens: sanies: ichor: pinguedo: adeps: quin & ipsa viscerum substantia soluta, & colliquata interdum ejicitur.

V. Variae recensentur Diarrhoae differentiae, quarum aliae desumuntur a modo invadendi; a liquido excreto aliae; aliae a symptomatibus concomitantibus.

VI. Unde tam insignis copia liquidi excreti, aliquando ad miraculum usque? Qui fit, ut ante multas septimanas ingesta corpora nonnumquam in Diarrhoea excernantur?

VII. Caussae Diarrhoeae commodissime ad quatuor classes referuntur, quarum Prima complectitur *Liquidum ad intestina majori copia delatum*: unde intelligitur, quare a materia potulenta avidius hausta, etiam roborante & adstringente: a laxitate arteriarum: a sanguine aquosiori: a mercurialibus adsumtis: a saponaceis: a variis morbis chronicis: ab impedita perspiratione: a catarrhis toties Diarrhoea?

VIII. Ad Alteram refertur *Omne illud, quod insigniori acrimonia praeditum intestina irritare potest.* Unde liquet, quare a Catharticis acrioribus: salinis: venenis: acribus adsumtis:

ſumtis: inflammatione inteſtinorum non nimia: materia morbifica, ſive critica, ſive ſymptomatica toties Diarrhoea?

IX. Tertia eas cauſſas continet, *quae fibris inteſtinalibus nimiam laxitatem conciliare poſſunt.* Unde liquet, quare ab oleo blando: aqua tepida: ſero lactis: materia catarrhoſa: impedita perſpiratione: mellitis: ſaccharatis: fructibus horaeis: eorum ſuccis non fermentatis: diuturniori in aere humido vel balneo mora; morbis chronicis, toties Diarrhoea?

X. Sub Quarta denique continentur, *quae vaſorum meſentericorum, ſive lacteorum, ſive venoſorum, vel & glandularum cava aut obſtruere aut comprimere poſſunt.* Hinc enim Coeliacam, Diarrhoeae ſpeciem, oriri ſuperius conſtitit.

XI. Ut vero facile cognoſcitur Diarrhoea, ita minus facile determinatur, ad quam claſſem referri malum debeat, & quis prae ceteris locis adfectus ſit. Id vero potiſſimum intelligimus ex antecedentibus cauſſis: ex ſymptomatibus conjunctis: ex natura materiae excretae: ex loco dolente: ex temporis intervallo, quod inter dolorem, excretamque materiam intercedit.

XII. Ingens humorum non excrementitiorum tantum, ſed & utilium rejectio: facilis inteſtinorum excoriatio: debilitatio ingens: facile docent, quam gravia mala ab inveterata & habituali Diarrhoea expectanda ſint. Omnium autem peſſima eſt colliquativa.

XIII. Ad curam mali, quae non tantum pro diverſitate ſpecierum, ſed & in eadem ſpecie, pro diverſitate cauſſarum, varia eſſe debet, notare oportet, non ſemper continuo eſſe ſiſtendum alvi fluxum, ſed e contrario ſaepe promovendum, haud aliter, atque in haemorrhagiis vidimus.

XIV. Deinde & hoc obſervandum eſt, quod, quae Diarrhoea ſedem in tenuibus inteſtinis habet, felicius ſanetur per remedia ore adſumta: quae vero in craſſis, per eadem Enematum ope infuſa.

XV. Ut prima ſpecies diarrhoeae (§. VII) ſanetur, requiritur. 1. expellere materiam, quae jam in inteſtina influxit. 2. novum humorum influxum impedire.

XVI. Prius

XVI. Prius fit ab ipsa natura, quae, si non sufficerit, leni stimulo adjuvanda.

XVII. Posterius, tollendo caussas externas: vasa roborando: sanguinem compingendo: copiam humorum minuendo, vel alio determinando: impeditam evacuationem revocando. Ergo interdum V. S. saepe aromatica: leniter adstringentia: chalybeata: diaphoretica: sudorifera: diuretica: sialagoga: quin & expectorantia: vesicantia: fonticuli interdum hic plurimum valent.

XVIII. Diarrhoea (§. VIII.) ad sui curam indicat. 1. acrem materiam expellere. 2. eandem lenire. 3. inducti stimuli sensum obtundere.

XIX. Primum fit, si nihil contraindicet, per Emetica & Cathartica, inter quae Ipecacoannae radix, Rheum, Myrobalani ceteris palmam praeferunt.

XX. Alterum absolvitur interdum oleosis blandis, mucilaginosis involventibus: interdum terreis: aliquando & acidiusculis: nonnumquam & alcalicis: imo fit, ut & V. S. idem praestet: quin & in colliquativa remedia colliquatae parti, si fieri possit, sanandae idonea.

XXI. Ultimum denique felicissime efficiet usus opii, minus tamen, nisi cetera praegressa fuerint, tutus.

XXII. Quae vero Diarrhoea a caussis (§. IX.) memoratis producitur, ea ad sui sanationem postulat, ut nimia fibrarum laxitas tollatur: quod per aromatica, spirituosa, calefacientia, & denique adstringentia fieri potest, non interne tantum exhibita, sed & externe forma Emplastrorum, Epithematum &c. admota.

XXIII. Ultimae speciei (§. X.) sanatio ex Cap. XII. petenda.

XXIV. An non saepe Diarrhoea Diarrhoeae caussas auget? Nonne ea remedia, quae alias Diarrhoeam augent, alias eandem sistere observantur? An non potest Diarrhoea produci a caussis, quae interdum alvum constipare possunt? An non diversissimae caussae Diarrhoeam excitant? An ergo

universale remedium contra Diarrhoeam aut datur, aut dari potest? Quare & quando in Diarrhoea salutaris Veneris usus?

CAP. XIV.

De Dysenteria.

I. Dysenteria Gr. Lat. *Intestinorum Difficultas* olim appellabatur fluxus alvi cum molestia & torminibus: hodie vero torminosa, cruenta, ulcerosa dejectio *Dysenteria* dici consuevit.

II. Quae *Symptomatica*, vel *Critica*: *Epidemica*, vel *Sporadica* esse consuevit.

III. Sed & differunt Dysenteriae ratione materiae excretae: quae semper quidem cruenta, ichorosa, purulenta; sed vel sola, vel aliis humoribus juncta, ut foecibus; bili flavae, atrae, viridi; pituitae; caruneulis; membranis. An & villosa intestinorum tunica aliquando in Dysenteria excernitur? Vix sane videtur.

IV. Locus adfectus est tubus intestinalis: sed ille adficitur, vel nata in eodem morbifica materia, vel aliunde ad eum determinata.

V. Neque minus crassa, quam tenuia intestina adfici possunt, quod distinguere uti summe est utile, ita discimus 1. ex loco doloris. 2. ex ejusdem genio. 3. ex conjunctis symptomatis. 4. ex tempore inter tormina & factam excretionem interjecto. 5. ex natura materiae excretae. 6. denique ex medendi ratione.

VI. Proximam m: I. caussam esse intestinorum exulcerationem evincunt tum materia excreta, tum caussae remotiores.

VII. Quae vel in ipsa intestinorum substantia, vel in eorundem cavitate haerent.

VIII. Ad priores referenda est inflammatio, vel in abscessum, vel in gangraenam, vel in scirrhum, cancrumque exulcera-

ceratum terminata: unde pessimae & malignissimae Dysenteriae producuntur.

IX. Ad Posteriores reducuntur omnes acres humores intestina erodentes: qui iterum duplices: vel enim in ipso corpore generati sunt, vel extra illud nati in illud se penetrarunt.

X. Qui in ipso corpore generantur (§. IX.) illi vel I. in massa sanguinea existunt, & ex ea in intestina depluunt: vel 2. in aliis visceribus nati ad intestina determinantur: vel denique 3. in ipsis intestinis generantur.

XI. Ad primam classem (§. X. n. I.) refertur Cacochymia quaelibet, scorbutica, venerea, atrabilaria, podagrica repulsa.

XII. Ad alteram (§. X. n. II.) bilis tam hepatica, quam Cystica, succus pancreaticus, acriora: viscera putrefacta, colliquata, cancrosa.

XIII. Ad tertiam (§. X. n. III.) vermes; calculus; pituita.

XIV. Qui extra corpus nati in illud se penetrant, inprimis sunt adsumta acria, aromatica, salsa, pinguia oleosa, acida fermentantia, fermentata, saponacea: venena: purgantia drastica: contagium.

XV. An ergo Dysenteria semper ab acido? an numquam ab eo? Utrumque falsissimum.

XVI. Ex quibus omnibus liquet, in instituenda Prognosi & adhibenda Medicina eum ceteris feliciorem fore, qui remotam morbi caussam perspectam habuerit: quam ergo omni ope atque opera detegere conabitur.

XVII. Quamvis autem nulla fere sit Dysenteria, quae omnis periculi expers plane dici potest, ne critica quidem excepta: pessima tamen sunt Epidemiae, atrabilariae, cancrosae, a colliquatis visceribus productae, infantes senesve adortae, gravioribus symptomatis stipatae: An & remedii vice aliquando Dysenteria fungitur?

XVIII. Quum cura mali pro diversitate caussarum varia esse debeat, fieri nequit, ut universalis medendi ratio ad omnes

nes ſpecies adplicanda dari poſſit: & licet nihil impediat, quominus generales quasdam indicationes formare poſſimus, illis tamen diverſiſſimo modo in diverſis ſpeciebus ſatisfacere oportebit.

XIX. In Dyſenteria itaque indicatur. 1. acrem materiam vel expellere; vel 2. temperare. 3. vaſa aperta conſtringere, laeſa conſolidare. 4. ſymptomata mitigare.

XX. Quae ut obtineantur, a V. S. incipiendum, niſi forte virium dejectio eam vetuerit.

XXI. Dein vero, ſi nihil contraindicet, ad Cathartica & Emetica deveniendum eſt, quae tamen acria nimis eſſe non debent. Inter priora eccoprotica, & haec inter Rheum, excellunt: inter poſteriora ceteris palmam praeripit Ipecacoannae radix. An haec pro ſpecifico Antidyſenterico haberi debet?

XXII. Facta evacuatione, temperabimus acrem materiam: diluentibus: ſero lactis: terreſtribus: terris pinguibus: mucilaginoſis: involventibus: lenientibus: oleoſis blandis: balſamicis. Quae inter Bolus arm. & vulg. Terra ſigillata. Rad. Altheae. Conſol. Vitelli ovorum. Rad. Salab. Therebinthina. Maſtichina. Balſ. Locatell. Lacticinia primo loco memoranda.

XXIII. Sed & neceſſe erit talia interdum adhibere, quae peccantem acrimoniam, vi eidem oppoſita, infringere posſunt; unde, quum ſaepe Dyſenteria a putrido, ſaepe etiam acida & aceſcentia egregia fiunt antidyſenterica.

XXIV. Tertiae indicationi ſatisfaciunt ea, quae vi adſtringendi praedita ſunt, inter quae Chalybs: Cort. granat. Catechu: Cortic. Caſcaril. & Simarubae ab efficacia ſua plurimum laudantur: nec opio, nec balſamicis, nec vulnerariis ſua laus deneganda.

XXV. Atque haec quidem omnia non per os tantum ingerere, ſed & externe adplicare, & per Clyſmata injicere oportebit.

XXVI. Torminibus occurrunt opiata. Stranguriae Balſamus Sulphuris, vel ſimplex, vel Aniſatus mederi dicitur.

XXVII. Num

XXVII. Num quas & quales vires in Dyſenteria lac Aſininum habet? An & quando aqua Calcis convenit? Numquid & quando aquae Chalybeatae conducunt? An vere poſſunt exiſtere ſpecifica Antidyſenterica?

CAP. XV.

De Teneſmo.

I. Dyſenteriae prodromus, comes, pediſequus *Teneſmus*, eſt frequens deſidendi conatus cum irrito, vel parvo tantum effectu.

II. Ubi vero quidpiam excernitur, paucum illud eſt & varium: pituita, eaque vel opaca, vel ſplendida, vel pura, vel foecibus ſtriiſque ſanguineis variegata: bilis flava, atra, porracea, aeruginoſa: ſanguis purus, vel infectus: pus: ichor: ſanies cancroſa: carunculae: inſecta.

III. Jungitur plerumque ingens conatus: dolor ſaepe enormis: ani procidentia: febris: convulſiones: animi deliquia: ſuccedente haud raro ipſa morte.

IV. Sedes mali inteſtinum rectum. Partes adfectae omnes ejusdem fibrae. Cauſſa efficiens irritatio: hinc ſpaſmus, & convulſio.

V. Quum vero irritans cauſſa poſſit haerere in inteſtino recto, vel & extra illud: hinc duplex Teneſmus, *Idiopathicus* alius: alius *Sympathicus*.

VI. *Idiopathici* cauſſa multiplex. Inflammatio: excoriatio: ulcus: acris materia, acida, alcalina, oleoſa rancida, bilioſa: vermes: pituita, quae aliquando mali cauſſa, aliquando effectus: vulnus: haemorrhoides: diarrhoea: dyſenteria: peregrina corpora.

VII. *Sympathici* cauſſa, quodcumque veſicae urinariae vitium, calculus, dyſuria, ſtranguria, iſchuria: convulſiones: Epilepſiae: ſpaſmi hyſterici: labes inteſtinorum tenuium.

VIII. Diagnoſis morbi facilis: cauſſarum diſtinctionem ad

prognosin & curationem necessariam docebunt praegressa: concomitantia symptomata: excretae materiae indoles.

IX. Eventus mali varius: saepe levissimum est & flocci faciendum: gravius saepe: haud raro gravissimum & letale: in gravidis non contemnendum.

X. *Sympathicus* curatur, curato morbo, cujus symptoma est, semper tamen loci adfecti ratione habita.

XI. *Idiopathicus* varia exigit remedia pro caussarum, a quibus oritur, varietate, V. S. blanda oleosa: humectantia: emollientia: mucilaginosa: detergentia: vulneraria: balsamica: anodyna: anthelmintica: fumi, suppositorii, fomenti, cataplasmatis, balnei, enematis modo adplicata.

XII. An ergo universale datur ad Tenesmum remedium? An hanc laudem meretur Argentina, sive ore ex vino, sive clystere sumpta? An non maxima inter dysenteriae & Tenesmi curam convenientia?

CAP. XVI.

De Cholera.

I. Morbus ventriculo & intestinis communis, *Cholera* dictus, est ea adfectio, qua contenta Ventriculo & intestinis summo cum impetu sursum per os, & deorsum per alvum expelluntur.

II. Est autem vel *Sicca*, in qua non nisi elastica materies excernitur: vel *Humida*, in qua materia liquida ejicitur.

III. *Sicca* maximam habet convenientiam cum morbo ructuoso, qui νȣ́σος ἐρυγματώδης. Hipp. dicitur. *Humida* in *Veram* & *Spuriam* distinguitur.

IV. In *Vera* materia biliosa, undecumque ad intestina & ventriculum delata: in *Spuria* materia esculenta, corrupta, eliminatur.

V. Sed & datur & *Symptomatica*, & *Critica*; quae posterior in febre leipuria potissimum occurrit.

VI. In-

VI. Invadente morbo primum motus seu fluctuatio circa umbilicum; mox pressio & constrictio ad praecordia sentitur: tum vero nausea, vomitus, vehementissime increscens: excerniturque materia vel elastica, vel humida, diversae naturae, flava, viridis, atra, serosa, pituitosa, alimentosa, incredibili quantitate: urget dolor ventriculi & abdominis, cum tenesmo & diarrhoea: adest incredibilis anxietas: frigidus erumpit sudor: ineffabilis virium prostratio, tanta quidem, ut ipsa nonnumquam mors succedat.

VII. Tantorum vero tumultuum caussa nulla est alia, quam coeuntes, facto agmine, & vomitus & diarrhoeae caussae, atque adeo violentissima convulsio fibrarum ventriculi, intestinorum, diaphragmatis, & musculorum abdominalium.

VIII. Haec vero convulsio ex Veterum sententia vel a corrupta bile, vel ab ingestis alimentis minus elaboratis, vel putrefactis, oritur.

IX. Quamvis vero hae caussae choleram facile generare possint: nullum tamen dubium est, non semper has, sed alias aliquando adesse, & fatalem hanc tragoediam ludere.

X. Ita docuit Experientia, produci Choleram a quacumque Cacochymia, acida, alcalina, rancida oleosa: venenis: esu fungorum: infectis mytulis: morsu viperae: adsumptis nimia copia fructibus horariis: potibus in fermentationis actu suppressis: potu aquae frigidae: esu ciborum apeptorum, vel dyspeptorum; pilorum; unguium; oleosorum; pinguium; dulcium; mellitorum; carnis suillae; extremarum animalium partium; sanguinis animalium; lactucae; cucumerum; peponum; melonum; acrium aromaticorum: suppressis evacuationibus, maxime sudoris & perspirabilis Sanctoriani: animi adfectibus: tempestate anni, aestate & autumno.

XI. Quare aliquando Cholera sicca, aliquando humida? Unde tam ingens copia liquidi in Cholera excreti? Unde tam enormia symptomata, quae Choleram comcomitantur? Ingens convulsio: copia materiae excretae; nec excrementi-

tiae

tiae omnis, ſed & utilis, & ſanae, & vitalis: impeditus liber humorum per convulſas partes transfluxus: nervorum conſenſus ad hoc quaeſitum facile reſpondent.

XII. Locus adfectus: natura mali: enormia, quae morbum concomitantur, ſymptomata ſatis docent, eum periculoſiſſimis & acutiſſimis adſcribendum eſſe: quamvis tamen in omnibus ſpeciebus gradus diſcriminis idem non ſit.

XIII. Difficillima curatu eſt Cholera ob contrarias, quae oriuntur, indicationes: acris enim materia ſui expulſionem indicans evacuantia requirit, ſed ingens virium proſtratio haec exulare jubet.

XIV. Neque Sydenhamiana methodus, quae ingentem tenuioris liquoris copiam epotando, & per alvum infundendo acrem materiam temperare, fibrasque viſcerum laxare conatur, aut, ſi malum diutius duravit, ad adſtringentia & Opiata devenit, licet certe ſatis videatur commoda, difficultatis omnis expers cenſenda.

XV. Optimum quidem videtur, in adhibenda medicina ad vires attendere, quae ſi utcumque ſufficiant, per Catharticum non nimis validum, & roborans, ad naturae ductum, materiem acrem ejicere oportebit, additis ad compeſcendas turbas tumultusque prudenter Opiatis.

XVI. Quod ſi vero enormes maxime evacuationes, viresque plurimum debilitatas conſpexeris; continuo ad corroborantia, ſpirituoſa, aromatica, ſubadſtringentia, Opiata, externe adplicanda, interne exhibenda accedere oportet, admiſtis temperantibus.

XVII. Hac vero ratione ſi dejectiones vel plane cohibueris, vel multum minueris: id, quod de morbi materia ſupereſt, per Rheum, aut ſimile Catharticum expellere neceſſe erit.

XVIII. Sicca vero Cholera ad ſui ſanationem carminantia, antihyſterica, Opiata quacumque ratione admovenda requirit.

XIX. An ergo in Cholera convenit aquam tepidam epotare? Et quando? An copioſus aquae frigidae potus conducit? Et

Et quando? An pulli juſculum, ut in Lienteria? An a Rhabarbaro prorſus in Cholera abſtinendum? An prius, quam alvus per ſuperiora & inferiora purgetur, corpus humidis & balneis praeparandum, ut Hippocrates voluit?

CAP. XVII.

De Vermibus, ſeu Lumbricis.

I. Quamquam nulla ſit cavitas in toto corpore, in quo non aliquando inſecta verminoſa reperta fuerint: nullibi tamen frequentius deprehenduntur, quam in inteſtinorum tractu.

II. Tres autem potiſſimum vermium ſpecies in illis nidulari obſervantur, *Teretes*, *Cucurbitini*, & *Lati*.

III. *Teretes*, a ceteris diſtinctiſſimi, utriusque tubi inteſtinalis tam tenuis quam craſſi tractum occupare obſervantur: & vel vomitu, vel ano expelluntur, mortui, vivi, cito tamen, ſi vivi expellantur, intereuntes, majoremque cum terreſtribus lumbricis, quam ceteri, convenientiam habent.

IV. *Cucurbitini*, quos & *Aſcaridas* vocant, exigui, plani, albi, vel lutei, figurae mutabilis, ἀκέφαλοι, ſingularis fabricae, in ſolis craſſis inteſtinis, recto potiſſimum, degunt.

V. *Latus Lumbricus*, vel *Planus* potius, *Taenia*, *Faſcia*, *Cerium*, *Solium*, *Cingulum*, ceteris, teretibus inprimis, longe rarior: ex variis ſegmentis velut totidem articulis compoſitus: coloris velut Aſcarides: incredibilis interdum longitudinis: raro integer, ſed per partes plerumque excretus, obſcuram admodum naturam & originem habet.

VI. An vere eſt animatum corpus? An potius eſt concretus inteſtinorum mucus? An eſt membrana interior inteſtinorum in animatum corpus tranſmutata? An eſt animal ſui generis natum ex humorum corruptione, vel ovulorum excluſione? An eſt non unum animal, ſed catena variorum animalculo-

culorum secum cohaerentium? An illa animalcula, quorum cohaesione componi creditur, sunt Ascarides? Et si ita, quomodo illa cohaesio peragitur? An cohaerentes Ascarides singulae vitam suam servant, an amissam toti catenae communicant? An & quomodo regeneratur Lumbricus latus? An capite gaudet, an vero ἀκέφαλος est? Infinita certe hic perquirenda restant.

VII. An non & quartum genus vermiculorum datur exilium, teretium, foecibus infantum saepissime inhaerentium? An potius sunt primi teretium foetus, in eos tractu temporis abituri, ubi mole increscunt?

VIII. Unde vero intestinalium Vermium origo? An ex putridis humoribus in ventriculo & intestinis contentis oriuntur? An vero ex ovulis producuntur? Unde illa ova in corpus nostrum perveniunt? An ab insectis quibusdam excernuntur, & vel cum aere, vel alimentis potulentisque deglutiuntur? An potius vermes nobis coaevi statuendi, eorumque semina, vel ovula, a nostris parentibus cum semine paterno aut humoribus maternis ad nos delata fuerunt, qui suis iterum parentibus suos vermes debuerunt, & illi iterum suos suis, & sic porro? An ergo ex primo Adamo ad nos usque per traduces quasi propagati sunt lumbrici? An verior nonnullorum sententia, qui censent, vermes humano generi coaevos sua ovula in intestina deponere, quae cum foecibus excreta, in herbas deposita, dein ab hominibus devorata in eorum intestinis excluduntur? Certe nulla est sententia, quae suas difficultates non patitur.

IX. Quidquid sit, deprehendimus illos, qui laxa habent intestina, magnamque muci illis contenti copiam, prae ceteris intestinorum vermibus laborare: unde infantes, pueri, mulieres, viri sedentariam vitam agentes, morbis Chronicis laborantes maxime verminosi.

X. Quin & carnium animalium, lactis, casei, mellis, sacchari usus vermibus generandis favere videtur: An quod ovu-

la

la secum in corpus deferant? An quod muci copiam augeant & ovulorum exclusionem promoveant?

XI. Cognoscimus vermes adesse per effecta ab iis edita, quae tamen quum a pituita acriori in intestinis haerente aeque ac a vermibus excitari possint, incerta admodum est eorum diagnosis, certior evadens, ubi aliquando excretos fuisse constat.

XII. Haec autem omnia effecta vel moli lumbricorum & pituitae, in qua nidulantur: vel rosioni eorundem & natae hinc irritationi: vel consumto & exhausto a vermibus chylo: vel plerisque horum adscribi possunt.

XIII. Horum vero primaria sunt venter plerumque tumidus, distentus: nausea, vomitus: alvus interdum constipata, interdum solutissima: adpetitus interdum prostratus, saepius vehemens & caninus: dolor abdominis vagus, fixusve, saepe intermittens: frequentia animi deliquia: singultus: tussis sicca, convulsiva: pruritus narium: convulsiones Epilepticae: catalepsis: aphonia: visus fixus: somnolentia: mania: tendinum subsultus: corporis emaciatio: laxus totius corporis, hinc & faciei tumor: livor sub oculis & ad labia: foetidus oris halitus: narium haemorrhagiae: cutis ulcera: febris continua acuta: stridor dentium: pulsus exilis, inaequalis, intermittens.

XIV. Ascaridum suspicionem injicit ani pruritus; certum vero indicium praebet earum in foecibus excretis praesentia. Lati vero Lumbrici non ejecti longe incertissima est diagnosis.

XV. Quamquam nihil periculi saepe verminoso morbo inest, haud raro tamen discriminis expers non est, imo fit interdum, ut plane letalis sit. Ascarides tamen & latus Lumbricus omnium minime periculosi: nam quae symptomata huic tribuit antiquitas, ea quidem non observantur. An & qualis Prognosis ex vermibus in acuta & continua febre excretis peti potest? An interest, utrum ore, an alvo expellantur?

 XVI. Cu-

XVI. Cura mali obtinebitur. 1. vermes enecando. 2. enectos vel vivos expellendo.

XVII. Enecantur vermes. 1. destruendo eorum nidos. 2. exhibendo remedium vermibus venenatum.

XVIII. Destruitur nidus remediis pituitam incidentibus, attenuantibus, e corpore expellentibus: quem in finem conducunt saponacea: salina fixa, volatilia, alcalina, neutra: gummata ferulacea: amaricantia: abstergentia: Cathartica hydragoga, phlegmagoga, antimoniata, mercurialia: quae non interne tantum exhibentur, sed & externe admoventur.

XIX. In exhibendis remediis vermibus venenatis talia eligenda, quae, vermibus inimica, infantibus vix nocere possunt. Necant autem vermes amaricantia: oleosa: dulcia: mellita: Mercurialia, tam Mercurius crudus, quam vario modo praeparatus: salina neutra, acida: vitriola: venerea: Martiata: antimoniata: indigestilia, terrea: tum & forte specifica quaedam, quorum applicatio externa, aeque ac usus internus, necessaria est.

XX. Vivi mortuive vermes expelluntur corpore per purgantia validiora.

XXI. Ascarides latique Lumbrici vix enecantur, fuganturque melius, quam per Enemata aquosa, salina; & suppositoria Mercurialia. Certius forte specifico, de quo vid. Biblioth. Raison. T. XXXII. & XXXIII.

XXII. An clysmata vermibus fugandis dicata potius ex remediis verminoso generi amicis, quam inimicis & deleteriis conflari debent? An clysma ex fumo Nicotianae paratum in vermibus & lato potissimum Lumbrico usui esse posset?

CAP. XVIII.

De Haemorrhoidibus.

I. Tumentes, expansi, & in tubercula elevati venarum, quae per intestinum rectum decurrunt, ramuli, *Varices*

rices vel *Haemorrhoides* appellati, ſive ſicci, ſive humidi, ſaepe quidem efficaciſſimi remedii tam prophylactici quam curatorii vice funguntur: ſed haud raro varia eaque graviora incommoda inducunt.

II. Etenim vel *Nimio Fluxu*, vel *eodem* plane *Suppreſſo*, vel *Graviori Dolore excitato* laedere inprimis conſueverunt.

III. Et certe *Si Nimium Fluant* eadem Symptomata, quae a ceteris Haemorrhagiis copia auctis, expectanda erunt.

IV. Neque aliae multum hujus, quae ceterarum ſanguinearum evacuationum, cauſſae ſunt.

V. Quin & curatio eadem. Interdum V. S. revulſoria in brachio: aliquando & Catharticum: longe ſaepius adſtringentia, coagulantia, ſtiptica ad anum quacumque ratione adplicata conducunt. Ceterum per eccoprotica alvus laxior, ſponte ni fuerit, reddenda.

VI. Quin & haec fruſtra ſi forent adplicata, ad extirpationem Haemorrhoidum, ſive ſectione, ſive uſtione, ſive roſione peragendam deveniri oportere plerique ſuadent.

VII. An in inveteratis Haemorrhoidibus omnes ſunt tollendae? An vero vna ad minimum aperta ſervanda?

VIII. *Suppreſſus fluxus* ſi fuerit, nullus non morbus imminet: qui tollitur, revocato eodem: quod per laxantia, ſtimulantia, & adplicatas ad tumentia vaſa hirudines commodiſſime peragitur.

IX. *Nimius dolor* oritur a nata inflammatione: vel ab acri materia rodente, irritante: vel a nimia vaſorum tenſione per contentum ſanguinem. Curatur laxantibus eccoproticis: antiphlogiſticis: lenientibus: oleoſis: involventibus: anodynis: diſcutientibus: ſaturninis: ſulphuratis: caphuratis: hirudinibus: ſuppreſſo etiam ſtillantis acrioris humoris fonte.

X. An in iis, qui frequenter Haemorrhoidibus obnoxii ſunt, utile eſt cauſticum ad tibiam admovere?

LIB. VIII.

DE MORBIS RENVM ET VESICAE.

CAP. I.

De Nephritide.

I. Renes, ut ceteras partes nervis instructas, dolere posse fabrica eorundem evincit. Vocatur ille adfectus *Nephritis*, quae pro varietate caussae dolorem excitantis in varias species distinguitur.

II. Hos vero renum dolores cognoscimus, & ab iis, qui vicinas partes occupant, distinguimus, ex regione, quam occupant. Dolor enim in lumbis sentitur, diffusus per abdomen, ejusque latera, quae Ilia vocant, ad pubem. Adest tenesmus ad excernendam urinam: testis vel alteruter vel uterque sursum tractus: femoris obtusus dolor, stupor: nausea: vomitus: singultus: ructus: flatus: borborygmi: urina ut plurimum parca, aquosa, pellucida, interdum rubra, turbida, saepe admista habens, pituitam, floccos, pilos, sabulum, calculos, sanguinem, pus. Alvus stricta aliquando, aliquando soluta.

III. Quibus plerisque Phaenomenis Nephritici dolores tum a Rheumaticis, tum a Colicis, quibuscum ab expertissimis etiam nonnumquam confusi fuere, discernuntur.

IV. Talis vero Nephritis a variis caussis excitari potest, quas inter frequens satis inflammatio, nasciturque tum *Nephritis Inflammatoria.*

V. Quae quidem praeter caussas omnibus ceteris Inflammationibus communes nonnullas sibi proprias & privatas habet, inprimis acria diuretica, alcalina, insecta, tum & natos in renibus calculos.

VI. Do-

VI. Dolor lumborum acutus, pungens, pulſans, cum ſenſu ardoris conjunctus: febris continua, acuta: urina flammea, foetens, parca, vel & interdum albicans, ſimul cum plerisque Phaenomenis (§. 11.) diagnoſin mali abſolvunt.

VII. Facilis mali in plenariam urinae ſuppreſſionem; ſuppurationem; ulcus; gangraenam; alcalinam humorum acrimoniam tranſitus, periculoſiſſimorum morborum numero hanc Nephritidem habendam docet; unde vel citiſſima aliquando, vel lenta quidem, ſed inevitabilis, mors facile oriri queat.

VIII. Curatio exigit V. S. ſaepius repetitam: Iterata clysmata, laxantia, refrigerantia: Decocta antiphlogiſtica, diluentia, aceſcentia, acida: Pulveres Nitroſos, an & Caphuratos? Haemorrhoidas provocantia: fomenta, linimenta, cataplaſmata, inflammationi oppoſita: Balnea, ſemicupia. An his praemiſſis & cucurbitae & veſicantia ad locum adfectum admovenda?

IX. Ut viſcidum inflammatorium, ita & Phlegma frigidum vaſa renalia obſidere poteſt, naſciturque tum, non infrequens, *Nephritis Pituitoſa.*

X. Cognoſcitur ex indiciis Nephritidis in genere §. 11. ex abſentia ſignorum Phlogiſticae & calculoſae: ex temperie: ex praegreſſis: ex excreta urina alba, viſcida, tenaci.

XI. Si in ulla Nephritide, in hac certe paulo acriora conveniunt diuretica: alcalina: Cathartica mercurialia: motus corporis mechanicus: frictio.

XII. *Nephritis Hyſterica*, frequentiſſima, ſpaſmodicae vaſorum conſtrictioni ortum debens, cognoſcitur ex temperie corporis: cauſſis praegreſſis: abſentia ſignorum ceteris ſpeciebus propriorum: urina copioſa, alba. Curatur abſtinendo ab omnibus evacuantibus: exhibendo carminantia, foetida, Opiata.

CAP.

CAP. II.

De Nephritide Calculosa.

I. Si dolor Renum originem habuerit a materia calculosa in Renibus haerente, vel iisdem impacta, *Nephritis* dicitur *Calculosa*.

II. Quae quidem longe frequentissima: quamvis enim nullum sit in toto corpore cavum, in quo non aliquando calculos deprehenderint Medici, nullibi tamen saepius enasci observarunt, quam circa bilis & urinae officinam, & longe adhuc frequentius in hac, quam in illa.

III. Cujus quidem rei ratio videtur petenda ex singulari bilis & urinae indole.

IV. Quamvis enim in humoribus omnibus corporis nostri eadem dentur elementa, quae in calculo, atque adeo haud difficulter calculus ubique enasci posse videatur: major tamen alcalescentia, quae urinae & bili prae ceteris humoribus inest, eos liquores frequentius in calculos abire facit.

V. Constat enim calculus potissimum ex terra, oleo, & sale alcalino, quales & ex humoribus omnibus educi possunt, tum & ingenti aeris copia: quae sibi juncta & unita faciunt calculosam, duram, difficulter solvendam massam.

VI. Neque enim solvi possunt calculi, nisi uniens illud principium excutiatur, quod in urinae calculo, solo nitri acido fortissimo, & putrefactione majori videtur posse praestari.

VII. At quale est uniens illud principium? An salinum alcalinum? An illud solum? An spiritus lapidificans, Gorgoneus adpellatus? An calculus est pituita venarum calore coagulata, ut Galenus? An id docet mucosum, quod calculosorum lotio saepe inhaeret, sedimentum? An a Tartaro oritur? An a particulis metallicis intra corpus receptis? An a detritis lapidis molaris particulis, farinae immistis, & sic cum pane deglutitis?

VIII. Quam-

VIII. Quamquam autem in omni urina calculoſa haereant elementa, non tamen inde naſcetur calculus, niſi ſtagnatione, putrefactione, aut magnetiſmo attractis ab alio corpore urinae admiſto calculi elementis.

IX. Ex quibus evidens eſt, quare, licet omnes homines in ſuo lotio elementa calculi habeant, non tamen omnes calculo laborent. Sane quamdiu elementa calculi per motam urinam libere fluctuant, non generabitur calculus: ſed tum naſcetur, ubi diu lotium ſtagnat, aut peregrinum ei inhaeſerit corpus, quod magnetis inſtar calculi elementa ſibi adplicat.

X. Nec minus certo patet ratio, quare plerumque atonia & laxitas tubulorum uriniferorum: ſpaſmodica vaſorum contractio: inflammatio: contuſio: vulnera: ſuppuratio: diuturnus decubitus: lumborum arcta conſtrictio: incaleſcentia: obeſitas: quies corporis, calculum renalem antecedere & generare conſueverint.

XI. Nephritidem calculoſam ſuſpicamur primum, mox certius cognoſcimus ex ſignis generalibus Nephritidis: ex abſentia febris, utique initio: ex nativitate: ex antegreſſis paroxysmis: ex materiae arenoſae excretione: ex frequentiori teneſmo ad urinam reddendam: ex natura doloris: ex urina cruenta, ſabulo, membranis, muco, floccis referta.

XII. Utrum vero uterque Ren, an alteruter, & uter adfectus ſit, ex Symptomatum intenſitate, dolorisque ſede intelligitur. An ſiniſter ren dextro frequentius laborat? An id lienis efficaciae? An potius ſitui renis ſiniſtri adſcribendum eſt?

XIII. Malum, ſi levius fuerit, non adeo metuendum: ſin gravius, haud raro in inflammationes, ulcera, tabem, quin & funeſtam Iſchuriam abit.

XIV. Cura mali in Paroxyſmo verſatur in eo, ut calculo renali exitum ex renibus conciliemus, eumque per ureteres ad veſicam urinariam determinemus. Extra Paroxyſmum, ut novi calculi geneſin, ſi fieri poſſit, praecaveamus.

XV. Priori indicationi ut ſatisfiat, ſollicite cavendum

ab omnibus, quae impetum humorum in renes calculumque augent, qualia sunt acria diuretica, stimulantia, sive ex vegetabilibus, sive animalibus parata.

XVI. Neque convenire videtur illa methodus, quae per roborantia & adstringentia vasorum actionem in calculum augere, ejusque expressionem perficere tentat.

XVII. Sed potius laxanda & debilitanda vasa renalia, ut calculum non arcte amplexa illi cedant, eumque sic facile transmittant.

XVIII. Quapropter in graviori paroxysmo idem fere agendum est, quod in Nephritide inflammatoria. Igitur V. S. laxantibus, diluentibus, emollientibus, oleosis internis, externis, forma Clysmatis, fomenti, Cataplasmatis, linimenti, balnei, semicupii, utendum erit: nec omittenda, quae satis praedicari non possunt, Opiata.

XIX. Qui vero in Paroxysmo vehementer urget Vomitus, licet sane incommodus sit, alio tamen nomine prodesse poterit, & sic, si vel sisti continuo posset, dubium est, an continuo sisti deberet.

XX. Alteri indicationi (§. XIV.) vt satisfaciamus, tollendae sunt caussae, quarum vi atque efficacia calculus renalis generari potest.

XXI. Quae cum sint urinae stagnatio, putrefactio, & heterogenea corpora renibus inhaerentia: urina mobilis servanda, nimia alcalescentia impedienda, & peregrina illa corpora excutienda erunt.

XXII. Quapropter diluentia, acida, & aperientia, atque diuretica, prudenter tamen exhibita, egregie conveniunt.

XXIII. Unde intelligitur, quare infusum Theae: aquae minerales: aqua pura: succus limonum: Fructus horarii: infusum Veronicae, Hederae terrestris: Cicerum Decoctum: sulphurata: liquor Nitri fixi: Tincturae Acmellae, Pareirae Bravae: Allium: Raphanus: Therebinthinata: Millepedes: sales alcalini per incinerationem facti: Balsama varia, & similia, adeo a plerisque laudentur, quae tamen non nisi caute,

nec

nec promiſcue in omni ſubjecto adhibenda erunt. Ceterum vix in alio morbo major diaetae habenda ratio. Videri meretur Theoph. Lobb de *diſſol-ventibus calculos*, &c.

XXIV. An in Nephritico Paroxyſmo cucurbitam ad lumbos admovere convenit? An veſicatorium? An, ſi calculus renibus impactus haeret, Nephrotomia tuto inſtitui poteſt? An V. S. & Mercurius dulcis in Nephritide aliquid poſſunt?

CAP. III.

De Calculo Veſicae.

I. Ejectus e renibus Calculus per ureterem, licet anguſtiorem, ſatis facile deſcendit: at ſi major fuerit, eundem ſaepe obſtruit, impactus haeret, & mole increſcens graviſſima interdum ſymptomata excitat.

II. Diverſa autem in diverſis locis ureteris anguſtia facit, ut alibi facilius, difficilius alibi calculus retineatur: Hujus vero retentionis metus inprimis eſt, ubi ureter oblique inter tunicas veſicae procurrit: unde inter eas aliquando haeſiſſe calculus fuit obſervatus.

III. Talis autem conditio ſi adfuerit, calculi deſcenſus in veſicam promovendus, non ſtimulantibus diureticis: ſed V. S. diluentibus: mellitis: oleoſis blandis: mollibus fomentis, cataplaſmatis, unguentis, balneis, ſemicupiis: cucurbitis ventoſis.

IV. Quod ſi nunc in veſicam illabatur, ipſo ſaepe, quo illabitur, momento ab adfluente urina, & ſtimulo veſicae in urethram ſummo aegri emolumento expellitur.

V. Quod niſi continuo fiat, quantocius procurandum eſt, epotis aquoſis: urina aliquamdiu, nec tamen nimis, retenta, & dein vi preſſa: fomentis, cataplaſmatis, linimentis: tum & flexo ad anteriora corpore.

VI. Atque hac ratione majores etiam calculi feliciter ejiciuntur, qui tamen ſi magnam molem habuerint, ſaepe in ure-

thram impacti haerent, & plenariam ejusdem obstructionem efficiendo lotii exitum supprimunt.

VII. Hoc vero si factum esse constiterit, illico egressus calculi promovendus: urethram laxando: sub calculo comprimendo: inflando: sugendo: oleum injiciendo: tenaculis calculum adprehendendo: urethram dissecando.

VIII. Neque temere expectabimus, donec formato ab ipsa natura ruptoque abscessu calculus exeat.

IX. Quod si vero illapsus in vesicam calculus exire neget, de die in diem moles ejus increscet, exitum sibi difficiliorem primum, mox ἀδύνατον reddet, nascetur que *Major Vesicae Calculus.*

X. Etenim ex adfluente adsiduo & acriori urina elementa calculosa attrahet, ad se adplicabit; & haud dissimili ratione, ac alliorum capita ex variis lamellis sibi incumbentibus constant, ex variis stratis calculosis contextus brevi ingentem massam formabit.

XI. Quae quamvis plerumque libere in vesica fluctuet, docent tamen Experimenta, eandem cum vesica urinaria concrescere posse.

XII. Ex quibus omnibus liquet, primam originem calculi renibus deberi, incrementum vesicae, confirmante id nucleo calculi, & illum investiente calculosa crusta.

XIII. Neque tamen haec ita constanti lege fiunt, quin & aliquando in vesica generari, non attacto rene, calculus posse videatur.

XIV. Dolor in excernenda urina: dysuria: stranguria: frequens ischuria: urinae fluentis subita suppressio: tenesmus alvi cum tenesmo vesicae conjunctus: sensus ponderis in hypogastrio: frequens urinae stillicidium, incontinentia: frequens in glande penis pruritus, ejusque contrectatio: incessus cruribus divaricatis: frequens membri erectio: excretio urinae cruentae; purulentae; sabulosae; pallidae; turbidae; sedimentum grave, crassum, mucosum deponentis; graveolentis: ortus

tus ex parentibus calculosis: praegressa nephritis summam certe suspicionem calculi vesicae, nec tamen certam diagnosin, praebent.

XV. Haec vero exploratione per digitum, sed potissimum Catheterismo demum obtinetur: quamquam negari non potest, vel hinc dubios admodum & incertos aliquando Chirurgos Medicosque discedere, quod variis & diversis caussis adscribi potest debetque.

XVI. Molis calculosae augmentum inevitabile: ejus pressio attritusque ad vesicam: acerrima calculosorum urina, necessariam reddunt vesicae inflammationem, suppurationem, ulcera, quae dolores intensissimi concomitantur: unde lentae febres, tabes, atrophia, & tandem, sed tardo gradu adrepens, nec nisi post saevissima tormina vitae gratissimum finem imponens Mors.

XVII. Educitur contentus vesica calculus facta vesicae Sectione, institutaque operatione, quae, recepto quidem, sed minus tamen commodo nomine, *Lithotomia* adpellatur.

XVIII. Quae quidem quatuor inprimis modis peragi posse deprehenditur, *Apparatu*, ut vocant. 1. *Parvo*. 2. *Magno*. 3. *Alto*. 4. denique *Laterali*.

XIX. Ex quibus postremus ceteris quibuscumque longe videtur praeferendus, & unus in nostra patria frequentatur, idque ea potissimum ratione, qua Celeb. Ravius suo illam instituit tempore, & feliciores Lithotomi eam instituunt hodie.

XX. Quamvis autem Chirurgorum industria ad eum perfectionis gradum evecta sit haec operatio, ut sane pauci, qui eidem se subjiciunt, si sectorum numerum ineas, inde moriantur: res tamen certa est, ejus eventum dubium semper, & incertum, atque adeo periculi non expertem esse hanc medendi rationem.

XXI. Quae cum ita sint, mirum non est, dudum excitatos fuisse Medicos, ut summo humani generis bono in talem

ſanandi methodum inquirerent, quae Lithotomia & certior & tutior foret.

XXII. Hanc vero ſe obtinere poſſe cenſebant, ſi tale detegerent remedium, quod, intacta veſica, calculum diffringeret, ſolveret, & ſublata cohaeſione in minimas moleculas divideret, quae ergo, ut totidem minores calculi, cum urina per urethram projici poſſent.

XXIII. Spem ſucceſſus injiciebat obſervatio, qua conſtitit, aliquando adeo friabiles fuiſſe veſicae calculos, ut ad Catheteris attactum in pulverem fere converſi fuerint.

XXIV. Non vero unum alterumve remedium, ſed longe plurima depraedicata ſunt, quibus vim calculum diffringendi attribuerunt, quaeque hinc *Lithontriptica* appellata fuere, ut ſunt Elixir ſalutis Anglic. Graminis ſuccus: Semina Dauci: Herba ſaxifragia: Paronychia: Ciceres rubri: Piſa: Fabae Turcicae: Thea: Acmella: Rad. Pareirae Bravae: Allium: Millepedes, & innumera alia.

XXV. Et quamvis circumferantur quaedam experimenta, quae videantur docere, nonnullis horum aliquam ineſſe efficaciam: res tamen certa eſt, nullum huc usque cognitum eſſe remedium, cujus ſucceſſus tot Experimentis comprobatus eſt, quam celebre illud Anglicanum *Johannae Stephenſiae*.

XXVI. Hoc vero maximam partem ex Alicantico ſapone, & calcinatis Ovorum teſtis conſtans, & ex fortiſſimo alcali componitur, & vivae calcis naturam habet.

XXVII. Quare putrefaciendo inprimis videtur agere, & excutere illud principium ſalinum, quod elementa calculi inter ſe jungebat modo: quo igitur excuſſo, ab invicem ſecedant, neceſſe eſt.

XXVIII. Neque difficulter intelligitur, quare experientia docuerit, hoc remedium longe plus valere in veſicae quam in renum calculo: tum etiam in adultis, ſenibusque, quam in pueris.

XXIX. Quin & certo liquet, non adeo univerſaliter tutum

eſſe

esse remedii usum; imo vero fieri posse, ut gravia, horrenda, & letalia Symptomata excitet. Nihil certe ab omni parte beatum.

XXX. Symptomatibus ante sectum calculum occurrunt diluentia: lenientia: mucilaginosa: oleosa: opiata.

CAP. IV.

De Vlceribus Renum & Vesicae.

I. *Vlcera Renum & Vesicae* pro caussa sua agnoscunt omnia, quae continuitatem horum viscerum solvere quacumque ratione possunt: Inflammationem: abscessum: vulnera: contusiones: acria quaecumque huc delata: omnium autem frequentissime calculum.

II. Cognoscitur malum, tum ex praegressis: tum potissimum ex urina, quae turbida, subalbicans, aut & cruenta, graveolens, ad fundum vasis deponit sedimentum crassum, tenax, glutinosum, purulentum, flocculentum, membranosum, carnosum aliquando. Nec tamen sola urina purulenta certum hujus morbi indicium praebet.

III. Utrum vero renes, an vesica laborent, cognoscimus: 1. ex praegressis. 2. ex symptomatibus conjunctis. 3. ex doloris, si adsit, loco. 4. ex puris copia. 5. ex ejusdem qualitatibus. 6. ex juvantibus & nocentibus.

IV. Loci adfecti indoles; functio; impossibilis quies; adfluxus acrioris urinae; summam sanandi morbi difficultatem docent, quae quidem in senibus maxima; sed in calculosis interdum gravior, levior quandoque.

V. Ulcera renum tractantur remediis caussam mali, si fieri possit, tollentibus: Catharticis mercurialibus: diluentibus: vulnerariis: detergentibus: balsamicis: consolidantibus. Quae inter Decoctis lignorum: Aquae Calcis: Aquis Pyrmontanis, Spadanisve: Lacti Asinino &c. primae debentur.

VI. Similibus vesicae ulcera tractanda, sed immissio Cathe-

theteris; immissi retentio; & Vulnerariorum per eundem injectio maximae hic videntur efficaciae.

VII. Quibus quidem remediis si usus Opiatorum interponatur, tanto certe plus valebunt, gaudebimusque aliquando, quod insanabile primum videbatur ulcus, sanari felicissime.

CAP. V.

De Mictu Cruento.

I. Quotiescumque ex vesica urinaria vel purus putus sanguis, vel, quod frequentissime fit, urinae mistus excernitur, toties illud malum *Mictus Cruentus* adpellatur.

II. Qui igitur originem habet, vel ex renibus, vel ex ureteribus, vel vesica urinaria, vel omnibus his locis simul: nam qui sanguis ex urethra, etiam non reddito lotio, stillat, huc referri vix consuevit.

III. Quo vero ex loco cruor oriatur, determinabunt 1. doloris locus. 2. copia excreti sanguinis. 3. Phaenomena urinae ejectae. 4. symptomata conjuncta. Quam vero difficulter id saepe fiat, nemo in artis opere versatus ignorat.

IV. Exit autem sanguis e suis vasis vel *διαιρέσει*, vel *ἀναστομώσει*.

V. Διαίρεσις fit vel a vi externa: vel a calculo: vel ab ulcere: vel acri alia rodente materia.

VI. Αναστομώσις a Plethora: Crisi morbi: suppressione mensium, haemorrhoidum, narium haemorrhagiae: sanguine rarefacto, vel & impetuosius moto.

VII. Locus adfectus; caussa mali; sanguinis copia, indoles Prognosin mali absolvunt, saepe certe minus fortunatam.

VIII. Ad curam mali indicatur. 1. caussas tollere. 2. vasa aperta constringere. Sed nec tamen posterius fieri debet, nisi prius praestiterimus, utique rarissime; saepe autem

tem, dum prius obtinere conamur, obtinemus & alterum.

IX. Prius V. S. educto calculo: sanato ulcere; refrigerato sanguine: involuta & temperata acrimonia: revocatis evacuationibus peragitur.

X. Posterius per adstringentia & consolidantia commode tentatur; sive epotentur, aut externe admoveantur, vel & per Catheterem in vesicam, si ea adfecta fuerit, injiciantur.

XI. Ne vero coagulatus sanguis in renibus aut vesica morans calculo commodissimam occasionem praebeat, epotis diluentibus, & mellitis solvendus atque expellendus erit.

CAP. VI.

De Diabete.

I. Diabetes, quae & *Dipsacus*, *Hydrops ad matulam*, *Diarrhoea in Urina*, quin & aliis nominibus adpellatur, vitiis renum accenseri, & in *Veram* ac *Spuriam* distingui consuevit.

II. *Vera* vocatur celerrima & copiosissima potus adsumti, nec mutati, per renes & vesicam excretio.

III. *Spuria* autem Diabetes est copiosa evacuatio urinae aqueae, pallidae, inodorae, adsumta potulenta quantitate longe excedentis.

IV. Quamvis autem utraque species raro occurrat, *Vera* tamen *Spuria* rarior: quin & multi, nec immerito dubitant, utrum *Vera* vera umquam fide observata fuerit.

V. Incredibilis excretio urinae, potulentorum quantitatem longe excedentis, albicantioris, subturbidae, insipidae, inodorae, cum filamentis & pelliculis innatantibus: sitis vehementissima: summa linguae fauciumque ariditas: aestus ingens: tabes ut plurimum & colliquatio corporis: febricula nulla primum, inde lenta: levis dysuria: lumborum, testium, ilium a retento lotio intumescentia: pedum oedema: mali augmentum circa Plenilunium, spuriae Diabetes,

quae, una nobis observata, una explicatur, Diagnosin absolvunt. An aliquando est Critica? An quolibet septennio recurrit? An & ad septenarium dierum, hebdomadum, mensiumque numerum se adcommodat?

VI. Caussa mirabilis adfectus in ipso sanguine quaerenda videtur: qui si quacumque de caussa dissolutus & in serum conversus fuerit, facile tantam lotio materiam sufficere potest.

VII. Quod vero conversus ille in aquam sanguis potius per renalia vasa exeat, id sane singulari renum conditioni, & quidem nimiae eorundem laxitati, adscribendum videtur.

VIII. Et certe hanc sententiam videntur confirmare ea, quae Diabeten antecedere observata sunt: tum ejusdem symptomata: nec non per Experientiam comprobata curatio.

IX. An ergo soli renum laxitati morbus hic tribui debet? An potius cum Meadio bilis accusanda videtur, si scilicet sal in eadem defecerit? Aut venenum aliquod in sanguinem ingressum suspicabimur? An colliquati sanguinis caussa in sale acido quaerenda?

X. Docuit Experientia longe plures ab hoc morbo extingui, quam liberari: nec obscura ratio: qui vero servantur, horum alii cito satis, tarde alii evadunt.

XI. Cura mali ut obtineatur. 1. revellendi humores a renibus. 2. tollendae caussae, quae sanguinem dissolverunt. 3. dissolutus sanguis compingendus. 4. vasa renalia roboranda.

XII. Prius fit Rheo, an & V. S.? Alterum non eadem semper peragitur ratione, sed ex praegressis determinanda: acida hic saepe certe egregia. Ad Tertium laudantur glutinosa, mucilaginosa, non tamen adeo magnae, ut videtur, efficaciae: sed potentiora sunt, quae & Quartae indicationi satisfaciunt, aromatica, adstringentia, chalybeata, interne exhibita, externe adplicata. Nec refragantur observationes.

XIII. Interim siccissima diaeta est instituenda, & cavendo a caussis recidiva praecavenda.

CAP.

CAP. VII.

De Incontinentia Vrinae.

I. Quotiescumque homini, vel inſcio, vel invito, lotium ex veſica per urethram effluit, toties *Vrinae incontinentia* laborare dicitur.

II. Cujus ergo duae ſpecies ſunt, tum ratione Phaenomenωn, tum cauſſarum, tum & loci adfecti ab invicem diſtinctae, quarum alteram *Inſenſilem*; *Invitam* alteram haud incommode dixeris.

III. Quin & pleroſque ſcriptores inter *Perpetuam* & *Nocturnam* diſtinguere videas.

IV. Quum ſuperata ſphincteris muſculi reſiſtentia lotium effluat, liquet, omne illud, quod efficere poteſt, ut urina eam reſiſtentiam ſuperet, inſcio homine, generaturum *Inſenſilem incontinentiam*: quod vero, nolente licet homine, tamen eum renixum vinci facit, *Invitam*.

V. *Inſenſilis* cauſſa haeret in muſculo vel Paralytico, vel quacumque de cauſſa non accurate veſicae orificium claudente. Unde intelligitur, quare tempore ſomni in pueris: in ſenibus: in animi deliquio: in apoplecticis: hemiplecticis: paraplecticis: calculo, aut ulcere veſicae laborantibus: calculum ſectis: malum adeo frequens.

VI. *Invitam* vero efficiet vel debilitas ſphincteris: vel ſpasmus, & contractio veſicae: & preſſio vicinarum partium in eandem.

VII. Unde liquet, quare hyſtericis: convulſis: acerrimam urinam habentibus: tuſſi ferina, vomitu laborantibus: gravidis: haemorrhoidariis: alvum ponentibus: calculoſis: menſtruis inſtantibus, toties involuntarius urinae effluxus.

VIII. Neque incommode huc referas illud involuntarium urinae ſtillicidium, quod a paralyticis, vel debilitatis muſcu-

lis acceleratoribus urinae producitur, quod in ſenibus frequentiſſimum.

IX. Ex quibus omnibus manifeſto liquet, fieri per rerum naturam non poſſe, ut omnis urinae incontinentia, quae a tam diverſis & toto coelo diſtinctis cauſſis pendet, eadem ratione curari poſſit: atque adeo inepte tot ſpecifica adverſus hunc morbum depraedicari, quorum pleraque inertia non tantum, ſed & plane ridicula ſunt.

X. Vera autem curatio conſiſtit in tollendis cauſſis malum generantibus; quae igitur in paralytico, vel debilitato Sphinctere tentari debet per ſtimulantia, roborantia, ſpirituoſa, aromatica, nervina, Cephalica, chalybeata, praemiſſis, ſi neceſſe, evacuantibus.

XI. Atque haec quidem non interne tantum adſumenda dabuntur; ſed & ad pubem, & ad perinaeum forma unguenti, emplaſtri, fomenti admovebuntur; vel ſiphone in anum injicientur; vel denique in ipſam veſicam urinariam impellentur & impulſa aliquamdiu retinebuntur.

XII. An hic Tinctura Cochinellae, aut Cantharidum convenit? An balnea ſulphurata proſunt? An ſuffitus Nicotianae?

XIII. Palliant malum lagenula ad corpus alligata, penemque excipiens; vel & clauſtra peni circumpoſita, urethramque comprimentia; tum & in ſequiori ſexu annulus vel pila in vaginam uteri intruſa: ſed & in his admovendis magna circumſpectione opus eſt.

XIV. Illi vero ſtillicidio, quod §. IX. memoratum fuit, ſuccurrit compreſſio perinaei, aut ſolidius corpus ad locum bulbo urethrae proximum adplicatum.

XV. Ceterarum vero ſpecierum curatio petenda eſt ex hiſtoria illorum morborum, a quibus urinae incontinentia, tamquam eorundem ſymptoma, generatur.

CAP.

CAP. VIII.

De Ischuria Spuria.

I. *Ischuria*, *Anuria*, vocatur vel impedita prorſus, vel inſigniter imminuta urinae excretio.

II. Quae quidem ſuppreſſio ſi inde oriatur, quod nihil lotii in veſica urinaria contineatur, *Spuria Iſchuria*, ad diſtinctionem *Verae*, mox exponendae, adpellatur.

III. Haec vero *Spuria Iſchuria* commode in duas ſpecies dividitur; vel enim nihil lotii a ſanguine ſecernitur; vel ſecernitur quidem, ſed ad veſicam non pervenit. Prior in renibus: Poſterior vel in renibus, vel ureteribus, vel utrisque ſedem habet.

IV. Impeditae lotii ſecretionis cauſſa vel haeret in *Sanguine*: vel in ipſis *Renibus*.

V. In *Sanguine*: quando vel copia deficit: vel tantae eſt tenacitatis, ut ſe ab actione renum attenuari non patiatur, ſive illa tenacitas ſit phlogiſtica, ſive pituitoſa, ſive atrabilaria.

VI. In *Renibus*: quando vaſa eorum ſunt vel obſtructa, vel compreſſa, vel conſtricta, vel inertia: ergo Phlegmone: pituita: ἀτονία ſeu Paralyſis fibrarum renalium: ſpaſmus.

VII. Secretae in renibus urinae ad veſicam fluxus impeditur vitio *Renum*, vel *Vreterum*.

VIII. Vitio *Renum*: quando tubuli Belliniani compreſſi, obſtructi, aut cavitas pelvis vel abolita, vel multum minuta eſt. Utrumque fieri poteſt, a Plethora: inflammatione: pituita: calculis.

IX. Vitio *Ureterum*: quando vel obſtruuntur, vel comprimuntur: quod quidem a multis cauſſis fieri poteſt, ſed fieri inprimis obſervatur, a plethora: inflammatione: pure: pituita: calculo: & adjacentium partium vitio.

X. Iſchuriam cognoſcimus facile: ſpuriam vero eſſe ſcimus

ex lumborum dolore, ſive punctorio, ſive obtuſo & gravativo; ſed id non perpetuum: abſentia teneſmi ad urinam reddendam: nullo in hypogaſtrio tumore: immiſſo in veſicam cathetere, nihil lotii offendente.

XI. At non ſufficit ſpuriam cognoviſſe, ſed & cauſſae indagandae ſunt: quod ut ad Prognoſin, & curationem ſumme neceſſarium, ita ſatis ſaepe difficulter fieri poteſt. Temperies: praegreſſa: & conjuncta ſymptomata plurimum hic lucis dabunt, ſed ſaepe tamen incertae & obſcurae.

XII. Symptomata morbi interdum jam ab initio gravia, ſed & interdum leviſſima: ἀπυρεξία: laſſitudo: levior febricula: ſitis: ſomnus turbatus: vomituritio: capitis dolor & ſuſurrus: augmentum Symptomatum: anxietas: ſingultus: tumor corporis: foetor urinoſus: convulſio: ſopor: ſudor frigidus: mors.

XIII. Eſt ergo morbus periculoſus, quod & indoles ejus ſatis docet, & Experientia confirmat.

XIV. An vero certum datur tempus, ultra quod ſi excurrat malum, homo numquam ſervatus legitur? Et quale illud? An deficiens lotium ſubſtitutis aliis excretionibus ſuppleri, & ſic vita prorogari poteſt? Mira certe dantur Experimenta.

XV. Quamvis univerſale remedium adverſus Iſchuriam exiſtere non poſſit, res tamen certa eſt, vix ullam dari ſpeciem, in qua non cum fructu vena ſecari: clyſmata laxantia injici: blanda olea, linimenta, cataplaſmata admoveri: balnea denique, vel ſemicupia praeparari queant.

XVI. Ab his igitur curam mali inchoabimus, ſollicite interim cauſſam indagando: quam ubi detexerimus, vario modo pro ejus varietate ſanatio abſolvenda erit.

XVII. Quae enim Iſchuria a plethora, inflammatione, calculo, ſpaſmo oritur, ejus curatio ex praecedentibus facile intelligi poteſt, & in his ſtatim memoranda remedia ſollicite fugienda.

XVIII. Quae autem a pituita oritur, illa ſtimulantia in-

pri-

primis & attenuantia requirit. Ergo clysmata acriora: fomenta spirituosa: cataplasmata ex stercore animalium, sapone nigro: olea calidiora, & unguenta neurotica: cucurbitae tam ventosae, quam scarificatae: Vesicatoria ex Cantharidibus, ad lumbos, femora, apposita: dum intus fortiora diuretica, rad. & semina aperientia: sales tam alcalini sive fixi, sive volatiles, quam neutri: Balsama: Terebinthinata: allia: cepae: raphanus: stercora animalium: quin & insecta diuretica, Millepedes, Cochinellae, Vermes Majales, & Cantharides, sed prudenter, exhiberi possunt.

XIX. Neque inutile erit, hac in specie Mercurialia remedia adhibere, & motu mechanico corpori per concussionem conciliato materiam dividere, quod tam per vomitum, quam vectionem curru pernicibus equis tracto fieri potest.

XX. Neque diversa admodum remedia requiruntur, ubi malum ab ἀτονίᾳ & inertia fibrarum renalium productum fuerit. Redditur enim horum remediorum ope amissa elasticitas.

CAP. IX.

De Ischuria Vera.

I. *Ischuriam Veram* adpellant Medici eam conditionem, qua fit, ut urina in renibus secreta & a vesica urinaria excepta ex ea expelli neget.

II. Hujus vero negatae expulsionis caussa potest haerere vel in ipsa *Vesicae Vrinariae Substantia*: vel in ejusdem *Cavo*: vel in *Partibus Vesicae Vicinis*.

III. Si in *Substantia Vesicae Vrinariae* caussa Ischuriae haeserit, peccabunt vel *Sphincter*: vel *Fibrae musculares*: vel *Tunicae Vesicae*.

IV. *Sphincter* Ischuriam generabit, si vel inflammatus, vel spasmo convulsus fuerit.

V. *Fibrae* vero *Musculares*, si vel insensiles, vel plane paralyticae, vel ultra modum dilatatae fuerint.

VI. In

VI. In *Tunicis Vesicae* caussa haerebit, si vel inflammatae fuerint: vel suppurentur: aut callus in iis generatus sit: aut calculosa crusta obductae fuerint: aut fungus: aut varix: aut haemorrhois: aut alius naturae tumor in iisdem enascatur.

VII. In *Cavo Vesicae* si caussa haeserit, deprehenditur esse vel calculus: vel pituita: vel pus: vel sanguis congrumatus, ita sita, ut, collo occluso, egressum urinae impediant.

VIII. *Vicinae Partes Vesicae* urinam supprimere valentes sunt, Intestinum rectum inflammatum; foecibus flatibusque infarctum; haemorrhoidibus obsessum. Uterus foetu, sanguine, aqua turgidus. Ovaria ceteraque viscera quocumque tumore dilatata. Spina vertebrarum, ossa femoris, luxata. Glandula prostata mole turgens & indurata. Denique & urethra vel compressa, sive ab externa caussa, sive ab increscentibus, quae eidem adcumbunt, glandulis: vel obstructa, sive a calculo impacto, sive enato tumore inflammatorio, suppuratorio, calloso, fungoso, membranoso, anomalo: vel distorta: aut collapsa, & coalita.

IX. Cognoscitur malum ex sensu ponderis in hypogastrio, pube, perinaeo: tenesmo ad urinam excernendam, nisi paralysin vesica contraxerit: tumore supra os pubis, magno, ad attactum dolorifico: immisso in anum digito insolitum tumorem detegente: effluente, profundius immisso Cathetere, lotio.

X. Neque sufficit, ipsum malum cognovisse, sed & intelligere oportet caussas Ischuriam efficientes, quod, licet saepe difficulter fieri possit, praegressa tamen: temperies: Phaenomena conjuncta: juvantia & nocentia attenti & sagacis Medici spem haud ita saepe destituent.

XI. Praeter symptomata (C. VIII. §. XII. & modo §. IX.) alia quaedam topica aliquando in vera Ischuria producuntur. Vesicae aneurisma, procidentia, hernia, inflammatio, gangraena, crepatura. Interdum & effluxus urinae ex umbilico.

XII. Quamvis haec Ischuria non raro letalis esse consueverit:

rit; dici tamen in genere poteſt, veram ſpuria minus eſſe acutam & periculoſam, tum quod diutius durare ſoleat: tum quod ſaepe cauſſae ejus felicius tolli: tum denique quod ſymptomata certius mitigari poſſint.

XIII. Curatio Iſchuriae Verae ab iisdem inchoari debet, a quibus ſpuriae curam incipiendam eſſe C. VIII. §. XV. monuimus, niſi malum diutius duraverit.

XIV. Tum enim immiſſo Cathetere contentum lotium educemus, atque illud vel ſaepius, ſi neceſſe ſit, repetemus: vel immiſſum Catheterem, flexilem potius, ſi fieri poſſit quam rigidum, retinebimus, ut jugis adfluenti urinae effluxus detur.

XV. Quod ubi fit, conabimur removere illas cauſſas, quae Iſchuriam produxerunt, quod variis modis pro earundem varietate fieri debere, facile intelligitur: imo interdum vi ipſius Catheteris praeſtatur.

XVI. Quod ſi vero, ut aliquoties contingit, immitti Catheter non poſſit, tollenda ſunt obſtacula, quae prohibent, quominus ille in urinariam veſicam ingredi queat.

XVII. Si vero hoc praeſtari nequeat, vel certae morti occumbere aeger debebit, vel ad Paracentheſin veſicae devenire, qua inſtituta aegri aliquando praeſentiſſimo periculo erepti leguntur.

XVIII. Educto lotio, ſublatis mali cauſſis, roborandae ſunt per nimiam dilatationem debilitatae veſicae fibrae, ſpirituoſis, aromaticis, adſtringentibus, fomentis, linimentis, emplaſtris.

CAP. X.

De Dyſuria & Stranguria.

I. Quotiescumque homo urinam redditurus ſolito majorem reſiſtentiam, ardorem, doloremve experitur, toties *Dyſuria* vel difficultate urinae laborare dicitur.

II. Si vero frequenter urinam cogatur excernere, & exigua tantum quantitate eandem reddat, idque cum ſenſu ardoris, tum haec conditio *Stranguria* adpellatur.

III. Quorum quidem ſymptomatum tanta eſt adfinitas, ut ad alteram intelligendam alteram explicuiſſe ſufficiat.

IV. Cauſſa mali haeret vel in *Vrina* ipſa: vel in *Veſicae Subſtantia:* vel in *Cavitate* ejus: vel denique in *Vrethra*.

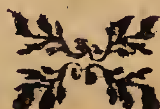
V. In *Vrina:* ſi vel per ſe acrior, vel acribus humoribus admiſtis vitiata fuerit. Cognoſcitur ex praegreſſis, & qualitatibus excreti lotii. Curatur temperando acre, diluentibus, lenientibus, oleoſis, mucilaginoſis, & expellendo per Emetica, Cathartica, lenia diuretica.

VI. In *Veſicae Subſtantia:* ſi inflammata, vel alio tumore obſeſſa, aut excoriata, vel exulcerata fuerit. Curatio ex prioribus petenda.

VII. In *Veſicae Cavo* calculus, arenulae, inſecta, vermes, ſanguis congrumatus, pus ſi contineantur, malum hoc generabitur. Diagnoſis facilis. Cura per diluentia, lenientia, aquoſa, mellita, lacticinia, detergentia abſolvitur.

VIII. *Vrethra* Dyſuriam generabit, ſi calculo obſeſſa, compreſſa, diſtorta, inflammata, excoriata, exulcerata, tumore quocumque inde enato anguſtata fuerit. Diagnoſis facilis. Diverſa pro cauſſae diverſitate mali ſanatio.

LIB.

LIB. IX.

DE MORBIS PARTIVM GENERATIONI INSERVIENTIVM.

CAP. I.

De Gonorrhoea Simplici.

I. G*onorrhoea Simplex*, antiquiſſimis jam temporibus cognita, eſt invitus, fere perpetuus, materiae albicantioris, tenuioris, ſubviſcidae effluxus ex pene flaccido, ſine ardore, dolore, prurigine, aut ad Venerem oeſtro.

II. Quibus quidem Phaenomenis tum a Gonorrhoea Virulenta; tum a pollutionibus diſtinguitur.

III. Materia in hoc morbo effluens eſt, vel *Verum Semen*, tumque proprie Gonorrhoea dici meretur: vel *Liquor a Semine diverſus*, tumque minus apte ſic adpellatur.

IV. *Semen* in Gonorrhoea effluet, ſi vel aquoſius tenuiusque: vel oſcula veſicularum ſeminalium nimis dilatata: aut, quae illis adſidere a nonnullis creditur, caruncula deſtructa fuerit.

V. *Liquor* a ſemine diverſus eſt vel liquor proſtatarum; vel urethrae, ortus ex folliculis & glandulis tot numero ibidem reperiundis: An & chylus ſic excerni poteſt? An ulcus urethrae ſimplicem Gonorrhoeam excitare poteſt?

VI. Cauſſa mali quaerenda vel in fluidis nimis aquoſis, ſeroſis, tenuibus: vel in ſolidis nimia laxitate, debilitate, mollitie, & imminuta elaſticitate peccantibus. An ergo Catarrhus partium genitalium malum hoc commode adpellari poteſt?

VII. Unde intelligitur, quare nimium Veneris exercitium: potuum aquoſorum tepidorum abuſus: Diabetes: Phthiſis Pulmonalis, aliique morbi Chronici: calor, maxime humidus, cum partibus genitalibus communicatus: diuturna in

aere pluvioso mora: diuretica fortiora aliquamdiu usurpata, Gonorrhoeam simplicem vel antecedere vel comitari observentur.

VIII. Malum ingratum, molestumque, Chronicum plerumque, diu si duret, ad graviores tam acutos quam Chronicos morbos disponit, sterilitatem, impotentiam, sensuum stuporem & hebetudinem, inflammationes, maciem, atrophiam, hydropem, tabem dorsalem.

IX. Cura mali exigit. 1. cacochymiam serosam corrigere. 2. solida roborare.

X. Prius fit, tum evacuantibus, tum inspissantibus.

XI. Evacuantia vel expellunt per vias naturales, vel arte factas. Prius praestant Emetica: Cathartica: Diuretica: Diaphoretica. Posterius Vesicantia: Caustica: Fonticuli: Setacea.

XII. Inspissant tenuem lympham, mucilaginosa: balsamica: roborantia.

XIII. Posterius fieri debet interdum, jam ante quam primae indicationi satisfeceris: interdum demum post eam: neque raro contingit, quin una fidelia utrumque dealbemus parietem.

XIV. Roborant autem omnia aromatica: amaricantia: spirituosa: leniter adstringentia: chalybeata.

XV. Neque haec tantum pro interno usu conveniunt; sed & externe sunt adplicanda, ad pubem, perinaeum, urethram: quin & tum in intestinum rectum, tum in ipsum canalem uriniferum injicienda.

XVI. Quae vero a vi semen extinguendi veteres tantopere laudarunt, ea vel nihil agunt: aut si quid agunt, plane contrarium agunt: vel alio saltem agunt nomine.

XVII. Diaeta eadem hic convenit, quae in Hydrope, Diabete commendata fuit. Nullibi autem sollicite magis a Venere abstinendum; nec certe magnus ad eam stimulus.

XVIII. Quum vero *Leucorrhoea*, *Fluor albus*, *Uteri Rheumatismus*, *Catarrhus Uterinus* in foeminis idem fit,

quod

quod Simplex Gonorrhoea in viris, mali ejus indoles & curatio pulcre hinc intelligitur.

CAP. II.

De Gonorrhoea Virulenta & Lue Venerea.

I. A Simplici Gonorrhoea toto coelo differt *Gonorrhoea Virulenta*, quae, quum sit veneni Venere effectus, & certus saepe ipsius *Luis Venereae* prodromus, tantam cum Lue adfinitatem habet, ut alterius sine altera indoles & cura vix recte intelligi possit.

II. *Lues Venerea*, *Morbus Gallicus*, *Neapolitanus*, *Hispanicus*, *Siphylis* adpellata, veteribus Medicis tam Graecis, quam Latinis, & Arabibus plane videtur fuisse incognita.

III. Neque Europaeis ante finem saeculi 15. circa annum 1494. innotuisse videtur, quo demum in illa mundi parte apparuit.

IV. Neque tum ibidem enata atque exorta; sed aliunde ad eos advecta ex Occidentali India, & quidem illis insulis, quas Antillas, hodie *Spanjola*, St. *Domingo*, adpellant.

V. Id vero factum videtur per milites Hispanos, qui in expeditione Americana hunc sibi morbum contraxere, &, ut contagiosus esse consuevit, reduces cum foeminis communicavere, quae iterum alios viros, Gallos primum, & Neapolitanos, infecere, & tandem per commercium, quod inter omnes Europae regiones intercedit, totam Europam ceterasque orbis plagas contaminaverunt.

VI. Quamvis autem in illis locis Endemius sit morbus, vix tamen certo videtur cognita caussa, quae eum primum ibidem excitavit, fovitque. Vaga forte Venus & cum menstruantibus coitus huic morbo primam dedere ansam.

VII. Neque tamen ullo certo exemplo constitit, vel ibidem in Europaeo sponte exortum fuisse malum, sed semper

praegreſſo contagio, quale quid & hodie apud nos fieri obſervatur. Neque ſcio, vera fide ullum dari, quod contrarium probat, Experimentum.

VIII. Diſtinguitur ſatis commode Venerea Lues in *Haereditariam* & *Adventitiam*, ex quibus illa, ſi cum hac comparetur, longe rarior; ſed nec tamen plane inſolens.

IX. *Adventitia* olim, dum primum adparebat, & ferociſſime ſaeviebat malum, innumeris & leviſſimis etiam de cauſſis contrahebatur: hodie tamen inprimis *Congreſſu Venereo* & *Lactatione* inficit: quamvis & *Contrectando partes genitales, Baſiando,* & *Simplici adcubitu* inquinari homo poſſit.

X. Id autem conſtanti fere lege hodie obſervatur, ut, ad quam partem primum virus Venereum adplicatum fuerit, in ea quoque prima ejus indicia compareant.

XI. Talis autem fere hodie origo, talis progreſſus obſervatur. Poſt impurum coitum ſerius ocius ardor, dolorque inter mingendum: ſtillicidium ſeri, viſcidi primum, albicantioris, & pellucidi, mox opaci, flavi, viridis, interdum ſanguinei. Vocatur *Gonorrhoea Virulenta*, quam frequens & dolorifica penis erectio cum ſenſu conſtrictionis comitatur, & vicinarum partium ardor & inflammatio.

XII. Neque raro fit, ut, vel cum Gonorrhoea, vel & ſine ea, in glande penis, praeputio, ad fraenum exoriantur puſtulae exiles, miliares, acuminatae, urentes, rupto plerumque apice mutatae in ulcuſcula, ichorem emittentia, proſerpentia, excavata, labiis duris & calloſis praedita. *Cancros* adpellant *Venereos.*

XIII. Quin & ſaepe contingit, ut *Phimoſis; Paraphimoſis; Bullae cryſtallinae; Bubones Venerei; Teſtes indurati; Porri* & *Verrucae* balani coronam cingentes adſint. Quin & *Fraga, Mora, Ficus, Mariſcae, Rhagades, Fiſtulae* ad anum aliquando oriuntur.

XIV. Dein vero, progrediente malo, adparent plerumque ulcera in faucibus, quod, licet non ſit perpetuum, frequentiſſime tamen fit; quae ſtillant materiem ranioſam ſingularis

ris naturae, proſerpunt, omnesque partes, ad quas attingunt, depaſcuntur.

XV. Quin etiam varia oſſa carioſa redduntur, quae conſumta decidunt, quod in faucibus, naſo, vicinisque partibus fieri adparet: unde & viſus & auditus & loquela plurimum ſaepe depravantur.

XVI. Imo vero, increſcente malo, nulla pars corporis eſt, quae non certa ejus indicia praebeat: cutis deturpatio per maculas, puſtulas, ulcera, fiſſuras: Capillorum defluvium, unde Οφίασις, Αλωπεκία: Oſſium dolor profundus, de nocte gravior, mitior de die, loca inter articulos media ut plurimum occupans: intolerabilis hemicrania: clavus: tumores in oſſium ſubſtantia enati, nodoſi, tophoſi, oſſei, vehementiſſime dolentes: incrementum Epiphyſiων: caries: ſpina ventoſa: fragilitas osſium maxima: glandulae ſtrumoſae & ſcrophuloſae, ſaepe exulceratae: & longe alia. vid. Aſtruccius.

XVII. Quae quidem omnia ſymptomata ſimul raro adeſſe obſervantur, ſed in diverſis ſubjectis diverſa adparent, imo vero nonnulla horum ſunt, quae ab aliis etiam cauſſis oriri poſſunt. Et certe habet Malum Venereum multa cum inveterato ſcorbuto communia.

XVIII. Cauſſa Luis Venereae eſt Venenum Venereum, quod ab infecto homine cum ſano communicatum humores ejus primum degenerare facit, & in ſui naturam convertit, atque tractu temporis omnia etiam ſolida corrumpit.

XIX. At quale illud eſt Venenum? An ſalinum? An fixum, an volatile? Utrum acidum, an alcalinum? Quosnam prae ceteris humores inquinat? An aquoſas lymphaticas? An ſeroſas? An potius ipſum ſanguinem? Num potior videtur ſententia, quae oleum in celluloſa tunica contentum ſedem & ſubjectum mali pronunciat? Sane accurate attendenti adparebit, ſpiſſas hic dari tenebras, neque facile intricatum hoc negotium expediri poſſe.

XX. Ut confirmatior morbus facile, ita incipiens non ita certo

certo cognoscitur. Suspicionem, quam singularis materiae de ulceribus stillantis conditio injicit, circumspectissime indicabit prudens Medicus.

XXI. Malum non valde provectum satis certo tutoque: provectius difficulter, certoque minus: At inveterata eo usque, ut jam ossium medullam inquinaverit, raro radicaliter: sin viscera in tabum jam sunt conversa, numquam curatur.

XXII. Longe autem alia incipientis, alia confirmatae sanatio. Haec numquam, nisi salivationi Mercuriali, imo saepe ne illi quidem cedit. Illa operosum adeo molimen non semper requirit.

XXIII. Quod ut clarius pateat, tum symptomatum Luem Veneream antecedentium, tum ipsius Luis sanationem exponemus.

XXIV. *Gonorrhoea* minus commode sic vocata, quum raro verum semen, sed materia ex ulcere in urethra excitato stillans effluat, varias agnoscit species, pro vario loco, in quo virulenta materia ulcus id generavit.

XXV. In hujus sanatione, & a cita nimis suppressione fluxus cavebimus, & a calidioribus remediis. Ab utrisque enim gravissima symptomata imminent.

XXVI. Et sane frequens Experientia docet, longe securius curari, in quibus fluxus per aliquot septimanas perdurat, quam in quibus post paucos dies evanescit.

XXVII. Incipienda igitur curatio, si valida sint symptomata a V. S.: antiphlogisticis, tum epotis, tum externe fomenti, balnei, aut Cataplasmatis forma adplicatis: mox ad Cathartica, primum quidem leniora, dein validiora, numquam acerrima, adjectis Mercurialibus, deveniendum: tum diuretica, vitatis sollicite acrioribus, balsamica exhibenda: dum per fomenta, balnea, cataplasmata, antiseptica, detergentia virus educere, & ulcus mundare conabimur.

XXVIII. At vero sollicite cavendum a repellentibus & adstringentibus, ad quae numquam confugiemus, nisi certi simus, omne virus sollicite expulsum esse, quod ex minuto materiae

flu-

fluxu: mutato ejus colore: abſentia ſymptomatum concludimus. Tum enim & tum demum aliquis his locus eſſe poteſt?

XXIX. An ſalivatio Mercurialis ad ſanandam Gonorrhoeam valet? An Decocta lignorum exſiccantium conducunt? Et ſi umquam, quando?

XXX. Curatae vel ex arte Gonorrhoeae gravia ſaepe ſuccedunt mala, etiam praeter culpam Medici; ſaepe pravae adminiſtrationis vitio; maxime dyſuria, & ſtranguria, quae anguſtatae vel per callum & cicatricem, aut enatas carunculas, urethrae debentur ut plurimum.

XXXI. Poſterius longe tamen priori rarius contingere plurima experimenta docuere.

XXXII. Neque facile eſt huic incommodo occurrere. Videri de his ceteriſque, quae hunc morbum ſpectant, meretur numquam ſatis laudandus Aſtruccius.

XXXIII. *Cancri Venerei*, ſi dolor urgeat, V. S. requirunt: tum & repetita purgantia, Mercurialia: fomenta mollia, antiphlogiſtica, antiſeptica, detergentia: nec non unguenta Mercurialia, leniora quidem initio, fortiora dein; numquam tamen tam fortia, ſi balanum, quam ſi praeputium, obſideant.

XXXIV. *Phimoſis & Paraphimoſis*, quae ſunt Phlogiſticae inflationes celluloſae tunicae penis, ſanantur V. S.: purgatione Mercuriali: fomentis, balneis, cataplaſmatis emollientibus, diſcutientibus, antiſepticis: operatione Chirurgica.

XXXV. *Bubo Venereus*, a reſorpto per vaſa lymphatica & ad inguinales glandulas delato Venereo veneno oriundus, a bubonocele ſollicite diſtinguendus, ſollicite tractandus, vel reſolvi & diſcuti, vel ad ſuppurationem perduci debet, cavendo ab adſtringentium & repellentium uſu.

XXXVI. Neque video, quid periculi inſit, ſi primum reſolvere; quod ſi fieri nequeat, demum ſuppurationem promovere conemur: quidquid vero fiat, eadem remedia interne

exhibenda, quae in ceteris ſymptomatibus: & generatum poſt ſuppurationem ulcus diutius apertum ſervandum.

XXXVII. *Teſtis induratus*, quem & *Herniam Veneream* vocant, vel a veneno in teſtem depoſito, vel ab inflammatione circa ſeminalium veſicularum orificia in urinifero canali enata oriundus, & parciori, quin & ſuppreſſae Gonorrhoeae frequentiſſime ſuccedens, primum reſolvi per V. S.: cathartica Mercurialia: fomenta, cataplaſmata antiſeptica: vapores: Emplaſtra antiphlogiſtica, reſolventia: quod ſi non ſuccedat, ad ſuppurationem perduci, & cito aperiri debet.

XXXVIII. Quod ſi nunc ſola haec ſymptomata adpareant, ſaepe ſatis feliciter dicta methodo ſanantur, nec operoſius molimen requirunt, niſi inveterata fuerint. At ſi ulcera faucium, dolores nocturni &c. confirmatiorem Luem oſtenderint, longe major Mercurialium remediorum quantitas exigitur.

XXXIX. Quae enim priſcis temporibus de Guajaci, Chinae, Salſaeparillae, Saſſafras, Lychnidis ſaponariae, aliorumque efficacia ad hunc morbum ſanandum depraedicata fuere, ea quidem Experientiae parum congruunt.

XL. Quamvis enim haec vegetabilia ſuum certe uſum habere lubens fatear, ad eradicandum tamen malum ſine Mercurio non valere perſuaſiſſimum habeo.

XLI. Neque perinde eſt, qua ratione Mercurium exhibeas: quamvis enim ea ratione praebitum & ita moderatum, ut ſalivam non moveat, in leviori prodeſſe compertiſſimum habeam: in graviori tamen non valere, niſi Ptyaliſmum eumque ſatis magnum excitaverit, inter pleroſque Medicos ſatis convenit.

XLII. Unde ab adſumpto Mercurio ſalivatio? An actione Mechanica ponderis, & ſphaericae globulorum figurae? An illa ſola? Quomodo virus Venereum domat? An vi quadam ſingulari? An eadem actione Mechanica? Multa certe hic obſcura ſupereſſe, nemo paulo attentior facile negabit.

XLIII. Po-

XLIII. Poteſt autem duplici potiſſimum modo illa ſalivatio cieri, vel externo Mercurii adlitu, vel uſu interno. Prior in Galliis: Poſterior in noſtra patria uſitatior eſt.

XLIV. Praeparatur corpus ad hanc Medicinam, dato interdum Cathartico: nonnumquam & facta V. S.: epota magna copia liquidi tenuioris: aere loci calido reddito: diaeta tenui, liquida, blanda praeſcripta: vitato ſollicite frigore.

XLV. Praeparato corpore excitatur ſalivatio dato Mercurio, ſed ita praeparato, ut ſalivam ciere poſſit. Quod per Mercurium dulcem optime praeſtatur, de quo primum ter de die 3. 4. 5. grana praeberi poſſunt, mox vero ad majorem quantitatem devenire oportet.

XLVI. Quod ſi huic remedio ſalivatio non ſucceſſerit, examinandum eſt, quaenam impediti hujus Ptyaliſmi cauſſa ſit, quae multiplex eſſe poteſt: fluxus alvi: rigiditas, vel obſtructio vaſorum ſalivalium: tenacitas materiae: ſingularis temperies.

XLVII. Quibus occurritur adſtringentibus: diaphoreticis: Opiatis: laxantibus: reſolventibus: fortiori ſialagogo: Mercurio forma linimenti adplicato.

XLVIII. Quod ſi nec ſic quidem ſalivatio oriatur, fortius urgere temerarii, abſtinere prudentis erit.

XLIX. Si vero 4. 5. 6. die ab exhibito remedio, frequens ſit ſputatio tenacioris materiae: foetor animae: dentium ex alveolis expreſſio & vacillatio: linguae, genarum, gingivarum, labiorum tumor, rubor, calor, dolor: glandularum ſalivalium earumque ductuum excretoriorum intumeſcentia: jam jam imminere ſalivationem ſignificatur.

L. Quae ſerius, ocius, pro variis circumſtantiis dato primum Mercurio ſuccedere obſervatur.

LI. Tum vero in eadem doſi pergere oportebit, donec tanta copia ſalivae excernatur, quanta ad morbum fugandum requiritur, quae, quum eadem ſemper non ſit morbi intenſitas, eadem ſemper eſſe non poteſt.

LII. Et quidem interdum quolibet nychthemero unam, duasve libras evacuasse sufficit, interdum vel & tres quatuorve excernendae requiruntur.

LIII. Possumus autem vel augendo, vel minuendo, vel & plane inhibendo Mercurium: tum & Opiatis: sudoriferis: ad alvum determinantibus copiam salivae fere pro lubitu moderari.

LIV. Vt vero salivae expellendae copia differt, ita & tempus, per quod protrahi debet, non idem semper est. Mali intensitas: aegrotantis robur: citior, tardiorque symptomatum evanescentia id determinat. Duae tresve interdum septimanae sufficiunt. Sed & ad quatuor & ultra curam protrahi mali atrocitas aliquando exigit. Minus tamen plerumque in excessu, quam defectu peccaveris.

LV. Sistitur salivatio vel sponte, omni Mercurio inhibito: vel & lenioribus catharticis.

LVI. Oris exulcerationi, tum a viru venereo, tum ab ipso Mercurio, excitatae succurrit collutorium lene, blandum, mucilaginosum, tepidum: cavendo a frigidis, repellentibus, adstringentibus, sollicitissime.

LVII. Finita salivatione aliquoties cathartica exhibenda: nimia repletio vitanda: & a frigidiori aere cavendum.

LVIII. Si quae vero supersint Symptomata, neque enim omnia Mercuriali Ptyalismo cedunt, ea methodo, quam indoles eorundem exposcit, tractare illa oportebit.

LIX. Quod si nunc malum Mercurio superari neget, superestne alia & certior via, qua fugari queat? Laudat fortissimam post submersum Decocto Guajacino corpus sudoris, accensi alcoholis ope, expressionem Boerhavius. Sed minus certam esse hanc Medicinam, nec Mercuriali inunctioni praeferendam, Experimentis comprobat Astruccius.

LIB. X.

DE MORBIS SEQVIORIS SEXVS.

CAP. I.

De Morbis Virginum.

I. Quotiescumque in puellis eo tempore, quo ex naturae instituto cruor quolibet mense e genitalibus evacuari debebat, vel nihil, vel parum sanguinis excernitur, malum hoc *Suppressio*, *Retentio*, vel *Imminutio Menstruorum* adpellatur.

II. Atque ex hoc fonte scaturiunt tantum non omnes illi morbi, quos, quia oriuntur a caussa in foeminarum, quae pubertatem adtigerunt, corpore praesenti, *Morbos Virginum* vocamus.

III. Neque tamen omnis mensium suppressio eo tempore pro morbosa haberi debet; sed illa tantum, qua, etiamsi adfuerit fluxus menstrui materia, fluxus tamen non perficitur.

IV. Si enim nulla adfuerit plethora, certe nec cruor excerni poterit; nihil ergo praeternaturale fiet.

V. At si, plethora in vasis uterinis generata, nulla tamen sanguinis excretio fiat, ea demum morbosa dici debebit.

VI. Hujus nunc suppressionis caussa haerebit vel in *Humoribus Vterinis*: vel in *Vasis*: vel in *Vtrisque*.

VII. *Humores* vel *Copia*: vel *Motu*: vel *Qualitate* peccare possunt.

VIII. *Copia* peccans sanguis supprimet menses, si *Aucta* fuerit. *Minuta* enim huc non spectat. vid. §. IV.

IX. Et sane, licet mirum videatur, plethoram humorum menses supprimere, quum tamen eadem menstrui fluxus caus-

ſa eſt: res tamen eſt certiſſima, & ex Oeconomiae animalis legibus haud difficulter explicanda.

X. *Motu* peccans ſanguis menſes ſupprimet, ſi ille *Minutus* fuerit: imo vero, utut mirum illud videatur, ſi fuerit *Auctus*.

XI. *Qualitate* denique vitiatus ſanguis hunc effectum edet, ſi vel minus denſus, vel craſſus nimis, vel tenax & viſcidus fuerit: quod poſtremum frequentiſſime vel menſtruorum ſuppreſſionem antecedere, vel eandem ſubſequi obſervatur.

XII. *Vaſorum* vitio menſes ſupprimentur, ſi nimia eorundem fuerit reſiſtentia: quod fiet, ſi vel *Compreſſa*: vel *Aliis vaſis Implicita* (quod tamen in virginibus non fit:) vel *Spaſmo Conſtricta*: vel denique valde *Rigida* fuerint.

XIII. Neque inter cauſſas ſuppreſſionis menſtruorum recenſeri non debet vel vaginae, vel vulvae, aut coalitio, aut per enatam membranam obturatio.

XIV. Talis undecumque nata ſuppreſſio varia producit ſymptomata, tum in ipſo *Vtero*; tum in *Toto Corpore*.

XV. In *Vtero*: obſtructiones: inflammationes: ſuppurationes: ulcera: ſinus: fiſtulas: ſcirrhos: carcinomata: hydropem: hydatidas: ſterilitatem.

XVI. In *Toto Corpore*: febres: cordis palpitationes: polypos: dyſpnoeam: plerarumque functionum, cujuscumque generis, imminutionem, abolitionem, depravationem: tumorem crurum oedematoſum: hydropis varias ſpecies: tabem: coloris naturalis degenerationem in album, flavum, ſubviridem, cui ſi febris juncta fuerit, *Chloroſis* ſolet adpellari: ſanguinis per alia mirabilia & inſolita loca evacuationem e pulmone; ventriculo; alvo; gingivis; labiis; genis; naribus; oculorum angulis; meatu acouſtico; capillata capitis cute; ulceribus; fonticulis; manibus; pedibus; femoribus; mammis; urethra.

XVII. Quae quidem omnia tum ex univerſali, tum ex particulari uterina Plethora, & aucta hinc contracto cordi reſiſtentia, haud difficulter explicueris.

XVIII. Ex

XVIII. Ex quibus igitur liquet, mensium suppressionem, licet initio multum metuenda non sit, tractu tamen temporis periculosam evadere, & tum in acutos, tum in Chronicos, eosque satis malignos morbos, terminari posse.

XIX. Ut rite curetur malum, distinguendum est, utrum morbosa sit suppressio; an salutaris, qualis in gravidis foeminis semper esse consuevit, quae igitur expugnari non debet.

XX. Si morbosam esse constet, iterum sollicite indagare oportet, a qua caussa malum oriatur: tum etiam sitne in sui initio, an jam confirmatius.

XXI. Si *Vasorum Rigiditas* morbum generaverit, cavendum a stimulantibus: sed aquosa emollientia, oleosa, epota, applicata, injecta: vena in brachio secta optima sunt emmenagoga.

XXII. Neque dissimili ratione procedere oportebit, si *Spasmodicae Vasorum Constrictioni* malum originem suam debeat.

XXIII. Sin *Inflammatio, aliud-ve Vteri, Vaginae, Vulvae vitium* malum excitaverit, non tam suppressionis, quam morbi supprimentis ratio habenda: isque pro sua indole tractandus erit: unde scalpellum chirurgicum optimum aliquando Emmenagogum.

XXIV. Si vero *Plethora* mali caussa sit, sanguisque bonus adhuc, nec vitiatus fuerit, venae sectio largior, in brachio potius, quam in pede instituta; & epotum dein Decoctum leniter aromaticum fluxum menstruum felicissime reducit.

XXV. Quod si vel *Pituitosa Cacochymia* uterinam obstructionem generaverit: vel nata suppressio diu duraverit, sic ut sanguis lentorem tenacitatemque contraxerit, tum quidem longe alia medendi ratio locum habet.

XXVI. Etenim tum omne praesidium in illis remediis situm erit, quorum ope lentor, tum in tota massa sanguinea, tum in vasis uterinis resolvi & attenuari potest.

XXVII. Quem quidem in finem interdum V. S. locus esse potest, sed & tamen interdum ab ea abstinere satius videtur.

tur. Neque difficile erit Medico hos casus sollicite distinguere.

XXVIII. Sed acriora, stimulantia, incidentia, moventia & stimulo insignem calorem excitantia egregie conveniunt, intermistis evacuantibus.

XXIX. Quapropter Emetica: Purgantia aloetica, Mercurialia: Vesicatoria: Vterina: Emmenagoga: Alcalina: Sulphurata: Chalybeata: Cucurbitae: Frictiones: Linimenta: Emplastra: Enemata: Suppositoria: Pessaria ex similibus parata egregie conducunt.

XXX. Quod si, lentore sanguinis attenuato, reseratisque uteri obstructionibus, menses tamen non fluant, tum quidem V. S. in pede instituta; & corroborantium, Elasticitatemque regenerantium remediorum usus omnem paginam absolvunt: neque sternutatoria hic inutilia videntur.

XXXI. Si vero suppressus cruor menstruus per alias vias sibi exitum quaerat, parum quidem metuendum est ab illa μεταςάσει, si loca, e quibus effluit, ad vitam sanitatemque magnum momentum non habeant: at si hinc periculum immineat, quantocius revocandi menses sunt, per pediluvia, balnea, fomenta, Cataplasmata, clysmata uterina laxantia, maxime per vapores utero exceptos: quibus praemissis ad V. S. in pede: cucurbitas ventosas & scarificatas: frictionesque femorum crurumque deveniendum erit: nec inutile erit prudenter augere resistentiam vasorum, e quibus haemorrhagia fieri observatur.

XXXII. Ex quibus igitur facile sequentia problemata solvi poterunt. An in omni mensium suppressione V. S. convenit? An, si vena secanda, semper eodem morbi tempore secanda? An eodem semper secanda loco, sive in pede, sive in brachio? Unde fit, ut aliquando observatum fuerit, secta malleoli vena menses fuisse cohibitos: at, facta V. S. in brachio, copiosius eosdem fluxisse? An & quando, menstruis suppressis, Opiatis uti licet? An non dantur remedia,

dia, quaè nunc menſes provocant, nunc eosdem cohibent? Et quaenam illa?

XXXIII. *Nimius Menſium Fluxus* tum ex iis, quae de narium ceterarumque partium haemorrhagiis ante diximus, tum & ex illis, quae de gravidarum morbis dicentur, haud difficulter intelligitur.

CAP. II.

De Morbis Gravidarum.

I. Quum foetus recens formatus omnem illum cruorem, quem mulier non gravida quolibet menſe excernere ſolebat, abſorbere non poſſit, neceſſe eſt, ut plethora exoriatur, quae variis & diverſis morbis occaſionem praebet: atque hi morbi conſtituunt *Primam Claſſem* morborum a graviditate pendentium.

II. Sed &, quum gravida mulier annexum ſuo corpori foetum habeat, & ita quidem, ut mutua vaſorum inoſculatio detur: hinc mire mutatam, & a naturali ſtatu deturbatam habebit circulationem: unde motus hyſterici & ſingularia eorundem effecta orientur, quae ergo *Secundam* eorum morborum *Claſſem* componunt.

III. Inſolita autem foetus, aquae, ſecundinarum moles, & nata hinc incredibilis uteri dilatatio efficiunt *Tertiam* horum morborum *Claſſem.*

IV. Ad *Vltimam* vero *Claſſem* referuntur, qui a mutato gravitatis in praegnantibus centro producuntur.

V. Sub *Prima Claſſe* §. 1. continentur narium, vaginae, aliarumque partium haemorrhagiae: cordis palpitationes: tumores mammarum: capitis calores, tumores, dolores: ſomnus impeditus: tendinum ſubſultus: vomitus cruentus: abortus, de quo ſtatim ex profeſſo: vertigines: animi deliquia: lumborum, pectinis, inguinis, femorum, crurum dolores: dyſpnoea: & plura alia.

VI. Quae quidem omnia quum a plethora pendeant, & hinc in plethoricis foeminis graviora esse consueverint: vel tollentur, vel multum imminuentur, imminuta Plethora.

VII. Quare, si graviora sint, omnino vena secanda: saepe in primo graviditatis principio: interdum quolibet, vel altero mense: copia varia: cavendo tamen a nimia: in brachio, non in pede: dein tenuior diaeta praescribenda.

VIII. Ad *Alteram Classem* §. II. multa ex memoratis §. V. referenda: maxime hinc pendent nausea: vomitus: depravata imaginatio: adpetitus prostratus, auctus, depravatus: animi deliquia: ructus: flatus: tremores: cordis palpitationes.

IX. Atque his quidem, vel V. S. in plethoricis praegressa, vel omissa, si sanguis non abundaverit, succurrunt carminantia: spirituosa: antihysterica: & suspensa manu exhibita Opiata.

X. Morbi *Tertiae Classis* §. III. sunt, stranguria: dysuria: ischuria: alvus lenta, tarda: haemorrhoides: incessus difficilis: oedema crurum, femorum, genitalium: tum & natae in iisdem partibus varices: dyspnoea.

XI. Qui quidem morbi licet tolli integre non possint, mitigari tamen valent: deplendo vasa per V. S.: commodo situ corpori conciliato, fluxum humoribus liberiorem conciliando: per fascias, & linimenta resistentiam partium extensarum non nihil augendo: denique & cuilibet singulari symptomati, prout indoles ejus postulat, occurrendo.

XII. Ad *Vltimam Classem* §. IV. spectat difficilis incessus, & facilis gravidarum lapsus, quos baculi auxilium maxime juvat, & praevertit.

XIII. Quum vero inter gravidarum morbos *Abortus & Fluor Vterinus* & frequentissimi & gravissimi sint, necesse videtur, ut de his seorsum agamus.

XIV. *Abortus* adpellari consuevit exclusio foetus immaturi, id est, non vitalis, ante septimum a conceptione mensem.

XV. Qui quidem oritur, quotiescumque uterus contra-

ctus

ctus contentum foetum & partes ad eum ſpectantes foras pellit.

XVI. Talem autem contractionem uteri vel antecedit, vel ſubſequitur ſeparatio placentae ab utero, & hinc ſublatum foetus cum matre commercium: quod ubi ſublatum eſt, incommodum ſibi onus natura illico excutit.

XVII. Ex quibus ſequitur, quod omnes illae cauſſae, quae vel placentam ab utero ſeparare, vel uterum ſic irritare poſſunt, ut contractus placentam ſeparet, abortum ſint producturae.

XVIII. Et ſane omnes cauſſae, quae abortum excitare deprehenduntur, ejus ſunt naturae, ut harum conditionum alterutram generare poſſint.

XIX. Harum vero aliae in *Matre*: aliae in *Foetu*: aliae in *Vtero*: aliae denique in *Partibus Vtero Vicinis* ſunt quaerendae.

XX. Cauſſae in *Matre* haerentes variae & diverſae ſunt. Plethora: defectus nutrimenti: vaſorum laxitas: ſpaſmus: terror ſubitus: animi pathemata: vomitus: ſternutatio: tuſſis valida: vehemens corporis motus: clamor: vulnus, ictus, preſſio abdomini illata: uſus emmenagogorum: profundior aeris inſpiratio, & inſpirati retentio: ponderis elevatio: brachium ſublatum: morbi acuti, Chronici: odores variarum rerum: vehemens rei non potiundae deſiderium &c.

XXI. In *Foetu*: nimia moles: motus nimius: numerus major: ſitus depravatus: mors: placentae atrophia.

XXII. In *Vtero*: nimia ejus anguſtia: impedita dilatatio: rigiditas: laxitas: ſcirrhus: morbus quiſcumque.

XXIII. In *Vicinis* denique *Partibus* abortus cauſſa haeret, quando & mole & duritie nimiis in uterum prementes ejus extenſionem prohibent.

XXIV. Quum ergo a tot tamque diverſis cauſſis abortus produci poſſit: mirum non eſt, eum adeo frequentem eſſe: & quamvis nihil impediat, quominus quocumque gravidítatis tempore fieri poſſit, & revera etiam fiat, longe ta-

men frequentius inter alterum tertiumque menſem fieri conſuevit.

XXV. Saepe quidem inopinato invadit abortus, ut praevideri non potuerit: interdum imminentem praeſagimus, ex praegreſſis: ex tempore, quo olim ſaepius contigit: ex horripilatione: frigore abdomen occupante: mammarum detumescentia: colore faciei plumbeo, livido: doloribus lumborum, abdominis, inguinis: cruoris e genitalibus effluxu: quorum ſignorum quo plura adfuerint, eo certius futurum conjicimus.

XXVI. Quamvis ſaepe multum periculi abortui non inſit, imo & interdum a gravioribus malis liberet: ſaepiſſime tamen ob profuſam haemorrhagiam in peſſimos morbos terminatur: imo vix alius eſt morbus, qui aliquoties iteratus tam facile habitualis evadit.

XXVII. Neque difficulter intelligitur, ſolam hic Prophylacticam Medicinam locum habere, ſed nec illam ſemper quidem: quum ſaepe abortus excitetur a talibus cauſſis, quas avertere aut tollere extra artis noſtrae poteſtatem eſt.

XXVIII. Inter autem illa, quae abortui praecavendo accommodatiſſima obſervantur, principem locum obtinet V. S. eaque mature ante tertium menſem inſtituta, & aliquoties repetita.

XXIX. Quae quidem tum prodeſſe deprehenditur, quando corpus robuſtum, plethoricum, ſucciplenum eſt; & non tantum ad impediendam placentae ſeparationem utiliſſima eſt, verum etiam tum, quum jam ſolvi incipere cohaeſionem effluxus cruoris indicat, ſummo cum emolumento ſaepe inſtituitur.

XXX. Sed nec tamen negari poteſt, eandem V. S. ſaepe damnoſam eſſe, quando aut defectus humorum; aut vaſorum laxitas; aut frigida uteri intemperies peccat: tum enim optima Prophylaxis ſita erit in analepticis, ſpirituoſis, corroborantibus, adſtringentibus.

XXXI. An ergo generale remedium ad praecavendum abortum aut datur aut dari poteſt? An ſpecificis fidendum? An Caſtoreum etiam abortum praevenire poteſt? An ea efficacia

etiam

etiam opiatis ineſt? An chalybeata ſaepe non egregia ad abortum evitandum? Quid de vi antabortiva Balſami Embryonis ſtatuendum?

XXXII. *Fluor Vterinus*, ſeu *Vteri Haemorrhagia*, quae in gravidis ſaepe conſpicitur, a placenta ab utero, vel integre, vel aliqua ſui portione ſeparata, producitur.

XXXIII. Quae quidem ſi magna non fuerit, exiguam tantum parte ſolutam cohaeſionem docet, & V.S.: quiete animi, corporisque: Medicamentis corroborantibus, adſtringentibus, opiatis, feliciter ſaepe compeſcitur.

XXXIV. At ſi ingens fuerit, vel totam placentam ſeparatam, vel magnam ejus partem indicat; neque remediis his per rerum naturam cedere poteſt.

XXXV. Talis vero profuſa haemorrhagia licet quolibet graviditatis tempore fieri poſſit, eo tamen profuſior eſſe deprehenditur, quo ad graviditatis ultimum terminum mulier propius acceſſerit.

XXXVI. Quod vero haemorrhagia illa vere ab utero oriatur docent cauſſae praegreſſae: uteri oſculum apertum: manus Embryulci ſaepe placentam explorans: & fluxus impetuoſiſſimus.

XXXVII. Praeſentiſſimum, quod vitae imminet, periculum promtam medelam requirit, quae fruſtra in remediis §. XXXIII. quaeritur; ſed quae in ligaturis brachiis femoribusque injectis, & citiſſima foetus eductione ſita eſt.

XXXVIII. Hac enim & hac ſola methodo foeminam, certo certius alias extinguendam, ſervari poſſe & ratio docet & repetita experientia confirmat.

XXXIX. Neque vero ille excludendus eſt per ecbolica, ſed manu Chirurgi: neque hic moras nectere oportet, ſed certe quam maxime, prudenter tamen, feſtinandum eſt.

XL. Et quamvis ancipitem eſſe hanc operationem fateri oporteat, incerta tamen ſalus certa deſperatione potior eſt.

CAP. III.

De Morbis Parturientium.

I. Quotiescumque mulieres gravidae, Parturientes, per conditionem quandam praeternaturalem, vel ſolito tardius, vel majori cum molimine foetum excludunt, *Partus Laborioſus*, vel *Difficilis* dicitur.

II. Cujus quidem difficultatis diverſiſſimae ſunt cauſſae: quarum aliae in *Matre* Parturiente; aliae in *Foetu* per partum excludendo haerent.

III. Si in *Matre* cauſſa difficilis partus haereat, ſita illa erit, vel in *Inſtrumentis*, quibus natura ad excludendum foetum utitur: vel in *Viis*, e quibus expelli, & per quas transmitti debet.

IV. *Inſtrumenta* illa ſunt conamina, vel dolores partus, qui ſi vel ſpurii, vel plane abſuerint, aut langueant valde, excludi foetus non niſi difficillime poterit.

V. Spurii dolores quantocius ſiſtendi carminantibus: Enematis: fomentis: oleoſis: opiatis.

VI. Si vero illi dolores abfuerint, generandi: ſi langueant, excitandi erunt.

VII. Neque id eadem ſemper ratione fieri debet: ſaepe enim V. S. in brachio inſtituta mira praeſtat.

VIII. Sed & ſaepe a deplentibus eſt abſtinendum: verum per ſtimulantia, cardiaca, emmenagoga, vitatis tamen ſemper ſumma cum cura nimis calidis, ſpaſmus in utero excitandus erit.

IX. Quem quidem in finem etiam Clyſmata paulo acriora: Emetica: Ptarmica egregie conveniunt: imo & V. S. in pede inſtituta partum acceleraſſe aliquoties fuit obſervata.

X. Si cauſſa partus difficilis in *Viis* §. III. haereat, haerebit vel in *Utero*, vel in *Vagina*.

XI. In *Utero*: ſi nimis rigidus fuerit, maxime circa oſculum:

lum: si inflammatione, aliove morbo topico correptus fuerit: tum & si perversum situm habuerit.

XII. Primum quidem per oleosa: Alterum pro varietate morbi vario modo: Tertium denique manu embryulci; situ debito; moderata & varia ratione determinata abdominis pressione emendatur.

XIII. Neque vicinae utero partes nihil hic faciunt. Vesica urinaria, intestinum rectum, nimis plena; quae ergo Cathetere immisso, injecto Clysmate, deplenda: Os coccygis: ossa pubis: tum & nimia pelvis angustia: quibus quidem varia ratione, si succurri possit, succurri debet.

XIV. In *Vagina* caussa partus difficilis haeret, si quocumque tumore obsessa; enata membrana obturata; vel excoriati parietes collapsi & concreti fuerint: quibus quidem longe certius tutiusque ante partum, quam ejus tempore mederi licebit.

XV. *Foetus* vero difficilem reddet partum, si vel *Mole*, vel *Situ* peccaverit, vel *Mortuus* fuerit.

XVI. *Mole* autem si peccet, erit illa vel *Totius Corporis*, quod rarius: vel *Vnius Capitis*, quod frequentius; constituitque hic casus eam partus difficilis speciem, quae periculosissima & laboriosissima habetur, ad quam expediendam dilatandum arte, quantum fieri potest, Vteri osculum: Quod si vero nec sic quidem educi foetus possit, ad Caesaream sectionem interdum deveniendum est, aut exempto cerebro ossium capitis collapsus procurandus. Sed & hic omnia prius sapientem experiri, quam armis, decet.

XVII. Qui vero hic, aut alibi, singulare, fallere nescium, & aliis incognitum artificium sibi perspectum vere contendit, is, si revelare illud voluerit, humanum genus sibi habebit devinctissimum, bonique civis fungetur officio.

XVIII. Quod si *Situs* a naturali diversus, quod longe frequentissimum, partum difficilem reddiderit: tum quidem inhibitis, quantum potest, conaminibus, debito matri conciliato, mutatoque Embryulci manu foetus situ, educendus erit foe-

foetus, plerumque, tantum non ſemper, per pedes. vid. Embryulcos.

XIX. Quamvis autem interdum vivus foetus non facilius *Mortuo* excludatur, tamen frequentius contrarium fit: nec mirum, quum foetus ad ſui excluſionem aeque conferat, ac mater.

XX. *Mortuum* vero ſuſpicamur, cognoſcimus ex praegreſſis: nullis vitae indiciis a matre perceptis: ſenſu gravitatis, ponderis, inertis molis circa pubem, quae inverſo corpore de latere in latus volvitur: ſenſu frigoris circa abdomen: horrore, frigore, animi deliquiis frequentioribus: mammarum detumeſcentia, gracilitate: pallore, livore, faciei, naſi, oculorum: halitu foetido: frequenti & irrito deſidendi conatu: quorum quidem ſignorum quo plura concurrerint, eo certius mortem foetus ante partum conjicimus.

XXI. Certius tamen id in ipſo partu detegimus, ſi nulla vibratio percipiatur in umbilicalibus, aut capitis arteriis: An ex meconio in vagina deprehenſo? Non: ſi diu elapſis aquis mater non pepererit: ſi ex utero & vagina materia ichoroſa, ſanioſa, foetida exeat: ſi Epidermis a cute ſecedat: ſi caro, cutis, oſſa mollia & flaccida fuerint, quorum tamen ſignorum priora poſterioribus minus fida & certa deprehenduntur.

XXII. Quod ſi mortuus fuerit foetus, nec dum putredinis adpareant indicia, tutius quidem relinquitur, donec ipſa natura conamina excitando hoc onus expellere tentat, quam per ecbolica expellitur. At ſi jam putredinem contraxerit, ſane convenit, quantocius, data prima occaſione, eundem manu Embryulci educere, quae & difficulter a foetus morte parienti mulieri opem feret.

CAP. IV.

De Morbis Puerperarum.

I. Puerperae, tantum non ſemper, infeſtantur *Torminibus poſt Partum*, quorum quidem pro varietate cauſſarum & intenſitatis varium eſt periculum.

II. Excitantur interdum 1. Ab *Alio Foetu*, qui ut facile adeſſe cognoſcitur, ita & ſatis plerumque feliciter dextra obſtetricis vel Embryulci educitur.

III. 2. A *Secundinis Retentis*, quae manu iterum obſtetricis, auxiliante matre, prudentiſſime educi, neque facile relinqui debent; dum non adeo certum, quod Ruyſchii muſculus praeſtat, praeſidium videtur.

IV. 3. A *Sanguine Congrumato*: quae quidem ſiſti nec debent, nec poſſunt, niſi eodem expulſo: ad quod ſi natura non ſufficit, Embryulci manus concurrere debet. An per uſum remediorum illico a partu adſumtorum grumi ſanguinis praecaveri poſſunt?

V. 4. A *Dolore Tolerato, Violentaque Partium Tenſione*: quae continuo ſiſtenda per oleoſa, temperantia, ſpirituoſa, carminantia, lenia antihyſterica, opiata caute exhibita, fomenta, cataplaſmata, clyſmata.

VI. 5. Denique a *Partium Inflammatione*, quae raro ſola tormina, ſed plerumque alium morbum, ſtatim deſcribendum, producit.

VII. Frequens vero Puerperii morborum cauſſa in *Lochiis* eſt quaerenda, quae vel *Nimia*, vel *Nimis Parca*, aut *Nulla* quantitate fluunt.

VIII. *Nimii* vel *Immodici Lochiorum Fluxus* cauſſa haeret vel in *Vteri vaſis*: vel in ejusdem *Cavo*: vel in *Liquido*, quod per vaſa uterina fluit.

IX. In *Vaſis*, quando laxiora & debiliora ſunt: atque haec

ſpecies per corroborantia & leniter adſtringentia, ſed prudenter exhibita, curari debet.

X. In *Cavo Vteri:* ſi quid peregrini corporis in eo haeſerit, quod integram Uteri conſtrictionem impedit, quo educto ſanata erit haec ſpecies.

XI. In *Liquido* cauſſa mali haeret. 1. ſi adfuerit *Nimia Copia:* tum V. S. in brachio convenire poteſt. 2. ſi *Nimia Tenuitate* peccet, & quae eam plerumque comitatur *Acrimonia:* tum inſpiſſantia glutinoſa, mucilaginoſa, leniter adſtringentia & anodyna conducunt. 3. ſi *Velocius Humores ad Vterum ruant*, atque haec ſpecies per V. S. in brachio, revellentia, leniter ſtringentia, & Opiata pulcre compeſcitur. 4. ſi aliae *Evacuationes* fuerint ſuppreſſae, quibus vel excitatis, vel auctis malum hoc pulcre curatur.

XII. *Imminutio* vel *Suppreſſio Lochiorum*, quae ſemper tamen morboſa non eſt, varias quidem & diverſas agnoſcit cauſſas. 1. vaſorum uterinorum ſpaſmum. 2. obſtructionem. 3. auctam reſiſtentiam, & rigiditatem. 4. materiae verſus alia loca determinationem. 5. morbum uteri topicum, vel & alium quocumque in loco excitatum.

XIII. Quae quidem graviſſima, imo ſaepe letalia, mala tum in utero, tum in toto corpore, excitat.

XIV. In *Vtero* quidem inflammationes, abſceſſus, ulcera, ſinus, fiſtulas, ſcirrhos, carcinomata.

XV. Atque hinc enormes dolores, convulſiones epilepticae in toto corpore excitantur, quin & febres, ſaepe acutiſſimae, tum & inflammationes viſcerum a materia per μετάςασιν in ea depoſita; imo & peſſima ſymptomata a laeſis illorum viſcerum functionibus pendentia.

XVI. Ex quibus igitur liquet, hanc lochiorum ſuppreſſionem ſaepe eſſe periculoſiſſimam, & frequentiſſimam mortis Puerperio ſuccedentis cauſſam: ſed & tamen pro varietate cauſſarum varium eſſe diſcrimen. Omnium autem optimum eſſe, ſi ſuppreſſis lochiis alia quaedam evacuatio ſuccedat, quare

quare & diarrhoea ſuppreſſa lochia excipiens non ſemper adeo metuenda videtur, ac plerique cenſent.

XVII. Quamvis autem generalis regula ad elicienda lochia dari non poſſit, quum pro cauſſarum varietate varia curandi ratio requiratur, res tamen eſt certiſſima, quod raro, vel potius numquam, conveniant calida illa uterina, Emmenagoga & Ariſtolochica, quae tam imprudenter a veterum & recentiorum plurimis commendata fuerunt.

XVIII. Sed diluentia, laxantia, leniter aperientia, interdum & parum ſtimulantia, V. S. vel in pede vel brachio inſtituta, vapores, fomenta, cataplaſmata, cucurbitae, epiſpaſtica, longe tutius certiusque adhibentur.

XIX. In revocandis autem lochiis ſemper & ratio habenda morbi, quem produxerunt: tum & in tractando morbo, qui lochia vel ſuppreſſit, vel ſuppreſſa excepit, eorundem reductioni ſollicite incumbendum.

XX. *Mammarum Inflammatio* a lacte ſtagnante, coagulato, utplurimum oriunda, exigit reſolventia, discutientia, cavendo a repellentibus.

XXI. At ſi reſolvi negans in ſuppurationem tendat, continuo promovenda, acceleranda: nec facile abſceſſus aperiendus, niſi conſtet omne inflammatum jam in ſuppurationem converſum, aut certo converſum iri: ſecus ſi feceris, facile ſcirrhum expectato.

XXII. Si mulier lactare infantem noluerit, aut mortuum ediderit, curandum, ne lac in mammis generetur: quod vix per ſpecifica praeſtari poteſt: ſed commodiſſime per ea, quae vaſa uterina laxare, mammaria roborare, & impactam jam materiem reſolvere & attenuare poſſunt.

XXIII. *Lactis* in mammis *Deficientis* cauſſa haeret, vel in *Toto Corpore*, vel in *Mammis*.

XXIV. In *Toto Corpore*, quando appetitus proſtratus: concoctio vitiata: largior quaedam evacuatio facta eſt: aut morbus quiscumque acutus, Chronicusve aegram divexaverit.

Quarum quidem caussarum, si eam, quae peccat, sustuleris, continuo lac regenerabitur.

XXV. In *Mammis* vero defectus caussa haeret, si vasa nimis rigida, & resistentia, vel & obstructa fuerint: tumque optima medela in laxantissimis & resolventibus fomentis & cataplasmatis, tum & in mammarum moderata frictione sita erit.

XXVI. Si vero *Nimia Lactis Copia* in mammis generetur, gravia certe mala foetui, interdum & matri imminent.

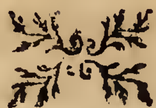
XXVII. Caussa videtur haerere in nimia lactis tenuitate, quae tamen rarius peccat, quam crassities nimia, & mammariorum vasorum laxitate: curatur victu sicco, parciori: ceteris evacuationibus, maxime perspiratione, auctis: & roborantibus leniterque adstringentibus ad mammas, sed prudenter, admotis.

XXVIII. At *Nimia Lactis Crassities*, adeo damnosa foetui, optime curatur victu parco, parum nutriente, diluente: corporis exercitio: mammarum prudenti frictione, & resolventibus adplicatis.

XXIX. *Papillarum Dolor*, saepe ipsis mammis perquam noxius, vel ab inflammatione, vel ab exulceratione, vel denique ab earundem fissuris oritur.

XXX. Quarum quidem caussa vel cacochymicae matri: vel foetui salivam acrem, os ulceribus, aphthisve obsessum habenti, vel morsu dentium gingivarumve sensilem hanc partem vulneranti debetur.

XXXI. Amotis caussis, topicis huic malo occurrendum, refrigerantibus, lenientibus, mucilaginosis, balsamicis, spirituosis: cavendo a saturninis similibusque foetui adversis, aut si utendum illis sit, curando, ut papilla rite detergatur eluaturque, antequam foetus ad illam admovetur.

CAP. V.

De Morbis Vetularum.

I. Quamprimum foemina ad eam aetatem attigit, qua ex Mechanismo corporis menstruus sanguinis fluxus imminuitur primum, mox supprimitur, gravissimis morbis exponitur, quos non incommode *Morbos Vetularum* adpellaveris.

II. Qui quidem omnes originem habent vel a lente, vel subito coacervato sanguine in vasis uteri: unde tum topica uteri, tum totius corporis Plethora oritur.

III. Et ab hac quidem, tamquam praecipua scaturigine, fluunt omnes morbi, qui ea aetate vetulas invadunt.

IV. Etenim hinc haemorrhagiae tum uteri, tum aliarum partium: Inflammationes, ulcera, scirrhi, uteri, Mammarum, eorumque, si ante adfuerint, in Cancros conversiones: Hypochondriacae & Hystericae adfectiones: Hydropes: Tabes: Cordis palpitationes: Polypi: Aneurismata: Asthma &c.

V. Quum vero in omnibus non aeque facile, neque aeque magna Plethora generetur: hinc neque omnes foeminae aeque iisdem obnoxiae deprehenduntur.

VI. Prognosis facile instituitur, neque difficulter scitur, quid ad curationem requiratur. Haec enim obtinebitur, si excisa radix mali fuerit. Hinc, dum quemlibet morbum pro sua indole tractamus, secta vel in pede vel brachio vena, Plethora minuenda, tollenda erit.

VII. Hac autem eo tempore neglecta innumerae foeminae in conditionem deploratissimam redactae dirissimas negligentiae poenas luisse observatae sunt.

LIB. XI.

DE MORBIS INFANTVM.

I. Quamvis diverſiſſimi morbi, & diverſiſſimis ſtipati ſymptomatibus infantes invadere deprehendantur, vix tamen ex aliis fontibus ſcaturire videntur, quam ex *Pituita*, *Retentis Foecibus*, *Acido*, *Dentitione difficili*, & *Vermibus*.

II. Et ſane facile intelligimus, hinc plerosque, tam acutos, quam Chronicos morbos emanare poſſe.

III. Quamvis autem nihil impediat, quominus harum causſarum nonnullae in adultioribus interdum reperiantur: datur tamen ſufficiens ratio, quare in infantibus potius quam in aetate provectioribus graves morbos producant.

IV. Etenim inſignis ſolidarum partium laxitas & ſumma irritabilitas generis nervoſi, non tantae in adultioribus, infantes prae adultis ad hos morbos diſponunt.

V. De *Vermibus* equidem quum jam ante ex profeſſo dictum ſit, iterum de iis agere nihil attinet.

VI. *Pituitam* autem facile in infante naſci intelligis, ſive nutrimentum, quo in utero materno utitur, ſive illud, quod excluſus adſumit, ſpectaveris.

VII. Neque debitum adeſt robur vaſorum, quod tum ad generationem ejus impediendam, tum ad praeſentem reſolvendam requiritur.

VIII. Nata autem tum reſolvi, tum expelli debet: quod inprimis fiet pauxillo vini ſapone veneto impraegnati: tum & aromaticis externis, ſpirituoſisque, & leniori purgantis doſi, habita ſemper virium, aetatisque ratione.

IX. Quin & locus adfectus determinabit, utrum ore potius haec adſumi, an per anum injici, an utrumque fieri oporteat.

X. *Re-*

X. *Retinentur* vero *Foeces* tum ob materiae tenacitatem, ejusque & viarum ſiccitatem: tum propter foetus debilitatem: tum denique clauſa ano.

XI. Promovetur earundem expulſio ſaponaceis, oleoſis, leniter purgantibus, inprimis per Clyſma injectis: tum etiam arte Chirurgica.

XII. *Acidum*, longe frequentiſſima morborum infantilium cauſſa, adſumptis aceſcentibus, bili inertiori, & fibrarum inteſtinalium laxitati debetur.

XIII. Quod ſi vero morbos produxerit ſive acutos ſive Chronicos, curari utique illi non poterunt, niſi ipſo acido ſublato.

XIV. Id quod inprimis terreſtribus, oleoſis, ſaponaceis, leniter carminantibus, vomitoriis, purgantibusque fieri debet.

XV. In quibus tamen exhibendis ut ſumma cautela requiritur, ita non facile ad alcalina ſive fixa ſive volatilia deveniendum eſt.

XVI. Neque minus ſollicite ab opiatis abſtinendum, niſi ſumma ſymptomatum vehementia eorundem uſum neceſſarium reddat, quod tamen rarius longe fit, quam pleraeque nutrices, ſibi potius quam infantibus conſulere ſuetae, velint.

XVII. Morbos autem a *Difficili Dentitione* oriundos excitat nata ab erupturi dentis apice irritatio & inflammatio gingivarum.

XVIII. Quibus ſuccurrit alvus laxior: refrigerantia, lenientia, mucilaginoſa ad gingivas adplicata: hirudines pone aures: Phlebotome: attritus ad duriora corpora, prudensque gingivarum diſſectio: nec inutilis adverſus natas hinc, & aliunde ſaepe, Convulſiones Sp. c. c. parciori doſi exhibitus.

F I N I S.

INDEX.

PROLEGOMENA

SECTIO I.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS.

LIB. I.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS FEBRILIBVS.

LIB. II.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS NON NECESSARIO FEBRILIBVS.

CAP.

SECTIO II.

DE MORBIS PARTICVLARIBVS.

LIB. I.

DE MORBIS CAPITIS.

LIB. II.

DE NONNVLLIS OCVLORVM MORBIS.

LIB. III.

DE MORBIS AVRIVM.

LIB. IV.

DE MORBIS NARIVM.

LIB. V.

DE MORBIS FAVCIVM.

LIB. VI.

DE MORBIS PECTORIS.

LIB. VII.

DE MORBIS VISCERVM ABDOMINALIVM.

LIB. VIII.

DE MORBIS RENVM ET VESICAE.

